

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME VE TOPLUMSAL DEĞİŞME
YATAĞAN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MAHMUT ÖZFİDANER

DANIŞMAN
PROF. DR. ATILLA GÖKTÜRK

ARALIK, 2007

MUĞLA

**MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**KENTLEŞME VE TOPLUMSAL DEĞİŞME
YATAĞAN ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
MAHMUT ÖZFİDANER**

**Sosyal Bilimler Enstitüsünde
Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :
Tezin Sözlü Savunma Tarihi :**

**Tez Danışmanı : Prof.Dr. Atilla GÖKTÜRK
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ayşe DURAKBAŞA
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Fatih TÜRE**

Enstitü Müdürü : Prof.Dr. Aslan EREN

**ARALIK, 2007
MUĞLA**

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Mahmut ÖZFİDANER'in "**Kentleşme ve Toplumsal Değişme Yatağan Örneği**" adlı tezini incelemiş ve aday ...../...../..... tarihinde saat ..... 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..... olduğuna ..... ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Atilla GÖKTÜRK

Üye

Üye

Üye

Prof.Dr. Ayşe DURAKBAŞA Yrd.Doç.Dr. Fatih TÜRE

Doç. Dr. Eren Deniz
GÖKTÜRK

Üye

Doç.Dr.Yeşim Ediz ŞAHİN

YEMİN

Yükseklisans tezi olarak sunduğum “Kentleşme ve Toplumsal Değişme Yatağan Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Mahmut ÖZFİDANER

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ÖZFIDANER

Adı : MAHMUT

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Kentleşme Ve Toplumsal Değişme-Yatağan Örneği

Y. Dil : Urbanization And Social Transition- The Case Of Yatağan

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta

Yeterlilik

0

0

0

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : GÖKTÜRK Atilla

Ünvanı : Prof.Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1. Kentleşme**
- 2. Toplumsal Değişme**
- 3. Yatağan**

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

- 1. Toplumsal Değişme**
- 2. Kent**
- 3. Kentleşme**
- 4. Yatağan**

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'ları kullanınız.

- 1. Social Transition**
- 2. Urban**
- 3. Urbanization**
- 4. Yatagan**

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih :

ÖNSÖZ

Türkiye’de kentleşme hareketleri sanayileşmeye dayalı değil de demografik temellidir. Bu, sürecin kentleşmesini daha önce yaşayan sanayi toplumlarından farklı biçimlerde seyretmesine yol açmıştır. Türkiye’de kentleşme 1950’lerden itibaren hızlı bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte toplumsal yapıda değişimler gözlemlenmiştir. Muğla’da bu süreç 1990’lardan itibaren turizm sektörünün gelişmesiyle yaşanmaya başlamıştır. Yatağan, Muğla’dan farklı olarak 1980’lerden itibaren Termik Santralin kurulmasıyla beraber kentleşmeye başlamıştır. Her ne kadar bu kentleşme sanayi temelli olsa da Yatağan’daki kentleşme Türkiye’ye özgü koşulları yine de içinde barındırmaktadır. Kentte yaşayanlar kırla bağlantılarını bir şekilde sürdürmektedirler ve kentleşme yazınındaki birçok kentleşme davranışında bulunmamaktadırlar.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında bana olan inancını hiçbir zaman kaybetmeyen aileme; benden bilgi ve birikimlerini esirgemeyen ve üniversite eğitim hayatımın her kademesinde yanımda olan danışmanım Prof.Dr. Atilla Göktürk’e; çalışmanın her aşamasında, ihtiyacım olduğunu hissettiği her anda yanımda olan ve maddi ve manevi her türlü desteği benden esirgemeyen Araş.Gör. Ebru Yakar’a; saha araştırması sırasında ve verilerin toplanmasında görev alan Muğla Üniversitesi Kamu Yönetimi, İşletme ve İstatistik Bölümü öğrencilerine; Araş. Gör. Güler ÜNLÜ’ye; Yatağan Belediyesine ve son olarak da sorulara içtenlikle cevap veren Yatağan halkına teşekkür ediyorum.

ÖZET

Gelişmiş, gelişmekte olan veya azgelişmiş ülkelerin kentleşme süreçlerinde benzerlikler gözlemlense dahi. Kentleşme, her ülke hatta her kentte kendine özgü koşullar içinde gerçekleşen ekonomik ve toplumsal sonuçları olan bir olaydır. Gelişmekte olan ülkeler sınıfına sokabileceğimiz Türkiye kentleşmesinde nüfus hareketleri sanayileşmenin önünde yer almaktadır. Ülkemiz kentleşmesi, sanayileşme ile birlikte kentleşen ülkelerden, Türkiye’de sanayileşme öncülüğünde kentleşen yerler diğer kentlerden farklı süreçler yaşarlar.

Ekonomisinde tarım ve hizmetler sektörünün yoğun olduğu Muğla’da kentleşmede etken olan turizmdir. Yatağan ilçesi bu genellemenin aksine, ilçe merkezi olarak, turizm etkili bir gelişme göstermemiştir. İlçede 1977’de kurulmaya başlanan Termik Santral’in ve diğer işletmelerin neden olduğu kentleşme süreci gözlemlenebilmektedir.

Yatağan 1970’lerden itibaren “hızlı bir kentleşme” sürecine girmiştir. 1975 yılında 4900 olan nüfus 1990 yılında 11.900 1998 yılında 14.200 civarına 2003 yılında ise 18.500 civarına ulaşmıştır. Bunun itici gücü ilçede kurulmaya başlayan sanayi tesisleridir.

ABSTRACT

Although some similarities can be observed in the urbanization process of developed, developing and underdeveloped countries; urbanization is an event which happens in the specific conditions in every country even in every urban and which has economic and social consequences. As a developing state, in Turkey's urbanization process, population movements are occurring in front of industrialization. In this situation we can say that Turkey has lived urbanization in a different character than the other world states which lived urbanization and industrialization at the same time. Also it can be seen that in Turkey, the cities which lived industrialization lead urbanization has become differentiated from other cities.

In Muğla, where agricultural and service sectors are intense in economy, tourism has a leading character in urbanization process. Contrary to this generalization, in Yatağan town, tourism has not developed. But in other way it can be seen that the thermal power plant, established in 1977 in the town, has caused to an urbanization process.

Yatağan, has lived an "rapid urbanization process" since 1970's. In 1975 which the population is around 4.900, has increased to 11.900 in 1990, 14.200 in 1998 and 18.500 in 2003. That impulse can be seen behind the establishment of industrial foundations in the town.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

ÖZET

ABSTRACT

KISALTMALAR LİSTESİ.....IV

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ.....VI

TABLolar LİSTESİ.....VII

GİRİŞ.....1

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEĞİŞME

1.1.1 TOPULMSALDEĞİŞME.....4

1.1.2 TOPLUMSAL DEĞİŞİM KURAMLARI.....11

1.2 KENT KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

1.2.1 TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KENT.....29

1.2.2 KAVRAMSAL OLARAK KENT.....36

1.2.3 KENT KURAMLARI.....41

1.2.4 KENTLEŞME SÜRECİ.....47

1.2.5 KENTLEŞME VE KENTLİLŞME 50

1.2.6 TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME.....54

II. BÖLÜM

KENTİN VE KENTLEŞMENİN DEĞİŞEN YAPISI

2.1 MODERNLEŞME POSTMODERNLEŞME VE KENT	67
2.2 KÜRESELLEŞME KENTLEŞME VE YERELLEŞME.....	71
2.3 TÜRKİYE’DE DEĞİŞEN KENT	77

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

3.1 MUĞLA VE YATAĞAN İLE İLGİLİ GENEL BİLGİ

3.1.1 MUĞLA.....	100
------------------	-----

3.1.2 YATAĞAN.....	103
--------------------	-----

3.2 YATAĞAN ARAŞTIRMASININ KAPSAMI.....	109
---	-----

3.3 ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	112
-----------------------------------	-----

3.4 ARAŞTIRMA BULGULARININ SUNUMU.....	114
--	-----

3.4.1 DEMOGRAFİK GÖSTERGELE.....	115
----------------------------------	-----

3.4.2 MESLEKİ GÖSTERGELER.....	124
--------------------------------	-----

3.4.3 GELİR VE HARCAMAYA İLİŞKİN GÖSTERGELER.....	128
--	-----

3.4.4 KENTSEL TUTUM VE DAVRANIŞA İLİŞKİN GÖSTERGELER.....	130
--	-----

3.4.5 KENTİ ALGILAMA İLE İLGİLİ GÖSTERGELER.....	132
---	-----

3.4.6 KIRLA İLİŞKİYE AİT GÖSTERGELER.....	134
---	-----

3.4.7 SİYASAL TUTUM VE DAVRANIŞLARA İLİŞKİN GÖSTERGELER.....	139
---	-----

3.4.8 KİŞİSEL TUTUM VE TOPLUMSAL OLAYLARA BAKIŞ İLE İLGİLİ GÖSTERGEL.....	142
3.4.9 YATAĞAN İLE İLGİLİ TUTUM VE DAVRANIŞLARLA İLGİLİ GÖSTERGELER.....	148
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	154

KAYNAKÇA

EKLER:

EK 1 ANKET SORULARI

EK 2 YATAĞAN İLÇE PLANI

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP:	Anavatan Partisi
Bağ-Kur:	Esnaflar ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DEHAP:	Demokratik Halk Partisi
DİE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DSP:	Demokratik Sol Parti
DTP:	Demokratik Toplum Partisi
dük:	Dükkan
GATS:	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH:	Gayri Safi Yurt içi Hasıla
hay:	Hayvan
IMF:	Uluslararası Para Fonu
KİT :	Kamu İktisadi Teşekkülü
MAİ:	Çok Taraflı Yatırım Anlaşması

MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi
MİGA:	Çok Taraflı Yatırım Garanti Kurumu
MÖ:	Milattan Önce
SSK:	Sosyal Sigortalar Kurumu
tar:	Tarla
TEİAŞ:	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEK:	Türkiye Elektrik Kurumu
TKİ:	Türkiye Kömür İşletmeleri
TL:	Türk Lirası
TUIK:	Türkiye İstatistik Kurumu
YEDAŞ:	Yeniköy Elektrik İletim Anonim Şirketi
YSK:	Yüksek Seçim Kurulu
YTL:	Yeni Türk Lirası

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1. Anne Babanız Yatağan'da Yaşadı mı?.....	117
Şekil 2. Anne Babanız Şu Anda Nerede Yaşıyor?.....	118
Şekil 3. Evdeki Bilgisayar Varlığı.....	131
Şekil 4. Yatağan'da Kredi Kartı Kullanımı.....	132
Grafik 1. Yatağan Mahalleler	114
Grafik 2. Ankete Katılanların Yaş Aralığı.....	115
Grafik 3. Yatağan'a Gelme Nedeni.....	118
Grafik 4. Hane Halkı Sayısı.....	120
Grafik 5. Hanelerin Aile Yapısı.....	121
Grafik 6. Çocuk Sayısı.....	121
Grafik 7. Sosyal Güvenlik Durumu.....	127
Grafik 8. Hane Bazında Aylık Ortalama Gelir.....	128
Grafik 9. Yatağan'da İnternet Kullanımı.....	130
Grafik 10. Temelli Yerleşim Yılında Köyde/Memlekette Mal Varlığı.....	134
Grafik 11. Temelli Yerleşim Yılında Yatağan'daki Mal Varlığı.....	135
Grafik 12. 2007 Yılında Köydeki/Memleketteki Mal Varlığı.....	135
Grafik 13. 2007 Yılında Yatağan'daki Mal Varlığı.....	136

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sayım Yılları İtibariyle Kent-Kır Nüfusu.....	57
Tablo 2. Sayım Yılları İtibariyle Doğduğu İl Dışında Yaşayan Nüfus ve Genel Nüfustaki Payı(1935-2000).....	61
Tablo 3. Nüfus Büyüklüklerine Göre Kentler.....	62
Tablo 4. Türkiye’de Gecekondu Ve Gecekondu Nüfus.....	64
Tablo 5. Milli Gelirin İlere Göre Dağılımı.....	96
Tablo 6. Türkiye Kentlerinde % 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Hane Halkı Gelirlerinin Dağılımı.....	96
Tablo 7. Hane Halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Dağılımı.....	98
Tablo 8. Sayım Yıllarına Göre Ülke Ve İl Nüfusu İle Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	102
Tablo 9. Doğum Yerleri.....	115
Tablo 10. Nerelesiniz?.....	116
Tablo 11. Çocukluğun Geçtiği Yer.....	116
Tablo 12. Yatağan’da Kaldığı Süre.....	116
Tablo 13. Başka Kentte Yaşayan Yakın Akraba.....	119
Tablo 14. Medeni Durum.....	119
Tablo 15. Öğrenim Durumları.....	122
Tablo 16. Çocukların Öğrenim Durumu.....	123

Tablo 17. Oturulan Konutun Türü-Mülkiyeti.....	123
Tablo 18. Başka Konutunuz Var mı?.....	124
Tablo 19. Çalışan Sayısı.....	124
Tablo 20. Mesleklerin Dağılımı.....	125
Tablo 21. Şu Anda Yaptığı İşten Önceki İş.....	126
Tablo 22. Babasının İş.....	126
Tablo 23. Hanelerin Aylık Gelirlerini Harcadıkları En Önemli Kalem.....	129
Tablo 24. Tasarrufların En Çok Kullanıldığı Yer.....	129
Tablo 25. Tatil Yapar mısınız?/Nerede?.....	131
Tablo 26. Elinize Birdenbire Çok Miktarda (Örneğin 500 Milyar) Para Geçse Bununla Nerede Mal Alırdınız?.....	132
Tablo 27. Yatağan Kent midir? Neden?.....	132
Tablo 28. Siz Kentli misiniz?.....	133
Tablo 29. Başka Bir Semte Veya Kente Taşınmak İstiyor musunuz?.....	133
Tablo 30. Nereye Taşınmak İstiyorsunuz? Niçin?.....	133
Tablo 31. Temelli Yerleşim Yılından Bugüne Köyde/Memlekette Mal Varlığındaki Değişim ve Nedeni.....	137
Tablo 32. Köyünüze/Memleketinize Hangi Sıklıkla Gidersiniz?.....	137
Tablo 33. Her Gidişte Köyde/Memlekette Ortalama Ne Kadar Kalırsınız?.....	138

Tablo 34. Köye/Memlekete Kiminle Gidersiniz?.....	138
Tablo 35. Köye/Memlekete Niçin Gidersiniz 1?.....	138
Tablo 36. Köye/Memlekete Niçin Gidersiniz 2?.....	139
Tablo 37. Köyünüzden/Memleketinizden Erzak Gelir mi?.....	139
Tablo 38. 2004 Yerel Seçimlerinde Oy Kullandınız mı?.....	139
Tablo 39. Seçmen Yaşında Olduğunuz Halde Oy Kullanmadığınızı Seçim Oldu mu?.....	140
Tablo 40. Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Partiye Göre mi Kişiyeye Göre mi Oy Kullanırsınız?	140
Tablo 41. 2004 Yerel Seçimlerinde Hangi Partiye Oy Verdiniz?.....	141
Tablo 42. 2007 Genel Seçimlerinde Hangi Partiye Oy Vermeyi Düşünüyorsunuz?.....	141
Tablo 43. Yapılan İş/ Bir Kuruma Üyelik.....	142
Tablo 44. Zor Bir Sorunla Karşılaştığınızda Yardımına Güvenerek Başvurabileceğiniz Kişi Veya Kuruluşlar Hangileridir?.....	142
Tablo 45. Kendinizi Hangi Kimlikle İfade Edersiniz?.....	143
Tablo 46. Sizce Yabancı Kimdir?.....	143
Tablo 47. Çocuklarınızın Ne Tür Bir İş Ve Meslek Sahibi Olmasını İstersiniz?.....	144
Tablo 48. Kadınlar İle İlgili Alınan Tutum.....	145
Tablo 49. Sizce Kızlar İle Erkekler Arasında Öğrenim Görme Bakımından Bir Ayrım Olmalı Mıdır? Hangi Açıdan Ayrım Olmalıdır?.....	146

Tablo 50. Yaşamınızda Ve Kararlarınızda Dinin Belirleyiciliği Hakkında Ne Söylersiniz?.....	146
Tablo 51. Aşağıdaki Dini Görevlerden Hangilerini Yerine Getirirsiniz?.....	147
Tablo 52. Bir Güçlkle Karşılaştığınızda Veya Bir Dileğinizin Yerine Getirilmesini İsteddiğinizde Aşağıdaki Dini/Törenselle İşlemlerden Hangilerine Başvurursunuz Veya Başvurulmasını Uygun Görürsünüz?.....	147
Tablo 53. Termik Santralin Yatağan'da Bulunması Hakkında Görüşünüz Nedir?.....	148
Tablo 54. Termik Santralin Çevreyi Kirlettiği Ve Hastalık Riski Taşıdığı İddiaları Gündemi İle Kapatılıp Kapatılmaması Hakkında Sizin Görüşünüz Belirleyici Olacak Olursa Aşağıdakilerden Hangisini Seçtiniz?.....	148
Tablo 55. Yatağan Termik Santralının Kapatılması Konusunda Çevrecilerin Verdikleri Uğraş Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?.....	149
Tablo 56. Termik Santralin Özelleştirilmesi İle İlgili Görüşünüz Nedir?.....	149
Tablo 57. Yatağan'da Özelleştirilen İşletmelerin Şu Andaki Durumu Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir?.....	149
Tablo 58. Yatağan'da Sizi Rahatsız Eden Neler Vardır?.....	150
Tablo 59. Sanayi Tesislerinin Kurulmasından Buyana Yatağan'a Gelenlerden Sizce Buraya Uyum Sağlayamayanlar Var mı? Varsa Kimlerdir?.....	150
Tablo 60. Ailenizde Tanıdıklarınız Arasında Termik Santralden Dolayı Hastalığı Olan Var mı? Hastalık Nelerdir?.....	151
Tablo 61. Ailenizde Sürekli Bir Rahatsızlığı Olan Var mı? Varsa Hastalığı Nedir?.....	151

Tablo 62. Sizce Aşağıdakilerden Hangisi Yatağan'ın Toplumsal Yaşamındaki Değişimlerde Daha Önemli Rol Oynamıştır?.....	152
Tablo 63. Sizce Yatağan'da Zengin Sayılabilecek Kesim Hangi Kesimdir?.....	152
Tablo 64. Yapılan İş/Oturulan Konut.....	155
Tablo 65. Memleket/ Yatağan'da Kalış Süresi Karşılaştırması	156
Tablo 66. Yapılan İş/Aile Yapısı.....	157
Tablo 67. Yapılan İş Babasının İş Karşılaştırması.....	158
Tablo 68. Yaş Aralıklarına Göre İnternet Kullanımı.....	159
Tablo 69. Yapılan İş/ Köyden Erzak Gelir mi?.....	159
Tablo 70. Yatağanda Kalış/ 2007 Yılında Kır-Memleket Mal Varlığı Karşılaştırması.....	160
Tablo 71. Yatağanda Kalış/ 2007 Yılında Yatağan Mal Varlığı Karşılaştırması.....	161
Tablo 72. Yapılan İş/ Temelli Yerleşim Yılı Kır-Memleket Mal Varlığı Karşılaştırması.....	162
Tablo 73. Yapılan İş/ Temelli Yerleşim Yılı Yatağan Mal Varlığı Karşılaştırması.....	162
Tablo 74. Yapılan İş/ 2007 Yılı Kır Mal Varlığı Karşılaştırması.....	163
Tablo 75. Yapılan İş/ 2007 Yılı Yatağan Mal Varlığı Karşılaştırması.....	163
Tablo 76. Yaş Aralıklarına Göre Kredi Kartı Kullanımı.....	164
Tablo 77. Yapılan İş/ Kredi Kartı Kullanımı.....	165

Tablo 78. Nerelisiniz/ Başka Bir Semte Veya Kente Taşınmak İstiyor musunuz?.....	166
Tablo 79. Termik Santralin Yatağan'da Bulunması Hakkında Görüş/ Yapılan İş Karşılaştırması.....	167
Tablo 80. Yatağan'da Özelleştirilen İşletmelerin Durumu/Termik Santralin Özelleştirilmesi Görüşü Karşılaştırması.....	167
Tablo 81. Türk Telekom/Termik Santral Özelleştirmesi Karşılaştırması.....	168
Tablo 82. Yatağan'da Toplumsal Değişme Nedeni Yapılan İş Karşılaştırması.....	168
Tablo 83. Yapılan İş Yatağan Kent midir? Karşılaştırması.....	169
Tablo 84. Yatağan Kent midir? Kentli misiniz? Karşılaştırması.....	169
Tablo 85. Yatağan'da Kalış Süresi Yatağan Kent mi/ Siz Kentli misiniz? Karşılaştırması.....	169
Tablo 86. Yapılan İş/ Kentli misiniz?	169
Tablo 87. Nereli Yapılan İş Karşılaştırması	172
Tablo 88. Yapılan İş/Yaşamda ve Kararlarda Dinin Önemi.....	174
Tablo 89. Gelir Sınıfı/ Kimden Yardım İstersiniz Kime Danışılırsınız.....	175
Karşılaştırması?	
Tablo 90. Yapılan İş/Yatağan'da Rahatsızlık Duyulan Olay Karşılaştırması.....	176

GİRİŞ

Sosyal yapı içerisinde temel yerleşim birimi olarak köy ve kent yerleşimleri, insanların ve toplumların hayat tarzını biçimlendirir. Bu bağlamda, tarım toplumlarında köy yerleşimine paralel olarak kırsal hayat tarzı hakimdir. Kentleşmenin sanayileşmeyle birlikte arttığı görülmektedir. 18.yüzyılda Batı Avrupa'da başlayan “Sanayi Devrimi” sosyal yapıda kökten değişmelere neden olmuştur. Sanayi devrimi, makineli fabrika üretimi ile seri halde üretimi getirmiştir. Kentlerde kurulan sanayi tesisleri, üretimin merkezini evden, kitlesel üretimin yapıldığı fabrikalara yönlendirmiştir. Kıray kenti, “tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının belirli teknolojik seviyelere göre büyüklük heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme biçimleri” olarak tanımlar.

Kentleşme ile iş gücü tarımsal alandan sanayi, ticaret ve hizmetler alanına, nüfus ise köyden kente kaymıştır. “Kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanın davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir.”(Keleş, 2004) Kentleşme nedenleri ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenlerdir. Kentleşme sadece nüfusun bir yerden başka bir yere geçmesi değildir. Bu süreç ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yapının da değişmesini içerir.

Kentleşme sürecinde toplumsal yapıda da değişimler meydana gelir. Tarımsal üretimin yerini sanayi üretimi alır. İstihdam, hizmetler ve sanayi sektöründe yoğunlaşır. Kendi için üretim yerine, pazar için üretim vardır. İş bölümü ve uzmanlaşma ortaya çıkar. Hane halkı sayısı azalmış, geleneksel aile yapısı yerini çekirdek aile almıştır. Kadınların iş gücüne katılım oranları yükselir. Örgütlenme ve katılım tarımsal yapılara göre daha ileri boyuttadır. Değişme birden ve aniden değildir. Bazı kurumlarda değişim devam ederken, bazı kurumlar kurulu düzenlerini devam ettirir ve zaman içinde çözülürler. “Sosyal değişim derece derece gerçekleşir. Belirli bir dereceden

sonra da bunun bütünü ile bir yapı değişikliği haline geldiği görülür. Onun için, belirli bir anda, toplumda, bazı özellikler derece, bazıları da yapı farklılığı halinde göze çarpar. Değişmeye sebep olan faktörlerin baskısı yönünde iki bünyeye has, tam yerleşmiş özellikler ile beraber değişme halindeki özelliklerden hem eskisine hem de yenisine ait olanların derecelenmesi gözlemlenir. Hem yerleşmiş özellikleri, hem de derece derece değişmekte olanları ile geçiş halindeki toplum gene de fonksiyonel bütün hali gösterir. Diğer bir deyimle, değişme halindeki toplumlar bölük-pörçük, düzensiz toplumlar değildirler. Bunların değişmemiş, değişmekte olan ve değişmiş bulunan yönleri gene bir tutarlılık ve ilişkiler düzeni halinde kendini gösterir.”(Kıray, 2000)

Toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşüm Kıray’ın da belirttiği gibi, aniden gerçekleşmez; değişim bir süreçtir. Bu değişimde rol oynayan en önemli etmenlerden birisi de, mekanda yer alan ekonomik ve sosyal yapının yanı sıra ekonomik yapıda giderek hakim olan sektör ve bu sektörün gereksinim duyduğu yeni üretim biçimidir. Gelişmekte olan geç kapitalistleşmiş ülkelerin kentleşme süreci ile gelişmiş ülkelerin kentleşme sürecindeki en önemli fark bu noktada ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarihsel süreç içinde sanayileşme ve kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan kentleşme süreci, gelişmekte olan ülkelerde ağırlıklı olarak kırdan kente bir nüfus hareketi biçiminde gerçekleşmektedir. Bu sürecin açık göstergesi ise bu ikici ülkelerde kentsel alanda hizmetler sektörünün sanayinin önüne geçen bir ağırlık kazanmasıdır. Dönüşüm sürecinde mekanı, toplumsal yapıyı, işbölümü, uzmanlaşma ve örgütlenmeyi önemli ölçüde etkileyen bu farklılık gelişmekte olan ülkelerin kentleşme sürecinde gözlenebilmektedir.

Ekonomisinde tarım ve hizmetler sektörünün yoğun olduğu Muğla’da kentleşmede etken olan turizmdir. Yatağan ilçesi bu genellemenin aksine, ilçe merkezi olarak, turizm etkili bir gelişme göstermemiştir. İlçede 1977’de kurulmaya başlanan Termik Santral’in ve diğer işletmelerin neden olduğu kentleşme süreci gözlemlenebilmektedir

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin çizildiği birinci bölümünde değişme ile ilgili tanımlamalara yer verilmesinin ardından toplumsal değişme kavramı irdelenmiş toplumsal değişme ile ilgili kuramlara yer verilmiş ve bu kuramlar kentleşme açısından değerlendirilmiştir. Kent kavramı, kentlerin ortaya çıkması; toplumsal yapılar, kuramlar ve tarihsel süreç içerisindeki konumları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kentleşme ve kentleşmeyi ortaya çıkaran etkenler ve kentleşme kavramları açıklanmaya çalışıldığı bu bölümde ayrıca, Türkiye’de kentleşme süreci ele alınmıştır. Türkiye’de kentleşme, kentleşmenin zaman içinde nasıl oluştuğunun, geliştiğinin ve değiştiğinin ve bu süreci etkileyen unsurların neler olduğu hem ülkeye özgü koşullar hem de kentleşmesini daha önce gerçekleştirmiş toplumların konumları göz önünde bulundurularak ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde modern kent ile postmodern kent üzerine değerlendirmelerde bulunulmuş, küreselleşme olgusunun kent üzerindeki etkilerine yerilmiş, Kentin ekonomik ve toplumsal olarak değişen yapısı irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde Türkiye’de, özellikle 1980’den sonra, değişen kent üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Üçüncü bölüm Yatağan’ın kentleşme ve toplumsal değişme süreci üzerine olup bu bölümde Muğla ve Yatağan ile ilgili bazı tanımlamaların ardından Yatağan kent merkezinde yapılan anketten elde edilen bulgular ve onların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 DEĞİŞME

1.1.1 TOPULMSAL DEĞİŞME

Varlığı bilindiğinden bu yana insan sürekli değişim halindedir. Bu değişimin kimi zaman yavaş kimi zaman ise hızlı bir şekilde yaşandığı gözlemlenmiştir. İçinde bulunduğumuz süreç değişimin hızlı bir şekilde yaşandığı dönemdir. Ekonomik gelişmelere bağlı olarak gelişen teknoloji, kitle iletişim araçlarının yaygınlığı ve kolay ulaşılabilirliği değişimin hızlanmasındaki en önemli unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağımızda toplumsal değişimin bu denli hızlı ve bütün toplumları etkileyecek biçimde yaygın olmasından kaynaklanan sorunlar toplum bilim tarafından incelenme konusu olmuştur.

Moore'a, göre değişme bazı ortak özelliklere sahiptir ve çağdaş değişimin nitelikleri, aşağıdaki gibi genelleştirilebilir: (Doğan, 2005)

a) Ele alınan herhangi bir toplum veya kültürün değişim hızı, sürekli veya yoğun olmaktadır,

b) Değişmeler, geçici olmadığı gibi, alan bakımından yalıtılmış da değildir. Değişmeler, yeniden yapılanma süreçlerini izleyen geçici krizler ve tüm dünyadaki yansımaları dikkate alan sonuçlar olarak, zincirleme bir şekilde oluşur,

c) Çağdaş değişmeyi ve onun sonuçlarını her yerde görmek mümkündür,

d) Çağdaş değişimin miktarı, eskiye oranla daha yüksektir,

e) Yüksek miktarda değişmeye bağlı olarak, maddesel teknoloji ve toplumsal stratejiler, hızlı olarak yayılmaktadır,

f) Değişimin normal oluşumu, modern dünya toplumlarının bireysel deneyimleri ve işlevsel görünümüne daha fazla alanda etki etmektedir.

Evrende hiçbir şey durağan değil ve değişme temel bir gerçekliktir. Bu yüzden her tarihsel dönem ve her yer için geçerli olan bir tek toplum ve insan niteliği olamaz. Toplum yaşamı ancak tarihsel boyut içinde tam olarak anlaşılıp açıklanabilir. Bununla beraber değişme yeni koşullara uygun yeni uyum ve dengeye ulaşmak yönündedir ve zaman içerisinde gerçekleşir (Ozankaya, 1991;44). Kongar (1999) değişmenin evrim ve devrimden daha genel bir ifade taşıdığını söylerken, ona göre “evrim ve devrim gibi toplumsal, kültürel ve siyasal bilimlerin terminolojisinde kullanılan ifadeler değişmenin özel şekilleridir”. Yani toplumsal değişme kavramı nesnel ve evrensel olan bir “bilimsel kavram”dır denilebilir.

İnsanların karşılıklı ilişkileri ve birbirlerini etkilemeleri, tarihsel süreç içerisinde evrimleşmiş, toplumsal yapıda ortaya çıkan farklılaşmalar da toplumsal değişmeyi doğurmuştur (Tolan, 1996).

Toplumsal değişme, toplumun herhangi bir dönemdeki düzenine özgü yerleşik maddi ve manevi öğelerinde yeni özelliklerin oluşmasıdır (Ozankaya, 1995;133). Değişme, toplumsal değişme kavramı içerisinde ele alındığında toplum bilim açısından irdelenebilir bir kavram olur. Değişme sosyo-kültürel çevrede ve veya mekanda izlenebilir. Toplumsal değişme, toplumun dünya görüşü ve yaşam biçiminde ortaya çıkan farklılaşmayı ve bunların toplum yapısındaki etkisini içine alır.

Değişim, zamana ve topluma göre farklılık gösterir. Her toplumun iç dinamikleri kendine özgüdür. Her toplum az ya da çok değişimi yaşar. Bu değişimin hızının bir toplumda sürekli, yüksek oranda gerçekleşmesi başka bir toplumda değişimin göreceli olarak düşük yaşandığını gösterebilir. Kıray’ın da belirttiği gibi (1998;41) “Toplumsal değişme göreceli bir oluşumdur. Her toplum belirli bir zaman kesitinde, eski yapısından belirli uzaklaşmış, değişmiştir. Ayrıca değişmenin hızı ve temposu zaman içinde aynı değildir”.

Gelişmiş toplumlar değişimi daha uzun bir süreç içerisinde sindirerek gerçekleştirmişlerdir. Bu toplumlarda değişim sürekli olması yanında daha yavaş

ve belli bir “sistematik” içindedir. Kıray’ın da belirttiği üzere (1999;30) “az gelişmiş toplumlar ise hızla değişmektedir”.

Toplumsal değişme; “toplumsal yapının ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi” olarak da tanımlanabilir (Tezcan, 1994;191). Tütengil, toplumsal değişmeyi ekonomik, sosyal ve kültürel yapıda sanayileşmenin neden olduğu bir değişme biçimi olarak tanımlamıştır (aktaran Hançerlioğlu, 1986;86).

Toplumsal değişmenin temelinde üretim biçiminin ve ilişkilerinin değişimi yatar. Üretim süreci, içinde gelişen ve değişen insan ilişkilerinin değişmesine yol açar. Bu hem üretim ve mülkiyet ilişkisinin değişmesine, hem de anlamların, değerlerin, kuralların değişmesine bağlıdır. Üretim biçiminin ortaya çıkardığı bir olgu da ideolojidir. Kongar’a (1999;23-24) göre değişme bir defa başladıktan sonra ise teknoloji ve ideoloji birbirlerini etkilemeye başlar. Bir toplum kendi içindeki teknolojik gelişmeler aracılığıyla değiştiği zaman, ideolojisi de bu teknolojik gelişmelere paralel olarak değişir.

Toplumsal değişme aniden ve nedensiz gerçekleşen bir olay değildir. Üretim ilişkilerindeki değişim toplumsal ilişkileri de belirler. Bu süreçte hem içerisinde bulunan hem de geçmiş dönemin öğeleri yer alır. Toplumsal değişmenin öğelerini hızlı değişme içindeki az gelişmiş toplumlarda izlemenin daha açıklayıcı olacağını söylen, Ozankaya (1991:482) üretim biçimindeki değişime vurgu yaparak az gelişmiş toplumlarda, sanayileşmiş toplumlarda daha önce başlayıp yol almış bulunan şu değişmeler olduğunu belirtir. Ona göre:

- *Tüketim için üretim yapan aile tarımının yerin pazar için üretim yapan makineli tarım almakta;*
- *El zanaatlarına dayalı küçük çaplı üretim yapan işletmeler yerini büyük çapta üretim yapan makine üretimine bırakmakta;*
- *Ulaşım ve iletişim araçları gelişmekte ve büyük ölçekli merkezi yönetimli ulusal toplum ve bunun sonucunda geniş bir iç pazar oluşmakta;*

- *Sağlık alanındaki gelişmeler nedeniyle kırsal nüfus hızla artmakta, tarımsal işletmeler daha da ufalanıp parçalanmakta, toprak nüfus dengesinin bozulmasıyla kırsal nüfus kentlere akın etmekte;*
- *Dinsel eğitim ve dünya görüşü yerini laik eğitim ve dünya görüşüne bırakmakta;*
- *Aile ataerkil yapıdan ayrılarak çekirdek aile biçimini almakta ve eskiden üstlendiği işlevler bürokratik nitelikteki örgütlere geçmekte; akrabalık ilişkileri çözülmekte, yüz yüze ilişkilerin yerini aracılı, resmi ilişkiler almaktadır.*

Toplumsal değişimin en önemli unsuru insandır. Değişme ile insan ilişkileri değişime uğrar ve bu değişim belli bir süreci kapsar o halde değişimin diğer önemli unsuru da üretim ilişkilerinin belirlediği tarihsel süreçlerdir. Tarihsel süreç içinde değişen insan ilişkileri bulunduğu coğrafi konumu yani mekanı da değiştirir. Toplumsal değişimin bir diğer unsuru da mekandır. Özetleyecek olursak değişimin üç ana unsuru ; 1) İnsan 2) Üretim İlişkileri 3) Mekan olarak tanımlanabilir.

Yukarıda belirtilen üç unsura ek olarak toplumsal değişmeyi tetikleyen etkenleri; teknolojik gelişmeler, ekonomik gelişmeler, fiziksel çevre, kültür, demografi (Tolan, 1996) ve “biyolojik etkenler” (Bilgiseven 1995) olarak sınıflandırabiliriz.

Teknolojik Etkenler: Bilim alanında elde edilen bulgular teknolojik araç ve gereçleri etkileyerek değiştirir. Gelişen teknoloji onun kullanımı ile ilgili kural ve değerler doğurur. Örneğin buharın ve elektriğin sanayi devrimi ile kullanılmaya başlanması çok kısa bir süre içerisinde etkilerini toplumsal yapıda göstermiştir. Yine kitle iletişim araçlarındaki ilerleme kişilerin dolayısıyla toplumlarında alışkanlıklarında değişikliklere yol açmıştır. Teknolojinin gelişmesi zaman tasarrufunu sağlayarak kentleşmenin, sosyal tabakalaşmanın, uzmanlaşmanın ve birçok toplumsal değişimin temelinde yer almaktadır. Ancak teknolojik gelişmenin sağlanmasıyla az gelişmiş bir toplumda, toplumsal değişme hemen sağlanamaz. Teknoloji evrensel özelliklere sahip bir maddi kültür unsuru

olarak toplumlar tarafından kolayca benimsenebildiği halde, yeni teknolojik düzenin gerektirdiği kurumlaşma, uzmanlaşma, farklılaşma ve daha da önemlisi rasyonelleşme ve zihniyetle ilgili pek çok değişiklik aynı sürede gerçekleşmemektedir (Bilgiseven, 1995; 279).

Ekonomik Etkenler: Üretim araçlarının gelişmesi üretici güçlerin konumunu ve üretim ilişkilerini değiştirmiştir. Örneğin, sanayi devrimi sonucu gelişen üretim araçları işçi sınıfı ve burjuvazinin, kapitalist ekonomi sisteminin doğmasına neden olmuştur. Yeni üretim ilişkileri toplumları hukuk sistemlerinden devlet yapılarına, din anlayışlarından aile yapılarına uzanan bir dizi değişime zorlamıştır.

Kültürel Etkenler: Toplumsal değişmeye etki eden önemli bir unsur olan kültür, maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi kültür dediğimiz zaman, araç-gereç, makine ve maddi yapısı olan her şey akla gelmektedir. Manevi kültür ise, örf ve adetler, sosyal kurumlar ve değerler gibi konuları içine alır. Kültürün her iki boyutu da birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir (Erkal, 1999; 254).

Fiziki Etkenler: Değişme sosyo-kültürel olduğu gibi aynı zamanda çevreseldir. İnsanın doğayı kontrolü altına almasıyla ya da doğal afet denilen kontrol dışında gerçekleşen olaylar değişime etki eder. Yüzey şekilleri, iklim koşulları gibi coğrafi çevre etmenlerindeki değişimler toplumsal değişmeye yol açar. Köyden kente göç toplumsal değişmesi yer yer deprem, kuraklık, sel erozyon gibi coğrafi çevrede yaşanan olumsuzluklardan, doğal afetlerden kaynaklanmıştır.

Biyolojik Etkenler (Bilgiseven 1995;279): İnsanoğlu üremiş ve çoğalmıştır. Bu hem bireysel anlamda insanların kendi nesillerini devam ettirmesini hem de toplumsal boyutta insanoğlunun neslinin devamını sağlamıştır. Dünyaya gelen her yeni bireyin karakteri hem annesinden hem de babasından devraldığı genetik özelliklerle oluşur. Ancak bu genetik özellikler, aynı anne-babadan alınmış olsa bile, dünyaya gelen her birey hem kardeşlerinden hem de diğer insanlardan oldukça önemli karakter farklılıklarına sahiptir. Böylece hem

aynı kuşak içerisinde hem de kuşaklar arasında farklılıklar meydana gelmekte ve bu biyolojik durum toplumun statik kalmasını önlemektedir.

Demografik Etkiler: Toplumun nüfus yapısının özellikleri toplumsal değişime etki eder. Örneğin kır ağırlıklı nüfustan kent ağırlıklı nüfusa geçiş değişimde etkili olmuştur. Bir toplumda demografik yoğunluğun fazla olmaması durumunda, toplum üyeleri iş bölümüne gerek duymadan yaşayabilirler. Ancak, nüfus yoğunluğu fazla ise, o toplumun yaşamını devam ettirebilmesi için iş bölümünün oluşması ve gelişmesine, uzmanlaşmaya ve işlevlerin birbirini tamamlayacak şekilde gerçekleştirilmesine ihtiyaç vardır (Sayın, 1994:143).

Berolson ve Steiner (1964) toplumsal değişmeyi belirli bir toplumun sınırları içinde değerlendirir: “Hayatta her şey değişse de toplumsal değişme yalnızca toplumun yapısındaki temel ve geniş değişimleri belirtir. Bunlar; ailenin örgütlenişindeki, hayat kazanma yollarındaki, dinsel davranışlardaki, insanlar tarafından benimsenen değerlerdeki ve kullanılan teknolojideki değişimleri içerir” Boskoff’a göre de toplumsal değişme, “belli toplumsal sistemlerin yapı ve işlevlerinde meydana gelen önemli değişimlerdir (Kongar,1999).

Toplumsal değişmeyi sosyo-kültürel değişme olarak ele alan yaklaşımlara göre bu değişme tüm insanlığı kapsar. Toplumlar aynı zamanda aynı hızda değişmese de, aralarında zaman ve nicelik farkı olsa da benzer biçimlerde değişirler. Bu yaklaşımlar: alt yapı ve üst yapı olarak bütün insan ilişkilerini, yani toplumsal yapıyı; anlamlar, değerler, kurallar ve gelenekleri yani kültürel yapıyı; bunlara bağlı olarak da siyasal yapıyı kapsamaktadır. Bu yaklaşımlara göre bütün insanlık aynı modele göre değiştiğinden, sosyo-kültürel değişme evrenseldir (Kongar,1999).

Değişme halindeki toplumlar bölük-pörçük, düzensiz toplumlar değildir. Bunların değişmemiş, değişmekte olan ve değişmiş bulunan yönleri gene bir tutarlılık, bir ilişkiler düzeni halinde kendini gösterir. Her toplumun yerel özellikleri ve çeşitli değişim hızları sonucu meydana gelen ve genellikle aynı yapıdaki başka toplumlarda görülmeyen özellikleri böylece ortaya çıkmaktadır (Kıray, 1999; 366).

Toplumsal değişme çağdaş toplumlarda, özellikle sanayi devrimi çerçevesinde ele alınmış ve ortaya çıkan sanayi toplumu tipi değişim açısından incelenmiştir (Ozankaya, 1991;44). Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ise sanayileşmiş ülke modellerli etrafında değişme çabaları gözlenebilir.

Durkheim, toplumsal değişmeye iş bölümü teorisi açısından bakar ve değişmeyi toplumsal farklılaşmaya bağlar (Doğan, 2005). Ona göre başlıca toplumsal ve ahlaki gerçek olan iş bölümü toplumsal organizasyonun temeli ve çağdaş toplumda bütünleşmenin ana kaynağıdır (Smith, 1996;30). İş bölümü karmaşık toplum hayatını doğurur, bu sürecin alt başlığı ise modernleşmedir. Uzmanlaşma toplumsal farklılaşmayı, o da değer hükümlerini etkiler. Bireysellik ise resmi ilişkilerin artmasına sebep olur ve sonuç olarak şekilciliği doğurur. Böylece toplum genel olarak mekanik dayanışmadan dışa açık çok yönlü ilişkilere dayalı olan organik dayanışmaya geçer (Doğan, 2005) .

Güvenç, (2000) toplumsal değişmede neyin değiştiiğini sorgular ve bu soruya toplumbilimcilerin “sosyal kültürel” sistemler değişiyor yanıtını verdiğini söyler. Bu “sosyal kültürel” sistemlerin nelerden oluştuğunu ise bazı toplumbilimcilerden örnekler vererek açıklar.

- *Toplumsal rol ve statülerdeki değişmeler (Millar)*
- *Toplumların ekonomik varlığındaki değişmeler (Adam Smith)*
- *Nüfus artış hızındaki değişmeler (Malthus)*
- *İnsan aklının bakış açısındaki değişmeler (Comte)*
- *Akıl-mantık ilkelerinin değişmesi (Hegel)*
- *Üretim ilişkilerinin değişmesi (Marx)*
- *Aile ve soy sop ilişkilerinin değişmesi (Bachofen, McLennan, Morgan)*
- *İnsan genetiğinin değişmesi (Darwin ,Wallace. Huxley)*
- *Dini kurum ve simgelerin değişmesi (Taylor ,Durkheim)*
- *Toplumsal birliği sağlayan dayanışma ilkesinin değişmesi (Tönnies, Durkheim)*
- *Gelenek ve göreneklerin değişmesi (Frazer, Summer)*

- *Teknolojinin, üretimde kullanılan araç ve gereçlerin değişmesi (Childe)*
- *Eğitim amaçlarının ve felsefesinin değişmesi (Dewey, Whitehead)*
- *Toplum-Pazar ilişkilerinin değişmesi (Polanyi)*
- *Kişilik sistemlerinin değişmesi (Freud, Benedict, Mead, Fromm)*
- *Yerleşme büyüklüklerinin (kentlerin) değişmesi (Mumford, Steward)*
- *Enerji üretim-tüketim düzeyindeki değişmeler (White)*
- *Kitle iletişim sistemlerinin değişmesi (Rapaport)*
- *Çevrenin kirlenerek değişmesi (Turk, Wittes)*

Görüldüğü üzere toplumsal değişme ile ilgilenen toplumbilimciler değişmeyi farklı yönleri ile ele almışlar ve bu değerlendirmeyi çeşitli modeller çerçevesinde kurgulamış ve şekillendirmişlerdir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında bu modeller Appelbaum'un sınıflandırdığı biçimde kısaca değerlendirilip, ardından Kongar'ın sınıflandırdığı biçimde; organizmacı, evrimci, diyalektik, yapısal-işlevsel, çatışmacı ve modernleşmeci modeller çerçevesinde incelenecektir.

1.1.2 TOPLUMSAL DEĞİŞİM KURAMLARI

Toplumsal değişme; toplumun yapısal, kültürel, kurumsal ve davranışsal farklılaşmasıdır. Farklı değişim modellerinin ortaya çıkmasının nedeni, sosyolojinin inceleme konusu olan toplumun öznel ve karmaşık bir yapıya sahip olması ve sosyologların topluma bakış açılarındaki farklılıklardır.

Appelbaum(1982) toplumsal değişim kuramlarını dört genel kategori açısından ele almıştır. **Evrimsel kuramlar**, genellikle doğrusal bir biçimde daima daha fazla karmaşıklık ve uyuma yeteneği doğrultusunda gelişen düzgün ve birikimsel bir değişim olarak gözlemlenir. **Denge kuramlarına** göre dengeleşim kavramı ve sonuçta kararlılığı sağlayacak koşullar üzerinde yoğunlaşma değişimi belirler. **Çatışma kuramlarının** en belirgin özellikleri, tüm toplumsal organizmalarda değişimin yaygın olarak bulunduğu varsayımı ve sonuçta kararsızlığa neden olacak koşullardır. **Yükseliş ve çöküş kuramları**, toplumların,

kültürlerin, uygarlıkların hem yükseldiği, hem de gerilediği bütün toplumların aynı yönde hareket etmediği yönünde varsayımlar güder. **Evrimci kuramlar** hem dengeci kuramları hem de çatışmacı kuramları içermektedir. Bu kuramlara göre, toplumlar gittikçe artan bir karmaşıklık doğrultusunda hareket eden, çevreye uyuma yeteneğini en fazlaya çıkarmakla ilgilenen, yüksek düzeyde karşılıklı bağımlılıkları olan sistemler olarak ele alınabilirler. Kuramlar arasındaki farklılıkları belirtmek gerekirse. Evrimci kuram, düzenli ve birikimsel değişimi; dengeci kuram, parçalar arasındaki uyumu ve dengeleşimi; çatışmacı kuram ise istikrarsızlığı ve değişimin doğallığını vurgular.

Organizmacı Kuramlar

Bu kuramlar uygarlık veya kültürleri canlı organizmalar gibi doğan, büyüyen ve ölen varlıklar gibi ele almışlardır. Bu kuramın temsilcileri İbn-i Haldun, Danilevsky, Spengler, Kroeber ve Tonybee'dir. Bunların tamamı kuramlarını tarihsel incelemelere dayandırmışlardır. İbn-i Haldun hariç, bu toplum bilimciler, uygarlık ve kültürel varlıkları toplumlardan daha büyük görmüşler ve onlar üzerinde odaklanmışlardır (Kongar, 1999).

Organizmacı kuramların toplumsal bilimlere en büyük katkısı, insanlığın bir bütün olduğu ve bu bütünü kültür ya da uygarlık dedikleri organizmalar arasındaki eş zamanlı ya da tarihsel etkileşimin yarattığı fikrini ortaya koymuş olmalarıdır.

Sosyolojinin kurucularından sayılan İbn-i Haldun değişmeyi maddi ve manevi unsurlarda aramıştır. Yani her şeyin her zaman değiştiğini toplum yaşamına uygulamıştır. İnsanlığın toplumsal evriminde aşamalar bulunduğunu belirten İbn-i Haldun tarihin insanın toplumsal yaşamını incelemesi gerektiğini söyler (Ozankaya 1991;29). Ona göre toplumsal değişmeyi anlamakta en iyi yaklaşım tarihsel yöntemdir. Toplumsal değişmenin etmenleri çeşitlidir. Hiçbir etmen değişmede tek başına yeterli sayılamaz. Toplumsal örgütlenmenin farklı biçimleri farklı kişilik tipleri yaratmaktadır. Bütün toplumsal kurumlarda ortaya çıkan değişme her alana yayılmaya eğilim gösterir. Din, aile, hükümet ve ekonomi değişme sürecine dahil olmada birbirine benzer (Tezcan, 1994).

İbn-i Haldun toplumsal olaylar ve bunların tarihsel sürecinin belli yasaları bulunduğunu bu yasaların belirttiği neden-sonuç ilişkilerinin mekanik bir belirleyicilik niteliğinde değil, diyalektik nitelikte ve akılcı olduğunu söyler (Ozankaya, 1991;30). Devletlerin ölümünü kaçınılmaz görür. İnsan topluluklarının ilk durumunun göçebelik olduğunu, bunun zamanla yerleşikliğe, kentliliğe dönüştüğünü öne sürer. Ona göre devletler, kendisini kuran soyların asabiyetleri ile orantılı olarak kurulur, büyür, gelişir ve çökerler (Kongar,1999). İbn-i Haldun'a göre, asabiyyet kavramının işlevsellik kazanabilmesi, ilk kaynağı akrabalığın yanında birlik ruhuna ve bundan doğan kuvvete bağlıdır.

Tarihi birbirinden farklı uygarlıkların bütünü olarak ele alan Danilevsky, uygarlıkların evrensel yasalara göre, önce gelişip daha sonra zayıfladıklarını öne sürmüştür. İnsanlığın tüm tarihinin bir eğilimi, bir yönü izleyen, gittikçe daha çok bir tek çeşit ortaya koyan bir doğrusal hareket olmadığını söyler. Gerçekte ayrı çizgiler boyunca gelişen ve birçok farklı uygarlık tipleri aracılığıyla çeşitli yanlar ya da değerler gösteren çok yönlü hareketlerden oluşur. Bir uygarlık doğar, kendisine özgü bir gelişim gösterir ve kültür dünyasına katkıda bulunur. Fakat meydana getirdikleri başka uygarlıklar tarafından devam ettirilmeden yok olup gider (Babadallı, 2003).

Farklı medeniyetlerin nasıl buluştuğunu, karşılıklı nasıl etkileştiğini, yükseliş, gerileyiş ve yıkılışını tartışan (Lewis, 2003;129) Spengler kültürleri organizmalar olarak görür. Her kültürün çocukluğu, gençliği, erginliği ve yaşlılığı vardır. Uygarlık, kültürel organizmaların son aşamada ortaya koydukları bir olgudur. Ona göre kültürler birbirleri ardından devirsel bir şekilde ortaya çıkar ve birbirlerine çok benzeyen organizma niteliği taşır. Her kültürün içinde hemen hemen aynı olaylar meydana gelir. Spengler yüksek kültürlerden bahseder. Bu kültürlerin ortaya çıkış gerçeğinin ya da var oluşun ikileminde görülür. Ancak yüksek kültür dediği varlığın toplumsal niteliklerini belirlememiş ve gelişmeyi de sadece organizmaya benzeterek açıklamaya çalışmıştır.

Kroeber yüksek kültürler dediği kültürlerdeki değişme sorunlarını ve bu kültürlerin, bilim, felsefe, sanat gibi sistemlerini inceler. Kroeber'e göre bir etkinlik başlar, gelişir, zirveye erişir, gerilemeye başlar ve orada donar. Ondandır

sonra, tekrarlanarak, taklit edilerek ya da azalarak sonsuza kadar devam edebilir. Kroeber bir kültür içinde hiçbir ilişki olmadığını söyleyerek fonksiyonel ilişki olasılığına tamamen aykırı bir tutum takınmıştır (Kongar, 1999).

Toynbee, uygarlıkların fiziksel organizmalar gibi büyüyüp, güçlenip ve verimlileştiklerini söyler. Fakat bu olgunlaşma sırasında örgütsel katılık, toplum herhangi bir meydan okumayla karşılaşınca kadar devam eder (Kongar, 1999). Uygarlıkların gelişmesindeki temel etmen bu meydan okumaya verdiği yanıttır. Başka bir ifadeyle meydan okuma ve ona verilen karşılık arasındaki diyalektik ilişkidir (www.historicalsense.com, 2006). Toplum bu meydan okumaya boyun eğerse yok olur. Karşı gelerek bir cevap verirse yeni bir dinamizm kazanır ve gelişmeye devam eder.

Yukarıdaki düşünürlerin hepsi uygarlık ya da kültür sınıflamalarına girmişlerdir. Bu sınıflamalarına temel ölçüt olarak, hepsinde üstün kültür veya olumlu uygarlık gibi değer yargıları olarak sunulmaktadır. Bunlar çeşitli uygarlık ya da toplumları tarih içinde gözlemişler, bu gözlemlerinin sonuçlarını sistematik bir model içinde varsayımlara ulaşımlardır. Ancak varsayımları, gözledikleri tarihsel olay ya da olgularla sınırlanmış, bunun ancak biraz ötesine geçebilmiş, konuyu nedensel bir ilişki çerçevesinde ele alamamışlardır (Kongar 1999).

Evrimci Kuramlar

Evrimci kuramlar, insanlığın doğrusal bir çizgi üzerinde geliştiği ana fikri etrafında şekillenmişlerdir. İnsanlığın gelişme çizgisini izleyerek onun gelecekte alacağı şekli de ortaya koymaya çalışan yaklaşımın önemli temsilcileri olarak Childe, Spencer, Comte, Weber, Durkheim ve Gökalp gösterilebilir.

Bu kuramda, sürekli ilerleme teorisine dayanmakla beraber, toplumların gelişme çizgilerini izleyerek, gelecekte nasıl bir şekle gireceğinin kestirilebileceği savunulmaktadır. Kuramın temel unsurları; ilerleme, zorunluluk, süreklilik ve kesinliktir. İleriye doğru lineer çizgide gelişen insanlık bilimsel teknik gelişimin kaçınılmaz sonucu olarak geçmişi toplumsal yapı, değerler ve yaşam tarzına göre

gelişkin bir niteliğe sahip olacaktır. “*Tarihe çizilen yol, bugün dünden ileri, gelecekte bugünden ileri olacaktır*” (Koç, 2006).

Organik evrim ile kültürel evrim arasında önemli benzerlikler olduğunu söyleyen Childe’e göre “*tarihçinin ilerleme kavramı zoologların evrim kavramı ile aynıdır.*” Ona göre kültürel ilerleme kalıtım yoluyla geçmediği için organik evrimden ayrılır. Kültür ve geleneklerdeki değişmeler, bilinçli kişiler tarafından hızlandırılabilir ya da yavaşlatılabilir. Yine Childe her toplumun aynı çevresel koşullara, aynı tepkiler vererek, aynı gelişme çizgisini izlemediğini belirtir. Her toplum, geliştirmiş olduğu biçimlerine göre, çevreye, kendisine özgü tepkiler gösterir (Kongar, 1999) .

Eski tarım düzenin yok olmasına ve yeni bilimsel-endüstriyel düzeninin onun yerini almasına şahit olan Spencer ve Comte toplumsal değişme kuramlarında başlangıç noktasını oluşturan dengeli, geçerli ve devamlılığını sürdürebilecek yeni bir düzenin nasıl oluşturabileceği sorusunu sorarlar (Smith, 1996;46).

Spencer’a göre toplumsal yapıyı oluşturan ögeler ancak işlevleri itibariyle vardır ve ondan bağımsız incelenemezler. Ona göre toplumsal yapı kendini oluşturan ögelerin işlevsel toplamıdır (Gökçe, 2004b). Spencer’a göre toplumlar ve toplumsal kurumlar yapısal farklılaşma süreçleri yaşayarak değişen zaman ve çevre koşullarına uygun olarak evrim geçirirler. Evrim, belirli bir yöne doğru, düz-çizgisel, sürekli ve zorunlu bir süreçtir. Toplumlar ve kurumları, basit homojen yapılardan heterojen ve karmaşık yapılara doğru evrilir. Ona göre toplumlar savaştı, barbar bir yapıdan barışçı, medeni yapılara doğru evrilmektedir. Toplumu bir organizmaya benzeten Spencer bu sistemin ögelerinin işlevsel olarak birbirine bağlı olduğunu savunur ve toplumu bir işlevler bütünü olarak kabul eder (www.websamba.com, 2006).

Comte, toplumu toplumsal statik ve toplumsal dinamik kavramlarıyla açıklamıştır. Toplumsal statik, toplumsal düzen ve toplumsal yapıyı ifade etmektedir. Toplumsal dinamik ise toplumsal ilerleme ve toplumsal değişmeyi anlatmaktadır. Toplumsal değişmeler bağımsız değişkenler olan fikri gelişme ve

ilerlemelerin sonucudurlar (Doğan, 2005). Comte, insanlık tarihinin değişmesini ve gelişmesini toplumsal dinamik olarak değerlendirdiği “üç hal kanunu” ile açıklamaktadır. Comte her toplumun tarihsel evriminin sahip olduğu düşünce yapısından, bir başka deyişle dünyayı ve toplumu kavrama biçiminde kaynağını aldığını, bu düşünce yapısının tarih içinde sırasıyla dinsel, metafizik ve pozitif nitelik taşıdığı üç aşamalı bir evrimden geçtiğini savunmaktadır (Ozankaya 1991;32-33). Tüm toplumsal olaylar ve değişmeler teolojik-metafizik-pozitif safhalarla ele alınmaktadır. Batıda bu üç aşamanın sırasıyla yaşandığı söylenebilir. Teolojik dönemde olaylar dini açıdan değerlendirilmekte ve onların arkasındaki güç tanrı iradesi olarak kabul edilmektedir. Davranışlar ve akıl tamamen hislerin kontrolü altındadır. Metafizik dönemde ise eşyanın tabiatı araştırılmaya başlanmış ve kesif ve icatlar yapılmıştır. Pozitivist dönem, olayların gözlemi ve illiyet bağlarının araştırılmasına yönelik yapıcı bir dönemdir (Doğan 2005).

Comte toplumsal sistemi belirleyen temel değişken olarak toplumun üst yapısını ön plana alır. Onun bu yaklaşımı, düşünce sistemlerinin şekillenmesinde önemli bir faktör olan teknolojiyi, üretimi ve mülkiyeti yani alt yapıyı dışarıda bırakmıştır (Kongar, 1999).

M. Weber toplumsal değişmeyi kültürel ve toplumsal değişme olarak ikiye ayırmaktadır. Toplumun kültürel değişmesi doğrusal bir yönde ve rasyonelliğe doğru olmaktadır. Bu değişme değerlerde ve inançlarda gerçekleşir. Weber açısından esas olan toplumsal eylemdir. Toplumsal eylemin anlamlı olabilmesi için bu eylemin başkalarının davranışları ile alakalı olması gerekir. Bu eylemler amaçlı ve başkalarının davranışlarını değiştirmeye yöneliktir.

Durkheim toplumsal farklılaşma ve değişimin temelinde iş bölümünün gelişmesini görür. İş bölümü toplumsal kurumların biçimlenmesinde belirleyicidir. İş bölümünün ortaya çıkması ile birlikte mekanik dayanışmanın yerini organik dayanışma alır (Gökçe 2004b; 11). Bu toplumlarda uzmanlaşma ortaya çıkmıştır ve değişim bu uzmanlaşma sonucu ortaya çıkan bireysel farklılıklara bağlıdır. Dolayısıyla değişimdeki ana unsur teknolojidir. Ancak bu iş bölümü üretimi arttırmaktan çok rekabeti arttırmaya yöneliktir. Bu iş bölümünün

işlevi ise toplumsal dayanışmayı korumaktır (Kongar, 1999). Toplumsal değişimin kaynağını yine toplumsal olgularda bulan Durkheim'e göre bütün toplumsal olguların nedeni başka toplumsal olgularda aranmalı ve toplumsal olayların açıklanmasında daima bir neden sonuç ilişkisi kurulmalıdır (Gökçe, 2004b;10).

Z. Gökalp bütün toplumların üç aşamadan (devir) geçtiğini söyler. Bunlar "kavim devri", "ümme devri" ve "millet devri"dir. Kavim devrinde toplumsal bütünlüğü sağlayan dil ve ırk birliği vardır. Toplumda, bir kavimi diğerlerinden ayıran ortak adetler vardır. Ümme devrinde, evrensel dinlerin etkilerine giren kavimler kendilerine has özelliklerini ve kişiliklerini kaybederler. Millet devrinde ise toplumlar kendi öz niteliklerine ve kişiliklerine yeniden kavuşurlar (Gökalp, 1987). Gökalp endüstrileşmeyi kuvvetli bir devlet örgütlenmesi için ön koşul olarak görür. Ona göre, uygarlık tarihi incelendiğinde endüstrileşme başlayınca biliminde geliştiği görülmektedir (Kongar, 1999).

Evrimsel kuramların toplum bilimlerine en önemli katkıları insanı, çevresi içinde ve doğa ile ilişkileri çerçevesinde ele alarak; teknoloji, nüfus artışı gibi insan doğa ilişkisinin temel kanunlarını vermesidir, denilebilir.

Diyalektik Kuramlar

Diyalektik, doğanın toplumun ve düşüncenin durmayan bir devrim ve değişim içinde bulunmaları, bunlardaki evrimin her şeyde var olan iç çelişmelerin çatışması sonucu ortaya çıkması olgusu olarak tanımlanabilir (Ozankaya, 1995;56). Diyalektik kuramlar bu tanım etrafında şekillenmiştir.

Diyalektik anlayışa göre

- Her şey her zaman değişir
- Her şey kendi karşıtını beraberinde getirir ve kendi karşıtını yaratır
- Değişme sırasında, bütün varlıklar ve öğeler, karşıtlar da dahil olmak üzere, birbirini etkiler.

- Niceliksel değişmeler, belli bir aşamadan sonra niteliksel değişime dönüşür.

Eski Yunan'dan bu yana farklı anlamlarda kullanılmış olan diyalektik kavramı bir düşünce biçimi olarak Hegel tarafından geliştirilmiştir. Hegel bir muhakeme (akıl yürütme) yöntemi olarak ele aldığı diyalektiği mantığa uygulamıştır. Ona göre kavramlar insan bilincinde diyalektik bir yolla karşıtlıklar için de, “tez-antitez-sentez” biçiminde gelişirler. Bir düşünce (tez) karşıtıyla (antitez) ile bir arada bulunur ve onunla etkileşmesi sonunda bir bileşim (sentez) ortaya çıkar. Bu sentez de yeni bir tez olup kedi karşıtı ile etkileşmesi sonucu yeni bir senteze doğru yol alır (Ozankaya, 1991;207).

Diyalektik Marx ve Engels tarafından izlenmiş ve geliştirilmiştir. Tez-antitez-sentez çözümlenmesi tarihe uygulanınca diyalektik maddecilikten tarihsel maddeciliğe geçilmiş olur (Kongar, 1999). Onlar diyalektiğin sadece kavramların değil devinme durumundaki tükenmez bir gerçeğin diyalektiği olduğu görüşünü geliştirmişlerdir (Ozankaya, 1991). Engels diyalektiğin yasalarının doğanın ve toplumların tarihinden elde edildiğini söyler. Ona göre tarihsel maddecilik, üretim ve üretilen malların değişimi bütün toplumsal düzenlerin temelidir.

Tarihsel maddecilik, toplumda varlığın veya maddi yaşamın önce geldiği, bunların bilince ve ideolojik yaşama üstün olduğu anlayışı üzerine kuruludur. Toplumun tüm düşünce ve kurumlarını belirleyen maddi yaşam, ekonomik ilişkiler ve üretim biçimi terimleriyle de dile getirilen geniş kapsamlı bir kavramdır. Üretim biçimi iki ana öğeden oluşur. Bunlardan ilki üretim sürecinde insanın üretim aracı ve teknik bilgi ve becerisine dayanarak doğayla kurduğu ilişkilerden oluşan üretim güçleridir. İkinci olarak ise maddi değerlerin üretilmesi sırasında insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerden oluşan iş bölümü ve toplumsal sınıflar gibi üretim ilişkileridir (Gökçe, 2004b).

Tarihsel maddeciliğe göre doğadaki çelişmelerin bir hareket ve önce nicel sonra da nitel bir değişme yaratması gibi belirli bir toplumun içindeki sınıflar arasındaki çelişmeler, o toplumun evrimini oluşturur. Önceleri nicel değişmelerle ortaya çıkan bu toplumsal evrim, giderek nitelleşerek, başka bir

düzyeyde farklı bir toplumsal senteze ulaşır. Ancak bu evrim aniden oluşabilir, Marx bunu devrim olarak ifade eder. Ona göre sınıflar arasındaki çelişme ve çatışmalar, toplumların evrimi için diyalektik bir zorunluluktur (Tolan, 1996;19).

K.Marx toplumu denge noktasına doğru ilerleyen bir organizma olarak ele alır ve toplumun temel birimleri olarak sınıfları kabul eder. Toplumsal değişme mekanizması da işte bu sınıflar arası çatışmalar bakımından, birbiri ardından gelen aşamalardan geçer. Her aşamada çatışan sınıflar değişmiştir. Sonunda sınıfların ve dolayısıyla çatışmanın ortadan kalkması ile toplum gövrelî dengeye erişecektir (Kongar, 1999).

Yapısal-İşlevsel Kuramlar

Yapısal-işlevsel yaklaşıma göre toplum, birbirlerine bağımlı olan ve her biri, oluşturduğu bütünü daha iyi uyumunu sağlamak için belli işlevlere sahip olan öğelerden meydana gelir.

Bu kuramlar önemli miktarda evrimci kuramlardan etkilenmişlerdir. Toplumsal evrim, denge, yapısal ve işlevsel farklılaşma, toplumsal eylem, toplumsal yapı-kültürel yapı ayrımı kavramları evrimci kuramlardan, yapısal-işlevsel kavramlara aktarılmıştır (Kongar, 1999). Bu kavramların dışında yapısal işlevsel kuramlara özgü kavramlar da vardır. Bunlardan ilki yapılar ile işlevler arasındaki ilişkidir. İşlevler yapılardan önce ortaya çıkar ve kendilerini yerine getirecek yapıların yaratılmasına yol açar. Yapılar işlevleri değil, işlevler yapıları yaratır. Yapısal-işlevsel yaklaşımın ikinci temel kavramı; bütün toplumsal yapı ve birimlerin, toplumsal sistem içinde işlevsel olduklarıdır. Bu iki temel kavram ve onların nitelikleri, yapısal-işlevsel yaklaşımın toplum anlayışını geliştirirler (Kongar 1999). Bu kuramların başlıca temsilcileri T. Parsons, K. Metron ve M. Kıray'dır.

Parsons, “toplumsal yapı”, “toplumsal sistem” ve “aktör” terimlerini kullanarak değişim kuramını açıklar. Parsons toplumsal bir pozisyon ve dolayısıyla bir rol sahibi olan kişiyi aktör olarak tanımlar. Toplumsal sistem ise Parsons'a göre aktörler arasındaki etkileşim süreçlerinin sistemidir. Toplumsal

yapı, Parsons'a göre birimlerin nispeten istikrarlı bir kalıp gösteren ilişkileridir. Toplumsal sistemin birimi aktör olduğuna göre de, toplumsal yapı aktörlerin toplumsal ilişkilerinin kalıplaşmış sistemidir (www.websamba.com, 2006). Buradaki değişme kuramı farklılaşma düşüncesine dayanır (Kongar,1999). Üretimin bireysel işyerinden atölye ve fabrikaya, sosyalleşmenin aileden okula kayması örneklerindeki gibi çeşitli toplumsal işlevler farklılaşma süreci içinde yeni yapılara yönelirler. Parsons'a göre toplumsal değişme belirli bir denge içerisinde oluşan bir toplumsal evrim olarak belirmektedir (Tolan, 1996 ;56). Parsons, toplumsal yapıların değiştiğini belirtirken yapısal istikrara yol açan süreçlerle yapısal değişime yol açan süreçleri birbirinden ayırmaktadır. Bir toplum, uzmanlaşmış sistemlerden ve bunların alt sistemlerinden oluşur, her birisinin diğeriyle ve toplumsal sistemin kendisinin dışında kalan çevrelerle (yani, kültürel sistem ve kişilik sistemi) sınır alışverişi vardır (Appelbaum 1982 ;54-55).

Merton'un toplumu açıklayışı Durkheim'den etkilenmiştir. Toplumsal yapılar, bütünleşmiş ve normlarıyla üyelerini kontrol etmektedir. Merton'da toplumsal yapı, durağan bir gerçeklik değildir. Çatışma ve sapkın davranışların yapısal kaynaklarına olanak vermesi açısından dinamikdir. Bu ilke, değişimin katalizörleri olan karşı-işlev ve anomi kavramlarını ele alışında açıklanabilir (www.websamba.com, 2006). Merton'a göre anomi kültürel amaçlar ve bu amaçlara ulaşmayı sağlayacak kurumsal araçlar (toplumsal yapı) arasındaki kopukluğun sonucudur. Kültürel yapı ile toplumsal yapı arasındaki bu uyumsuzluk ve kopuş süreci, bir çeşit sorun göstergesi veya toplumsal denge açısından işlevsel olmayan bir durum olmasına karşın, Merton'a göre değişimin itici gücü, yani bir değişme aracıdır (Poloma, 1997;45).

Merton karşı-işlev, işlevsel alternatif, işlevsel sonuçların net dengesi, açık ve gizli işlevler gibi kavramları işlevsel kurama sokmuştur. Toplum, kendine özgü bir gerçeklik, bütünü oluşturan parçaların tümünden farklı ve daha büyük olarak ele almıştır. Birey, yapıları oluşturan statü ve rolleri olanlar olarak soyut bir pozisyonda kalır (www.websamba.com, 2006). Toplumsal kurumların birden çok işlev yüklenmiş olabileceklerini belirten Metron, belirli toplum yapısı içinde

bunlardan uygun olanının diğerklerine oranla daha büyük bir önem taşıyabileceğini söyler (Bottomore, 1970).

Kıray'a göre toplumsal değişimin incelenmesinde toplumun mekansal özellikleri ve demografik niteliklerine ağırlık verilmelidir. Ayrıca toplumsal kurumların farklılaşma ve örgütlenme düzeyindeki değişimlerinde dikkate alınması gerekmektedir (Tolan, 1996;110-111).

Kıray (1999;155) toplumsal yapıya şeklini veren değişkenler ve özellikleri dört büyük grupta toplar. Bunlar; 1) Doğal kaynaklar 2) Bunları işlemek için kullanılan teknoloji 3) Nüfus ve özellikleri 4) Toplumsal organizasyon ve bunların hepsinin etkileşiminden doğmuş değerler sistemidir. Bu değişkenler birbirine bağılırlar ve genellikle görel olarak bir denge içerisindedir. Bunlardan herhangi birinde meydana gelen değişiklik dengeyi bozar ve tüm gruplarda değişiklikler oluşturur. Öyle ki, bu zincirleme reaksiyonlar sonucu toplum bir süre sonra yeniden işlevsel bir bütün haline gelir ve tekrar görel bir dengeye kavuşur.

Toplumların ikili bir yapıda olduklarını ve gelenekselden moderne doğru geliştiğini belirten Kıray, ancak hızla değişen az gelişmiş bir ülkedeki değişim sürecinde geleneksel veya modern yapıya ait saf ve katışıksız tiplerin gözlemlenebilmelerinin artık mümkün olmadığını söyler ve "tampon kurumlar" dan bahseder (Kıray, 2000). Farklı bir yön, hız, ölçek ve zaman içerisinde değişen öğelerden oluşan toplumsal yapı işlevsel bütünlüğünü korumak için "tampon mekanizmalar" yaratır (Tolan, 1996;111). Bu tampon mekanizmalar değişimin bunalımsız olmasını sağlayan, çözülmenin önüne geçen, eski ya da yeni yapıya da ait olmayan, yeni beliren kurumlar, ilişkiler, değerler ve işlevlerdir. Tampon mekanizmalar sayesinde toplumsal yapının çeşitli yönleri birbiri ile bağlanır, işlevsel bütünün parçası olamayan taraflar kaybolur. Bu şekilde orta hızda bir değişim oluşumunda da görel bir denge halinde kalması olanağı bulunur (Kıray, 2000;20).

Toplumsal değişmeyi kaçınılmaz bir oluşum ve toplumsal yapının birim ve öğeleri arasındaki uyumsuzlukta, temel bir varsayım olarak ele alan Kıray'a

göre tampon kurumların sadece değişim sürecinde ortaya çıkması değişme ile yapısal bütünlüğün eş zamanlı öğeler olduğunu gösterir (Kıray 1998,2000). Kıray, değişme ve bütünlük kavramalarının zaman unsuru ile farklılaştırılmamasını sağlayarak işlevsel yaklaşımın önemli bir boşluğunu örtmektedir.

Çatışma Kuramları

Yapısal işlevsel kuramın anti tezi olarak, toplumu birbiriyle çatışan öğelerin oluşturduğu savunulur (Kongar, 1999). Toplumun değişmesi çatışan öğelerin itici gücüyle oluşur. Toplumsal bütünlük ise, toplumsal öğeler ve birimler arasındaki uyumun sonucu değil, toplumsal öge ve birimler arasındaki çatışmanın ortaya koyduğu karşıt güçlerin dengelenmesi sonucu ortaya çıkar.

Çatışmacı kuramların varsayımları şunlardır (Appelbaum, 1982;74):

- Her toplum her an değişir; toplumsal değişim evrenseldir.
- Her toplum, çatışmayı her zaman yaşayabilir; toplumsal çatışma evrenseldir.
- Toplum içindeki her öge, toplumun değişimine katkıda bulunur.
- Her toplum, üyelerinin başkaları tarafından dizgelenmesine dayanır

Çatışmanın kaynağının ne olduğuna dair iki farklı görüş söz konusudur. Bunlardan birincisi çatışmayı bireyin içgüdüsel bir niteliği olarak ele alır. Çatışma bu yüzden kaçınılmaz ve evrenseldir. İkinci görüşe göre ise çatışma, toplum içindeki çeşitli grupların çıkarlarının birbirleriyle çatışmasından doğar ve bu yüzden kaçınılmazdır. Diyalektik kuramın de temsilcileri olan Marx, Pareto ve Dahrendrof da bu görüşün temsilcileridir (Kongar, 1999).

Marx ünlü Komünist Parti Manifestosunda çatışma olmadan ilerleme olmaz, uygarlığın bu güne kadar izlediği yol budur der ve ekler günümüze değin toplumların tarihi sınıf savaşımının tarihidir (Marx, 1997). Marx'a göre İnsan-doğa çatışması üretim araçlarının mülkiyetini belirler bu da üretim ilişkilerini etkiler ve sonuçta da sınıf çatışması doğar. Üretim güçleri emek, üretim araçları ve üretim teknikleri toplumun alt yapısını oluştururlar. Çatışmanın anahtarı

teknolojideki değişme ve gelişmededir. Üretim ilişkileri toplumsal yapıyı belirlerken, sosyal sınıfların nitelikleri ve dağılımı üst yapının oluşumunda rol oynar.

Dahrendorf, Marx'ın sınıf kavramını inceledikten sonra Marx'tan bu yana sanayi toplumlarında meydana gelen değişimleri ele alır (Kongar, 1999). Dahrendorf kuramını Marx'ın kuramını kısmen kabul, kısmen reddederek formüle etmiştir ve 19. yüzyıldan bu yana sanayi toplumlarda ortaya çıkan değişmeleri ele almıştır. Bu değişimlerin en önemlileri sermayenin ayrışması, emeğin parçalanması ve yeni orta sınıfın ortaya çıkışıdır (Poloma, 1997;116). Appelbaum (1982;64) Dahrendorf'un değişme ile ilgili şu ifadelerine yer vermiştir;

Marx'a göre, toplum öncelikle bir toplumsal organizma biçiminin sonsuz olarak işleme düzeni, bir toplumsal sistem durağan ya da bir toplumsal doku değildir. Asıl başat niteliği, yalnız öğelerinin değil bununla beraber öz yapısal biçiminin sürekli değişimidir. Ve bu değişim, çatışmanın, her toplumun temel özelliğini oluşturduğuna tanıklık etmektedir. Çatışmalar rastlantısal değildir, toplumun kendi yapısının sistematik bir ürünüdür. Bunlara göre değişimin düzenliliğinden başka bir düzen yoktur.

Dahrendorf'e göre, otoritenin olduğu her yerde çatışma kaçınılmazdır. Her otorite egemenlik alanını uyumlu hale getirmek için toplumu zorlar. Otoritenin zorlaması, karşıt tepki olarak direnç ve uyuşmazlıklara yol açar. Değişimi sağlayan ise, uyuşmazlık sonucu gelişen çatışmadır. Toplumsal bütünlük, çatışan karşıt güçlerin dengelenmesi ile sağlanır. Toplumun olduğu her yerde çatışma vardır. Değişim kaynağı çatışmalardan, çatışmanın toplumsal eşitsizliklerden beslenir. Çatışma bastırılabilir, başka bir tarafa yönlendirilebilir ama tamamen ortadan kaldırılamaz (Koç, 2006).

Çatışma ve maddi çıkarları, toplumu oluşturan çeşitli organizasyonların içerdiği otorite ilişkileri çerçevesinde açıklayan Dahrendorf, insan ve toplum davranışlarını belirleyen temel unsurların kültür değil de ekonomi ve politika olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre bütünleşme ve uyum, çatışma ve zorlamanın işlevleridir (Smith, 1996;20).

Pareto toplumsal olgularda; doğal ögeler, dış toplumlardan gelen ögeler ve toplumun içindeki ögeler olmak üzere üç grup ögenin payı olduğunu söyler (Tolan, 1996). Buna göre bir toplumda en azından bir alt bir de üst tabaka ya da seçkinler tabakası bulunmaktadır. İnsanlar alt tabakadan, üst tabakaya çıkmak için sürekli bir istek ve çaba sarf ederler. Seçkinler tabakası da, yönetici olan veya olmayan diye ikiye ayrılır. Bu tabakalar arasında bir sınıftan ötekine geçişler olabilir ve yeni sınıfa katılanlar gelmiş oldukları eski sınıfın bazı eğilimlerini, duygularını ve tutumlarını da beraber getirirler. Bu nüfus karışımında seçkinler ve seçkin olmayanlar diye iki sınıfın söz konusu olması “seçkinler dolaşımı” olarak tanımlanmaktadır. İşte Pareto’nun toplumsal değişim kuramı, bu seçkinler dolaşımı kavramında belirlenir (Tolan, 1996). Toplumsal değişim grupların siyasal iktidar için aralarında yaptıkları mücadeleden oluşmuştur. Pareto’ya göre atak ve yeni başarı kazanmış seçkinlerin döneminde sert ve hırçın bir yönetim dönemine; gerilemekte olan bir seçkinler döneminde ise insancıl bir yönetim dönemine girilmektedir (Bottomore, 1970;326–327).

Modernleşme Kuramları

Modernleşme kavramı genellikle değişme ve kalkınma olgularıyla ilgili olarak ele alınmıştır. Modernleşme kuramları sanayileşme ve sanayileşmenin etkileri ile ilişkilendirilmişlerdir. Bu kuramın temsilcileri, “sanayileşmemiş” toplumların “sanayileşme” durumuna geçiş süreçlerini ve bu iki toplumun ayrışan özelliklerini irdeleyip, değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Kavram, teknoloji ve sanayileşme gibi olgular çerçevesinde değerlendirilmesinin yanı sıra, kırdan kente doğru bir geçiş sürecine de vurgu yapmaktadır.

Modernlik kavramı, Batılıdır ve genel olarak kapitalizmin ortaya çıkış ve gelişme süreçlerini ifade eder. Bu kavram, tartışmacılarını, bilimsel buluşlara, keşiflere, sanayileşmeye, kentleşmeye, kapitalist işletmenin kuruluşuna (modern örgüt), ilerlemeye, bürokrasinin doğuşuna (modern devlet), insanın bireysel içsel sorumluluğuna (modern özne), ulusların icadına (modern toplumsal birim: ulus devlet) götürür (Mısıır, 2005; 477).

Osborne, modernlik düşüncesine bir tarihsel dönemleştirme kategorisi, toplumsal deneyimin bir niteliğinin belirleyicisi ve tamamlanmamış bir proje olarak üç biçimde yaklaşılabilceğini söylemektedir. Bir başka deyişle modernleşmenin kendisi hem kronolojik olarak bir dönemi, hem de gelişme ve ilerlemeyle bütünleşen toplumsal deneyimin gelişerek süreklileşmesini anlatmaktadır (Sezer, 1993).

Modernleşme toplumsal yapıyı değiştirirken toplum yapısının ve örgütlenme biçiminin yeniden şekillenmesini sağlar. Bu noktada farklılaşma, uzmanlaşma ve kurumlaşma gibi olgular gündeme gelmektedir. Bu değişim sürecinde, toplumu oluşturan sınıflar arasındaki çıkar dengesi ve egemenlik ilişkileri de bozulmaktadır.

Modernleşmeyi birbiri ile ilintili bir süreç olarak değerlendiren yaklaşıma göre, toplumda farklı gelişme süreçleri bulunmakta, bu süreçler toplumun gelişmesinin bir parçasını oluşturduğu kadar kendi özel şekillerini de oluşturan ve biçimlendiren özerk alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak her bir alandaki gelişme diğer alanları da etkilemektedir.

Smelser modernleşmenin öncelikle ekonomik gelişme ile kavramsal bir ilişkisi olduğunu fakat ondan daha kapsamlı olduğunu söyler. Teknoloji alanında gelişen bir toplum, basit ve geleneksel tekniklerden, bilimsel bilginin uygulanmasına doğru değişir. Tarımda gelişen toplum, geçimsel tarımdan üretim için yapılan tarıma doğru değişirler. Sanayide gelişen toplum organik enerji kullanımından, inorganik enerji kullanımına doğru değişir. Çevresel düzenlemelerde gelişen toplumun değişim yönü ise kırdan kentsel yoğunlaşmaya doğrudur. Bu süreçler gelişme sırasında genelde aynı anda yer alsada, bu her zaman aynı anda yaşanmayabilir (Appelbaum, 1982;33-34).

Modernleşmeyi Anthony D.Smith, üç başlık altında değerlendirir: 1) Bir toplumsal değişme süreci veya kuramsal yer ve zaman boyutunda evrensel olan veya bu tür süreçler toplam olarak modernleşme 2) Genellikle Rönesans ve Reform'a kadar geri götürülen, laikleşme ve kapitalizmin doğuşu ile ayırt edilen tarihsel bir deneyim olarak modernleşme 3) Gelişmekte olan ülkelerin liderleri

veya elitlerince izlenen bir seri politikaları niteleyen bir kavram olarak modernleşme (Smith, 1996) .

Modernleşmenin temelinde akılcı ve pozitivist bir ruhun benimsenmesinin yattığını söyleyen Lerner, modernleşme konusunda Batı modelinin evrensel olarak geçerli olduğunu ileri sürer. Kentleşmeyi modernleşmenin ana unsurlarından biri olarak belirten Lerner'e göre, Batı'da görülen kentleşme, artan okuryazarlığa, artan okuryazarlık, kitle iletişim araçlarının daha etkili olmasına bu da daha geniş ekonomik ve toplumsal katılıma yol açar. Bu süreçler bütün dünyada bu sıra ile geçerlidir (Gökçe, 2004a;126 Kongar, 1999). Lerner'in aşamalı ilerleme kuramına göre bütün azgelişmiş toplumlar Batılı toplumların geçirmiş olduğu aşamalardan geçecekler ve modern toplum yapısına kavuşacaklardır.

Modernleşme, yeni teknolojik olanaklarla buluşmak, yeni gelişmelerle tanışmak, bilimin olanaklarından yararlanmak, bireyselliğin farkına varmak, analitik düşünce ve eylemi birlikte yaşamak, dahası, diğer toplumlarla eşitlenme anlamına gelmesine karşın, bütün düşünürler modernleşmenin çeşitli toplumsal rahatsızlıklar yarattığı konusunda birleşmektedir (Peltekoğlu, 2001).

Levy'e göre, modernleşme sürecindeki toplumlarda, görelî olarak modernleşmiş toplumlarla temas toplumsal rahatsızlık biçiminde bir değişimin başlangıcına neden olur. Ona göre görelî olarak modernleşmiş toplumlarda aile önemsizleşirken; görelî olarak modernleşmemiş toplumlarda ise aile son derece önemli bir kurumdur ve bireyin aile dışı davranışlarını da belirleyebilen bir kurumdur (Gökçe, 2004a;126). Modernleşmekte olan toplumlarda, ideal ve istikrarlı bir bireycilik yerine toplumsal denetimin çözümlenmesinden doğan bireycilik ön plana çıkar. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde yapılacak işlerin kapsamlarının çok geniş olması, başarı şansını olumsuz yönde etkileyecek, düşük olan kalkınma hızı nedeniyle ise, modernleşme yetersiz görünmektedir (Peltekoğlu, 2001).

Modernleşme kuramı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Amerikan sosyal bilim çevrelerinde ortaya çıkan, Batı'nın model alınmasıyla dünyadaki bütün toplumlarının modernleşebileceğini varsayan ve Batı'yı modernliğin temsilcisi

olarak sunan toplumsal değişme yaklaşımıdır. Modernleşme kuramı, büyük oranda yapısal işlevcilerin kuramsal öncüllerine yaslanır ve toplumların gelenekten modernliğe doğru yaşanan evrensel bir sürece muhatap oldukları takdirde gelişebileceklerini söyler (Marshall, 1999). Kısacası modernleşme kuramları, bütün toplumlar için geçerli olan ve kaynağını Batı'dan alan evrensel bir gelişme çizgisinin olduğu yönündeki bir temele dayanmaktadır.

Kuramların Değerlendirilmesi

Önceki bölümde özetlenmeye çalışılan kuramlardan da anlaşılacağı üzere kimi, kuramlar değişmenin tüm insanlığı kapsadığını ve genel olarak bunun tüm toplumlarda farklı zamanlarda da olsa benzer biçimde yaşanacağını belirtir ve değişmeye evrensel düzeyde bakarlar. Kimi kuramların amaçları ise belirli sınırlar içindeki toplumsal yapıların değişme niteliklerini incelemektedir. Bazı kuramlarsa toplumsal değişmenin merkezine kişiler ve grupları yerleştirerek inceler. Modernleşmeci kuramlar ise Batıyı gelişme ve değişmenin merkezine koyarak toplumsal değişme sürecini az gelişmiş toplumların sanayileşmiş toplumlar haline dönüşme uğraşı olarak tanımlar.

Toplumsal değişmenin dinamikleri içsel ve dışsal faktörlerdir. Değişmeye neden olan bir toplumun ekonomik, teknolojik yapısındaki gelişmeler olabileceği gibi, güçlü bir lider veya grup da olabilir. Bunun yanında dış dünyadaki gelişmeler toplumsal değişmeye neden olabilir. Bu dinamikler tek başlarına değişme sürecini etkileyebilecekleri gibi hem içsel hem dışsal faktörler bir arada değişmeyi tetikleyebilir.

Daha sonra daha detaylı bir biçimde de değinileceği gibi, Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren kentleşme kayda değer bir biçimde artmaktadır. Batı'da kentleşme, sanayileşmeye bağlı olarak 18. yüzyıldan itibaren yayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla Türkiye'de kentleşme Batı'da kentleşme ve değişme sindirilerek yaşanmışken, Türkiye'de Batı'dakine benzer bir sanayileşme süreci gerçekleşmeksizin 30-40 yıllık bir sürece sığdırılmaya çalışılmıştır. Bu durum kentleşmesinin ve toplumsal değişmesinin temel belirleyicisi olmuştur.

Yukarıda özetlemeye çalışılan süreç içerisinde Türkiye’de toplumsal değişmeyi anlamaya çalışırken diğer kuramlardan da yararlanılarak, değişme; modernleşme kuramı çerçevesinde, modernite, postmodernite ve küreselleşme olguları da dikkate alınarak irdelenecektir.

1.2 KENT KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

1.2.1 TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KENT

Kent, (Şehir, İngilizce: City, Fransızca: Vill, Almanca: Standı) Latince cite kelimesinin karşılığıdır. Civitas kelimesi cite kelimesinden türemiş olup kentli, hemşehri anlamına gelmektedir. Batı dillerinde uygarlık anlamına gelen kelimeler de ondan türemiştir. Türkçe’de askeri olmayan anlamında kullanılan sivil sözcüğü de aynı köktendir. Arapça kökenli medeniyet ise kent anlamına gelen medeniden türemiştir. Medeni, yani uygar sözcüğü kentte oturan anlamına gelmektedir. “Bu bağlamda kent yaşamı organize edilmiş bir sosyal hayatı (uygarlığı) içermektedir.” (Ertürk, 1996).

Her üretim tarzı belli yerleşim biçimlerini ve özel olarak da kendine ait bir kent tipini yaratır. Kentlerin oluşumundan itibaren geçirdikleri yapısal değişimler en genelde üretim biçimindeki dönüşümlerce belirlenmiştir (Laçiner, 1996;10).

Kentlerin tarihsel süreç içinde, daha güçlü bir şekilde yer almasıyla beraber insanlık, tarımsal olmayan iş gücü ile yeni bir yaşam biçimi oluşturmuştur. Özellikle sanayileşme süreci; kent sayısında önemli artışlar sağlamış ve kentlerin sosyal ve çevresel yapıları da hızlı bir değişmeye sahne olmuştur. Fiziki açıdan kentler, farklı amaçlar için kullanılan çok sayıdaki binalar ile insanların ulaşımını sağlayan yollardan oluşur. Fonksiyonel açıdan kent ise ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşim birimleridir (İspir, 1991;5).

Kentin ilk temeli, Tarım üretimi için şart olan topraktı. Kentin sonraki yapısı, köyden bambaşka bir ikametgahlar sentezi oldu. Kentin kendisi, başlı başına bir sosyal temel haline geldi (Kıvılcımlı, 1996). Toplumsal alt yapıyı oluşturan üretim biçiminin tüm üst yapı kurumlarını kendisine uyumlu olmaya zorlamasıyla, toplumların tarihsel gelişim süreçleri içinde toplumsal-ekonomik yapılar doğmuş, kentler de her ayrı toplumsal yapıda, o yapının gerektirdiği

işlevlere sahip olmuşlardır. Kısaca kentler, ekonomik-toplumsal yaşamla birlikte zorunlu olarak doğmuşlardır (İ. Özer, 2004).

Ergon Ernest Bergel'e göre ilk kentler metal çağında ortaya çıkmıştır. Metalurjinin gelişmesi sonucu metal silah kullanan insanların taş silah kullananlara karşı asgari üstünlük sağlamalarına yol açınca, neolitik çağın çiftçileri metal silahlara sahip olanlar karşısında boyun eğdiler ve onların adına üretim yapar hale geldiler. Böylece köleler ve efendiler şeklinde bir farklılaşma oldu. Efendiler egemenliklerini güvence altına almak için adalarda veya tepelerde yerleşmeye başladılar. Böylece tüm bölgeye hakim bir mevziden hem saldırı hem de savunma kolaymış oldu. Bu asgari kaygılarla oluşan bu yerleşmeler kentlerin kuruluşunun ilk örnekleridir (Bergel, 1996).

İlk büyük kentler, büyük nehirlerin geçtiği verimli ovalarda, Nil kenarı, Fırat ve Dicle arasında, İndus Nehri civarında ve Akdeniz kıyılarında kurulmuştur. Bu kentler ilk çağda en önemli askeri, politik ve kültürel merkezler olarak önemli işlevler görmüşlerdir. Batıdaki kentlerin gelişmesi eski Yunan kentlerinin ortaya çıkışı ile olmuştur. Yunan kültür ve uygarlığının gelişmesinde oynadıkları rolün yanı sıra askeri ve ticari birer merkez işlevi görürken diğer yandan da siyasi ve idari birimler olarak işlev görmüşlerdir (Ertürk, 1996).

Antik çağlarda çok sayıda kent kurulmuştur. O dönemde kentte yaşayanlar ayrıcalıklı konuma sahip yurttaşlar ve yurttaş olmayanlar olarak ayrılırdı. İlk kentlerde sosyal sınıflaşma vardır. Mesleki uzmanlaşma arttıkça, kent nüfusunun katmanlaşmasıyla bir aristokrasi ile ona bağlı kadrolar, tüccar sınıfı, zanaatkar sınıf ve yoksullar sınıfı ortaya çıktı. Bunlarla beraber çok zor geçinen çiftçiler ve en alt katmanda ise köleler bulunuyordu (Bergel, 1996).

Kıvılcımlı (1996) Marx'ın doğudaki ilk kentlerin "Dış ticaret kavşaklarında ve devlet başkentlerinde" kurulduğunu söylediğini belirttiikten sonra, Engels'in de bunu tamamlayan bir yaklaşımla "Dış ticaret" de, "Devlet" de Medeniyet ile birlikte doğmuş olduğunu belirttiğini ifade etmektedir. Engels'e göre "antik kent" denilen "ve şehir deyiminden bambaşka bir şey olan" özel toplum biçimi, medeniyet doğmadan kurulmuştur. Ona göre ilk kent, tarım

üretimi yordamı ile gerçekleşmiş bulunan sabit yerleşmelerle daha barbarlık çağında iken doğmuştur. Daha sonra, bu kentin başardığı tarım-sanayi işbölümleri ile ekonomi yordamı iyice geliştirilmiştir. Yani Doğu'da ilk kentlerin doğuşu ticaretten ve siyasetten önce, üretim ilişkilerinden kaynaklanmıştır.

...Ticaret, bir yol doğduktan sonra, kamu yararını gittikçe iteleyip kişi çıkarına doğru sapıttı. Sanayi ile ticaret arasında ve sanayinin gittikçe çoğalan dalları arasında işbölümü arttıkça, dış ticaret, iç ticarete de kapı açtı. İlk Sümer kenti bezirganlığı icat edip demiri dünyaya yayınca Irak balçığı dışında, sübtropikal ırmak coğrafyasına münhasır kalmayan tarım mümkün oldu. O zaman Marks'ın yukarıda pek güzel belirttiği olaylar gelişti. İlk ana Medeniyet sümüklüböceğinin Bezirgan boynuzları nerelere dek uzandıysa, oralarda Medeniyet ilişkilerinin benzerleri gelişti (Kıvılcımlı, 1996).

Uygarlığın dünyaya yayılması ise ya savaşlar ya da ticaret ile olmuştur. Ekonomik yayılma “dış ticaret kavşaklarında ve devlet başkentlerinde birikimlere neden olmuştur.” *İlk Sümer kentinden tohum almış, ama ondan daha oynak, daha hareketli (yani daha Bezirgân) yeni Kentler dünyanın dört bucağına doğru dal budak saldı.*” (Kıvılcımlı,1996).

Roma'nın ikiye bölünmesinde sonra Bizans imparatorluğunda kentler ileri düzeyde merkezileşmiş bir otokrasiye bağlı birer idari merkez durumuna gelmiş, yurttaşlar tebaaya indirgenirken kentler derin bir uykuya dalmışlardır (Bergel,1996). Feodalizmle beraber kentlerin önemi azalmaya başlamıştır.

Ortaçağ kentlerinde yurttaşlar ne serf ne de köleydi. Özgür idiler fakat hareket özgürlüğü dahi sınırlıydı ve siyasal hakları kısıtlıydı. Kentlerdeki sosyal katmanlar içinde ilk sırayı arazi sahibi kent aristokrasisi oluşturuyordu. İkinci sırada tüccarlar bulunuyordu. Üçüncüsü lonca üyesi zanaatkarlar, dördüncü sırada statüsü daha düşük zanaat ustaları geliyordu. Sabit işi olmayan hizmetkârlar, gezici esnaf ve dilenciler en alt sınıfta yer alıyordu. En üstteki üç grup arasında sürekli iktidar mücadelesi olurken, son iki grubun hiçbir siyasi hakkı yoktu (Bal, 1999).

Ortaçağın sonuna doğru, feodalizm çözülürken kasabalar ve kentler büyümeğe zanaat ve ticaret sayesinde yeniden canlanmaya başladı. Meslekler ve zanaatlar daha da ayrıştı.

18. yüzyılda Batı Avrupa'da başlayan sanayi devrimi toplumsal yapıda kökten değişmelere neden olmuş seri halde üretimi getirmiştir. Kentlerde kurulan sanayi tesisleri, üretimin merkezini evden, kitlesel üretimin yapıldığı fabrikalara yönlendirmiştir. “Kentlerin gelişen ekonomik yapısına bağlı olarak artan işgücü talebi, bir yandan çeşitli biçimlerde kır kesimindeki nüfusu hareketlendirirken bir yandan da kentlerin tarımdan ayrılan nüfusun yöneldiği birer çekim merkezi haline gelmesini sağlamıştır” (Özer, 2004).

Kentin orta çağdaki sınırlı görüntüsünden sıyrılıp yeni nitelikler kazanması süreci beraberinde ek bir nüfusun da kentlere girişini sağlamıştır (Ertürk vd.2001). Kentlere göç artmış; işsizler, vasıfsız, yoksul insanlar kentleri doldurmaya başlamıştır. Kentleşmeyle birlikte geleneksel geniş aile, kentsel çekirdek aileye dönüşmüş; iş bölümü artmış; eğitim ve öğretimin önemi artarak, eğitimle statü elde edilmesi önem kazanmış; orta sınıflaşma artmış; ulaşım ve haberleşme araçları gelişmiş, dolayısıyla toplumsal hareketlilik hızlanmıştır.

18. ve 19. yüzyıllarda başlayan ve günümüz kentlerine doğru gelişen süreçte, modern kentleşme ve sanayileşme arasındaki ilişki önemlidir (Işık, 2001). Kentlerin görüntüsünü ortaçağ boyunca kilise, meydan, çarşı ve bunların çevresindeki sınırlı konutla surlar oluşturuyorsa, sanayi devrimi birlikte endüstriyel üretim alanları ve fabrika bacaları oluşturmaktadır (Ertürk vd. 2001). Sanayi devrimi ile başlayan süreçle birlikte modern kentler bilim, yönetim, toplum örgütlenmesi, ekonomi, teknoloji ve nüfusun niceliği bakımından ön plana çıkmaya başlamışlardır.

Sanayi devriminin toplumların yaşamına getirdiği ekonomik ve toplumsal değişiklikler hakkında Özer (2004), Karabey'den aktararak şunları söylemektedir. “Sanayileşme kırsal nüfusu hızla büyüyen kent merkezlerine çekmiş, kentler artık nüfusu barındırmaya yetmediğinden, bir yandan alanca büyürken öte yandan da merkezleri daha fazla insanı barındıracak biçimde

değişikliğe uğramıştır. Yeni teknolojinin olanaklı kıldığı ulaşım biçimi, kent biçimini etkilemiş, yüzyılların artık eskiyen biçim öğeleri yerlerini, yeni öğelere terk etmeye başlamıştır.”

Sanayileşme Ve Kent

Teknolojik gelişmeye bağlı olarak kentler de değişime uğramaktadır. Bu değişim teknolojideki organik enerjiden inorganik enerjiye geçişe göre şekillenmektedir (Ertürk, 1996). Sjoberg kentleri, sanayi öncesi (pre-industrial) kentler, geçiş halinde (transitional) kentler ve sanayi (industrial) kentleri olarak ayırmaktadır. Bu üç kentten ilki sanayi öncesi toplumun; ikincisi gelişmekte olan toplumun, üçüncüsü ise sanayileşmiş toplumun kentidir(Aslanoğlu, 2000).

Sanayi öncesi kentlerin anahtar işlevleri siyasi (idari ve askeri), ekonomik dini ve eğitimseldir. Hiçbir kent tek bir rol üstlenmemektedir. Ancak belirli kentlerde özelliikli işlevler ön plana çıkmaktadır. Sanayi öncesi toplumlarda siyasi merkezler, bütün kentleri kontrol etmektedir. Bugün ise çevresini denetleyen kentler, siyasi olamayan ekonomik özellikleri belirgin olan kentlerdir (Aslanoğlu, 2000).

Sjoberg'e (2002; 37–54) göre sanayi öncesi kent ve sanayi kenti arasındaki farklılaşmayı sağlayan temel etken teknolojidir. Teknolojik farklılaşma, kullanılan enerji türleri ile belirlenmektedir. Sanayi öncesi kentte üretim organik enerji ile yapılmaktadır. Kent içinde ise ulaşım insan ve hayvan gücüne dayanmaktadır. Farklılaşmaya neden olan diğer önemli etken ise kentsel eylemlerin örgütlenme biçimidir, Kent mekanında üretim aynı sokak üzerinde gerçekleşir, mekanda uzmanlaşmış sokak ve mahalleler oluşmaktadır. Bu yer seçimi kent içindeki ulaşım ve haberleşmeyi kolaylaştırıcı bir işlev sağlamaktadır. Sanayi öncesi kentinin üst tabaka üyeleri büyük arazi sahipleri, devlet, din ve eğitim alanlarında önemli yerleri tutan kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca buralarda zanaatkar ve toprağı işleyen köylülerden oluşan kitleler bulunmaktadır. Bu kentlerin yöneticileri, imtiyazlı dar bir üst tabakadır. Sosyal kontrol din, aile kurumu ve lonca örgütlenmeleri yoluyla sağlanır. Din sosyal yaşantıyı etkisi altına almıştır. Akrabalık ilişkileri ve meslek grupları birbiri ile ilişkilidir. Bu kentlerde evlilik sosyal kontrolün uygulanmasında önemli araçlardan biridir. Sjoberg'e göre

sanayi öncesi kentte lonca örgütlenmesi sosyal kontrolün önemli araçlarından biridir. Loncaların temel görevi ekonomik yaşantının örgütlenmesidir. Sosyal kontrol etkisi, etnik grup mahallerinin, çeşitli meslek gruplarının ayrı ve özel kısımlarda yerleşmesinde görülmektedir. Üst tabaka kent merkezinde oturmaktadır. Alt tabakalar, özellikle "istenmeyen unsurlar" kentin dış mahallerine itilmiştir. Kentte üst tabakanın ilişkisini en aza indirdiği, sosyal statü açısından düşük gruplar kent sınırlarında yerleşmiştir. Konutlar aynı zamanda iş yeri, dinsel binalar aynı zamanda okul, hatta alışveriş merkezi işlevi görür. Sanayi öncesi kent merkezi dini ve yönetim binalarından, pazar alanından oluşmaktadır. Sanayi öncesi toplumda, kent merkezinde üst tabakanın konutları yer almaktadır.

Sjoberg'e göre (aktaran Aslanoğlu 2000;37-40) geçiş halindeki kentte toplumsal yapıyı oluşturan farklı öğeler farklı hızla değişmektedir. Süreç şu şekilde yaşanır;

- Geleneksel formlardan bir kısmı direnerek varlığını sürdürmeye çalışır
- Geleneksel yapıya özgü formlar gözden geçirilerek değişir
- Geleneksel formların ortadan kalkması
- Ortadan kalkan form ve kurumların yerini yenilerinin alması

Geçiş halindeki kentlerde kente yeni gelenlerin uyumunu sağlayan bazı mekanizmalar vardır. Bu mekanizmalar aracılığıyla kırdan kente göç edenleri onların kentlerdeki akrabaları, hemşerileri kentsel yaşam tarzı hakkında onları eğitir. Bu mekanizmalar sayesinde yeni gelen göçmenler kırla ilişkilerini sürdürür ve kırsal yaşamın etkileri kentte de izlenebilir.

Geçiş dönemi kentinde sanayi öncesi kentin mekan yapısının etkileri yok olmuştur. Kent merkezinin çevresinde bir yanda konut alanları varlığını sürdürürken diğer yandan ortaya sanayi ve ticaret işlevlerine koşut olarak depolama ve merkez geçiş alanları ortaya çıkmıştır. Orta gelir grubu merkezin çevresinde yer alır. Kent çevresinde bir taraftan inşaat sektöründe ortaya çıkan canlanma sonucunda alt kentleşme görülürken, diğer yanda da alt gelir grubuna ait gecekondu yer almaktadır. Ağır sanayi alanları ise kentin çevresindedir.

Sanayi kentleri yönetimsel ya da dinsel merkezlerden daha çok ticaret ve sanayi merkezinin çevresinde gelişir. Bu kentlerde, hem toplumsal yaşamın örgütlenmesinde hem de mekanın kullanımında yüksek derecede bir uzmanlaşma ve işbölümü vardır. Yaşama ve çalışma alanları, birbirinden belirli çizgilerle ayrılabilir. Kentte hem sınıf özellikleri açısından, hem de etnik kümeler arasında kentte kapladıkları yer açısından ayırım yapmak zordur. Varlıklı sınıflarca terk edilen kent merkezine küçük iş yerleri, yönetimle ilgili hizmetler yerleşmekte; sanayi kent dışına taşınmaktadır (Keleş, 2006).

Otomasyon, artan boş zamanlar ve diğer bezer eğilimler kentsel alanın kullanılma biçimlerine etki eder. Sanayi öncesi kentlerde itibar görmeyen pek çok uğraş sanayi kentinde büyük rağbet kazanmıştır (Keleş, 2006). Sanayileşmemiş toplumlarda günlük yaşantı doğanın döngüleri etrafında döner. İnsanın doğumundan ölümüne kadar yapacağı işler bellidir ve kolay kolay değişmez. Ancak, sanayileşmeyle birlikte planlama ve ölçülebilirlik üzerine kurulu bir toplumda, günlük hayatı yönlendiren doğal döngüler, hakim üretim tarzının gerekleri doğrultusunda köklü bir şekilde değişikliğe uğramıştır. İş bölümü, uzmanlaşma ve üretimin otomasyonu ile birlikte zamanın dönüşelliği yerini işlevselliğe bırakmaya başlamıştır. İşlevsel zamanı ise: Sözleşmeyle tahsis edilmiş zaman (işte geçirilen zaman), boş zaman (serbest zaman) ve zorlayıcı zaman (ufak tefek işleri yapmak, bir yerden bir yere gitmek gibi, kent hayatının diğer gereklerine ayrılan zaman) olarak kategorilendirilebilir (Lefebvre ve Regulier 2005).

Sanayi kentlerinde uzmanlaşma ürüne göre değil üretim sürecine göre yeni bir biçim almıştır. Din kent yaşamını etkilemeyi sürdürmekle beraber, dinin etkisi sanayi öncesi kent ile kıyaslanmayacak ölçüde azalmıştır (Keleş, 2006).

1.2.2 KAVRAMSAL OLARAK KENT

Kente: psikanalizin kavramaları, cetvel ve pergel, roman ve şiirdeki yeri, militer kaygılar, nostalji, ilerleme ve düzen ikilisi, sınıf mücadelesinden hareket (...) ve tabii demokrasi ile olan ilişkisi gibi çeşitli açılardan yaklaşılabılır. Bu yüzden kent savaş sanatından mimariye, ekonomiden toplumbilimine kadar birçok disiplinin ortak konusudur (Bumin, 1998;20).

Kılıçbay (2000), kenti değişmenin, farklılaşmanın, çoğulluğun mekanı olarak niteler. Ona göre kent, çoğu kimsenin ütöpik veya gerçekçi özlemlerini oluşturan birçok maddi veya manevi değerinin ortaya çıkma yeri, yani uygarlığın beşiği, potasıdır.

Kent ve kırsal tarihsel süreç içindeki konumu toplum bilimciler için her zaman inceleme konusu olmuştur. Kent ve kırsal demografik, coğrafi, ekonomik ve toplumsal yönleriyle irdelenmiş ve birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Kentin veya kırsal egemenliği ve bunun hangi koşullarda gerçekleştiği çalışma konusu edilmiştir. Toplumsal yapı içerisinde temel yerleşim birimi olarak kırsal ve kent yerleşimleri, insanların ve toplumların hayat tarzını biçimlendirmiştir.

Kent ve kırsal ait bu ayrışmanın temelinde Tönnies'in kavramlaştırdığı cemaat (gemeinschaft) ve cemiyet (gesellschaft) ideal tipleri yatmaktadır. Tönnies'e göre cemaatlar, ırk, etnik menşee ve kültür bakımından farklılaşmamış bireylerden meydana gelen, kişisel, sıcak, samimi bağlantılar üzerine kurulmuş olan küçük homojen ve mahrem topluluklardır. Cemiyetler ise ırk, etnik menşee, sosyo-ekonomik statü ve kültür bakımından farklılaşmış ve heterojen topluluklardır (Topal, 2004;278). Bu kavramlardan cemaat köy, cemiyet ise kente aittir.

Bookchin'e göre kentleşmenin yükselmesiyle ortaya çıkan, geleneksel kentin kırsal kesimle olan çatışmasıdır. Banliyölerin açık alanlara eşi görülmemiş bir ölçekte yayılmasıyla kent, tarım alanlarını ve doğal dünyayı kelimenin tam anlamıyla yutmuş, komşu kasaba ve köyleri genişleyen metropoliten bir varlığın içine çekmiştir (Bookchin,1999).

Yönetimi ele geçirme ve elde tutması bakımından kırsal veya kentin egemenliği söz konusudur. Bu konumu belirleyen ise üretim biçimidir. Ekonomik erki elinde bulunduran yönetsel erki de ele geçirmektedir. Sanayi öncesi toplumlarda egemen olan üretim biçimi tarımsal üretimdir; dolayısıyla ekonomik ve yönetsel erk kırdadır, toplumsal yapıyı düzenleyen kurallar kırsal kurallardır. Tarım toplumlarında kır yerleşimine paralel olarak kırsal hayat tarzı hakimdir. Sanayileşme ile birlikte tarım dışı faaliyetler egemen üretim biçimini oluşturmaya başlamıştır. Kentler hızlı bir şekilde çoğalmaya başlamış ve denge kentlerin lehine değişmiştir. “ Kentlerin toplum yapılarını niteleyebilecek bir önem kazanması ve farklı bir yaşam kültürünü içermeye başlaması XVII. ve XVIII. yüzyıllarda olmuştur” (Ertürk, 1996).

Kentler barınma, çalışma, tüketim, sosyal, kültürel ve teknik hizmet alanlarından oluşan karmaşık yapılardır “Kent birçok açılarından tanımlanabilir, ama tarihsel ve toplumsal çıkış noktası olarak, kendi kendini yöneten ve bir arada oturan bir topluluğun işgal ettiği ve bu işgalden ötürü iskan ettiği, buna bağlı olarak örgütlediği mekan demektir” (Kılıçbay, 2000).

Yerleşim yerleri tarihte farklı dönemlerde farklı sosyo-ekonomik işlevler üstlendiğinden kent kavramı da bu işlevsel değişime uygun olarak her dönemde farklı dinamiklere sahiptir. Bu işlevlerin değişebilen bir niteliğe sahip olması, (Ertürk, 1996) her ülkenin özgül koşulları, sosyo- ekonomik gelişmeleri ve iç dinamikleri kent tanımlarında mutlak bir birlik sağlanmasına olanak vermemektedir.

Kıray (1982) kentleri, hangi temel toplum yapısı içinde ve hangi büyüklükte olursa olsunlar ilk çıktıkları zamandan beri sorunları olan bir yerleşme türü olarak tarif eder. Aslanoğlu da (2000) modern kentleri bir yanda uygarlıkların ürünü yapılar-kütüphaneler, tiyatrolar, yollar, köprüler- ile doludur, diğer yanda ise yoksul barınakları, trafik kaosu ile kalabalıkların alanı olarak tasvir eder. Modern bir kentte yaşamak; anomi, kalabalıklar içinde yalnızlık duygusu, belirsizlik, karmaşık kentsel çevrede olayların nasıl gelişeceğini tahmin etme güçlüğü ve tehdit duygusu algılamaktır. Diğer taraftan kent bir önceki ifade ile

çelişircesine kimliklerin ifade edildiği, kişiliklerin geliştiği yer olma özelliğine sahiptir.

Kentsel çevre doğal değil sentetiktir. Yiyecek yetiştirilmez satın alınır. Yerleşim bölgeleri dağınık değil yoğundur. Kişisel yaşam, kasabalarda ya da kırsal kesimdeki gibi güçlü aile sistemlerinde olduğu gibi toplumun denetimine açık değildir. Kent kültürü, kent sakinin boş zamanlarının bir bölümü olarak üretilir, paketlenir ve pazarlanır. Kırsal kesimde olduğu gibi günlük yaşamın bütünlüğüyle iç içe değildir, gelenekler tarafından da kutsanmamıştır (Bookchin, 1999).

Kent ile ilgili nüfusa, yönetsel sınır ve yapıya, toplumsal ve ekonomik yapıya ilişkin ifadelerin ön planda olduğu tanımlar dikkati çekmektedir.

Demografik Ölçüt

Kent tanımlamasında nüfus ölçütü göz önünde bulundurulduğunda, belirli bir nüfus düzeyini aşmış yerleşimlere kent adı verilebilmektedir. Nüfusa göre tasnif ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Belçika’da 5.000, İsviçre’de 10.000, Hollanda’da 20.000, nüfuslu yerleşmeler kent olarak kabul edilmektedir. ABD istatistikleri de 2.500’den fazla olan yerleşimleri kent birimi olarak saymaktadır. Ülkemizde ise Köy Kanunu nüfus ilkesine göre bir ayırım yapmakta, “Nüfusu 2.000’den aşağı yurtlara köy, nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba ve 20.000’den çok nüfuslu olanlara şehir denir” demektedir. 5393 sayılı Belediye Yasası ise nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerlerde belediye kurulabileceğini söylemektedir.

Yönetsel Sınır Ölçütü

Yönetsel sınır ölçütüne göre, belli bir yönetsel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlere kent, bu sınırların dışındaki alanlara köy denilmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarında, il ve ilçe merkez nüfusu kentsel nüfus sayıldığına göre, Türkiye’de kent ve köy ayırımında yönetsel örgüt sınırları ölçütünün benimsenmiş olduğu belirtilebilir.

Ekonomik ölçüt

Nüfusun niteliği ve bileşimi dikkate alınmaktadır. Kent ile köy arasındaki temel ayırım sayısal farklılıktan önce nüfusun işlevidir. Köy nüfusu ağırlıklı olarak geçimini tarımdan sağlamasına karşılık kent nüfusu tarım dışı faaliyetlere yani sanayi, ticaret ve hizmet alanlarına kaymıştır.

Toplumsal Ölçüt

Kent toplumsal bakımdan ayrı cinsten bireylerden oluşmuş, uzmanlaşma ve iş bölümünün yerleştiği, oldukça geniş, yoğun nüfuslu ve sürekli bir yerleşimdir.

Kent üzerine çalışma yürüten çeşitli bilim insanları kentin farklı boyutlarına dikkat çekmişleridir. Örneğin Ortaylı (1979;194-195) Kent olarak ifade edilen yerleşme biriminin bir diğer yerleşme biriminden ayıran en önemli özelliğinin kendi kendine yetmeyen bir ekonomik birim olmasına dikkat çeker. Kent civar yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerini denetleyen, ona göre uzmanlaşan, üretimi gerçekleştiren ve bunun sonucunda toplumsal ve idari yönden de çevresi üzerinde denetimci bir görev üstlenen yerleşme birimidir.

Kent, sanayi, ticaret, hizmet alanlarında etkin olan, tarımsal ürünler de dahil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belli olan ve belirli bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, meslek gruplarının farklılaştığı, sosyal hareketliliğin yoğun olduğu, merkezi ve yerel yönetimi temsil eden siyasal kurumların, bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeyde ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumu barındıran mekandır (Bal, 1999;307).

Kent, bir toplumsal kümenin ürünü olmayı simgelemektedir. Kent bu açıdan canlı bir varlık değil, toplumsal bir varlığın kendi yapısını denetlemek ve ayakta tutmak üzere kullandığı araçlardan biridir (Laborit, 1990;21-27). Modern bir kent, banliyö, kasaba ve hatta köy sakinlerine sağladığı belediye hizmetleriyle değerlendirilir. Kent, yalnızca maddi kazanç sağlamak için bir dizi yatırım yaptığımız ilk sermayedir. Yakınlarımızın, mallarımızın, barınaklarımızın korunmasını, çöplerimizin toplanmasını, yollarımızın onarılmasını ve çevremizin fiziksel ve toplumsal açıdan düzenli olmasını isteriz (Bookchin, 1999).

Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında kent, sosyal hayatın işlere, işbölümüne, farklı sosyo-ekonomik gruplara göre organize edildiği; kurumlaşmanın ön planda olduğu, karmaşık ilişkilerinin günlük yaşamı oluşturduğu yerleşme merkezi olarak tanımlanabilir.

Keleş (1998), kenti, sürekli sosyal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme ve eğlenme gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan küçük küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme yerleri olarak tanımlar.

Kent ile ilgili tanımlarda yönetsel, demografik, ekonomik ve toplumsal ifadelere yer verildiği daha önce de belirtilmişti. Kenti, Kıray'ın da belirttiği gibi, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, meslek gruplarının farklılaştığı, mesleklerde uzmanlaşmaya gidildiği, nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, sosyal hareketliliğin yoğun olduğu ve belirli bir büyüklüğe sahip yerleşim alanları olarak tanımlayabiliriz.

Kent ile ilgili yukarıdaki tanımlamalar ve açıklamalar ışığında bir yerleşim biriminin kent olarak nitelendirilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir (Bal 1999, Kaya 2000).

- Kent birbirinden farklı bireylerin oluşturduğu sosyal bir gruptur.
- Belirli bir nüfus büyüklüğü ve nüfus yoğunluğuna sahiptir.
- Tarımsal üretim yerine sanayiye dayalı bir üretime geçilmiştir. Dolayısıyla hizmet sektörü gelişmiştir.
- Geleneksel ilişkiler değil, bireysel ilişkiler veya bireysel çıkarlar ön plandadır.
- İlişkilerde ortaya çıkan sonuçların çözümlenmesinde toplumsal normlar değil, resmi hukuki kurallar belirleyicidir.
- Geleneksel aile yapısı yerine çekirdek aile yapısı vardır.
- Nüfus büyük oranda örgütlenmiş, karmaşık işbölümüne ve uzmanlaşma düzeyine erişmiştir.

- Uzmanlaşmaya dayalı farklılaşmış formel iş organizasyonları yaygınlaşmıştır.
- Alt yapı ve ulaşım imkanları ile toplumsal unsurların mekansal hareketliliği ve sınıflar arasında toplumsal hareketlilik ileri düzeydedir.
- Kent kültürü dinamik bir yapıya sahiptir. Kentler sosyal ilişkilere açık sosyal – kültürel değişimin yoğun yaşandığı yerlerdir.
- Kent ekonomik imkanlar sağlık, eğitim, bilim, sanat vb. bakımdan gelişmiştir.

1.2.3 KENT KURAMLARI

Kent Ekolojisi Kuramı

Kent ekolojisi kent yaşamına ilişkin, bitki ve hayvanların fiziksel çevreye uyum göstermeleri benzetir. Bu kuramcılara göre kentlerin içindeki değişik semtler ve bölgeler, kent nüfusunun, kentteki kaynaklar için birbirleriyle rekabet etmeleri biçimindeki doğal uyum gösterme süreçlerinin bir sonucu olarak oluşmuşlardır (Giddens 2000;505).

Ekoloji kuramları modern sanayi kentinde kentsel büyüme ve mekansal ayrışma sorununu açıklamaya çalışırlar (Aslanoğlu 2000;25). Kentler gelişigüzel büyümeyizler, çevrenin avantajlı özelliklerine tepki olarak büyürler. Örneğin modern toplumlardaki büyük kent alanları nehirlerin kıyılarında, verimli ovalarda veya ticaret yollarında veya demiryollarının kesişme noktalarında gelişme eğilimindedir (Giddens 200;505).

Ekolojik kuramda genel olarak kentin bir merkezden çevreye doğru yayılan doğal alanlar şeklinde farklılaştığı kabul edilmiştir. Önce merkezi bir işyerinin oluştuğu, sonra da insanlar ve kurumların bu merkezden çevreye doğru giden bir takım kalıplar halinde dağıldıkları ileri sürülmüştür (Yörükkan'dan aktaran Bal 1999;116).

Kent ekolojisi nüfus topluluğunun örgütlenme sağlayarak çevresel uyumu sağlayacağını ileri sürer. Nüfus örgütlenmesi içinde yer alan bireyler

birbirleriyle ortak yaşam ilişkisi ile var olmaktadır (Aslanoğlu, 2000). Park'a göre kent ekolojisinin araştırma alanı belli bir yerleşim alanı içinde yaşayan yerleşim gruplarıdır. Her yerleşme grubu hem kendi içindeki hem de diğer gruplarda bulunan elemanlarla karşılıklı bağıllık ve ilişkililik ağı içerisinde. Her unsur yaşamak için gerekli olan şeyleri sağlamak açısından uzmanlaşma ve işbölümü sistemi içindedir ve bu bir denge durumunu ifade eden ekolojik bir düzen oluşturmaktadır. (Yörükkan'dan aktaran Bal 1999;113)

Mc Kenzie ekolojik birimler arasında kentsel gelişme dinamiğini sağlayan temel süreçler olduğunu belirtir. Bu süreçler; a) aynı işleve sahip birimlerin aynı mekanda *yoğunlaşması* eğilimi, b) kentsel işlevlerin ayrışmasıyla beliren denetim ve örgütlerinin *merkezileşmesi* eğilimi, c) aynı işleve sahip ekolojik birimlerin aynı mekanda toplanması eğilimi sonucu, alanların birbirinden *ayrışması* süreci, d) daha önce belli bir işleve sahip olan ekolojik birim içinde yeni bir işlevin gelişmesiyle, eski işlevin başka bir alana kayarak yerini yeni işleve bırakması olan *istila-ardılık* süreçleridir (Aslanoğlu, 2000;28).

Burgess'un tek merkezli daireler olarak nitelendirdiği kuramı rekabetçi bir ekonomik yapının işleyişiyle ilgilidir. Egemen olan merkezi iş bölgesidir. Burgess kentsel büyüme sürecini ise ortak merkezli daireler açıklamaktadır. İlk daire merkezi iş ve ticaret bölgesidir. Bunu geçiş bölgesi izler. Burada çöküntü bölgesi yer almaktadır. İkinci bölgede işçi konutları yer almaktadır. Bundan sonra üst gelir grubunun yaşadığı bölge gelmektedir (Aslanoğlu, 2000;30 Keleş, 2006; 125).

Son Dönem Kent Kuramları

Kent ve kentsel yaşam hakkındaki son dönem kuramlar, kentliliğin özerk bir süreç olmadığını, başlıca politik ve ekonomik değişikliklerle ilişki içinde çözümlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Giddens, 2000;509). Şengül (2000 ve 2001) kent kuramlarını, sermaye mantığı görüşünü Harvey'in; toplumsal hareket (sınıf) temelli yaklaşımı Castells'in; devlet merkezli görüşü Pahl'ın çalışmaları ele alarak irdelemiş ve bu bakış açılarını; kentin özgünlüğü, aktör-yapı diyalektiği ve

kent bağlamında devlet sorunlarına bakış olmak üzere üç ana başlıkta değerlendirmiştir.

Kent mekanının üretim, yeniden üretim ve dönüşümünde sermaye birikim süreçleri önemli bir rol oynamaktadır. Sermaye kent mekanını üretim, dolaşım ve tüketim ilişkilerinin örgütlendiği bir yer olmaktan ötede görmektedir. Kapitalizmin gelişimi içinde mekan metalaşmış ve sermaye birikim süreçleri açısından çok önemli bir konuma bürünmüştür. Kent mekanın bu önemli konuma gelmesinin bir diğer yüzünü de sınıf çelişkisi oluşturur.

Castells'e (1997) göre sermaye birikim süreçleri ile sınıf çelişkileri ve sonuçları, çoğunlukla başka bir etkene ihtiyaç duymadan kendini göstermektedir. Çoğu durumda devlet bu ilişki ve süreçlere doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmektedir. Kaynakların dağıtımını ve düzenleyici rolüyle devlet hem sınıfların oluşumu ve yeniden üretim sürecini etkiler hem de meşru otoritesi sayesinde çatışan aktörlerin belli sınırlar içinde bir arada kalmasını sağlayan kurumsal bir çerçeve sunar.

Harvey'in kuramsal çerçevesinde kentsel mekanın önemi kapitalist üretim ilişkilerini açıklamasıyla tanımlıdır (Aslanoğlu, 2000). Harvey'in yaklaşımının merkezinde, sermayenin kentleşmesinin, emeğin yeniden üretiminin ve kentsel bilincin genelde sermayenin mantığıyla, özel olarak da dolaşım süreciyle açıklanabileceği düşüncesi yer almaktadır (Şengül, 2000).

Harvey'e göre kentleşmenin önemi sanayi sermayesinin ürünlerine olan talebi arttırmasından kaynaklanır (Aslanoğlu, 2000) Kenti sermaye birikim süreçleri içerisinde kavramsallaştıran Harvey'e göre kentsel süreç üretim, dolaşım, değişim ve tüketim için maddi altyapının yaratımını ifade eder. Kentin toplumsal ve mekansal yapısındaki değişiklikler sermayenin içsel çelişkileri aracılığıyla açıklanabilir. Kentsel değişimin kaynağı birincil olarak kapitalistlerin yarışması ikincil olarak da ücretli emek ile kapitalist arasındaki çatışmalardır.

Kapitalizmin doğası gereği fazla üretim nedeniyle bir krize girdiğini ve bunun aşırı birikimle sonuçlanması neticesinde kar oranlarında düşüşün yaşandığını belirten Harvey; buna çözüm olarak sermayenin ikincil döngülerinin

işletilmesini önermektedir (Karakurt, 2003). Kapitalizmin yapısal bir özelliği olan aşırı birikim krizi, sermayeyi özellikle ekonomik kriz dönemlerinde üretim alanından diğer bir deyişle birinci çevrimden kentsel yatırımlar ve arsa spekülasyonunu da kapsayan yeniden üretim ve veya rant alanına yani ikinci çevrime yönlendirdiğinden, kentin sermayenin yeniden üretimi gibi bir işlevi bulunmaktadır. Sermayenin yeniden üretimi işlevi görürken, kentin kendisi de sahip olduğu alt yapı ve üst yapı biçimiyle bir sermaye birikimi haline gelmektedir (Şengül, 2001 Aslanoğlu, 2000).

Castells, mekanı, toplumsal yapının bir ifadesi olarak değerlendirmenin onu ekonomik ve siyasal sistemin öğeleri ve bunlardan kaynaklanan toplumsal alışkanlıklar aracılığıyla biçimlendirilmesini incelemek anlamına geldiğini belirtmektedir. Castelles'e göre kentsel mekanın özgünlüğü ekonomik alanla ilintilidir (Şengül, 2000). Fakat gelişmiş kapitalist ülkelerde üretim bölgesel ve ülkesel anlamda gerçekleştirildiğinden kentler üretimin mekanı olmaktan çıkmıştır. Üretim sürecindeki farklı aşamalar farklı merkezlerde gerçekleştirilebileceği ve bunların dağıtımı da merkezler arası yapılacağından, kentsel mekan dağıtım işlevi ile açıklanamaz (Aslanoğlu, 2000).

Kentler emeğin yeniden üretilmesini sağlayan sürecin alanıdır (Keleş, 2000;115) ve kentsel sistemin temel işlevi tüketim sürecidir. Tüketim emeğin yeniden üretimi için gereklidir (Aslanoğlu, 2000;65). Kentsel toplumsal kuram, tüketimin kolektif biçimde örgütlenmesi ve emek gücünün yeniden üretiminin çözümlenmesi ile ilgilenmelidir. Kapitalist üretim tarzı ile kentsel gelişme arasındaki temel bağ, kenti özgün kıldığı varsayılan kolektif tüketim yoluyla kurulmaktadır (Şengül, 2000).

Castells'e göre, kapitalist üretim ilişkilerinin çelişkisi her halükarda kendisini, sınıf mücadelesi ile sonuçlanan bir biçimde, kentsel mekanda gösterir. Ona göre devlet bu çelişkileri gidermek ve yaşamı düzenlemek için müdahalelerde bulunur (Şengül, 2001). Bu çelişki bir yandan kentin örgütlenmesinin temelinde yer alan toplumsal tüketim araçlarının emeğin yeterli bir şekilde yeniden üretilmesi bakımından sermaye için gerekli olması ve geniş halk kitleleri tarafından talep edilmesi, diğer yandan bunların kapitalist üretimde

genellikle karsız olması nedeniyle kaynaklanmakta ve ancak, devletin kararlı bir biçimde toplumsal tüketim araçlarının üretimine, dağıtımına ve yönetimine ayrıca kentin örgütlenmesi ve işleyişine müdahale etmesiyle çözülmeye çalışılmaktadır (Castells, 1997;61). Eğer sermaye kendi işgücünün yeniden üretimi gereksinmesine yanıt vermezse ve bu alanda etkili bir devlet müdahalesi söz konusu değilse siyasi bunalımlar ortaya çıkabilir (Keleş, 2000). Buna karşın bu müdahaleler egemen sınıflar lehine sonuçlanacaktır (Şengül, 2001). Çünkü devlet müdahalesinin amacı sistemin çelişkilerini egemen sınıflar lehine düzenlemektir.

Kentsel kaynağa ulaşmanın iki ögesi vardır. Zaman ve maliyet uzaklığı cinsinden ifade edilen mekansal öge ve kurallar, yöntemler ve yöneticilerden oluşan toplumsal öge. Pahl'a göre bu mekansal ve toplumsal ögeler önemli ölçüde ekonomik ve siyasal sistemden bağımsız işlev görürler (Şengül, 2000).

Pahl kenti kaynak dağıtım sistemi olarak tanımlar ve kentsel süreçleri açıklarken kent yöneticileri yaklaşımında bulunur. Bu kent yöneticileri arasında; emlakçılar, yerel bürokratlar, banka yöneticileri de yer alır. Pahl'a göre kentsel kaynakların dağılımında bu kent yöneticileri önemli bir yere sahiptir (Şengül 2001). Kaynakların dağıtımına yön vermekle sorumlu yerel yöneticiler bunu kendi amaçlarına göre yönlendirebilir. Ona göre, yerel yöneticiler özerk değildirler ve hem piyasanın işleyişi hem merkezi yönetim hem de yerel halk tarafından kısıtlanmaktadır. Yerel yöneticiler, bir yandan, toplumsal ihtiyaçlar ile sermayenin karlılığı arasındaki çelişkili baskıya ve diğer yandan yerel halkın ve merkezi yönetimin birbirinden farklı ve çelişkili taleplerine aracılık etme rolünü yüklenmektedir (Nacar, 2005;221).

Sosyal ve mekansal olanı birbirlerine ait ve parçası olarak diyalektik bir yaklaşım içinde ele alan Lefebvre'in mekanın toplumsal ürünü kuramı, kentsel gelişmenin toplumsal ve mekansal boyutları ile ilişkisini, kentsel gelişme olgusunun bizzat kendisinin, geniş ölçüde, toplumsal ve bireysel deneyimlerin ürünü olarak değerlendirmekte ve mekanın çok yönlü insan eylemlerinin hem ürünü hem de ortamı olduğu konusunu tartışmaktadır (Carp'tan aktaran Otaner ve Keskin, 2005;109).

Lefebvre'ye göre sermaye mekana farklı bir işlev kazandırmış, mekanı bir meta haline getirmiştir. Kapitalizm, üretimin mekanda gerçekleştirildiği aşamadan, mekânın kendisinin kıt bir kaynak olarak üretildiği bir sisteme dönüşmüştür. Sanayiden kent kaynaklı modern kapitalist sisteme dönüşümü Lefebvre “kentsel devrim” olarak adlandırır. Kentsel devrim kavramı kentin fiziksel mekanıyla sınırlı değildir; aynı zamanda genel anlamda bir kentli yaşam biçimini ifade eder. Kent, Lefebvre'ye göre birbirleriyle ilişkili üç kavramla tanımlanır; mekân, günlük hayat ve kapitalist toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi (Aslanoğlu, 2000, Bal, 1999).

Kenti kapital birikim süreçlerine göre değerlendiren bu yaklaşımlar en genel ifadeleriyle birikim rejimlerinin, mekânla ve devletin düzenlemesi rolü ile ilişkilendirildiği çerçevede kentsel yaşantının irdelenmesiyle belirlenmektedir. Bu kuram ve kuramcılarım kentsel mekânların açıklanması üzerine getirdikleri yaklaşımlar genel çizgileriyle şöyle ifade edilebilir:

- Sosyo-mekansal ilişkiler üretim süreçleri içinde yeniden üretilir. Sermaye-emek oranları için gereken miktarlar ve meta üretim süreçlerinde, sermaye-emek-iş mekânı arasındaki ilişkiler kentsel gelişmeyi açıklar.
- Sermaye dolaşımı, kentleşmenin kapitalist örgütlenmesi emeğin yeniden üretimi ve kentsel siyaset gibi yönlerini açıklamakta etkilidir.
- Devlet ve sermaye arasındaki ilişkiler, kentsel gelişme ve değişmeyi açıklar. Burada devletin sağladığı kredi mekanizmaları kentsel yaşamın yeniden üretiminde etkilidir.
- Sosyo-mekansal ilişkilerde üretim ilişkilerinin güç ve etkisiyle, kamu yöneticilerinin görelî özerkliği kentsel gelişmeleri açıklamada etkilidir.
- Kentsel gelişme sermaye birikim mantığı ve emeğe olan talebin karşı karşıya gelmesi ile ilgilidir. Burada dünya ekonomisi ve küresel birikim süreçleri ile bağlantı kurulabilir (Aslanoğlu, 2000).

Yukarıdaki tüm yaklaşımlar kentsel süreçlerin belli başlı boyutlarına yönelmekte bunu yaparken, bu boyutu sanki tüm süreci ve olguları temsil ediyormuşçasına değerlendirmekte ve bu çerçevede diğer yaklaşımların vurguladığı boyutları büyük ölçüde göz ardı etmektedir. Bu yüzden kent, mekanının yerel ve yerel üstü süreçlerin karşılıklı etkileşiminin sonucu olarak üretildiğini ve dönüştürüldüğünü dikkate alan bütünlükçü bir çerçevede ele alınması gerekmektedir (Şengül, 2000).

1.2.4. KENTLEŞME SÜRECİ

Kentleşme son iki yüzyılın en önemli olgularından birisidir. Teknolojik gelişmeler, üretim biçimi ve sosyal yapıdaki değişiklikler, nüfusun büyük çoğunluğunun, topraktan kopmasına neden olmuştur. Böylece nüfus hareketleri, kentleşme olgusunu ortaya çıkarmıştır. Ancak kentleşmeyi sadece nüfus hareketi olarak ele almak mümkün değildir. Kentleşme sadece nüfusun bir yerden başka bir yere geçmesi değildir. Bu süreç ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yapının da değişmesini içerir. Kentleşme, genel çizgileriyle geleneksel topluluklardan çağdaş kent topluluğuna geçiş sürecinin ifadesidir. Kentleşmenin en belirgin özelliği bir toplumsal değişme olayı olmasıdır.

Kentleşme ile birlikte toplumsal hayatta bir takım değişiklikler olmaktadır. İlişkiler farklılaşmakta, roller çeşitlenmekte, sosyal statü ve mevki gibi ifadeler toplumsal hayatın en önemli parçaları haline gelmekte ve insan ilişkilerine de yön vermektedir. Kentlerde modern hayatın gerekleri olarak addedilen davranış kalıpları kent kültürü kavramı ile ifade edilmektedir. Kentlerde günlük hayat iş bölümü ile düzenlenmiştir. Kentleşme ile iş hayatı parçalı hale gelip, geçim faaliyetleri kol gücüne dayanan emek yoğun faaliyetlerden çok sanayi ve ticari sermayenin kullanılışı ile elde edilmeye başlamaktadır. Kentlerde sanayi merkezleri, kültür merkezleri, eğitim spor dinlenme tesisleri gibi yapılar, gelişmiş ulaşım ve iletişim imkanları insan hayatını kolaylaştıran temel etmenlerdir.

Tarihöncesindeki dünya toplumlarını dünya kadar büyük fiçı içinde kaynaşan barbarlık şurasına benzetirsek, Kent o şıranın

içine atılmış şarap mayasını andırır. Maya şıranın glikozunu nasıl alkole çevirirse tıpkı öyle, Kentleşme de geniş Barbar yığınlarını medenileştirmeye başlar (Kıvılcımlı, 1996).

Kentleşme konusundaki en önemli gelişmeye sanayi devrimi neden olurken, sanayi alanındaki gelişme ve icatlar kentlerin önemini arttırmış bu ise beraberinde göç olgusunu getirmiştir. Özellikle kırsal alanlardaki göçlerle beraber Avrupa kentleri yoğun bir nüfus istilası ile karşılaşmıştır. Yoğun göçlerle beraber kent dokuları da bozulmaya başlamıştır. Modern kentlerin etrafında sanayi işçilerini yaşadığı her türlü kötü koşulun var olduğu sanayi kentleri bu dönemde kaşımıza çıkan belli başlı kent tipidir (Keleş, 2006).

Kentleşmenin ortaya çıkışını ortaçağın sonlarıyla; yaygınlaşmasını ise sanayi devrimi sonrasında başlatmak mümkündür. Kentin, başından beri para ekonomisinin ve ticaretin merkezi olması durumuna, büyük sanayinin/kitleselel üretimin kentte kurulması yönü eklendiğinde, kırsal alandan kopan, tarımla veya zanaatla iştiğal eden nüfusun kentteki bu sanayilerde istihdam edilmesi söz konusu olmuştur. Kitleselel göçlerin apansız biçimde kentlere yönelmesiyle, öncelikle işçilerin barınma sorunlarıyla başlayan, daha sonra kötü yaşam koşullarınca pekişen bir 'kentleşme' sorunu doğmuştur (Bıçkı, 2002).

Kentleşmenin meydana gelişi üzerine kent bilimciler değişik kuramlar ileri sürülmüşlerdir. Toprağın değerine ve iklim koşullarına önem veren hidrolik toplum ve artı ürün kuramı, ekonomik faaliyetlerin ve ticaretin yoğunlaştığı alanlarda kentler oluştuğunu ileri süren ekonomik kuram, insanlar savunma ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bir araya gelerek, kentleri bu savunma güdüsünü organize edecek şekilde kurduğunu ileri süren savunma kuramı, dinsel inanışların sonucu kentlerin ortaya çıktığını ileri süren dinsel kuramı bunlardan önemlileri olarak sayabiliriz (Aslanoğlu, 2000).

Kentleşme; en dar anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfus oranının artmasıdır. Kentleşme sanayileşmenin iş gücünü çekmesi, ücretli iş olanaklarının ortaya çıkması, tarımsal üretimin fazla nüfusu itmesi sonucu, nüfusun kırsal alandan kent merkezlerine doğru akmasıdır. Kentleşme; demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel bir yapısal dönüşümü içermektedir. Bu

anlamda, demografik açıdan "kentleşme" özellikle köyden kente göçle beslenen nüfus yoğunluğunun fazlalığı olarak ifade edilebilir.

Kentleşme süreci mekanda yerleşmenin özgül bir biçimi, yerel örgütlenme, toplumsal tabakalaşma, kurumsallaşma, uzmanlaşma, yeni bir yerleşme biçimlenmesi, sosyo-ekonomik ve kültürel değişime yol açan bir nüfus yoğunluğu gibi öğeleri bir arada bir dönüşümün içerildiği bir adlandırmadır (Genç, 1997; 308).

Ekonomik açıdan "kentleşme", işgücünün tarım sektöründen, sanayi ve hizmetler gibi tarım dışı sektörlere aktarılmasıdır (Sezal, 1992;22). Sosyal ve kültürel açıdan "kentleşme" ise, sosyal örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci olarak tanımlanabilir (Keleş, 2006). Kentleşme ile birlikte toplumsal hayatta bir takım değişimler olmaktadır. İlişkiler farklılaşmakta, roller çeşitlenmekte, sosyal statü ve mevki gibi terimler toplum yaşantısının özü haline gelmekte ve kişilerin birbirleri ile ilişkilerine de yön vermektedir. Tolan, kentleşmeyi hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekanın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme süreci olarak görür (Tolan, 1996).

Daha önce de belirtildiği üzere, kentleşme dar anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatır. Ancak kentleşme yalnızca bir nüfus hareketi de değildir. Bu hareketi yaratan ekonomik ve toplumsal nedenler de söz konusudur. Kentleşme ile bir toplumsal yapıdan başka bir toplumsal yapıya; bir ekonomik yapıdan başka bir ekonomik yapıya geçilir. Tüm bunlar değerlendirilerek şöyle bir tanım yapılabilir; kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesine neden olan toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanın davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir.

1.2.5 KENTLEŞME VE KENTLİLİŞME

Kentleşme sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle beraber kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş, 2006;24).

Sencer (1979), kentleşmeyi beş yönüyle tartışır. Kentleşme ilk olarak demografik bir olaydır. Kent nüfusunun büyümesi doğal artış ve göç ile sağlanır. Kentleşmenin ikinci yönü, ekonomik kesimler arası bir nüfus aktarımı veya çeşitli kesimlerin etkin nüfus içindeki payında bir değişme olmasıdır. Bu anlamda kentleşme, nüfusun tarımdan, endüstri ve hizmetlere kayması ve buna bağlı olarak kentsel iş-güç biçimlerinin ekonomide etkinlik kazanması demektir. Üçüncü olarak kentleşme, fiziksel özelliği ile işlevsel bir iç bütünlüğe sahip bir yerleşme biçimidir. Dördüncüsü, kentleşme, bir toplumsal değişme ve yeni bir biçimlenme sürecini anlatır. Bu haliyle kent, gruplaşmaların dengelendiği örgütlü bir birlik ve dizgeli (sistemli) bir bütünlük gösterir. Son olarak kentleşme, bir yönetsel örgütlenme sürecidir. Kentin çok organlı ve merkezi bir sistem içinde örgütlendiği görülmektedir.

Ozankaya kentleşmeyi teknolojik ölçüte dayalı olarak şöyle tanımlanmaktadır: “Kentleşme tarım dışı etkinliklerin özellikle sanayileşmenin gelişmesi sonucu nüfusun kentlerde toplanması ve kentsel alanların genişleme sürecidir” (Ozankaya, 1991;63). Kentleşmeyi demografik ölçütü ön planda tutarak tanımlamaya çalışanlara göre kentleşme, kent olarak kabul edilen yerleşim birimlerinin sayıca artışı olarak nitelendirilmektedir. Gökçe ise kentleşmeyi hem nüfus artışına bağlı sayısal ölçütlere göre hem de sosyal ve ekonomik yapıdaki değişmeyi belirleyen bir süreç olarak tanımlar ona göre kentleşme : “Belirli bir zaman aralığında şehir olarak kabul edilen yerleşme birimlerinde nüfus artışı ile birlikte görülen ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişmeyi belirleyen süreçtir.”(Gökçe 1977;8)

Kent, sadece insana iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değildir, aynı zamanda türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren,

ekonomik siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir (Wirth, 2002;78).

Kentleşme, teknik anlamda ikili bir anlama sahiptir. Bir, niceliksel olarak kent sayılarının artmasını; iki, mevcut kentlerin demografik açıdan büyümesini ifade eder. Kentleşmenin, bu anlamlar dışında, kente özgü yaşam biçimlerinin kültürlerinin yaygınlaşması anlamına gelen, daha çok nitelikle ilgili bir anlamı daha vardır. O da, 'kentlileşme' kavramıyla ifade edilmektedir. Batıda kentleşme ve onun kültürü niteliğinde olan kentlileşme eş zamanlı olarak yaşandığından dolayı bu iki kelime arasında bir ayrışma ortaya çıkmamıştır. İngilizcedeki 'urbanization' kelimesi her iki anlamı birlikte içerirken Türkçede 'kentleşme' ve 'kentlileşme' şeklinde bir ayrışma zorunlu olmuştur.

Göle “tarihselliği zayıf toplumlar”ın modernliğin, modernleşme ve sanayileşme sürecinin zorunlu ya da normal bir yapı taşı olan kentleşmenin tanımına kendi deneyimlerinin damgasını vuramadığını, yani değişimi ve yenilenmeyi içsel ve yapısal bir süreç olarak üretemediklerini belirtir (akt Genç, 1997; 313). Dolayısıyla sanayileşme süreciyle daha geç tanışan toplumlarda kentleşme ve kentleşmenin temel özellikleri bu süreci daha önce yaşayan toplumlarla kıyaslanacak ve kentleşmenin ekonomik ve toplumsal belirtileri olan kentlileşme kavramı anlamını, ‘ekonomik olarak gelişmiş toplumların’ kentlerinde yaşayanların kentlilerin davranışlarında bulacaktır.

Kentleşme, birbirinden anlamlı ayrımlar gösteren bir süreci ifade etmektedir. Nüfus, kent içinde sürekli olarak yerleşinceye kadar bir yer değiştirme süreci geçirmektedir. A. Göktürk’ün (2007) “kentleşme sürecinin toplumsal boyutu olarak tanımlanabilir” dediği kente göç edenlerin sürekli ve kararlı olarak kentte yaşamaları aşamasına "kentlileşme" adı verilmektedir. Bu süreç içinde yeni kentliler, değişik evrelerden geçerek kentin sürekli yerlileri haline gelmektedirler.

Wirth kırdan kente göç eden kitlelerin kentlileşerek kırdaki yaşam biçimlerini, kültürlerini ve eski alışkanlıklarını bırakarak, kent alışkanlık ve değerlerini kazandıklarını söyler. Wirth’e (2002;89) göre bir kentte yaşayan bireylerin, kişisel özellikleri, meslekleri, kültürel yaşamları ve düşünceleri, kentte

kişisel farklılıkları daha fazla olan insan yaşaması, bunun yanında da karşılıklı etkileşimde bulunan insan sayısının daha fazla olması nedeniyle, kırdan yaşayan insanlara göre daha ayrı kutuplara ayrılmıştır. Farklı köken ve sınıftan gelen bireyleri barındıran bu yığın içinde eski alışkanlıklar muhtemelen yok olacak veya zayıflayacaktır.

Kırdan kente göç eden kitlelerin kente uyum sağlayabilmeleri zaman alır ve aynı zamanda bu uyum kolay gerçekleşebilecek bir durum değildir. Kente tutunmaya çalışan bu kitleler başlangıçta kırdaki alışkanlıklarını ve yaşam biçimlerini de kente getirirler ve kenti geldikleri yere benzetirler. Kıray'ın tampon mekanizmalar olarak adlandırdığı ve kente uyumu sağlayan araçlara örnek olarak gecekondu kurumu verilebilir. Karpat (2003;27) ise gecekonduyu içinde çoğunlukla kırdan göçenlerin yaşadığı gecekondu yerleşimlerini, az gelişmiş ülkelerdeki kırsal göç ve kentleşme temel sürecinin bir parçası olarak tanımlar.

Keleş kentleşmeyi “kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci” olarak ifade eder (Keleş, 1998).

Kentleşme, genel çizgileriyle geleneksel topluluklardan çağdaş kent topluluğuna geçiş sürecinin de bir ifadesidir. Yani kentleşmenin en belirgin özelliği bir toplumsal değişim olayı olmasıdır. Nüfus, gelenekçi bir yapının egemen olduğu kesimlerden çağdaş örgütlenmenin belirlediği bir kent merkezine yerleşmektedir. Böylelikle yeni kentliler, yeni çevreleri ile uyumlu ilişkiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Söz konusu çevreler arasındaki derin farklılaşma, kentleşme sürecinin kısa sürede ve kolaylıkla tamamlanmasına dolayısıyla kentleşmenin gecikmesine neden olmaktadır.

Kemal Kartal, kentleşme üzerine yaptığı çalışmada kentleşmeyi ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla açıklar: Ona göre ekonomik açıdan kentleşme kente özgü işlerde; sanayi ve hizmetler sektöründe çalışarak yaşamını sürdürmesi ile gerçekleşir. Toplumsal bakımdan kentleşmeye, kırdan kente göçen bireyin türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal

ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşir. Kartal'a göre bunlara paralel olarak kentlileşme ekonomik mekan ve toplumsal mekan da gerçekleşir. Ekonomik Mekan kişinin alt yapısını oluşturan tüm ekonomik ilişki ve faaliyetleridir. Toplumsal Mekan kişinin st yapısı oluşturan benimsediği-özümsediği tüm toplumsal ve tinsel değerlerini, tavır ve davranışlarını kapsar. Her hangi bir zaman kesitinde, kentlileşme sürecini yaşayan bir kişinin ekonomik mekanı ve toplumsal mekanı değişik oranlarda, kırsal ve kentsel insana dönüşmesi sürecinde (kentlileşme süreci) bu iki mekanın kapsamı kırı yavaş yavaş dışlayarak, kenti adım adım kapsar duruma gelmektedir. Kartal'a göre kentlileşme sürecinde

- Uyulan – benimsenen, benimsenmeyen gelenek ve görenekler,
- Eğitim ve ğretim konusundaki görüşler tutum ve davranışlar,
- Bilgilenme biçimleri,
- Dini tutum ve davranışlar,
- Hak arama yöntemleri,
- Kadın ve erkekle ilgili düşünce, tutum ve davranışlar,
- Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gerekçelerinde dönüşüm gerçekleşir (Kartal, 1992).

Kentlileşme, kente göç edenlerin kente ait davranış biçimleri geliştirme sürecini anlatır. Böylece göçmen içinde bulunduğu aile, meslek grubu, arkadaş grubu vb. sosyal grupların ve toplumun değer-norm sistemini, davranış kalıplarını işelleştirir.

Kentlileşme ile kentli insan davranışları kişide, ailede ve diğer sosyal gruplarda gelişir ve değişir. Bu gelişme ve değişim ekonomik, sosyal, siyasal ve psikolojik boyutlarda gözlemlenebilir (Kaya, 2003;141).

Ekonomik Davranışlar: Geçimini tarım dışı alanlarda yani sanayi ve hizmet sektöründen karşılar, işgücünün niteliklerini yükselir, serbest piyasa koşulları içinde örgütlü olmayı amaç edinir, gösterişçi tüketim yerine tasarruf ve yatırıma yönelir.

Sosyal Davranışlar: Aile kurumunu önemser, aile içi ilişkilerde demokratik değer ve tutumları geliştirir, kadın-erkek eşitliğinin gereğini yapar, eğitime daha çok pay ayırır.

Siyasal Davranışlar: Siyasal toplumsallaşmayı önemser; her hangi bir kültür ya da inanç grubuna ait kimlikten önce yurttaşlık kimliğini benimser, oy vermeyi yurttaş olmanın gereği sayar.

Psikolojik Davranışlar: Akılcıdır, nesnel, ölçülebilir başarıları amaçlar, bilgi kaynaklarının güvenilirliğine ve çeşitliliğe dikkat eder, geçmişi değerlendirir, geleceği planlar, kendini kentli / modern olarak değerlendirir; toplumsal normlara genellikle uyar.

Kentlileşmenin ilk ayağı kişinin kendisini kentli olarak görmesidir. Bireyin kente uygun davranış biçimleri içerisinde bulunması kentlilik bilincine sahip olduğunun göstergesidir. Güçlü, (2002;18) bu bilincin öğeleri olarak kentte yaşamaktan oluşturduğumuz tutumlar, değerler ve davranışlar olarak saymaktadır.

1.2.6 TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

Daha önce değişimin iyiye olabileceği gibi kötüye, olumlu olabileceği gibi olumsuz olabileceği belirtilmiş ve değişimin toplumsal değişme içinde ifade edildiğinde toplum bilim açısından irdelenebilir bir kavram olduğu söylenmişti. Bununla beraber kentleşme ile yeni üretim biçimi ortaya çıkar, zamanla eski üretim biçimi yok olmaya veya değişmeye başlar. Bu değişim çok yavaş dahi olsa bir gelişmeye neden olur.

Kentleşme toplumların yapısal değişmelerinin en göze çarpan yönüdür. Nüfus topraktan kopup tarım dışı alanlarda sanayide, hizmetler sektöründe çalışıp kentlerde yaşamaya başlarlar. Yapısal değişiklikler her tür insan ilişkisinin yeniden düzenlenmesini, değişmesini içerir. Böyle bir değişikliğin fizik yönü kadar kişilerin davranışlarını, düşüncelerini hatta heyecanlarını değiştirmesi demektir (Kıray,1982;57).

Kentleşme, Batıda XV. yüzyılda başlayıp kesintisiz olarak günümüze kadar süren bir olgudur. Batıdaki kentleşmenin birinci özelliği, uzun bir dönem içine yayılmış olmasıdır. İkinci özelliği ise, bunun dışarıdan zorlanan veya kaynaklanan bir değişimin sonucu olarak değil, toplumların kendi iç dinamikleri ile sağlıklı bir iç değişimle ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle kentleşme süreci içinde değişen yapıya ve gelişen teknolojiye ayak uyduracak toplumsal kurumları da oluşturmuştur (Kartal, 1978). Batı’da kentin, sanayileşmeye bağlı olarak artan ekonomik ve teknolojik imkanların bir sonucu olarak geliştiği kabul edilir. Gelişmekte olan ülkelerde ise (Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan gibi) kentler genellikle sanayileşmeden ve teknolojiden çok, kırsal alandan göç, doğum ve ölüm oranları arasındaki farkın fazlalığı gibi nedenlerle gelişmektedir (Kongar, 1982).

Kentleşme, toplumsal değişim sürecini önemli ölçüde etkileyen ve bazı toplumlarda da hızlandıran bir olgudur. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde, kentleşme göreceli olarak yüksek bir hıza ve dereceye ulaştıktan sonra, ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasi yapısını değiştirmeye zorlayan temel öğelerden birisidir (Kartal, 1978;4).

Türkiye de 1950’li yıllardan bu yana, ekonomik gelişme sürecinde olan her ülke gibi, kentleşme sürecini yaşamaktadır. Bu süreç her ne kadar evrensel gibi değerlendirilebilse de Torunoğlu’nun da belirttiği gibi “ülkelerin yaşadıkları kentleşme deneyi, ekonomik gelişme ile siyasal rejim ve yönetimlerinin niteliklerine göre farklılıklar göstermektedir” (Torunoğlu 2005).

Avrupa’da köyden kente akın öncelikle sanayileşme nedeniyle gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkelerde ise sanayileşmeden önce kentler fiili olarak kalabalıklaşmaktadırlar. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerin kentleri, bir sanayi merkezi olmaktan daha çok, ticari ve siyasal merkezler görünümünü kazanmaktadır (Sencer, 1979). Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme kentleşmenin düzeyinde olmadığına göre kentlerdeki istihdam yapısında hizmetler sektörü payı daha fazla yer tutmaktadır (Özer, 2004).

Gümüş'ün (1998) M. Ecevit'ten aktardığı gibi “ortakçı köylünün, kapitalist çiftçi ve küçük meta üreticisi konumuna dönüşemediği durumlarda, göç eğilimi içine girme olasılığı yükselmektedir”. Özellikle Marshall yardımının da etkisiyle, tarımda makinenin yoğun şekilde kullanılmaya başlanması emeğe dayalı işgücü talebinin azalmasına yol açmıştır. Böylece tarımda üretim sürecinden kopan kitleler buldukları yerleri terk etme eğilimi içerisine girmişlerdir.

Karpat (2003;45) da kente göçe neden olan itici etmenleri kırsal alandaki; yoksulluk, düşük gelir, öğrenim ve sağlık hizmetlerinin olmayışı ve bunların meydana getirdiği her şey olarak belirtir. Kentlerdeki çekici etmenler ise; etken istihdam ve yüksek gelir fırsatı ve öğrenim, sağlık ve diğer hizmetlerin mevcut olmasıdır.

Türkiye'deki önceleri kırsal alanın itimi, kentsel alanın çekimi ile başlayan kentleşme hareketinin belirgin özelliklerini Keleş şu şekilde özetlemektedir.

“Türkiye’de kentleşme, sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Aksine, kentlerde, kentin ekonomik ve sosyal faaliyetlerinin emme kapasitesinin üzerinde nüfusun bu yerleşim alanlarına yığılmasıyla meydana gelen demografik kentleşme şeklinde olmuştur. Türkiye’de hızlı bir kentleşme mevcuttur: Kentleşmede ölçü olarak genellikle yerleşim bölgesindeki nüfus oranının belirli bir çoğunluğu aşması kabul edilmektedir. Türkiye bakımından genellikle 10.000 nüfusu aşan bölgeler kent olarak kabul edilmektedir. Türkiye’deki kentleşme sürecinde kır kent oranı değişmektedir. Buna göre, belirli bir süreç içinde kır ve kent olarak kabul edilen alanların birbirlerine oranları değişmektedir” (Keleş, 1974;27).

Türkiye’de kentleşme hızı yıllar içinde giderek artmaktadır. Kentli nüfus oranındaki artış yüzdesi, Türkiye’de 1927 yılından beri bir kentleşmenin olduğunu ve bu olayın özellikle 1950 yılından bu yana artan bir hızla devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca kentleşme doğum olayları dışında iç göçlerin bir sonucudur. Türkiye’de doğurganlığa dayanan nüfus artışı ile kentleşme oranlarının karşılaştırılması, kent nüfusundaki artımın kentlerdeki doğurganlığın doğal bir sonucu olmadığını göstermektedir. Bu doğaldır. Çünkü halen köylerdeki

doğum hızları kentlere oranla yüksektir. Örneğin yıllık nüfus artışının %0 25'i bulunduğu 1965–70 devresinde kentler nüfusu yıllık %0 55, köyler nüfusu ise yıllık %0 22 arasında çoğalmıştır (TUİK, 2006). Doğum oranının daha yüksek olması nedeniyle doğal nüfus artışının köylerde, kentlere oranla daha fazla olması gerekirken; kentler nüfusunun artışındaki yüzde fazlalığı, kentleşmenin doğurganlıktan çok köyden kente bir iç göçe dayandığının açık bir kanıtıdır. Ayrıca göç olayının hareket ve varış noktalarının değişkenliği de kentleşmenin nedenlerini belirleyen önemli bir değer taşımaktadır.

Göç nedenlerinin bulunduğu bölgede çekici özellikleri olmayan bir kentin bulunmaması durumunda göç daha uzak yerlere ve doğrudan olmaktadır. Buna karşılık bu bölgedeki çekici özellikleri olan bir kentin bulunması durumunda, göç kısa mesafeli ve kademe kademe gerçekleşmektedir (Karpuz 2003;54 Yıldırım 2004;25). Kentlere göç, genellikle kırdan olmaktadır. Göç sebebi ile belirli yerleşim bölgeleri önce kalabalıklaşma süreci içine girmekte ve daha sonra nüfus birikiminin gerçekleştiği alanda toplumsal yapı değişikliğinin süreci gerçekleşerek, ya yeni bir kentleşme ya da kentin nitelik değiştirmesi süreci oluşmaktadır.

Tablo 1. Sayım Yılları İtibariyle Kent-Kır Nüfusu

Yıl	Top. nüfus	Kent nüfusu	Kır nüfusu	Top. nüf. iç. kent nüf.	Top. nüf. İç. kır nüf.	Yıllık nüf. art. Hızı %0	Kentli nüf. art hızı %0
1927	13.648.270	3.305.879	10.342.391	24,22	75,78	-	-
1935	16.158.018	3.802.642	12.355.376	23,53	76,47	21,10	17,50
1940	17.820.950	4.346.249	13.474.701	24,39	75,61	19,59	26,72
1945	18.790.174	4.687.102	14.103.072	24,94	75,06	10,59	15,10
1950	20.947.188	5.244.337	15.702.851	25,04	74,96	21,73	22,47
1955	24.064.763	6.927.343	17.137.420	28,79	71,21	27,75	55,67
1960	27.754.820	8.859.731	18.895.089	31,92	68,08	28,53	49,21
1965	31.391.421	10.805.817	20.585.604	34,42	65,58	24,63	39,71
1970	35.605.176	13.691.101	21.914.075	38,45	61,55	25,19	47,33
1975	40.347.719	16.869.068	23.478.651	41,81	58,19	25,01	41,75
1980	44.736.957	19.645.007	25.091.950	43,91	56,09	20,65	30,47
1985	50.664.458	26.865.757	23.798.701	53,03	46,97	24,88	62,61
1990	56.473.035	33.326.351	23.146.684	59,01	40,99	21,71	43,10
2000	67.803.927	44.006.274	23.797.653	64,90	35,10	18,28	26,81
2005*	72.065.000	48.547.000	23.518.000	67,37	32,63		

2010*	76.505.000	53.538.000	22.967.000	69,98	30,02		
-------	------------	------------	------------	-------	-------	--	--

Kaynak: tuik.gov.tr ve Özer,2004;52'den derlenmiştir

*: 2005 ve 2010 verileri TUİK tarafından tahmin edilen sayılardır

Tablo 1'den de izleneceği üzere, Türkiye'de kentleşme özellikle 1950'den itibaren çok hızlı gerçekleşmiş, halende hızla devam etmektedir. Bununla beraber kent nüfusunun artış hızı Türkiye'deki nüfus artış hızından yüksektir. Dolayısıyla bu tablodan yıllar itibariyle kırdan kente doğru bir nüfus hareketinin olduğunu gözlemleyebiliriz. Keleş, “*kentli nüfus artışını kırlardan kentlere olan nüfus hareketlerinin ürünü*” olarak niteler (akt İ.Özer 2004;51). 1927 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %75,78 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %24,22'dir. 1950 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %74,96 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %25,04'tür. 1960 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %68,08 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %31,92'dir. 1970 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %61,55 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %38,45'dir. 1980 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %56,09 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise % 43,91'dir. 1990 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %40,99 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %59,01'dir. 2000 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %35,10 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %64,90'dır (www.tuik.gov.tr). 2005 yılı rakamları itibariyle kırsal alanda yaşayanların oranı %32,63 iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %67,37'dir. TUİK'in 2010 yılı için tahminlerine göre kırsal alanda yaşayanların oranı % 30,02 olacak iken kentsel alanda yaşayanların oranı ise %69,98 olacaktır (www.tuik.gov.tr). Tablo'da 1980'lerden itibaren kentleşme oranı hızı düşüyor görünse de her yıl 100 binden daha fazla nüfus hala kentlere göç etmektedir ve kentli nüfus sayısı gittikçe artmaktadır.

Bu veriler dikkate alındığında Türkiye'de Keleş'in de belirttiği gibi 1950'lere kadar hızlı bir kentleşme yaşanmazken 1955 itibariyle kentleşme oranlarında bir artış görünmektedir. Bunun başlıca nedeni Marshall yardımıyla beraber ülkeye giren traktörlerin kullanılmaya başlaması ve tarımda yeni üretim teknolojilerinin kullanılmaya başlamasıyla topraktan kopan köylülerin kentlere akın etmesidir.

1950'lerden itibaren başlayan kentleşme dinamiği devlet tarafından da desteklenmiş, bu desteğin nedeni ikinci beş yıllık kalkınma planında şu ifadelerle açıklanmıştır: “Şehirleşme desteklenecek ve şehirleşmeden ekonomiyi itici bir güç ve bir gelişme aracı olarak yararlanılacaktır” (DPT 1968). Kepenek (2001;149) devletin bu dönemde kentleşmeyi desteklemesinin amacının kentlerde ithal ikameci sanayinin iki temel ihtiyacını karşılamak olduğunu söylemektedir. Bunlar; 1. Ucuz iş gücü arzı sağlamak. 2. Kitleleri kentlerde, daha ileri bir düzeyde tüketici olarak piyasa ekonomisine dahil ederek iç pazarı genişletmek.

Kentleşme her ne kadar “*devlet tarafından da beslenen bir süreç*” olsa da göç hızının sanayileşmeden yüksek olması kente yeni gelenlerin istihdamında sorun yaratmıştır. Türkiye’de sanayileşmeye dayanmayan kentleşme, köyden kente göç eden kitlelerin kent kesimi istihdamında sanayi dışı sektörlerin ağırlık kazanmaları ve enformel bir sektörün oluşmasına sebep olmuştur. Bu sektör üretici olmayan bir takım serbest iş alanlarını (işportacılık, hamallık, ayakkabı boyacılığı, piyango satıcılığı, kapıcılık, temizlikçilik, yazıhane ve büro işleri gibi) kapsamaktadır (Sezal, 1992). Türkiye’deki kentleşme hareketini gelişmiş ülkelerden ayırt eden önemli bir özellik burada kendini göstermektedir. Batıda kentleşme, kalkınma ile birlikte yürümüştür. Türkiye’de ise ekonomik büyüme hızı, kentleşme hızından daha düşük olmuştur. Batıda kentlere göç edenler genellikle iş olanakları bulabilmişken, Türkiye’de köylerden göçenler içinde işsizlerin, gizli işsizlerin veya kayıt dışı sektörde çalışanların sayısı oldukça fazladır.

Erder (1998;231) ise Türkiye’de kentleşme sürecinin planlı olarak gerçekleşmediğini; kamunun düzenlemesi ve kentsel kurumların denetimi altında olmadığını söyler. Bununla beraber bu süreç kuralları kamuca belirlenen serbest piyasa koşullarınca da belirlenmez. Türkiye’de kentleşme geleneksel devlet toplum ilişkilerinin belirlediği merkeziyetçi ve otoriter kurullarla işleyen kurumlar; güçsüz yerel yönetimler ve popülist politikaların beslediği enformel örgütlenmelerin karşılıklı etkileşiminin oluşturduğu ve dıştan bakıldığında kaotik olarak algılanabilecek bir ortamda gerçekleşmiştir.

Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri

Türkiye’deki toplum yapısına genel olarak baktığımızda gerek aile işletmeciliği biçimindeki küçük üreticilik, gerekse ortakçılık temeline dayanan toprak ağalığı, tüketime yönelik üretim örgütlenmeleri olması açısından kapitalizm öncesi ilişki biçimleri olarak belirmiştir. Günümüz Türkiye’sine aktarılan bu ilişkiler, toplumun yapısal niteliğinin mihenk taşlarıdır. Kır kesiminde, değişmeye elverişli olmayan geleneksel ilişkiler varlığını sürdürürken, kent ekonomisinin büyük bir gelişme göstermeyişi nedeniyle kentlerde Türk toplumunun kırsal niteliğini halen gözlenebilmektedir. Özer’in (2004;50) ifadesiyle: *“Türkiye gibi kırsal alandan göçün sanayinin talebine dayanmadığı, tersine tarımsal yapılardaki değişmelerden kaynaklandığı bir toplumda, kentleşmenin dengesiz ve birikimsel oluşması doğaldır.”* Türkiye’deki kentleşmeyi; kentleşme hızı, kentleşme şekli ve kentleşme nedenleriyle düşündüğümüzde, düzensiz, bozuk ya da çarpık kentleşme olarak adlandırabileceğimiz bir kentleşme biçimi olarak nitelendirebiliriz.

Kentleşme sürecinde kente uyum sağlamaya çalışan yeni kentlilerin durumunu Genç (1997;309–310) *“geleneksellik ve modernlik arasında kalan, kentsel alanda yaşamak zorunda kalan ancak hala kökeni kırdan olan, geleneksel değerlerine sıkı sıkıya sarılarak bütünleşemedikleri ya da bütünleşmekte zorlandıkları kentsel yaşama uyum sağlamaya çalışmaktadırlar”*, olarak anlatır. Kente uyumu yaratmanın araçları olarak, geçişi olanaklı kılacak ve kentle bütünleşmeyi kolaylaştıracak mekanizmaları içeren “tampon kurumlar” ortaya çıkacağını söyler ve gecekonduları bu kurumlara bir örnek oluşturduğunu belirtir.

Kentleşmemizi daha başka sıfatlarla nitelemek gerekirse; “dengesiz”, “sağlıksız”, “ekonomik kalkınma ürünü olmayan”, “sorun yaratan”, şeklinde de niteleyebiliriz. Keleş’e göre, Türkiye’de kentleşme; işlevsel değişim yaratmayan, çevreyi kalkınma sürecine sokamayan, toplumsal ve kültürel değişim yaratmayan bir kentleşme olarak belirmektedir (Keleş, 2006).

Kentlerin çekme gücü ile köylerin itme gücü arasında ekonomik bir bağlantı ve tamamlama olmadığı zaman dengesizlik söz konusu olur. Bu iticilik ve çekicilik arasındaki denge kentleşmenin belirli bölgelerde yoğunlaşması

yerine, bütün ülkeye yayılarak bir düzen kazanması olanağını sağlar. Bu ise kentleşmenin ekonomik kalkınma sonucu olmasına kentin köylerden gelen serbest işgücüne gereksinme duymasına, düzenli bir sanayileşmenin varlığına bağlıdır. Ülkemizde ise, kentsel büyüme, ekonomik büyümeden büyük olduğu için kentleşme süreci yukarıda belirtildiği gibi gerçekleşmez. Kentleşme gereksinimlerden doğmayıp, daha iyi yaşama koşulları sağlama isteğinin bir sonucudur. Kırın itici özelliklerinin, kentleşmede baskın etken oluşu, kentleşmenin ekonomik gelişimin geldiği noktanın zorunlu bir sonucu olmadığını göstermektedir.

Tablo 2. Sayım Yılları İtibariyle Doğduğu İl Dışında Yaşayan Nüfus ve Genel Nüfustaki Payı(1935-2000)

Yıllar	Doğduğu İl Dışında Yaşayan Nüfus	Artış	Genel Nüfustaki Payı %
1935	1.104.177	-	6.8
1945	1.347.402	243.225	9.3
1950	1.692.939	345.531	8.3
1955	2.504.874	811.941	10.4
1960	3.178.772	673.848	11.0
1965	4.018.770	839.948	11.8
1970	5.789.126	1.770.356	16.3
1975	7.542.823	1.753.697	18.8
1980	9.584.512	2.041.689	21.4
1990	13.311.460	3.726.948	23.5
2000	20.003.723	6.692.263	29.5

Kaynak: TÜİK

Türkiye'deki kentleşmenin demografik niteliklerini tablo 2'deki doğduğu ilin dışında yaşayanların oranlarından izlenebilir. Kırdan yaşayan nüfusun tarımda istihdam olanakları bulamaması bu nüfusun kentlere akmasına neden olmaktadır. Doğduğu il dışında yaşayan nüfusun oranı 1935 yılında % 6,8'ken bu oran 2000 yılında % 29,5'e çıkmıştır. TÜİK verilerine göre bu oran 2005 yılında %33'tür (www.tuik.gov.tr).

Türkiye’de kentleşme, genel olarak, sadece belirli bölgelerdeki yaygınlaşma, kalabalıklaşma olarak belirmektedir. Kentleşmenin belirli bir değişim sürecidir ve bu süreç, mesleki kompozisyon değişimi, kent tipi örgütlenmenin belirlenmesi, uzmanlaşma ve ileri işbölümünü içerir. Türkiye’de, kentleşme sadece nüfus artışı ile ortaya çıkmakta, bu değişiklikler ise belirmemektedir (Çapar ve Geray 1974;70). Bu şekildeki kentleşmede bölgeler arası dengesiz nüfus birikimi ve nüfus kaçıışı görülürken, bu nüfus değişimine uygun hizmetlerin sağlanamaması söz konusudur ve bu da kentleşmenin sağlıklı olduğunu göstermektedir.

Kentleşme sürecinde, bütün kentlerin aynı oranda büyümemesi, özellikle görece sanayileşmiş ya da hizmet sektörünün artmış olduğu kentlerin daha hızlı bir şekilde büyümeleri, Türkiye’deki kentleşmenin belirgin özelliklerindedir. Türkiye’de nüfusun kentler arasındaki dağılımına bakıldığında 100 bin veya daha fazla nüfuslu kentlerin en büyük payı aldığı ve bu oranın yıllar içinde giderek arttığı gözlemlenebilir. 100 bin veya daha fazla nüfuslu kentlerin toplam kentli nüfus içindeki oranları 1950’de % 43,8’den 2000’de %70,5’e 2005’de %74 e çıkmıştır.

Tablo 3. Nüfus Büyüklüklerine Göre Kentler

	10.000-20.000			20.000-50.000			50.000-100.000			1000.000 +		
	Nüfus	%k ent	K.S	Nüfus	%ke nt	K.S	Nüfus	%ke nt	K.S	Nüfus	%ke nt	K. S
1927	533762	24.0	38	646722	28.9	23	208820	9.3	3	844781	37.8	2
1940	765321	33.8	357	921674	28.7	31	392523	12.2	6	1154953	35.3	3
1950	835886	22.9	61	918077	23.2	30	397725	10.1	6	1732647	43.8	5
1960	940850	15.8	69	1447966	21.9	51	1222719	17.0	18	3387490	45.3	9
1970	1674153	13.1	126	2248103	17.7	73	1358627	10.7	20	7435483	58.5	20
1980	2191560	10.8	160	3089818	15.2	99	2166324	10.7	32	12882563	63.3	29
1985	2603883	10.1	189	3493409	13.6	111	2952218	11.4	45	16739380	64.9	35
1990	2507793	8.0	189	3980631	12.7	134	3756634	11.9	58	21223819	67.4	43
1997	2517626	6.0	186	4422070	11.4	143	4894495	12.9	70	27493133	69.7	54
2000	2647188	6.4	195	4659117	11.2	149	4982362	11.9	71	29395188	70.5	56

Kaynak Keleş:2006;63

Kentleşmenin demografik niteliğinin ağır bastığı Türkiye’de, köyden kente gelen, köye oranla daha iyi bir yaşantıyı elde etse bile yine de kent köyden gelen işgücünü emecek kapasitede değildir. Bu durumda, köylerdeki “gizli işsizlik” ve “mevsimlik işsizlik” kentlerde açık işsizliğe dönüşmektedir. Ekonomik tabandan yoksun olan kentleşmenin, kentleşmeye paralel bölgesel yapı

büyümesini gösteremeyeceği, kırsal yerleşmeleri ile kentsel yerleşmelerin işlevsel ve ekonomik bir bütünleşmeye varamayacağı açıktır. Belirtilen nitelikler karşısında, Türkiye’deki kentleşmenin her biri birer sorun olarak, “sanayileşmemiş ülke kentleşmesi” özelliklerini taşıdığını görürüz (Özekten aktaran Yıldırım 2004;28). Sanayi kesimindeki işgücünde önemli bir artışın olmaması; kentlerdeki iş olanaklarını aşan hızda nüfus büyümesinin görülmesi, kentleşerek büyüyen bölgelerin sadece sanayi merkezi olmayıp, ticari ve siyasal merkezler olması ve kişide kentleşme bilincinin oluşmaması sanayileşmemiş ülke kentleşmesinin özellikleridir.

Türkiye’de kentleşme sürecinde; kent yaşamı içerisinde birey yaşamına, kırdaki geleneksel bilgi ve değer kodlarını da eklemektedir. Geldiği kır mekanını ve cemaat ilişkilerini yeni yaşadığı kentsel ortamda yeniden inşa etmeye çalışmaktadır. Genç’e göre (1997;314) bu durum kentsel yaşamla bütünleşmiş bir kimlik oluşmasına engel olmaktadır. Bu duruma neden olan en önemli faktör daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de kentleşme hızının sanayileşme hızından düşük olmasıdır.

Kırdan kente göç eden kitleler kentlerde sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam olanakları bulamadıkları gibi, kentte hangi alanlarda yaşayacakları da belirsizdir. Kentin yeni sakinleri bu duruma çözüm olarak kent çeperlerinde, hiçbir alt yapısı olmayan hazine arazileri üzerine, elbirliğiyle meskenlerini “bir gecede kondurmuşlardır”.

Gecekondu, 1966 tarihli Gecekondu Yasasında “*imar ve yapı yasalarına aykırı olarak başkalarına ait arsa ve araziler üzerine ve arsa sahibinin rızası olmaksızın yapılmış yapı*” olarak tanımlanmıştır. Gecekondular çok büyük oranlarda hazine arazileri üzerinde, kentte yaşama ve çalışma olanaklarını sağlamadan kente akın eden kitlelerce hemşerilerinin ve veya akrabalarının yardımıyla çok kısa zamanda yapılmış, yeterli alt yapı imkanlarına sahip olmayan ve sağlıklı olmayan yaşama koşullarını barındıran yapılardır.

Göçün özellikle büyük kentlere yoğun olarak yaşanması nedeniyle gecekonduların çok büyük oranı büyük kentlerde toplanmıştır. Kıray (2003;91)

1973’de yaptığı gecekondulaştırılmasında Ankara’da nüfusun %61’inin, İstanbul’da %45’inin ve İzmir’de %43’ünün gecekondularda oturduğunu belirtmektedir. Özer (2004;73), 2000’li yıllarda bu oranların Ankara için yaklaşık %70, İstanbul ve İzmir için %50 civarında olduğunu söyler.

Tablo 4. Türkiye’de Gecekondulaştırılma Ve Gecekondulaştırılmamış Nüfus

Yıllar	Gecekondulaştırılmamış	Gecekondulaştırılmamış Nüfus	Kentsel Nüfustaki Pay %
1955	50.000	250.000	4.7
1960	240.000	1.200.000	16.4
1965	430.000	2.150.000	22.9
1970	600.000	3.000.000	23.6
1980	1.150.000	5.750.000	26.1
1990	1.750.000	8.750.000	33.9
1995	2.000.000	10.000.000	35.0
2002	2.200.000	11.000.000	27.0

Kaynak; Keleş 2006;569

Tekeli (2006a) Türkiye’de gecekondulaştırılmanın ilk ipuçlarının 1946’da gözlemlendiğini ancak 1930’ların modernist meşruiyet çerçevesinde, Türk aydınının bunu henüz kabullenemeyeceğini belirtir. Bu dönemde gecekondulaştırılmayı savunan ilk yazıyı 1949’da Arkitekt dergisinde Kessler yazar. Bunların çok önemli bir başarıyı gerçekleştirdiğini, devletin yapamadığını yaptığını, önümüzdeki belediye seçimlerinde meclis üyelerinin bunların arasından seçilmesi gerektiğini savunur.

1948 yılında, büyük kentlerde 25–30 bin gecekondulaştırılmamış bulunurken 1953 yılında gecekondulaştırılmamışları ilgilendiren 6188 sayılı yasa çıktığında gecekondulaştırılmamış sayısı 80 bini bulmuştu (Keleş, 2006;568). Tablo 4’den de izleneceği üzere gecekondulaştırılmamış sayısı 1960 yılında 240 binden yine Keleş’in belirttiği gibi yasaların yapımını yasaklamış olmasına rağmen 2002 yılında 2.200.000’i bulmuştur.

Gecekondulaştırılmamışlarda yaşayanların, kır ile ekonomik bağlarını koparmamaları ve bir kısmının hala köyde küçük de olsa toprağının bulunması, sanayi ve hizmetler sektöründe iş bulamasa da enformel sektörlerde hayatını idame ettirmesi, Kıray’ın belirttiği “tampon mekanizma” işlevini görmektedir.

Karpat (2003) İstanbul’da gecekondu alanlarını incelediği “Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm” adlı çalışmasında kırsal alandaki kültürün öğelerinin korunmasına rağmen, yeni ortam ve koşulların yeni ilişki biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtir. Gecekondu’nun kültürel ve toplumsal yapısının, dine bağımlı kimlikler, çeşitli akrabalık ilişkileri ve geleneksel kurumların etkisi ile şekillendiğini belirtmiştir. Gecekonduların büyüme sürecinde hemşerilik ilişkilerinin önemli olduğunu belirten Karpat, kentte hemşerilik ve akrabalık ilişkileri ile kentle bütünleşmeye çalışan göçmenlerin, geldikleri yerlerdekine benzer bir toplumsal yapıyı yaşatabildiklerini belirtir.

1980 öncesinde kente yeni gelen kitlelerin kentle bütünleşme sürecinde tampon bir kurum olarak beliren gecekondu bu işlevlerini çeşitli şekillerde göstermişlerdir. Keleş’in (2006;563–564) gecekonduyun yararları olarak belirttiği göstergeler şunlardır. İlk olarak toplumsal konut açığının kapatılmasına yardımcı olmuştur. İkinci olarak gecekondu yapanlar ve gecekondu bölgelerinde oturanlar arasında dayanışma ve katılma eğilimleri gelişir. Üçüncü olarak gecekondu konutu olmayan yoksul kentlilerin yaratıcı zekasının bir ürünü olduğundan, topluluğu oluşturan bireylerin kendine güven duygularını pekiştirmeye yarar. Gecekondunun diğer bir yararı da hem işgücü olarak bir çalışma alanı hem de emeğin yeniden üretilmesini sağladığından sermayeye bir alan yaratmaktadır.

Işık ve Pınarcıklıoğlu (2003) ve Şenyapılı’nın (2004) çalışmalarında, 1980 öncesinde gecekonduyun kent yaşamına ayak uydurma, kent mekanına ve iş gücü piyasasına yardımcı olma konusunda bir çözüm olduğu ve 1980 sonrasında bu niteliğini kaybettiğini belirtirler. Gecekondu alanları zamanla ve kademeli olarak kentsel rant alanlarına dönüşmeye başlamışlardır. Gecekondu bölgesine ilk yerleşenler bu yapıları kendi barınma ihtiyaçlarını karşılamak için yapmışlar ve binayı kullananlar ile sahipleri aynı kişilerdir. Daha sonraki dönemlerde Kartal’ın da (1992) belirttiği gibi bu alanları kullananlar kentte kazandıkları ve kırdaki devam eden ilişkilerinde sağladıkları birikimlerini gecekonduya yatırmışlardır. Gecekondu, sadece barınma alanları değil yatırım alanları olarak da kullanılmaya başlanmıştır.

Göç, gecekondü örüntüsü ve konut sağlama politikaları büyük ölçüde yönetsel ve siyasal kararlardan etkilenir (İ.Özer, 2004;75) ve bu kararlari etkiler. Tablo 4'den de izlenebileceği üzere gecekondü alanlarında yaşıyanlar ülke genelinde ve özellikle de büyük kentlerde yönetsel ve siyasal karar süreçlerini etkileyecek niceliktedirler. Onların bu ağırlıkları zaman içerisinde gecekondü aflarını ortaya çıkarmış ve bu aflar yukarıda belirtilen dönüşümde önemli bir rol oynamıştır.

II. BÖLÜM

KENTİN VE KENTLEŞMENİN DEĞİŞEN YAPISI

2.1 MODERNLEŞME POSTMODERNLEŞME VE KENT

Modernlik, bir yenedünya tasarısının unsuru olarak XVIII. yüzyılda Aydınlanma filozofları tarafından formüle edildi. Aydınlanma, ortaçağ düşüncesine, toprak aristokrasinin siyasal-kültürel egemenliğine karşı, Katolik kilisesinin gerici baskısına karşı, burjuva devrimci gelişmenin bütün birikimini temsil ediyordu (Çubukçu, 2001). Çiğdem, (aktaran; Aslan ve Yılmaz 2001;95) aydınlanma çağı, insanlık tarihinde akıl ve düşüncenin bireyin en güçlü yetisi olarak birleşmiş bir biçimde, dünyanın ve toplumun metafizik ve mistifiye edilmiş anlaşılmasına dayalı geleneksel toplum ve bilgi yapılarının ortadan kaldırmasını ifade ettiğini söyler. Çubukçu (2001) aydınlanma geleneğini, akılcılık, ilerlemeci tarih ve bilim anlayışı, ulus devlet, din dışı siyasal ve toplumsal hayatı moderniteyi karakterize eden başlıca bilimsel, siyasal, kültürel ve teknik özellikler olarak anlatır.

18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başında tarihsel/toplumsal bir sistem olarak kapitalizm kurum ve ilişkileriyle kıta Avrupa'sında yerleşik hale gelmiştir. Bu türden köklü dönüşüm süreçlerinde süreci niteleyen kavram ve/veya kategoriler tasfiye edilen ilişki ve kurumsallaşmaların reddedilmesine ve eş zamanlı olarak yeni ilişki ve kurumsallaşmalara dair pratik süreçlerin meşruiyetine hizmet ederler. Söz konusu dönemde bir anlamda bugün küreselleşme kavramının yerine getirdiği işlevi "ilerleme" kavramı yerine getirmektedir. İlerleme kavramı bu pozisyonuyla kapitalist ilişki ve kurumsallaşmaların gerek Avrupa'da gerekse kapitalizmin sömürgecilik yoluyla yayıldığı/genişlediği diğer coğrafyalarda meşruiyet ve dolayısıyla "doğal" olduğuna dair bir inancın yerleşmesini sağlamıştır (Türkay, 2003).

Modernite iki dönüştürücü süreçte birleştirici kavram olarak yer almaktadır: 1) Genişleyen kapitalist pazarın itici gücüyle oluşan, sanayi hamleleriyle, nüfus hareketleriyle, kentleşmeyle meydana getirilen nesnel

modernleşme süreci. 2) Kültürel vizyonda ifadesini bulan modernizmdir (Aslanoğlu, 2000;106).

Genel olarak pozitivist, teknoloji merkezli ve rasyonalist eğilimli olarak algılanan modernizm ve doğrusal gelişmeye ve mutlak doğrulara inançla, toplumsal düzenin rasyonel biçimde planlanmasıyla ve bilgi ve üretimin standartlaştırılmasıyla özdeşleştirilir (Harvey, 2003;23). Modernizm düşüncesi, bir aydınlanma projesi olarak sürekli ve doğrusal bir ilerleme anlayışı üzerine oturmaktadır. Bu ilerlemenin, aydınlanma felsefesine göre belli bir amacı vardır; söz konusu amaç, ideal toplum düzeni olarak ifade edilmektedir (Şaylan, 1996 ;18).

Kongar'a (aktaran Bal 1999;145) göre ise modernleşme sanayi, ticaret ve hizmetlerin ekonomik alanda tarımın önüne geçmesi; siyasal alanda siyasal gücün kapsamının genişlemesi ve merkezileşmesi, rejimin demokratikleşmesi, kültürel alanda din, felsefe ve bilimin ayrılması, laik eğitimin yaygınlaşmasıdır. Yukarıda belirtilen unsurların gelişmesi toplumsal bir dizi değişmeye bağlı olarak açıklanabilir (Çubukçu, 2001). Bunlar kapitalist ekonominin evrensel boyutlarda gelişmesi ve sanayi devrimi sonrası döneme özgü sınıflı toplumsal yapılanma, bu sürecin giderek pekişmesi ve yerleşmesi, merkezi bürokrasinin giderek daha fazla etkin gelişmiş devlet aygıtının ortaya çıkması ve yaygınlaşması, bilimsel-teknik gelişmelerin sonuçlarının ve etkilerinin dünya ölçeğinde artması, genişlemesidir.

Modern dönemde birçok alanda görülen hızlı bir değişim süreci vardır. Değişim öncelikle teknolojiye izlenir. Bir başka alan mekandadır dünyanın değişik bölgeleri birbirleri ile ilişkiye girdikçe değişim tüm dünyaya yayılır hale gelir. Diğer bir değişim alanı ise modern kurumlarda görülür. Ulus devletin siyasal yapısı, üretimin, inorganik kaynaklarla yapılması, ürünlerin ve emeğin metalaşması gibi modern topluma ait biçimler, daha önceki hiçbir dönemde görülmemişlerdir (Giddens, 1994; 14). Bu yaşam biçimin sürdürüldüğü ve değişimlerin meydana geldiği mekan kentlerdir.

Modern dünyadaki kentler ekonomilerine göre, yüksek derecede uzmanlaşmıştır. Daha önceki üretici kentlerin tersine modern kentler, özellikle

farklı hizmetleri sunmak üzere daha çok kendi nüfusları için üretimde bulunmaktadırlar. Gelişmiş ve kentleşmiş bir toplumda, kentteki ekonomik etkinliklerin yarısından fazlası yalnızca kentin fiziksel yapısını, nüfusunu ve kurumlarını sürdürmek üzere gerçekleştirilir (Hatt ve Reis, 2002;30).

Modernleşme sürecinde kent, kırdan göç edenlerin modernite deneyimini yaşadıkları mekandır. Kent modernizmin bir üst anlatısıdır, kültürün oluştuğu alandır. Kültür kentlerde öğrenilecek ve yeni kuşaklara iletilecektir. Kente her gelen bireyin bu heterojen ve yoğun ortamda kentli olacağı düşüncesi vardır. Bu çerçevede modernizm, pozitivist-teknosantrik, doğrusal ilerleme ve rasyonel planlamanın egemen olduğu, bilginin ve üretimin standardize edildiği bir süreçtir. Postmodernizm ise bir parçalanma ve yeniden eklemleme sürecidir (Aslanoğlu, 2000;107).

Harvey'e göre kültürel planda postmodernizmin ortaya çıkışı, kapitalist süreçte iki ayrı dönemi temsil eden fordist üretimden postfordist üretime geçişle ilgilidir (Harvey, 2003). Postmodernizm, varlık koşullarını kapitalizmin değişen-tekelleşen içeriğinde ve bunun doğrudan doğruya modernliğin başarısızlığı olarak görülmesinde bulmuştur. Harvey postmodern durumun, kapitalizmle aynı temelde yükselen modernizmden bir kopuş olmadığını söyler. Kapitalizmin bu yeni döneminin kültürel mantığı olan postmodernizm, en azından dayandığı ekonomik temel bakımından modernizmle bir süreklilik ilişkisi içindedir (Çubukçu, 2001).

Postmodernizmin, modernliğin bir eleştirisi ya da ondan bir kopma olmadığını savunanlar gibi. Postmodernizmin, modernizmden bir kopma olduğunu da savunanlar vardır. Bu düşünürler Postmodernizm ile modernizm arasındaki farklılığı, toplumsal yapıdaki değişiklikleri belirterek açıklamışlardır. Örneğin Huntington'a (2003) göre sanayi sonrası (postmodern) toplum, sanayi (modern) toplumundan bazı özellikleriyle ayrılır. Toplumsal yapı da bir değişim gözlenmekte, sanayi toplumunun yerini bilgi toplumu almakta, emek-üretim paradigmasından enformasyon-bilgi paradigmasına geçilmekte, ekonomi ve toplumda maddi sermayeye göre teorik bilgi, teknoloji ve araştırmanın öneminin artmakta, fabrikalar yerine üniversite, düşünce kuruluşları ile enformasyon yaratan ve dağıtan kurumların öne geçmekte, hizmet sektörü daha güçlü hale

gelmekte, toplumsal yapıdaki nitelik değişikliği paradigmatik değişimi getirmektedir.

Postmodernizm parçalanmayı savunur. Postmodern insan, ister toplumsal, ister bilgisel ve hatta estetik tarzda olsun her türlü bütünleşmeyi, sentezi hor görür, onları dışlar (Aslan ve Yılmaz, 2001;99). Postmodernizm kenti farklılığın ve çeşitliliğin mekanı olarak görmektedir. Modernizmin gelişen, büyüyen kentine ve göç eden bireylerin giderek kentli olduğu söylemine Lyotard, tarih ve topluma bütüncü bakan meta anlatılarının mümkün olmadığını söyleyerek, eleştirir. Tüm dünya hakkında bütüncü öyküler anlatmak mümkün değildir. Lyotard sadece heterojen bireyler ve parçalı sosyal grupların öykülerinin anlatılabileceğini kabul eder (Aslanoğlu, 2000;107–108).

Modernizim için mekan, toplumsal amaçlar uğruna biçimlendirilecek bir şeyken, postmodernizm için mekan, her şeyin üzerinde yükselen bir toplumsal amaçla zorunlu hiçbir bağı olmayan estetik hedef ve ilkelere göre biçimlendirilecek bağımsız ve özerk bir şeydir (Harvey 1999;84). Işık'a göre (1993) postmodernizm kentin bir bütün olarak görülmesine yol açan mantıksal temelleri ortadan kaldırmıştır. *“Modernizmin kenti uçaktan görmesine karşılık, postmodernizm kenti bir anlamda sokakta yürüyen kentli insan gözüyle görülmesini sağlar.”* Bu kent her bir bireyin bakış açısına göre farklılık arz eden bir bütünden oluşmayan parçalardan oluşur.

Postmodernizme göre kent, parçalardan oluşan bir kolajdır. Kente bilimsel bakış yerini kişinin zevk, estetik ve psikolojisini yönlendiren tasarımcılık almıştır. Kentteki herkesin kendini ifade etmek olarak mekanda bu farklılığı yansıtan özgün ve değişik tasarım biçimleri almıştır. Kentte toplum değil toplumu oluşturan cemaatçi bakış açısı vardır. Postmodernistlere göre kenti oluşturan toplum değildir. Kenti cemaatler ve topluluk oluşturduğundan, topluluk kendi zevkine ve istediğine kendi kent parçacığını biçimlendirecektir. Bunun da en önemli aracı kentsel tasarım adı altında projeciliktir. Burada topluluk kendi çıkarı açısından bakmaktadır. Kentin diğer parçacıkları onu ilgilendirmemektedir (Neccar, 2006).

2.2 KÜRESELLEŞME KENTLEŞME VE YERELLEŞME

Tarihi bir sistem olarak kapitalizm mutlak, evrim dışı donmuş bir üretim değildir. Bu nedenle yeni dünya düzenini anlamak için bilmemiz gereken kapitalist sistemin üretim biçiminin evriminde hangi aşamayı temsil ettiği ve özgül nitelikleridir (Timur, 2004;12). Kapitalizmin tarihsel/toplumsal bir sistem olarak dayandığı temel dinamik ve eğilimler tarihinde olmadığı kadar açık ve görünür bir hal almıştır. Kapitalizmin asli ve tarihsel eğilimi olarak sermaye biçimlerinin uluslararasılaşmasının yaklaşık son yirmi yılda ifade bulan dönüşümü küreselleşme kavramıyla karşılanmaktadır (Türkay, 2005).

Küreselleşme 1980'lerin sonlarından itibaren hem akademik hem de politik çevrelerde hakim söylem haline gelmiştir. Dünya ekonomisinde, politik, sosyal ve mekansal alanlarda meydana gelen dönüşümleri belli bir açıdan açıklayan bu söylem, egemen sınıf tarafından oluşturulan bir politik ve ekonomik programı meşrulaştırmak üzere oluşturulmuş ve yaygınlaştırılmıştır. Bunun içindir ki sadece mevcut durumun analizini değil aynı zamanda ekonomik, politik, sosyal ve mekansal alanlara dair bir dizi politika önerisini de içermektedir (Öktem, 2006).

Giddens'in (aktaran Sarvan 1996) tanımıyla küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların kilometrelerce ötedeki olaylarla biçimlendirmesiyle bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir. Her alanda mesafenin daha az önemli hale gelerek, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesidir. Tek yanlı bir süreç değildir; daha çok diyalektik bir süreçte, karşıt eğilimlerini de içererek gelişmektedir. Küreselleşme, paranın ve malların dolaşımından daha fazla bir şeydir. Zaman ve mekan kavramalarının eski anlamını yitirmesi, sınırların ortadan kaybolmaya başlaması ve yeryüzündeki tüm insanların (ve ülkelerin) karşılıklı bağımlılığının artmasıdır.

Kapitalizmin yaşadığı krizlerin temelinde bölüşüm kavgaları yatar. Bu krizler farklı zamanlarda farklı koşullardan etkilense de bunlara yol açan ortak etken, sermaye birikim sürecinin engellenmesidir (Şaylan, 1999). 1970'lerde kar oranlarının düşmesiyle "sermaye birikim krizi" baş göstermiştir. Bu krizin

aşılması için adına “neo-liberal” denilen ve ideolojik alt yapısını “postmodernizm” kavramından alan yeni politikalar merkezden çevreye yayılan bir biçimde uygulanmaya konulmuştur.

Kürselleşme olarak ifade edilen sürecin iki önemli kavramı değişim ve hızdır. Bu değişim ve hızı sağlayan en önemli unsur teknolojiadaki özellikle de ulaşım ve iletişim teknolojisindeki ilerleme ve gelişmelerdir. Karakut’un (2003) söylemiyle, bu gelişmeler sayesinde zaman, mekan algılamaları, yani dünyayı algılama biçimleri farklılaşmıştır. Bu durum kapitalist sistemin temel amaçlarından biri olan mekanın zaman aracılığıyla tahrip edilmesini, mekansal engellerin daha kolay aşılabılır hale dönüşmesini sağlamış, Eraydın’ın (2001) da belirttiği gibi mekanın algılanması ve tanımlanmasında en önemli öge olan uzaklık kavramını önemini yitirmiştir. Küreselleşme süreciyle beraber üretim bandının yerini üretimin örgütsel modeli olarak ağ alırken, yeni süreç merkezizliği, sınır tanımazlığı ve heryerdeliği vurgulamaktadır (Hardt ve Negri, 2001: 307).

Kendini ulus devlet içinde ifade etmiş olan kapitalizm ve sermayesi merkezde kaldığı sürece istenilen kadar kar edemez hale gelmesi, sermayenin merkezden çevreye hızlı bir şekilde yayılması gereğini doğurmuştur. Sermayenin yayılmasının önündeki engeller sermaye açısından maliyet yaratır. Sermayenin geri kazanımı için üretilen artı değer ne kadar hızlı yayılırsa karlılık da o kadar artar. Bu nedenle dolaşımın önündeki engellerin kaldırılması gerekir. Güçlü merkezi devletler yerine karar alma süreçlerinde uluslar arası kuruluşlar; güçlü yerel örgütlenmeler; ekonomiden çekilmiş küçük devlet; özel sektör ve uluslar arası sermaye bu sürecin etken aktörleridir.

Kentleşme, gelişmiş kapitalizmin mekanı örgütlenme biçimidir ve kapitalizm mekan üreterek ve mekan üzerinde hakimiyet kurarak varlığını sürdürebilmektedir. Kapitalizmin gelişme süreci içerisinde mekan, kıt bir metaa dönüşmüştür. Yapı üretim sürecinin kar deposu olması sermayeyi, yapılı çevre yatırımına yönelmektedir. Sermayenin yapılı çevrede dolaşımı sırasında toprak sahipleri rant, inşaatçılar kar elde ederken, finans kuruluşları da sermayelerini

artırır. Kent mekanı, sermayenin kendi çıkarı için uygun gördüğü yapılı çevre yatırımları doğrultusunda değişir/biçimlenir (Akın, 2007).

Yukarıda özetlenen sermayenin dolaşım süreci mekanı da etkiler. Harvey, (1999) “*metaların ve paranın mekan üzerindeki hareketini engelleyen fiziksel engellerin en aza indirilmek zorunda olduğunu*” söyler. Bunun için sermaye içinde bulunduğu mekanı değiştirir hatta yeni mekanlar yaratır. Kentte yapılan, yeni konutlar, iş merkezleri, alışveriş merkezleri bu dönüştürme çabalarına örnek olarak verilebilir.

Küreselleşme, üst yapı düzleminde, postmodernizm kavramıyla bütünleşir, yapısal ve üst yapısal değişim, tüm alanlarda etkin bir şekilde kendini gösterir. Sermayenin hareketine bağlı olarak yaratılan esnek işgücü piyasası, örgütlü işgücüne gereksinim kalmadığı için sendikal yapılanmada gerçekleştirilen değişiklikler, sermayenin yarattığı eşitsiz mekan gelişimi sonucu ortaya çıkan zengin bölgeler ve çöküntü alanlarının birlikteliği, dengesiz gelir dağılımı ve yoksulluk, kent mekânının tüketilmesini kolaylaştırmak için çıkartılan yasa ve yönetmelikler bu değişimlere örnek olarak verilebilir (Akın, 2005).

- 5393 Sayılı Belediye Kanunu- 2004
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu–2004
- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu–2005
- 5227 Sayılı Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun- 2004(veto edildi)
- Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılması ile Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Hakkında Kanun–2004
- Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı
- İmar ve Planlama Yasa Tasarısı, gibi.

Tarihsel gelişimi içinde kapitalizmin kent mekanı ile iki önemli uğrakta etkileşiminin olduğu görülmektedir. Bu duruma paralel olarak kapitalist kentin kavranmasında iki temel rolün iyi anlaşılması gerekir. Birincisi, kent mekânının emeğin yeniden üretiminin özgün bir odağı olmasıdır. İkincisi, ise kentin

sermayenin genişletilmiş yeniden üretiminde, diğer bir anlatımla, sermaye birikimi sürecinde oynadığı roldür. Kapitalist kentin değişim ve dönüşümü, sermaye birikim süreçlerinde kentin üstlendiği rol ve bu çerçevede ortaya çıkan çelişki ve mücadelelerle, emeğin yeniden üretimi sürecinde ortaya çıkan çelişki ve mücadelelerin bir sonucudur. Bu nedenle, kent basitçe yapıları bir çevre ya da insan yoğunlaşması değil, kapitalist gelişmenin içinde anlam kazanan bir süreçtir (Şengül, 2002). Bu aşamada mekanın yeniden örgütlenmesi en önemli araçlardan biridir. Ulus devletinin güçlü merkezi yapısının çözülmesi bu aşamanın olmazsa olmazıdır. Devletin ekonomik ve toplumsal alandan çekilmesiyle boşalan yeri dolduracak unsurlar ise sivil toplum, yerel halk, özel sektör, uluslararası sermaye olarak ifade edilmektedir.

Demirer ve diğerlerinin de (1999;300) belirttiği üzere kentler toplumsal biçimlenmeyi ve üretim biçiminin yeniden yapılandığı alanlardır. Kentlerin bir görevi de mevcut ekonomik sistemi ve bu sistemi geliştirecek olan toplumu sürekli yeniden üretmesidir. Bu süreç kentsel gelişmeye aktarılan kaynaklarla ve bu kaynakların ne tür alanlara aktarıldığıyla anlaşılabilir. Burada kamu ya da özel sermaye çerçevesinde yapılan tercihler kentlerin biçimlenmesinde kayda değer etki yaratırlar. Bu süreç devlet müdahalesi dışında belirlenmez. Kent üstü süreçler olarak değerlendirilebilecek bu müdahaleler dışsal süreçler olarak görünse de birçok durumda kentsel düzeyi dışsal bir unsur olarak almazlar. Benzer biçimde ulusal ya da çok uluslu şirketlerin kentsel alanda buldukları faaliyetlerle yerel süreçlerin önemli unsurları haline gelebilirler (Şengül, 2000;47–49).

Duruöz'ün söylemiyle *“Yerellikler heterojen dünya sisteminde homojen birimlerdir. Bu homojen birimlerin sürekliliği için genel sistemle bütünleşmesi gerekmekte ve bunu da yerelliklerin biricikliği sağlamaktadır.”* (Aktaran A.Göktürk, 2001) Küreselleşme kavramı içerisinde yerelinin ele alınış biçiminin önemli olduğunu belirten A.Göktürk (2001) küreselleşmenin yerel kavramını, Duruöz'ün söyleminin aksine: Bir mekandaki işbölümü, devlet ilişkileri ve sivil toplum kuruluşlarının o yereldeki bir aradalığının yarattığı farklılık, ya da işgücü pazarının niteliği, (...) yerel aktif kapasitelerinin oluşum düzeyi ve toplumsal sistemi etkileme gücü, yerelin biricikliği gibi çok geniş bir çerçevede ele aldığı söyler. Burada yerel kavramı bir bütün olarak “ötekenden” farklılığı

tanımlamaktadır. Yerel bu tanımıyla, ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmanın bir paçasıdır ve küreselleşmeyle bir zıtlık olarak tanımlanmamaktadır.

Robertson toplumsal değişiminin bir arka planı olan küreselleşme sürecini küresel-yerel etkileşimi açısından ele alır ve küreselleşme yerine süreçlerin önemini küreselleşmenin heterojen yönünü vurgulayan küre-yerelleşme (gloca-lisation) kavramını önerir. Robertson'a göre yerel olan küresel olana direnen değildir. Yerelleşme küreselleşmenin bir yüzüdür. "Küreselleşme ve yerelleşme birbirini tamamlayan kavramlardır" (Köse, 2003;34). Küreselleşme süreci, küresel olan ile yerel olanın, ya da daha genel bir ifadeyle evrensel ile tikelin içiçe geçmelerinin sonucudur. Küreselleşme bu çerçevede dünyanın bir bütün olarak sıkışması ve yerellikleri birbirine bağlaması ile gerçekleşmektedir. Bu aynı zamanda, içinde yerelliğin keşfini taşımaktadır (Aslanoğlu, 2000 130–141).

Küreselleşme eğilimleri ile kent, yöre bölgesinin bir parçası olarak ülkedeki gelişmelere katkı sağlayan bir birim olarak algılanması yerine, diğer kent ve yörelerle yarışan ve dünya üzerinde rekabet gücü kazanmaya çalışan birimler olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Eraydın, 2001). Bu durum yereller arasında eşitsizliklere yol açar. Sermayenin üretim ve dolaşım yolları üzerinde olan yereller de yeni mekanlar yaratılıp, oralar gelişirken, başka yereller gelişemez ya da daha az gelişirler. Şengül'e (2001;146) göre karını ve yarışma gücünü artırma arayışındaki sermaye sadece bir mekanı bir başkasının az gelişmesi pahasına yaratmakla kalmaz, aynı zamanda, bir aşamada yarattığı bir mekanı daha uygun bulunduğu alanlar için terk ederek mekansal eşitsizlikleri sürekli olarak yeniden tanımlayıp üretir.

Yeni şekillenmeye başlayan sistem içinde kentler ekonominin motoru olarak ön plana çıkmaya başlamasıyla küreselleşmenin diğer bir yüzü olan yerel kimliklerin tanınması ve kabul edilmesini içeren yerelleşme süreçleri gözlemlenir hale gelmiştir. (Karakurt, 2003). Eraydın (2001) Cooke'den aktararak yerelleşmeyi, "*yerel kimliklerin yeniden keşfedilmesi yerel potansiyelin kullanılması*" olarak tanımlar. Yerelleşme sürecinde yerel özerklik ve yerel kimlik kavramlarıyla birlikte bu süreçlerle birlikte gelişen ve bu kavramların temelini

oluşturan ileri teknolojinin başta iletişimde, diğer sektörlerde ve üretimde yarattığı etkiler öne çıkmaktadır.

Yerelin özerkliği ile yerel karar mekanizmaları ve yerel demokrasi kavramlarında değişim ortaya çıkmakta ve kararların oluşmasında temsili demokrasinin yeterli olmayacağı ve yeni bir karar oluşturma sürecinin yeniden tanımlanması gereğine yönelik yeni bir çaba izlenmektedir (Eraydın, 2001). Burada önerilen devletin işlevlerinin azaltılması, merkezi yönetimlerin yerini yerel ölçekteki karar mekanizmalarının almasıdır (A.Göktürk, 2001;419).

Ulus devletin yeniden yapılanması olarak adlandırdığımız bu süreçte kimileri: Küreselleşme ile birlikte demokrasi, insan hakları, özgürlük, çevrenin korunması gibi temel değerler evrensel nitelik kazanırken, her düzeydeki yönetim aygıtı gibi ulus-devlet de demokratikleşme, yerelleşme, saydamlık, katılım, esneklik, hesap verilebilirlik gibi güçlü eğilimlerin yoğun baskısı altında yeniden şekillenmeye zorlanmaktadır. Bu çerçevede devletin küçülmesi, deregülasyon, özelleştirme, siyasal reformlar, sosyo-ekonomik politikaların dönüşümü gibi stratejiler, ülkelerin temel politikaları haline geldiğini (Köse, 2003;25) söylemektedir. Buna karşın E. Göktürk'ün de (2002) belirttiği gibi küreselleşme, sosyal devletin sunduğu kalkınmacı politikalar ve kamu hizmetlerinden vazgeçmek ister ve bunun aracısı olarak gördüğü ulus devletin merkezi yapısı ve kurumlarından sıkıntı duyar. Bu sıkıntıyı giderecek yeni demokratik açılımları da içeren formüller, merkezi yapının yarattığı baskıdan yılan tüm kesimleri kapsayacak bir bütünlük ve hız içinde sunulmaktadır. “*Neo-liberalizmin öne sürdüğü, good governance (iyi yönetim), corporate governance (şirket yönetimi), New Public Management (Yeni Kamu Yönetimi), post-modern kamu yönetimi, e-devlet vb. değişim öneren yönetim biçimleri ulus-devlet içerisinde merkezin ağırlığını ve gücünü küresel sermaye lehine değiştirmenin bir aracı olarak kullanılmaktadır*” (E. Göktürk, 2002).

2.3 TÜRKİYE'DE DEĞİŞEN KENT

Toplumsal olaylar ve olgular tarihsel bir birikimin ürünleridir. Süregelen zaman içerisinde başka olay ve olgulardan da etkilenerek şekillenirler. Nerde başladıkları ya da sona erdikleri keskin ifadelerle belirtilemez. Süreç birden bıçak gibi kesilip ardından yeni bir süreç yine birden başlamaz. Bununla beraber bilimsel bir sıra düzen içinde değerlendirilmesi için toplumsal olayların dönemselleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de kentlere ve kentleşmeye ilişkin dönüşüm, Türkiye’nin toplumsal ve yönetsel yapısındaki dönüşümü izlemeden gözlenemez. Bu dönüşüm her ne kadar Osmanlı’nın son dönemlerindeki ekonomik, toplumsal, siyasal ve yönetsel değişimlere dayansa da bu çalışmada Cumhuriyetin kurulmasından itibaren ele alınacaktır. Dönemselleştirme ise yaşanan ekonomik, toplumsal, siyasal gelişmeler ışığında ortaya çıkan ve genellikle birçok araştırmacının da kullandığı 1923–1950, 1950–1980 ve 1980 sonrası dönemler olarak yapılacaktır. Ataay (2004;11) bu dönemleri sırasıyla; tarım ve ticaret sermayesi birikimine dayalı gelişme, ithal ikameci sanayileşme politikaları altında sanayi sermayesi birikimine dayalı gelişme, dışa açık koşullarda tekelleşme dönemleri olarak belirtir.

1923–1950 Arası Dönem

Arka arkaya gelen savaşlar yaşayan ve bunalımlar geçiren toplumların tepkisi ya eskiye özlem ya da daha çağdaş ve ileriye yönelme biçiminde olur. Cumhuriyet ileriye doğru değişimi simgeler (Kepenek ve Yenitürk 2001;36). Cumhuriyet ile kurulan modern ulus devletinin ekonomisini oluşturma çabaları o dönemin kentleşmesinin belirleyici özellikleri olmuştur. Tekeli (2006b) modernite projesi olarak adlandırdığı bu çabanın başarısının büyük ölçüde kentsel gelişmenin gerçekleştirilmiş olmasına bağlı olduğunu söyler. Modernitenin ekonomik boyutunun gerçekleşebilmesi için toprağa bağlı köylü kitlelerinin çözülerek hareketlilik kazanması, toplumun bireylerinin ekonominin gerek duyduğu emeği, gerek duyduğu yerde ve anonim ilişkiler içinde sunabilmesi kapital birikim süreçlerini hızlandırabilmeleri gerekir. Bunun gerçekleşmesi ise kentleşme yoluyla sağlanmaktadır.

Cumhuriyetle birlikte gündeme gelen temel güdü, yeni bir ulus devlet yaratmak ve modernite projesi kapsamında dönüşümün başlatılması olmuştur. Yeni bir ulus devlet yaratabilmek için ulusal bir ekonominin oluşturulması, sanayi ve altyapının ülkenin farklı yörelerinin yeni ulaşım sistemi ile birleştirilmesi gerekmektedir (Eraydın, 2006;28). Tüm bunlar bu dönemde iktidarı elinde tutan “cumhuriyetin kurucuları”, sivil ve askeri bürokrasi aracılığıyla yapılmaya çalışılmıştır.

1923’den 1929’a kadar ki dönem ile 1930 sonrası dönem birbirinden farklı gelişmeler göstermiştir. 1929’da dünya genelinde baş gösteren, ekonomik durgunluğa yol açan talep eksikliğine dayanan krize kadar, genç devlet ekonomik yaşama ilişkin beklentilerini Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı dönemde, 1923 Şubat’ında, düzenlediği İzmir İktisat Kongresinde dünyaya duyurmuştur. Boratav (1995;25) kongrede “*genel olarak kalkınmacı, yerli ve yabancı sermayeyi ve piyasaya dönük çiftçiyi özendirici, ekonomik hayatın denetiminin milli unsurlara geçmesini kolaylaştırıcı ve ılımlı korumacılığı öngören tezlerin öne sürüldüğünü*” belirtir. Yeni devletin ekonomik esaslarını saptamaya çalışılan kongrede, Batıya, Türkiye’nin kapitalist yoldan şaşmayacağı iletisini göndermiştir (Akşin, 2000;111).

1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması daha sonraki yıllarda gözlenecek dönüşümde önemli bir rol almıştır. Üretimden %10 ayni olarak alınan verginin kalkması kırdaki büyük çiftçinin sermaye birikimini sağlayarak bunların zamanla “kapitalist çiftçiye” dönüşme olasılığını yaratacak önemli etmenlerden biri olmuştur.

Kentleşmenin ana unsurlarından birinin tarımsal yapılardaki değişme olduğuna daha önce de değinilmişti. Tarım henüz emek gücüne dayanmaktadır ve küçük toprak sahibi kendisine yetecek miktarda üretimde bulunmaktadır. Bunun yanında henüz “sanayi hamlelerinde” bulunulmamış olması kitleleri kırdan tutmuştur.

Bu dönemin genel niteliklerini oluşturan devletçi ve korumacılık politikalarının temelinde 1920’lerin sonlarında baş gösteren ve 1930’lu yıllarda

kapitalist dünyadaki ekonomik kriz, büyük buhran yatmaktadır. Türkiye ne kadar Batıya açılmaya çalışsa, yabancı sermaye için davetkar politikalar isteği içinde olsa da krizdeki dünyanın buna yanıt verebilecek durumu yoktu. O halde kalkınma çabasındaki devlet dışa kapanarak, kendi eliyle bir milli sanayileşme yaratmaya girişmeliydi.

1932–1939 yılları arasında izlenen devletçi politikalar sonuçlarını göstermiş devlet eliyle, büyük işletmeler kurulmuş dolayısıyla tüm sanayi içinde devletin üretim payı artmıştır (Kongar, 2000;354). Bu politikalar ekonomik olduğu kadar, milli burjuvazi yaratma ideolojisinin de bir uzantısıdır. Devletçilik politikası ile devlet, özel sektörün üstlenemeyeceği ve yatırım yapmadığı alanlarda sanayi yatırımlarına yönelmiştir. Devletin buradaki esas amacı özel sektörün önünü kesmek değil tam tersine özel sektör ile birlikte ülke kalkınması için yatırımlarda bulunmaktır.

1923–1950 arası dönemde üretici konumda olan kır ve küçük kentler ile tüketici konumda olan büyük kentler arasında demiryolu ağlarıyla ulaşım sisteminin oluşturulmaya çalışılması ve şeker, çimento, dokuma gibi bazı sanayi kuruluşlarının farklı kentlere dağıtılması yeni bir toplumsal yapı ve bazı yerlerde yeni gelişme dinamiklerinin oluşmasını sağlamıştır (Eraydın, 2006). Bu sanayileşme hamleleri ile yeni çalışma alanlarının ihtiyacı olduğu işgücünün kentlerdeki nüfus birikimini az da olsa sağlamaya başlamıştır.

Bu dönemde ülke düzeyinde izlenen mekansal stratejisinin üç önemli ögesi olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki imparatorluğa uzun süre başkentlik yapmış İstanbul'un yerine hemen hemen Cumhuriyetle eş zamanlı olarak Ankara'nın başkent ilan edilmesidir. Bu stratejilerin ikinci ögesi ise ülkeyi demir yolu ağlarıyla örmek olmuştur. Bu yolla ülkenin iç pazarla bütünleşmesinin sağlanması hedeflenmiştir. Keza cumhuriyetin ilk 25 yılında 3540 km demiryolu yapılmış ve 4163 km'lik demiryolu millileştirilerek devlet tarafından işletilmiştir. Üçüncü strateji olarak da, 1929 krizi sonrasında gelişen devletçilik politikası sonucu uygulanmaya başlayan sanayi planlarında yapılması öngörülen fabrikaların yerlerinin demiryolu güzergahları üzerindeki küçük Anadolu kentlerinin seçilmesi olmuştur (Tekeli 2006b). Bu dönemde kamu işletmelerinin

kurulduğu Ereğli, Nazilli ve Kırıkkale gibi küçük kasabalar bu dönemde hızlı büyüyen kentler olmuştur (Şengül, 2001).

İkinci dünya savaşı ile beraber, kalkınma planının uygulamaya konulamaması, devletin savaş nedeniyle kamu yatırımlarında çok büyük ölçüde kısıntıya giderek savunmaya büyük miktarda kaynak aktarması, çok sayıda yetmişmiş iş gücünün askere alınması nedeniyle tarımsal üretimde meydana gelen düşüşler gibi birçok etken 1940'lı yıllarda ekonomiyi olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bu dönemde çıkarılan varlık vergisi yasası eşraf ve tüccar için sermaye birikimi kaynağı olmuş, vurgunculuk ve karaborsa gibi yollardan olağanüstü karlar elde eden bir sermaye kesiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu dönemin ilk kesimlerinde tarımsal üretimde önceki dönemlere göre büyük miktarda artış sağlanması, henüz ilkel teknolojinin kullanılması, sanayileşme hamlelerinin önceki dönemlere göre yüksek olmasına rağmen hızlı kentleşme için yetersiz olması ile ulaşım ve iletişim teknolojilerinin sınırlılığı ve 1940'dan sonra savaş koşullarından kaynaklanan durgunluk nüfusun yer değiştirmesini ve kentleşme açısından büyük bir dönüşüm yaşanmasını engellemiştir. Bu hızlı ve keskin dönüşüm 1950'li yıllardan itibaren izlenecektir.

1950–1980 Arası Dönem

1950'den sonra Türkiye'de kırdan kente çok büyük miktarda göç gerçekleşmiştir. Kentleşmenin hızının sanayileşmenin hızının önünde yaşandığı bu dönemde kırdan kente göç edenlerin kente uyum sağlamaları, kentle bütünleşmeleri ile ilgi sorunlar yaşandığı gözlenmiştir. Durugöl (2006;221) bu yüzden göçü, ülkenin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısı gibi birçok alanını doğrudan ilgilendiren konuları belirleyen bir toplum hareketi olarak algılamak gerektiğini belirtir.

1950'lerden itibaren Türkiye'de önemli dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. Toplumsal sermaye birikiminde devlet yerine özel sektör yer almaya başlarken iktidar da söz sahibi olmaya başlayan büyük toprak sahipleri ile büyük sanayici ve tüccarlardır. İkinci dünya savaşı sonrası ABD ve Dünya Bankası

aracılığıyla Türkiye'ye yenedünyada biçilen rol; tarıma dayalı, emek yoğun teknolojiye sahip, tüketim malları üretiminde uzmanlaşmış, yatırım ve ara malı üretiminde dışarıya bağımlı ithal ikameci sanayileşmedir¹ (Güler 1998).

Özellikle Marshall yardımı ile gündeme gelen tarımda makineleşme ve pazar için üretim tarımsal alanlarda çok büyük değişimlere yol açmıştır. Tarımdaki emek gereksiniminde düşüş, bu dönemde yaşanan demografik geçiş süreci ve hızlanan nüfus artışı ile birleşince 1950'li yıllar Türkiye'de iç göç ve hızlı kentleşme ile tanımlanan bir dönem olmuştur (Eraydın, 2006).

1950'lerden itibaren Türkiye'de kentsel nüfus hızlı bir şekilde artış göstermiştir. 1950'de kentsel nüfus oranı %18,1'ken bu oran 1960'da %26,3'e, 1970'de %35,8'e, 1980'de ise %45,4 ulaşmıştır. Bu hızlı nüfus artışı iki temel nedene dayanmaktadır. Tarımda makine kullanılmasıyla işgücü fazlasının ortaya çıkması, ithal ikameci kalkıncı sanayileşme politikalarının izlenmesi.

Kalkınma sürecinin planlanmasına yönelik çabalar ithal ikameci politikalar benimsenmesinin yanında, tarımda dönüşümün sürmesi ve az gelişmiş yörelerin pazar için üretime başlaması tarımda açığa çıkan nüfusun kırsal alandan kopuşunu hızlandırmıştır. Nüfus artışının hızlanmasıyla beraber ortaya çıkan göç, ekonomik gelişme ve sanayileşme çabalarının hızlı kentleşme karşısında yetersiz kalmasını doğurmuş ve planlı gelişme kentlerde ağırlaşan sorunların üstesinden gelmeyi sağlayamamıştır (Eraydın 2006;33–34, Akadlı vd. 2002).

Devletin büyük toprak sahiplerine kaynak aktarması ve 1948'de Marsahall planının uygulamaya konulmasıyla beraber Türkiye tarımında büyük dönüşümler gözlemlenmeye başlandı. 1940 yılında kullanılan traktör sayısı 1.066'dan 1950'de 16.585'e, 1960'da 42.136'ya, 1970'de 105.865'e, 1980'de ise 436.369'a ulaşmıştır (Kongar, 2000;551). Bu traktörler yoğunlukla orta ve büyük işletmelere girmiş ve küçük ölçekte üretim yapan üreticinin topraktan kopmasına neden olmuştur. Kurt (2003;68) bu dönemde daha önce kullanılmayan meralar ve orman arazilerinin tarıma açılması küçük üreticinin tamamen tasfiye olmasının

¹ İthal ikameci sanayileşme, teknoloji, yatırım malları ve ara mallarının ithal edildiği, nihai ürünlerin ise ülkede yerli-yabancı sermaye ortaklığı ile üretildiği bir sanayileşme (montaj sanayi) olarak tanımlanabilir.

önüne geçtiğini söyler. Bu durum kırdan kente göçün göstergelerden biri olan tarımda kullanılabilir toprakların sınırlarına gelindiğini belirtisi olarak değerlendirilebilir.

Sermaye birikim süreçleri ve egemen sınıfların şekillenmesi bakımından önemli bir dönüm noktasını oluşturan ithal ikameci sanayileşme, aynı zamanda sermayenin ve emeğin, dolayısıyla nüfusun mekanda yeniden dağılımı bakımından belirleyici yenilikler getirmiş, ülke içindeki nüfus hareketlerine büyük ivme kazandırmıştır (Boratav, 1995;84 Ataay 2004;15).

İthal ikameci burjuvazinin kaçınılmaz olarak devlete bağımlı bir burjuvazi olduğunu söyleyen Işık ve Pınarcıklıoğlu (2001;100), bu kesimin devletten beslenen, toplumsal sorumluluğu hiçbir şekilde üstlenmeyen ve devlet dışı özerk toplum dinamiklerine kapalı olduğunu belirtir. Bu dönemde ekonomik ve toplumsal hayatın düzenlenmesinde devlet önemli roller almıştır. Sosyal devlete özgü düzenlemelerle iç pazarın büyümesini sağlamıştır. Yeni gelişmekte olan burjuvazinin iç pazarın yetersizliğinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmamasını sağlayacak olan geniş halk kitlelerinin alım gücünü arttırarak gerçek ücret artışlarında bulunmuştur. İç pazarın büyümenin başka bir yolu da yeni alanların pazara açılmasını sağlamaktır. Bu da özellikle tarımda geleneksel üretim ilişkilerinin çözülmesi ile birlikte büyük kitlelerin kentlere akması demektir (Işık ve Pınarcıklıoğlu 2001;101).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülke mekanının tümünün pazara açılması ve bütünleştirilmesinde karayollarına öncelik verilmeye başlamıştır. 1950 sonrasında mal ve insan akımlarında karayolları taşımacılığı sürekli olarak payını yükseltmiştir. 1950'li yıllardan sonra, talebin artışına paralel olarak, karayolu kalitesinin aşama aşama iyileştirilmesi ve zaman içinde yol ağının iç bağlantı sayılarının yükseltilmesi yaklaşımları izlenmiştir. Bu yolla demir yolları sisteminin pazara açmadığı en küçük köyler bile ülke pazarıyla dünya pazarıyla bütünleşmiştir (Tekeli 2006b).

Ekonomik politikalarda yeni bir evreyi temsil eden ve planlı gelişme ve sanayileşme üzerine kurgulanan yeni gelişme döneminde ekonomik büyümede

önemli çıkışlar yaşanırken bu gelişmeler bölgesel düzlemde eşit olarak dağılmamıştır. Gelişmenin belirli yörelerde denetimsiz biçimde gerçekleşmesi hem kaynak tahribine hem de, bazı yörelerin kalkınma sürecinin kazanımlarından yararlanamamasına yol açmıştır (Eraydın, 2006;37).

Dönemin ekonomik gelişmelerinde üç unsur ön plana çıkar; devlet, büyük burjuvazi, yerel burjuvazi. Devlet özellikle yarı mamul ürettiği KİT'ler aracılığıyla Anadolu'nun dört bir yanına yayılırken, büyük burjuvazi yabancı ortaklarıyla özellikle, büyük kentlerde, montaja dayalı sanayi işletmeleri ile kentlere yerleşmişlerdir. Yerel sermaye ise iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. KİT'ler ve büyük özel işletmelerin etrafında kurulmuş, onların ürettiği yarı mamul mallarını işleyerek yerel pazara sunan veya yerelde üretilen sanayi mallarını pazara sunan yerel sermaye. Öte yandan yerele yönelik üretim yapan zanaatkarlar, küçük ve orta ölçekli işletmeler (Ataay, 2002).

Türkiye'de bu dönemde gerçekleşen göç hareketlerinin büyük çoğunluğu büyük kentlere yönelmiştir. Hızla büyüyen bu kentler nüfusları ve işlevleri açısından önemli değişimler göstermişler, ülke ekonomisi ve yerleşim sistemi içindeki önemleri artmıştır.

Bu ekonomik yapının yerleşim sisteminin evrimi bakımından en doğrudan sonucu, ithal ikameci sanayinin de İstanbul merkezli olarak kurulmaya başlanması olmuştur. Bu dönemde Ankara, Adana, İzmir, Eskişehir, Kayseri gibi kentlerde ilk birikimini sağlayan bir kesim İstanbul'a taşınmıştır. Büyük sermaye, dışa bağımlı bir ekonomide en iyi yatırım olanaklarının ülkenin dışı açıldığı kentte ortaya çıkması, sanayinin ithal girdilere olan bağımlılığı vb. nedenlerle genellikle İstanbul, Kocaeli ve İzmir kentlerini tercih etmiştir. Bunların dışında Bursa, Ankara, Adana, Mersin gibi birkaç kenti daha sayabiliriz. Büyük burjuvazi uzunca bir süre bu kentlerden başka yerlere, hammadde gibi zorunlu gerekçeler bulunmuyorsa, yatırım yapmamıştır. Büyük burjuvazinin bu kentlerde yerleşmesi, gerek bunlarla girdi-çıkı ilişkisinde olan küçük ve orta boy sanayinin, gerek hizmet sektörlerinin, gerekse işgücünün bu kentlere yığılmasına yol açmış; kentleşme, çevre vb. sorunların içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmasına yol açmıştır. Özellikle ara malları üreten temel KİT'ler de genellikle sanayinin

geliştiği bu alanlarda kurulmuştur. Bu dönemde, sahip olduğu taşkömürü yatakları nedeniyle ağır sanayi yatırımları için seçilen Zonguldak bir diğer önemli il olmuştur (Ataay, 2005;131).

1950’li ve 1960’lı yıllar içgöçün çok önemli boyutlarda sürdüğü ve Türkiye’de yerleşim biçiminin yeniden şekillendiği bir dönemdir. Özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru yönelen nüfus akımları önemli bir mekansal süreç olarak bu döneme damgasını vurmuştur. Nüfus hareketleri, kırsal kesimde değişimler yaratırken daha da çok kent yerleşimlerini etkilemiştir. Kentler büyük bir göç dalgası altında kalmış ve gecekondular kentlerin şekillenmesinde ana etken olmuşlardır (Eraydın, 2006;35-36).

Bu dönemde kente hızlı bir nüfus akışı olmasına rağmen, devlet gerekli altyapı ve konut ihtiyaçlarına yönelik yatırımlarda bulunmuyordu. Sorunların çözümü kente yeni göç edenlere ve yerel aktörlere bırakılıyordu. Kentin yeni sahipleri sorunu tampon mekanizmalar olarak adlandırılan gecekondular gibi yapılarla, iş sorununu da işportacılık gibi enformel iş olanaklarını yaratarak çözüyordu (Şengül, 2001;77). Kente yeni göçenler bu mekanizmalar sayesinde, Batı’daki gibi anomileşme ve yoksullaşma yaşamamışlardır.

Işık ve Pınarcıklıoğlu’na göre (2003) bu dönemde kentin biçimlenişi ve kentleşme süreçleri üzerinde orta sınıflar ve geliştirdikleri stratejiler oldukça etkilidir. Orta sınıfın en önemli yerleşim alanı olan ve dönemin mekansal yapısının özelliklerini yansıtan apartmanlaşmadır. Arsa sahibi orta sınıfların ve yapsatçı küçük sermayenin konut üretim sürecindeki dayanışma ve çatışmaları toplumsal ve ekonomik boyutta kentin belirleyicisi olmuştur.

1960’lı yılların başlarından itibaren devlet Emlak ve Kredi bankası aracılığıyla konut üretiminde bulunmayı amaçlamıştır. Bu çabalar, kredili konut edinme imkanı verse de geniş toprakları kentleşmeye açarak ticaret kapitalinin konut sektörüne spekülatif amaçlı yatırımlarla girmesine neden olmuş ve daha çok orta ve üst gelir gruplarının ihtiyacına yönelmiştir (Alkışer ve Yürekli, 2004).

Apartmentlaşma olgusu neredeyse bir benzerini başka bir iklimde görmenin mümkün olmadığı bir “Türk icadı”dır. Bu olguyu Türk icadı haline

getiren de yapsatçı sermayenin özellikle üretim süreci ile arsa elde etme sürecindeki gösterdiği örgütlenme becerisidir. (Işık ve Pınarcıklıoğlu, 2001;104) Apartmanlar gecekonduların aksine piyasa ilişkiler içerisinde üretilir. Bu dönemde arsa sahibi kat karşılığında arsasını yapsatçı müteahhide verir. Bu sistem yapsatçının sermaye döngüsüne girmeden konut üretiminin en maliyetli kısmının çözmesine yardımcı olmuştur. Böylelikle arsa sahibinin yapsatçı karşısında pazarlık gücü artarak dengeler arsa sahipleri lehine değişmiştir.

Yapsatçının arsa sahibi karşısında pazarlık gücünün düşük olması onu kar etme çabaları açısından başka arayışlara iter. İnşaatın yapıma aşamasında her birimi ayrı ayrı ürettireceği taşeronlar aracılığıyla en az miktarda nakit akışı sağlayarak yapar. Hem doğrudan bir istihdam da bulunmamış olur hem de hangi kalemin kaç mal olacağını önceden bilebilme imkanına sahiptir.

1960–1980 yıllarında konut sektöründeki kamu müdahalesinin yatırımcı- iştirakçi olmaktan çok, geliştirici-düzenleyici olarak yaygınlaştığı görülmektedir. Konut yatırımlarının verimsiz olması ve sınırlı kaynaklar nedeniyle konut yatırımındaki kamu konutu oranı %10'a düşürülmüştür. Diğer özel sektör yatırımları bir dizi finans kanunu ve emlak, inşaat ve sabit yatırımlardaki değer artış vergisiyle 1970'lerin başında cazip hale getirilmiştir. Böylece inşaat maliyetleri artmış ve yapsatçılar şehir merkezlerindeki yüksek gelir grubu konutlarına yönelmiştir. Konut sorunu çözümü için 1965'de çıkarılan ve bu tür konutların yapımından çok yönetimine ilişkin kuralları içeren Kat Mülkiyeti Kanunu yapsatçılığı arttırmıştır (Alkışer ve Yürekli, 2004).

Bu apartman dairelerinin bir kısmı gecekondulara sahiplerine verildiğinden kentlilik sadece görüntüde kalmıştır. Ayrıca gecekondudan apartman bölgesine dönüşen yerlerde bir içişlik yaşanmaya başlanmıştır. Arsa sahibi eski gecekondulular ve apartman dairesi satın alan insanlar bir anda kendilerini böyle bir toplumsal ve kültürel ortamın içinde bulmuşlardır (Güngör 2006; 235).

Bu dönemde belediyelerin yönetimindeki topraklar göç, alt yapı yatırımları ve sanayileşmenin etkileri sonucunda en karlı yatırım alanına dönüşmüş bununla beraber devlet toprakları büyük bir hızla özel mülkiyete

devredilirken, kamu yararı gözeterek kentsel büyümeyi sağlayacak en önemli araçlardan olan kamulaştırma uygulamaları yoluyla kamuya pay aktarımı sağlanamamıştır (Güler, 1988).

Alt yapı yatırımları yüksek maliyet gerektiren yatırımlardır. 1980'lerden sonra devletin "yerel aktörlerin" inisiyatifine bıraktığı bu alanlara küresel sermaye yeni aktörler olarak girecektir.

1980 Sonrası Dönem

1970'lerden itibaren kar oranlarının düşmesiyle beliren sermaye birikim krizi, kapitalist sistemin neo-liberal olarak adlandırılan politikalar uygulanmasıyla içinde bulunduğu durumdan çıkarmaya çalışmıştır. Bu politikaların Türkiye'de uygulanması 1980 darbesinin gerekli koşulları sağlamasıyla 24 Ocak kararların uygulanması yoluyla olmuştur.

24 Ocak sonrasında uygulamaya konulan ekonomi politikalarının belirleyici özelliği ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın kendi işleyişine göre oluşacak fiyatların tek yol gösterici olmalarıdır. Liberal ekonomi anlayışının ürünü olan bu önerme yeni olmamasına rağmen, bu politikanın tek yol gibi sunulması, Türkiye'nin 1930'lardan başlayarak 1980'e kadar sürdürdüğü başta sermaye kaynaklarının kullanımında kamusal karışmaları da içeren politikalara göredir (Kepenek ve Yentürk, 2001;197).

Türkiye'de 1980 sonrası 24 Ocak kararları ile devlet korumacılığının bittiği, tarım sektörüne desteğin ve sosyal yardımların azaldığı, sendika faaliyetlerinin zayıfladığı ve ücretlerin donduğu izlenmiştir. Bu yeni dönemde ihracata, mali piyasalara ve özelleşmeye dayalı bir gelişme modeli benimsenmiştir. (Şenyapılı, 2006;112)

1980'li yıllarda ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatın yeniden örgütlenmesine zemin oluşturan yeni ekonomik politikalar sürecinde kentlerin yapısında da dinamiklerinde de köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemde devlet, merkezi ve yerel yönetim düzeyinde kamusal hizmet alanından adım adım çekilirken sermaye merkezli politikalara yönelmiştir (Aslan, 2006).

1980 öncesinde devlet, sanayi sektörünün gelişmesinde ana unsurdur. Kamu yatırımları aracılığıyla tüketim, ara ve yatırım malı üreten sanayi dallarının tümünde doğrudan üretici olarak ön plana çıkan devlet, özellikle 1960'lı yılların başında merkezi planlama uygulamasının başlamasından sonra özel sektör yatırımlarının yönlendirilmesinde de çok önemli bir rol üstlenmiştir. 1980 sonrasında, devletin sanayileşme sürecini etkileyen belli başlı bütün araçlarının elden çıktığı ve devletin rolünün hızla azaltıldığı bir döneme girilmiştir. Fiyat kontrolleri ve sübvansiyonların kaldırılmış, dış ticarete ve iç ve dış finans piyasalarında serbestleştirme sağlanmış, faiz oranları ve döviz kuru üzerindeki denetim çok büyük ölçüde azaltılmış, kamu yatırımları hızla düşmüş ve kamu işletmeleri ve bankaları özellikle 1990 sonrası dönemde özelleştirilmiş, sanayi kuruluşları yerli ya da yabancılara satılmış ve bu yolla sanayi üretim ve yatırımların da devlet yerini yerli ve yabancı özel sermayeye bırakmıştır. (Şenses ve Taymaz, 2003).

Bu politikalar, ithal ikameci ulusal kalkınma yerine ihracata yönelik, dışa açık büyüme hedefleri öngörüyordu. Program devletin ekonomiden mümkün olduğu kadar çekilmesini, yatırım ve hizmetlerin özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmekteydi.

Bu dönemde ulus devlet merkezli sanayileşme anlayışı yerini yerelci bir sanayileşme paradigmasına terk etmiştir (Şengül, 2004;147). İş ve finans dünyasının merkezinin İstanbul'da bulunmasının yanında imalat sanayinde 'Anadolu Kaplanları' olarak adlandırılan Denizli, Kayseri, Gaziantep, Çorum, Tekirdağ gibi bazı kentlerde kurulmuş olan işletmeler yerel dışında ulusal ve uluslararasına yönelik üretimde buldukları izlenmektedir.

"Anadolu Kaplanları" olarak ifade edilen bu işletmeler; 10 kişi civarında eleman çalıştıran, sınırlı emek kullanımı olan, genellikle asgari ücret ile düşük ücretle işçi çalıştıran büyük oranla aile işletmesi konumunda olan, üretiminin sınırlı bir kısmı ihracata yönelik işletmelerdir.

1980'den itibaren toplam yatırımlar içinde imalat sanayinin payı düşmüştür. Kamu kesimi imalat sanayinden çekilirken doğan boşluk özel kesim

tarafından doldurulamamış, özel kesim finans, ticaret, inşaat gibi alanlara yönelmiştir. Süreç, Türkiye için genel olarak sanayisizleşme biçiminde geçerken, ihracata temel olan sanayiler ağırlıklı 1970’lerdeki yatırımlara dayanmıştır. İhracatta sağlanan artış, iç talebin bastırılması, düşük ücret ve düşük tarım fiyatlarıyla sağlanmıştır. Dışa açılmanın asıl artışı ihracatta değil ithalatta ortaya çıkarken, sanayinin ithal girdilere olan bağımlılığı azalmamış, dış borçlar büyük artış göstermiş ve sanayide önemli bir verimlilik artışı sağlanamamıştır (Ataay, 2004).

Neoliberal politikalarının önemli bir ayağı da yerelleşmedir. Yerelleşmenin hizmetlerin yerinde görülmesini sağlayarak, hantallığa neden olduğu varsayılan merkezîyetçi yönetim anlayışından doğan etkinlik sorunlarının çözülmesine yardımcı olacağı ileri sürülmektedir. Böylece devletin merkezîyetçi yapısına son verilerek küreselleşme sürecine uyumlu dinamik rekabetçi bir toplum hedefine ulaşmanın önündeki en önemli engelin de aşılmış olacağı düşünülmektedir. Sonuçta, hem ülke yabancı sermaye yatırımları açısından uygun koşullara kavuşacak hem de piyasanın sağladığı dinamizm sayesinde ekonomik gelişme hızlanacaktır (Ataay, 2005;174-175).

Bir önceki bölümde anlatılan küreselleşmenin kent mekanını değiştirmesini ülkemizde özellikle 1990’lardan itibaren kentsel dönüşüm alanlarında izleyebiliriz. Keleş’e göre (2006), *“kentlerde yaşanan dönüşüm, toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel amaçlarla dışardan bir müdahalenin ürünüdür. Gecekondu bölgeleri, yüksek yoğunluklu kaçak yerleşim alanları, doğal yıkım riski yüksek alanlar, kent merkezindeki çöküntü alanları, ekonomik olarak ömrünü doldurmuş görünen kent bölümleri ve tarihi kent alanları, kentsel mekanda dönüşüme tabi tutulan alanlardır”*. Bu süreç sermayenin hızlı bir şekilde merkezden çevreye yayılarak kar oranlarını yükseltmelerinin araçlarından olmuştur. Bu hızlı yayılımın önündeki engellerin kaldırılması için bir önceki dönemin merkezîyetçi ve kuralcı yapısını değiştirecek düzenlemelere gidilmiştir.

Bu dönemde uygulanmaya konulan ve B.A. Güler’in yapısal uyarılama politikaları olarak adlandırdığı bu düzenlemelerin üç boyutu vardır.

1) Ekonomik Boyutu: Özelleştirmeler aracılığıyla devlet elindeki işletmeler özel sermayeye devrilecektir. Kamu yeni yatırımlarda bulunmayacak bu yatırımlar için yerli ya da yabancı sermaye desteklenecektir. Tarım kesimini destekleyici sübvansiyon uygulamaları azaltılacaktır. Yabancı sermayeyi ülkeye çekilecektir.

2) Yönetmel/Yasal Boyutu: Ekonomik hedeflerin gerçekleşmesinde en önemli kısıt ulus devletin güçlü merkezi yapısı, onun sınırları ve kurallarıdır. Bu sınır ve kuralları kaldırmaya yönelik yasal ve yönetmel düzenlemeler yapılmalıdır.

3) İdeolojik Boyutu: Küreselleşen dünyayla eklemlenmek için onun kurallarına göre davranmak gerektiği, yerellik, şeffaflık, katılım, verimlilik, etkenlik gibi kavramlar ideolojik boyutunu oluşturur.

İçeride devlet tarafından gerçekleştirilecek yapısal uyarlamaların dış destekçileri ve yönlendiricileri, Güler'in (1997;63) deyimıyla "patenti tartışmasız şekilde kendisine ait olan Dünya Bankası" ve onun kuruluşlarıdır.

Yapısal uyarlama politikalarının merkeziyetçiliğe pirim vermeyen merkezkaç yaklaşımları vardır. Yerelleştirme, hem hiyerarşik bir örgüt içinde üst kademedan alt kademeye yetki devri, hem merkezi yönetimden taşra örgütüne yetki genişliği, hem de merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki göçerimi olarak üç türde güçlü bir şekilde kendini, Dünya Bankasının geliştirdiği desantrilizasyon önerisi çerçevesinde Türk yönetim yapısının içinde yer almıştır (Güler, 2005;245).

Yapısal uyarlama politikaları çerçevesinde yerel yönetimlerin hizmet görme biçimleri ve borçlarının finansmanın kaynağı değişmiştir. Kamu hizmeti görmekte yükümlü olan yerel yönetimler bu hizmetleri kendi organları eliyle yaparken 1983'den sonra çeşitli yöntemlerle bu işler özel sektör tarafından görülmeye başlanmıştır. Yerel yönetimlerin borçlarının karşılanmasında 1980'lere kadar kamu kredileri kullanılırken yeni kaynaklar yerel ticari bankalar ve sonrasında dış borçlar olmuştur. Bu süreç yeni aktörlerin kent alanında görünmelerine neden olmuştur.

Dönemi küresel bütünleşmeden artan beklentiler ile süregelen çözülemeyen sorunlar dönemi olarak tanımlayan Eraydın'a (2006;41) göre değişimdeki ana dinamikler; süregelen sorunlar, göç, bölgesel dengesizlik, yeni kentsel gelişme dinamikleri ve dönüşümler, liberalleşen ekonomi ve küreselleşme eğilimleri, 'dünyadaki fırsatlar', yeniden tanımlanan kent ve insan ilişkisidir. Bu değişimlerin mekana yansması ise; bölgeler arasındaki dengesizliğin ekonomik ve siyasal niteliği ile gündeme gelmesi, kentsel kalitenin yükseltilmesi, gecekondu alanlarındaki dönüşüm, toplu konut alanlarının oluşturulması, küreselleşen ilişkiler, küresel kentlerin ortaya çıkışı, yeni sanayi merkezlerinin ortaya çıkışı ve yerel siyasetin gündeme gelmesi biçiminde gerçekleşir.

1990'ların ortalarından itibaren kentlere göç yeniden artmaya başlamıştır. Bu döneme kadar göç konusundaki önermelerimiz, göçün kırdaki itici ya da kentteki çekici etkenlerden yani sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklandığı yönündeydi. Ancak 1990'lardan itibaren Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda yaşanan karışıklıklar ve güvenlik nedeniyle boşaltılan köylerden kentlere, özellikle büyük kentlere, akın eden kitleler dönemin kentsel yaşantısının biçimlenmesinde önemli rol oynamışlardır.

Bu dönemde gerçekleşen ve bireylerin iradesinden ve ekonomik nedenlerden çok, güvenlik gereksinimlerinden kaynaklanan zorunlu göç hem kente göç eden kitleleri hem de kentleri hazırlıksız yakalamıştır. Özellikle büyük kentlerde ekonomik problemlerle harmanlanan bu iradesizlik yeni kentlilerin kente bütünleşmelerinin engelleyicileri olmuştur.

Kartal (1992), kente göçün üç aşaması olduğunu belirtmekteydi. Çalışmak için kente ilk gidiş geliş, kente gidiş gelişin yaşandığı dönem ve kente yerleşme dönemi. Görüldüğü gibi kente göç eden birey bunun için hazırlıklarını yapıyor, giderek kenti tanıyor ve kente yerleşiyor. Ancak zorunlu göç sürecinde kente göç edenlerin ne kentte barınabilmek için yerleri ne de kentte yaşayabilecek işleri vardır. Bunun yanında göçerlerin, orada yaşamak için herhangi bir planları ve hazırlıkları da yoktur. Üstelik bu dönemde kentler zaten henüz orda yaşayanlar için bile yeterli istihdamı sağlayabilecek konumda değillerdir.

Devletin toplumsal ilişkilerdeki hakem rolünden çekilmesiyle, sınıfsal uzlaşmaya dayanan kentsel rant paylaşımı ile sosyal devlete özgü uygulamaların önemli bir kısmı son bulmuştur. Kenar yerleşimlerin barınma sorununun çözerek kentleşme sürecinin daha az sorunla atlatılmasını sağlayan gecekondulaşma işlevi azalmış ve sermaye kent mekanında egemenliğini kurup kazanımını arttırmıştır (Akdeniz, 2005 Şengül, 2001).

1980'lerin başlarında gecekondu olgusu dönüşüm geçirmeye ve "gecekondu sahipleri" ile "gecekondu kiracıları" şeklinde ayrışmalar oluşmaya başlamıştır. 1990'lardan itibaren gecekondu kiracılığında artış bulunmaktadır. Kente yeni göçenler, üzerine inşaat yapabilecek arazi bulamamaktadırlar. Artık araziler üzerinde talepleri bulunan çok kesim vardır ve yöneticiler eskiden olduğu gibi duruma ses çıkartmamazlık etmemektedirler. Yeni gelenlerin inşaata başlayacak maddi imkanları ya da kendisine bu yolda yardım edecek tanıdıkları bulunmamaktadır. Artık kentlerde yeni gecekondu inşaatlarını görmek söz konusu değildir, hatta kentsel dönüşüm projeleri kapsamında belediye başkanları gecekonduları tıraşlamaya başlamış durumdadırlar. Bu durum da, beraberinde, eski göç edenlerin yeni göç edenler üzerinden rant almasını getirmiştir. Dolayısıyla, yeni göç edenlerin kendilerini yoksulluğun içinde bulmaları bir anlamda kaçınılmaz olmuştur, zira kira ödemek gibi önemli bir maliyet söz konusudur. Bu sürecin bir diğer yansıması, kiracı olarak gecekondu mahallesine gelen kesimin hemşerilik ilişkilerinden eski gelmiş olanlar kadar yeterince yararlanamamaları ve dolayısıyla kendilerine yeni göç ettikleri kentte büyük ölçüde yalnız kalmalarıdır (Adaman ve Keyder, 2006).

Bu dönemde büyük sermayenin kentsel rantlardan büyük oranda pay almaya başlamasıyla, rant daha dar bir çevreye dağılmış daha önceki dönemde kentsel rantlardan faydalanan arsa sahipleri, yapsatçı küçük sermaye gibi kesimlerin payı giderek azalmıştır (Eraydın 1996). Pınarcıklıoğlu ve Işık (2001;36) 1980 sonrasında sınıfların kentsel mekandaki yerleşimlerinin üç farklı yönde olduğunu belirtir. Bir uçta, kentin çeperinde tutunmaya çalışan ve bu uğurda çok şey yapmaya hazır kent yoksulları; arada bir yerlerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki geniş arazilere göz diken orta sınıflar; diğer uçta da kentin en prestijli alanlarında özel güvenlik

sistemleri ile korunan, yüksek duvarların etrafında yaşayan sadece uzaklaştığı kente değil toplumun diğer kesimlerine dahi bakmayan üst sınıflar yerleşmiştir.

1950'li yıllarda konut yapımını hızlandırmak için bir yandan devlet eliyle girişimlerde bulunulurken, öte yandan da farklı sektörler için farklı teşvikler geliştirilmiştir. Belediyeler eliyle sağlanan ucuz arsalar; kentin çeperlerinin kolektif yaşam biçimlerine tüm sosyal hizmetleri ve altyapısıyla açılmasını sağlamak için kooperatif örgütlenmeleri; kent içi alanlarda tek bir parselde ya da büyük bir ada konut geliştirilebilmesi için küçük kooperatif modelleri ve işyeri örgütlenmeleri; kamu eliyle belli metrekare sınırlamasıyla dağıtılan konut kredileri; kamu eliyle kurulan ya da görevlendirilen bankalar ve kredi kurumları aracılığıyla üretilen konutlar; bu örnek durumlar sayıca çok artırılabilir. Kuşkusuz her ortamda kişisel spekülasyonlar ve arayışlar var olageldi. Ancak bugün Türkiye arsa spekülasyonu ve yetkinin kötüye kullanılması gibi olguların çok ötesinde bir noktada bulunmaktadır (Cengizkan, 2004).

Eraydın (1999) Türkiye yerleşme düzeninde ve kentleşmesinde dışsal süreçlerin etkilerinin olduğunu söyler. Bu süreçlerden kürselleşme, dış dünya ile artan ilişkiler ve Avrupa'ya eklemlenebilmek için uyum sağlama çabaları; İstanbul'un küresel kent konumuna gelmesi; kaynakları ve konumsal avantajları olmayan bölgelerde artan sorunlar (bölgesel dengesizlik); kıyılaşma eğiliminde artış ve yerleşme sistemini ve kentsel gelişmenin yönlendirilmesinde yeni kurum ve çerçevenin oluşturulması gereği biçimlerinde gözlemlenir.

Dışsal süreçlerin sanayi alanlarına etkilerini gözlemleyecek olursak. Kendi kaynaklarını harekete geçirerek sanayileşme sürecini başlatan ve bunu dışsatıma dönüştüren bölge/kentlerin oluşması, kent içi sanayi alanlarının oluşması (Konfeksiyon Atölyeleri), rekabet gücü olmayan yerlerde ortaya çıkacak sorunlar ile küçük ve orta boy sanayi bölgelerinin yapısal uyum çabaları ve yabancı sermaye yatırımların çekebilmek için yarışma çabaları biçiminde izlenir.

Yeni iletişim ve iş olanakları açısından bir geçiş bölgesi olarak Türkiye'nin önem kazanmasının kentler üzerinde etki yaratması ve Türkiye'nin

büyük bir pazar olmasının dezavantaj ve avantajları kentleşmenin dışsal süreçlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik büyümenin mekansal farklılaşması bakımından birinci gruba sokulabilecek dört il olan İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, nüfus ve gelirdeki paylarını artırması bakımından bir büyüme kutbu niteliği taşımaktadır. Adana ve Ankara bu önemlerini 1980'lerden itibaren izlenen politikalarla beraber yitirmeye başlamışlardır. Bu büyüme kutuplarının çevresindeki illere büyüme yayması ve çevrelerindeki illerin kapitalin mekansal dağılımındaki paylarını artırması beklenir. Bazı hallerde bu, nüfus payını artırmayı da içerecektir. İstanbul ve İzmir'in böyle bir etki yaptığı için çevrelerindeki Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi illeri ikinci bir grubu oluşturmaktadır. Ankara ve Adana'nın aynı etkiyi yarattığı söylenemez. Kıyılardaki Güney illeri olan Hatay, İçel, Antalya ve Muğla üçüncü bir grubu oluşturmaktadır. Kıyılaşma süreci ve iklim özellikleri bu illeri avantajlı kılmıştır (Tekeli, 2006b).

Nüfus ve gelirin yeniden dağılımındaki paylarındaki değişimler bakımından dördüncü bir grubu, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Sivas, Trabzon, Van gibi bölgesel merkezler oluşturmaktadır. Bu iller tüm bölgelerini etkileyecek gelişme dinamikleri yaratamazken, etkileri altındaki bölgelere hizmet sunmaktadırlar. Beşinci grubu ise Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Hakkari Mardin, Muş, Siirt, Urfa, gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri oluşturmaktadır. Bu illerin nüfus payları artarken, milli gelir içindeki payları düşmektedir. Bunlarda demografik geçiş sürecinde yeterince ilerlenmediği için doğum oranları yüksekliğini korumakta, ekonomik gelişme hızlandırılmayınca da kişi başına refah önemli ölçüde düşmektedir. Bu beş grup ilin dışında kalan, çok sayıda ili de bir altıncı kategori olarak düşünmek gerekir. Bunlar genellikle bölgesel merkezleri çevreleyen illerdir. Bu iller kapitalin mekansal dağılımından yeterli pay alamazken, demografik geçiş sürecinde ilerlemiş oldukları ve nüfusun hareketliliği arttığı için görece olarak nüfus kaybetmektedirler (Tekeli, 2006b).

Ekonomideki yeni ilişkiler ve yeni üretim süreçleri bazı bölge ve kentlerin kalkınma sürecinde öne çıkmasını sağlarken bu dönemde de hala

geleneksel ilişki biçimleri kentlerin şekillenmesinde önemlidir. Bu ilişkiler popülizm ve hemşerilik ana başlıklarında tanımlanabilir (Eraydın, 2006;46).

Bir önceki dönemde kent ile bütünleşmenin bir yolu olan hemşerilik ilişkileri ve üzerinde kurulan dayanışma ağları, artık tam tersi bir işlev görmekte ve kentlerde içe kapalı cemaatlerin oluşumunu hızlandırmaktadır. Varoşlar, arka mahalle gibi terimlerle ifade edilen yerlerde kente küskün, nerdeyse hiçbir gelecek umudu olmayan kitleler bulunur. Bu kutuplaşmanın mekansal olmanın ötesinde boyutlar kazandığı, kent içinde yaşayan kesimlerin gündelik yaşamlarının hemen her aşamasını birbirine dokunmayan ağlar türünde örgütledikleri, bu grupların örneğin farklı ulaşım araçlarını kullandıkları, farklı eğitim ve sağlık kurumlarından yararlandıkları, kısacası birbirinden hızla kopmakta oldukları gözlenmektedir (Işık, 1999 Kaya, 2003).

1980 sonrasında kentleşmeye yön veren en önemli etmenlerden biri de, daha önceki dönemde izlenen tarımsal destekleme politikalarının Dünya Bankası ve IMF istek ve baskıları doğrultusunda bu dönemde giderek azalması olmuştur. Bununla beraber tarımsal krediler de nitelik değiştirmiş krediler doğrudan üreticiye değil, üretilen malı işleyen sanayiciye verilmeye başlanmıştır. (Güler, 2005).

Türkiye’de tarım sektörü küreselleşme ve bunun gereği olarak dayatılan liberalleşme politikalarından olumsuz olarak etkilenmiştir. Tarım sektöründe dış ticaret serbestliği, korumacı politikaların tasfiyesi, uluslararası anlaşmalar ve özelleştirme temelinde gerçekleştirilen uygulamalardan milyonlarca insanın doğrudan etkilendiği söylenebilir. Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nin uluslararası politikaları ile biçimlenen tarım politikaları; küçük işletmeye sahip olan çiftçileri ve %30 dolayındaki topraksız kırsal nüfusu etkilemekte ve bunları yoksulluğa, işsizliğe, kente göçe ve sigortasız çalışmaya zorlamaktadır. Bütün bu aşamalarda, kırsal alanda artan yoksulluk ülke genelinde ciddi sorunlara neden olmaktadır (Sındır, 2006).

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli ekonomide %40 düzeylerinde olan tarım sektörünün GSMH içindeki payı, 1970’li yıllarda %36, 1980 yılında %25,

1990 yılında %16, 2000 yılında ise %13,5 düzeyine düşmüştür, 2005 yılında ise hala %13,5 civarındadır. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı ve istihdama katkısı sanayileşme karşısında zaman içerisinde göreceli bir azalma gösterse de günümüzde hala önemini korumaktadır. Nitekim 1980 yılında tarımın GSYİH içindeki payı %26 iken 1999 yılında %15,8'e, 2005 yılında ise %14,51'e; toplam ihracattaki payı 1980 yılında %57 iken 1999 yılında %16,7'e, 2005 yılında ise %11,5'e gerilemiştir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin payı ise 1980 yılında %62,5 iken 1999'da %47'ye, 2005 yılında ise %35'lere düşmüştür.

Günümüz Türkiye'sinde kentleri nüfusları, gelirden aldıkları paylar, gelir dağılımları, bunlara bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal davranışları açısından büyük kentler, kentler ve kasabalar olarak sınıflandırabiliriz. Türkiye'de büyük kent olarak yönetsel açıdan 16 kent bulunurken bunlardan İstanbul, Ankara ve İzmir'i özellikle diğerlerinden ayrı değerlendirebiliriz. Keza İstanbul, Ankara ve İzmir'de 2000 nüfus sayımına göre yaklaşık 14 milyon kişi yaşarken 2007 yılında bu sayının yaklaşık 17 milyon civarında olması beklenmektedir.

Veri Araştırma grubu tarafından Türkiye genelinde yapılan ve 16-23 Nisan 2006 tarihleri arasında Radikal gazetesinde, "Kentlerin Üç Türkiye'si" adıyla yayımlanan araştırmada, İstanbul, Ankara ve İzmir dışında 2000 yılında nüfusu 100 bini geçen 51 kent ve bu kentlerde yaşayan 13 milyon 300 bin nüfus varken, 2004'te kent sayısı 57'ye, nüfus ise 17 milyon 700 bine yükseldi. Bu kentlerdeki nüfusun 2007'de ulaşacağı büyüklük ise 18 milyon 600 bin olacağı beklenmektedir. Bu grupta yer alan kent başına düşen ortalama nüfus yedi yıllık dönemde 260 binden 326 bine yükselmiş, yani ortalama kent büyüklüğü %25 artmıştır.

Türkiye'de nüfusu 20 bin ile 100 bin arasında değişen kentlerin, sayısı 2000 yılında 214 iken 2004 yılında 271'e yükselmiştir. Bu kentlerde 2000 yılında 9 milyon 365 bin kişi yaşarken bu nüfus 2007 yılında 13 milyon 100 bin kişiye ulaşacaktır. Bu kentlerde ortalama nüfus büyüklükleri de 44 binden, 48 bine yükselmektedir, yani yedi yıllık dönemde %9'luk bir ortalama büyüklük artışı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. Milli Gelirin İlere Göre Dağılımı

	Hane Halkı Sayısı	Hane Halkı %	Milyon TL	Gelir %
İstanbul	1.865.001	13	10.751.001	27.5
Ankara	688.681	4.8	2.267.568	5.8
İzmir	530.858	3.7	1.485.646	3.8
Adana	243.908	1.7	899.208	2.3
Bursa	258.255	1.8	664.632	1.7
Antalya	129.127	0.9	409.152	1.2
Kayseri	100.043	0.7	312.768	0.8
Konya	129.123	0.9	312.768	0.8
Mersin	114.776	0.8	273.672	0.7
Eskişehir	129.123	0.9	273.672	0.7
Samsun	86.085	0.6	234.576	0.6
Gaziantep	143.475	1.0	234.576	0.6
Kocaeli	71.736	0.5	195.481	0.5
Denizli	71.736	0.5	195.481	0.5
Erzurum	43.043	0.3	156.384	0.4
Malatya	71.736	0.5	156.384	0.4
Diyarbakır	71.736	0.5	156.384	0.4
Trabzon	28.700	0.2	117.288	0.3
Zonguldak	28.700	0.2	78.192	0.2

Kaynak: Sönmez 2001

Gelir dağılımının illere göre dağılımına baktığımızda DİE'nin 1994'de yaptığı gelir dağılımı araştırmasında seçtiği iller bazında 2000 yılı için bir değerlendirme yapan Sönmez (2001) gelirin büyük kentlerde toplandığını göstermektedir.

Tablo 5'den de izlenebileceği 2000 yılında milli gelirin yaklaşık %37,1'i hane halkının %21,5'ini oluşturan, üç büyük ilde toplanmaktadır. Hane halkının %12'sini oluşturan diğer 16 il ise milli gelirin %12,1'ni, geriye kalan %66,5'lik kesim ise milli gelirin ancak %50,9'nu paylaşmaktadır.

Tablo 6. Türkiye Kentlerinde % 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Hane Halkı Gelirlerinin Dağılımı

%20'lik dilimler	1994	2000	2002	2004	2007 (tahmini)
En üst	57.2	48.00	50.4	47,6	50.4
Üst	17.9	21.1	20.5	20.9	20.1
Orta	11.9	14.5	13.9	14.6	13.4
Alt	8.2	10.5	9.7	10.6	10.1
En alt	4.8	5.9	5.5	6.3	6.1

Kaynak: Die 2003, Veriaraştırma 2006

2000 yılında büyük kentlerde hane başına düşen yıllık ortalama kullanılabilir gelir kentsel Türkiye ortalamasının %32 üzerindeyken, 2001 yılındaki ekonomik kriz sonrası 2002 yılında iki ortalamanın birbirine yaklaşarak aradaki farkın %18'e inmiştir. 2004 yılında fark yeniden açılarak %35'e yükselirken, ortaya çıkan değişim eğiliminin devamı durumunda 2007'de büyük kent ortalama hane gelirinin kentsel Türkiye ortalamalarının % 49 üzerine çıkması beklenmektedir. Yani büyük kent haneleriyle kentsel Türkiye haneleri arasındaki ortalama gelir farklılaşması giderek büyümektedir (Radikal, 2006).

2007 yılında ise kentsel nüfusun %35'ini oluşturan üç büyük kent kullanılabilir gelirin %55'ini, %38'lik nüfus payına sahip olan 100 bin ve üzeri nüfuslu kentler kullanılabilir gelirin %29'unu, %27'lik nüfus payına sahip olan 20 bin–100 bin nüfuslu kasabalar ise kullanılabilir gelirin %16'sını paylaşmaktadır.

Tablo 7. Hane Halkı Yıllık Kullanılabilir Gelirlerinin Türlerine Göre Dağılımı

	Türkiye		Kent		Kır		
	1994	2002	1994	2002	1994	2002	
Gelir Türleri							
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
Maaş ve ücret	23.7	35.8	27.4	41.9	15.7	23.1	
Yevmiye	4.6	2.9	4.6	2.6	4.7	3.5	
Toplam Müteşebbis	42.4	34.5	33.3	25.7	62.5	52.7	
	Tarım	39.3	38.2	7.7	7.4	76.5	69.6
	İmalat	10.4	9.7	16.4	13.1	3.3	6.2
	İnşaat	4.1	3.8	7.1	6.0	0.7	1.5
	Ticaret	33.9	28.3	50.6	44.7	14.3	11.7
	Hizmet	12.2	20.1	18.2	28.8	5.2	11.1
Mülk Geliri	19.3	9.3	24.5	11.4	7.7	4.7	
	Gayrimenkul	60.2	47.3	56.6	45.8	84.9	54.9
Menkul Kıymet	39.8	52.7	43.4	54.2	15.1	45.1	
Transfer	10.0	17.5	10.3	18.3	9.5	16.0	
	Devletten	69.2	81.3	72.1	82.1	62.3	79.4
	Yurtdışından	14.2	5.1	11.0	3.9	21.9	7.9
	Diğer	16.5	13.6	16.9	14.0	15.7	12.7

Kaynak: DİE, [2002 Hanehalkı Bütçe Anketi Gelir Dağılımı Sonuçları](#) (Aktaran; Kuştepe,2004)

Tablo 7'de Türkiye genelinde, kentsel ve kırsal bölgelerde, 1994 ve 2002 yıllarında hane halklarının elde ettiği toplam yıllık kullanılabilir net gelirin

türleri itibariyle dağılımını göstermektedir. Türkiye genelinde, 1994 yılında maaş, ücret ve yevmiye gelirlerinin toplam gelir içindeki %28,3 olan payı, 2002 yılında önemli bir artış göstererek % 38,7 olarak gerçekleşmiştir (DİE, 2002).

Kentsel yerlerde elde edilen toplam yıllık kullanılabilir net gelir, türlerine göre incelendiğinde; en büyük payı yine %44,5 ile ücret, maaş ve yevmiye gelirleri alırken, bu grubu sırasıyla %25,7'lik payla müteşebbis gelirleri, %18,3'lük payla transfer gelirleri ve %11,4'lük payla mülk gelirleri izlemektedir. Kırsal yerlerde ise, toplam yıllık kullanılabilir net gelirin %52,7'sini oluşturan müteşebbis gelirleri gelir türleri içinde en büyük paya sahiptir. Buna karşın, ücret, maaş ve yevmiye gelirlerinin payı %26,6, transfer gelirlerinin payı %16 ve mülk gelirlerinin payı ise %4,7 olarak gerçekleşmiştir.

Kentsel alanlarda fonksiyonel gelir dağılımı açısından en büyük pay maaş ve ücrete ait iken, kırsal alanda küçük özel girişimci gelirleri toplam gelirin yarısından fazlasını almaktadır. Kırsal alandaki küçük özel girişimci gelirlerinin payını yüksekliği alt sektörler bakımından bakıldığında açıkça görülebilir. Tarım sektöründeki küçük özel girişimci gelirlerinin payı 1994'de %76,5'den, % 69,6 'ya düşmüş olsa da bu pay yine de çok yüksektir.

Veri Araştırmanın VERİ-SGT araştırma dizisi bulgularında; Büyük kentlerin yaratılan kullanılabilir gelirden giderek daha çok pay aldığı ve bunun yanında da kendi içinde de gelir eşitsizliğini büyüttüğü bilgilerine ulaşılmaktadır. Kasabaların kullanılabilir gelirden nüfus ağırlıklarının altında pay alarak ve kendi içlerinde yoksullaşarak gelir eşitliğine doğru giden bir çizgi izlediklerini, kentsel Türkiye yıllık ortalama hane ve birey gelirleri temel alındığında kentlerin ve kasabalarının bu ortalamalarının altında kaldığı, kentsel Türkiye ortalamalarının üstüne sadece büyük kentlerin çıktığını, bulgularla sergilemektedir (www.veriarastirma.com).

Yine bu grubun yaptığı araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular sosyo-ekonomik statü farklılaşmalarını ortaya koymaktadır. 2004 yılı verilerine göre Kentsel Türkiye'deki toplam hanelerin %29'unu oluşturan orta üst ve daha üst sosyo-ekonomik statü tabakaları, yaratılan toplam kullanılabilir gelirin

%52,1'ine sahiptir. 2007'de ise, ortaya çıkan eğilimlerin devam etmesi durumunda orta üst ve daha üst sosyo-ekonomik statü tabakalarının toplam haneler içindeki ağırlığı %26,3'e gerilerken, sahip oldukları kullanılabilir gelir, %54'e yükselecek ve kentsel Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliği giderek artacaktır (www.veriarastirma.com).

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

3.1 MUĞLA VE YATAĞAN İLE İLGİLİ GENEL BİLGİ

3.1.1 MUĞLA

Türkiye'nin güney batısında 36.20 ve 37.31 kuzey enlemleri ile 27.14 ve 29.15 doğu boylamları arasında kalan Muğla ili 12.851 km²'lik bir yüz ölçüme sahiptir. Türkiye'nin en uzun sahil şeridine sahip olan Muğla'da deniz kıyı uzunluğu kara sınır uzunluğundan fazladır. Kara sınır uzunluğu 918 km, deniz kıyı uzunluğu 1.124 km'dir.

1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Türkiye'nin nüfusu 13.648.270, Muğla ilinin nüfusu ise 174.687 olarak tespit edilmiş ve Muğla ili nüfus büyüklüğü açısından 63 il arasında 36. sırada yer almıştır. Aynı nüfus sayımında, Muğla ilinde kilometrekareye düşen kişi sayısı da yaklaşık 14 olarak belirlenmiştir.

1927 yılından, 2000 yılına kadar, Türkiye'nin nüfusu yaklaşık beş kat artış gösterip 67.803.927'e ulaşmıştır. Aynı dönemde Muğla ilinin nüfusu ise yaklaşık 4 kat artış göstererek, 2000 yılında 715.328'e yükselmiştir. Kilometrekareye düşen kişi sayısı da 56 olmuştur.

1980'li yılların ortalarına kadar Muğla'da nüfus artışı durağan bir seyir izlemiştir. Yakın zamana kadar nüfus artış hızı Türkiye'nin nüfus artış hızının altında kalan nüfus artış hızı 1985 yılından itibaren, il ekonomisinin lokomotif sektörü olan turizmin gelişmesi ile birlikte artan göçler sonucu Türkiye'nin üzerinde olmuştur. İilde en düşük yıllık nüfus artış hızı binde 8,6 ile 1940–1945 döneminde, en yüksek yıllık nüfus artış hızı binde 29,2 ile 1985–1990 döneminde görülmüştür. 1990–2000 döneminde Muğla ilinin yıllık nüfus artış hızı binde 24 olarak gerçekleşmiştir.

1938 yılında il nüfusunun %93,1'i Muğla doğumlu iken bu oran sürekli azalarak 2000 yılında %69'a gerilemiştir (Muğla Valiliği, 2003).

Özellikle 1990'lardan itibaren Türkiye'nin en fazla göç alan illerinden biri olan Muğla'da bu nüfus hareketinin temel nedeni, bölgenin, Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerine sahip olmasıdır. Bu çerçevede bakıldığında Marmaris ve Bodrum ilçeleri en fazla göç alan ilçeler olup, bu ilçelere göçle gelenler yüksek oranlarda turizme bağlı olarak hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Nitekim Muğla merkez ilçede de istihdam hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır. 2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre Muğla merkez ilçede, tarım sektöründe çalışanların oranı %51, sanayi sektöründe çalışanların oranı %7, hizmetler sektöründe çalışanların oranı ise %42'dir. Bunun yanı sıra bu oran Marmaris ve Bodrum dışında bütün ilçelerde de tarım sektörü lehine yüksektir (DPT, 2004).

Muğla tarımsal üretim bakımından Türkiye'nin en önemli merkezlerinden biridir. Muğla ekonomisinde turizmle birlikte tarım, önemli yer tutmaktadır. Sanayi sektörünün gelişmemiş olması, turizm sektörünün 1970'lerden sonra gelişmeye başlaması Muğla'nın kentleşmesini etkilemiştir. Buna paralel olarak Muğla kentleşme düzeyi olarak Türkiye ortalamasının altında bir seyir izlemiştir.

1927 yılında Muğla ilinde %16,1 olan kentte yaşayan nüfusun payı, 1970'lerden itibaren sürekli artış göstererek 2000 yılında %37,5'e ulaşmıştır. Köyde yaşayan nüfusun payı ise %62,5 olmuştur (www.mugla.gov.tr). Türkiye genelinde ise bu oranlar kentte %62, kırdaki ise %38'dir. 1970'lerden itibaren Muğla ili nüfusunun dağılımının değişmesinde önemli bir etken turizm alanlarının kullanılmaya başlanmasıdır.

Genelde fazla dalgalanmaların gözlemlenmediği Muğla il merkezinin nüfus hareketlerinin temelinde; üniversite ve kentteki liselerin varlığından dolayı öğrenciler, askeri nüfus, il merkezinde bulunan kamu kuruluşlarında çalışan memur ve işçiler, civar köylerden gelen insanlar yer almaktadır.

Sanayinin gelişmediği ve büyük ölçüde kapalı bir ekonomiye sahip olan Muğla il merkezinde bu kapalı ekonomi içinde kent küçük üreticilik yolu ile kendisinin gereksinimlerini üretmiştir. 1950–1987 yılları arasında Muğla kentini

anlatan Osmay (2006;208), ulusal ölçekteki sanayi yatırımlarının Ege bölgesinde etkin olduğunu ancak Muğla il merkezinin bundan dolayı şekilde ve pek az miktarda etkilenen idari bir merkez niteliğinde, hinterlandına hizmet veren ve yöresel ürünlerin dış pazarlamasını yapan bir yerleşim olduğunu belirtir.

Muğla bu yapısını halan benzer bir biçimde sürdürmektedir. Muğla'da gözle görülür bir sanayileşme yoktur. Kentte bazı küçük imalathaneler bulunmasıyla beraber kentteki nüfus hareketliliğinin temelinde üniversitenin varlığı yatmaktadır.

1979 yılında açılan Muğla İşletmecilik Yüksekokulu ve özellikle 1992'de kurulan Muğla Üniversitesi kente çok sayıda öğrenci çekmiştir. Keza özellikle 1990'lardan itibaren nüfus artış hızında büyüme gözlenen Muğla il merkezinde bu hareketliliğin önemli nedenlerinden biri olarak öğrenciler olarak belirtilebilir. Bu dönemdeki nüfus artış nedenlerinden biri olarak da tarımda ve inşaat sektöründe çalışmak için gelen insanlardan kaynaklanan göçü sayabiliriz.

Tablo 8. Sayım Yıllarına Göre Ülke Ve İl Nüfusu İle Yıllık Nüfus Artış Hızları

YILLAR	TÜRKİYE		MUĞLA	
	NÜFUS	ARTIŞ (%0)	NÜFUS	ARTIŞ (%0)
1927	13.648.000	-	174.687	-
1935	16.158.018	21.1	196.772	14.88
1940	17.820.950	19.59	211.445	14.38
1945	18.790.174	10.59	220.678	8.55
1950	20.947.188	21.73	241.640	18.15
1955	24.064.763	27.75	267.579	20.39
1960	27.754.820	28.53	299.611	22.61
1965	31.391.421	24.63	334.973	22.31
1970	35.605.176	25.19	368.776	19.23
1975	40.347.719	25.01	400.796	16.65
1980	44.736.957	20.65	438.145	17.82
1985	50.664.458	24.88	486.290	20.85
1990	56.473.035	21.71	562.809	29.23
1997	62.865.574	15.08	640.011	18.08
2000	67.803.927	18.34	715.328	24.26

Kaynak: DİE, 2002

Türkiye'nin en uzun sahil şeridine sahip olan Muğla'da turizmin ilin en önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Marmaris ve Bodrum ilçeleri ülkenin en önemli turizm merkezleridir. Bu ilçelerdeki kentleşmesindeki temel

etken, turizm ve buna bağlı sektörlerde çalışanların (Türkiye'nin bir çok yerinden) bu kentlere göç etmiş olmasıdır.

Kentleşme yazını sanayileşme sürecine ekonomik ve toplumsal açıdan özel bir önem atfeder ve ayırıcı bir etmen olarak vurgu yapar. Muğla ve ilçelerin de ise dünden bugüne ekonomide tarımın belirleyiciliği giderek turizm sektörünün belirleyiciliğine dönüşmekte ve kentleşme sürecine damgasını vurmaktadır. Turizm ve sanayinin birbiri üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra her düzeydeki farklı gereksinimleri kentsel mekanı etkilemekte ve değiştirmektedir.

Sanayileşmeye dayalı kentleşmelerde kentte meydana gelen toplumsal değişme; iş bölümü, uzmanlaşma, istihdam alanları, yerleşme biçimleri, göç alıp verme şekilleri turizmin kentleşme için etkin olduğu değişme ve gelişmelerden farklıdır. Araştırmamızda örnek olarak yer alan Yatağan, Muğla genelinden bu yönü ile ayrılmaktadır.

3.1.2 YATAĞAN

Coğrafi koordinatları bakımından 37'20'31" Kuzey enlemleri 28'08'24" Doğu boylamları arasında bulunan Yatağan ilçe merkezinin güneyinde; Muğla-Ula, kuzeybatısında Çine ve Selimiye (Milas), batısında Milas, doğusunda Kavaklıdere ilçesi bulunmaktadır. Yatağan; Muğla – Aydın ve Milas karayollarının kavşağında, Yatağan Dağı'nın etekleri etrafında kurulmuştur. Kuzeyde Gökbel ve Yatağan Dağı, doğuda Göktepe Dağları, güneyde Çukuröz köyünden başlayarak Ören'e (Milas) kadar uzanan Marçal Dağı ve buna paralel giden Bağyaka köyünden başlayıp, Milas ilçe sınırına uzanmış Bencik Dağları, batısında Aldağ ve Kurukümes dağları ile çevrilmiştir. İlçe merkezi, Muğla'nın 27 km. kuzeybatısında yer almakta ve Yatağan üzerinden Muğla-Aydın, Muğla-Milas ve Bodrum karayolları geçmektedir.

Yatağan'ın tarihi Suriye hükümdarlarından Selevkos'un M.Ö IV. Yüzyılda bu yöreye gelerek egemenlik kurmasıyla başlamıştır. Yöre M.Ö III: yüzyılda Romalıların, Roma İmparatorluğunun parçalanmasından sonra da XI. yüzyıla kadar Bizans İmparatorluğunun egemenliğinde kalmış 1071'den sonra

Menteşeoğullarının eline geçmiş ve I. Beyazıt döneminde Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmıştır (Muğla Valiliği, 2003).

1944 yılına kadar Ahiköy olarak anılan Yatağan'ın kuruluşu Ahi Ebubekir ve kardeşi Ahi Sinan cemaatiyle birlikte Menteşe topraklarına gelip, Bozüyük sınırları içindeki Yatağan Dağının eteklerine yerleşmesiyle başlar. Ahi Ebubekir, Tekke alan mevkiine (bugünkü Akyol mahallesi), Ahi Sinan, Yatağan Dağının zirvesine yerleşerek çoğalırlar. Ahilerin yaşadığı bu yöreye zamanla "Ahiköy" denilir. Ahilerden başka Yatağan'ın dağlık ve ormanlık bölgelerine, Alevi Türklerinden (Tahtacılar) dört oymak gelmiştir. Bunlar Yantarlı, Şekipli, Cıvcıvli ve Sülüklü oymaklarıdır Kayı Tirlerinden bazıları da Kayırlı deresindeki yerleşim birimine gelmişlerdir. Bunlar Kayılar, Üç oklu-Bayındır ve Yörüklerdir (Yatağan Belediyesi, 2002).

1848 yılına kadar Ahiköy, Bozüyük Bucığına bağlı köyü olarak kalmıştır. 1848-1864 yılları içerisinde Ahiköy bucak, Bozüyük'te ilçe olmuştur. Daha sonra ilçelik Bozüyük'ten alınıp Çine'ye nakledilmiş, Ahiköy ise bucak olarak kalmıştır. 02.06.1944 tarih ve 4662 sayılı kanunla Ahiköy ismi, Yatağan olarak değiştirildi ve ilçe merkezi oldu. Yatağan ilçesi o dönemde; Akyol ve Konak olarak iki mahalle, Turgut ve Kavaklıdere olarak da iki bucak ve 48 köyden oluşmuştu. 1945 nüfus sayımına göre ilçe merkezinin nüfusu 2.194, köy ve bucak nüfusu 24.111, toplam nüfusu ise 26.305 idi.

Yatağan ilçe merkezinin kırsal görünümlü küçük bir yer görünümünden 20 bin nüfuslu bir kente dönüşmesi, Yatağan ve civarında bulunan linyit havzasındaki kömürünün işlenip enerji elde edilmesini sağlayan "Yatağan Termik Santralini" ilçeye kurulması ile olmuştur.

Yatağan Termik Santrali, 1975 yılında yatırım programına alınmış ve kent merkezine yaklaşık 3 km'lik bir mesafede, bir milyon 163 bin metrekarelik alan üzerine kurulmuştur. O günün fiyatıyla 1 milyar 486 milyon 523 bin 500 TL iç ve 149 milyon 55 bin 140 dolar dış kredi ile ihale edilen ve ihaleyi kazanan Polonya şirketi Elektrim tarafından 1 Haziran 1977'de yapımına başlanan santralin temeli, dönemin Enerji Bakanı Deniz Baykal tarafından atılmıştır.

Santralin ilk ünitesi 20 Haziran 1982 yılında zamanın başbakanı Bülent Ulusu tarafından üretime alınmıştır. İkinci ünitenin 15 Haziran 1983, üçüncü ünitenin ise 18 Aralık 1984 tarihinde devreye girmesiyle aslında 5 ünitelik bir yapı üzerine kurulu olan santral, bugün 3 ünite olarak üretim yapmaktadır². Santralde 1.000'e yakın personel çalışmaktadır (Evrensel, 2007).

Türkiye elektrik üretiminin %3,5'lik dilimini sağlayan santral; Muğla, İzmir, Aydın, Denizli, Antalya illerinin elektrik enerjisini sağlamaktadır. Santral, 3 x 210 MW gücündeki üç ünitesi ile 6 bin çalışma saati üzerinden yılda 4,6 ile 6,6 milyon ton arasında kömür tüketmekte ve yıllık ortalama 300 milyar Kwh enerji üretmektedir. Santralin günlük kömür tüketimi ise 18.000 tondur (www.yatagan.gov.tr).

Santralin enerji elde etmesi için gerekli linyit kömürü Türkiye Kömür İşletmelerine bağlı olan Güney Ege Linyitleri İşletmesi Müessese Müdürlüğü tarafından çıkarılmaktadır. Güney Ege Linyitleri İşletmesi Müessese Müdürlüğü Yatağan-Milas karayolunun 8. kilometresinde bulunmaktadır. Kuruluş, linyit üreten bir kamu kuruluşudur. İşletme 1979 tarihinde kamulaştırılmıştır. İşletmenin kömür havzası, Yatağan sınırları içinde 10.874.000 m² lik alanı kapsamaktadır. Yıllık kömür üretimi 3,5 milyon tondur. Kömürün açık işletme yöntemleriyle çıkarıldığı Kömür İşletmelerinde ayrıca 1.200 civarında personel çalışmaktadır (www.yatagan.gov.tr).

Yatağan ekonomisi içerisinde önemli bir yer tutan diğer sektör ise mermer madenciliğidir. Türkiye mermer ihtiyacının yaklaşık %60'nı bu bölgede çıkarılan mermerler karşılamaktadır. Yörede 80 civarında mermer ocağı

---

² İzmir Çevre Hareketi avukatları, Muğla'daki Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy termik santrallerinin faaliyetlerinin durdurulması istemiyle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çevre Bakanlığı ile Muğla Valiliği'ne yapmış oldukları başvurulara olumsuz cevap almışlardır. Bunun üzerine bu avukatlar, Aydın İdare Mahkemesi'ne dava açmışlardır. Dava santraller aleyhine sonuçlanmış ve mahkemeden santrallerin kapatılması yönünde karar çıkmıştır. Karar, bu santrallerde filtre bulunmadığı, atık gazların çevreyi ve insanları olumsuz yönde etkilediği gerekçesiyle Danıştay tarafından da onaylanmıştır. Ancak Danıştay'ın kararını Ege'de uzun süreli elektrik kesintilerinin turizme büyük darbe vuracağını belirten turizmciler kararı tepkiyle karşılamıştır. Danıştay'ın, gerekli tebliği 30 Haziran 1998'de ilgili kurumlara iletmesi ve buna göre en geç 30 Temmuz'da santrallerin kapatılması gerektiği halde, Bakanlar Kurulu santrallerin üretime devam etmesine karar vermiştir (Bıyık, 2000).

bulunmakta olup 50'ye yakın ocakta, orta ölçekli mermer teknolojisine uygun fabrikasyon sisteminde üretim yapılmaktadır. Bu sektörde 1.800 civarında insan istihdam edilmektedir.

Yatağan'ın kentleşmesinde etki eden diğer önemli sanayi kuruluşları ise 1975 yılında kurulan Yem Sanayi Fabrikası, 1977 yılında kurulan SEK Peynir ve Tereyağı Fabrikaları olmuştur. 2007 yılı itibariyle Yatağan'da faaliyet gösteren sanayi kuruluşları şunlardır:

- T.K.İ. Güney Ege Linyitleri İşletmesi
- Yatağan Yem Sanayi Fabrikası
- Ege Süt
- Gökova Maden Suyu Ve Sodası
- Mermer Madenciliğine yönelik çeşitli işletmeler
- TEK Yatağan Santrali'dir

İlk kurulduğu 1944 yılında 2.149 nüfuslu olan Yatağanda, sanayi tesislerinin kurulmasından itibaren 1970'lere kadar 4.000–4.500 civarında seyreden nüfus, 1970'lerin sonlarından itibaren, giderek ve hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. DİE verilerine göre, Yatağan'da 1960 yılında km² ye 21 kişi düşerken 1980 yılında bu sayı 30 kişiye, 2001 yılında da 36 kişiye çıkmıştır. Merkez nüfusu 1975 yılında 4.903 kişi iken 1990 yılında 11.890, 1998 yılında 14.243, 2001 yılında da 18.344 kişiye ulaşmıştır. Bugün ise nüfusun 23.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra 2000 yılı verilerine göre Yatağan'da aktif iş gücünde olan nüfus (12 ve üstü yaş) 12.782 kişidir. Bunun 6600'ni erkek 6.182'sini kadın nüfus oluşturmaktadır. Bunlardan 5.329'u çalışma isteğinde ve becerisinde olup 4.688'i istihdam edilmiştir. Hane halkı büyüklüğünün 3,49 olduğu Yatağan kent merkezinde bu sayı istihdam sayısı ile çarpıldığında yaklaşık 16.360'a ulaşılmaktadır (DİE, 2002, DPT, 2004). Bu sayı ise Yatağan'ın bugünkü nüfusuna aşağı yukarı denk gelmektedir. Bu verilere

dayanılarak, Yatağan İlçe merkezini bir işçi kenti olarak değerlendirmek mümkün gözükmemektedir.

İlk ve orta öğretimde yaklaşık 5000 öğrencinin eğitim gördüğü, Yatağan ilçe merkezinde 1 anaokulu, 6 ilköğretim okulu, 4 lise ile birlikte 3 adet de özel dersane, Halk Eğitim Merkezi ve Çıraklık Eğitim Merkezi, bulunmaktadır. Bunun yanında kentin hemen dışında, iki bölümde eğitim veren meslek yüksek okulu bulunmaktadır.

Yatağan ilçe merkezinde günübirlik Muğla merkez ve Yatağan'ın köylerine yolcu taşıyan 135 minibüs ve şehirlerarası taşıma yapan şirketlere ait günü birlik 150 otobüs giriş çıkış yapmaktadır. Bununla beraber ilçe merkezinde üç adet nakliyeciler kooperatifi bulunmaktadır (Yatağan Belediyesi, 2002). Yatağan ilçe merkezindeki bu araç trafiğinin iki önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ilçede kurulu bulunan sanayi kuruluşları, ikincisi de ilçenin Muğla-Aydın ve Milas karayolları ve Bodrum Havaalanı yolu üzerine kurulu olmasıdır. Yatağan kent merkezinde ulaşımı sağlayan bir diğer unsur da TEK ve TKİ işletmelerine ait servis araçlarıdır.

Yatağan'da ilk imar planı 1966 yılında yapılmıştır. 1985 yılında yapılan revizyon imar planının ardında en son imar planı 2006 yılında yapılmıştır. Bu plan belediye başkanının ifadesiyle "80.000 nüfusa göre yapılmıştır". İlçenin alt yapı ve kanalizasyon sistemi 2006 yılı içerisinde yenilenmiştir.

İlk ilçe olduğunda Akyol ve Konak adlı iki mahalleye sahip olan Yatağan'da bu gün Dere ve Yemimahalle mahalleri ile beraber 4 mahalle vardır. Yatağan kent merkezi Ebu Bekir Camii ve onun civarında kurulan (bugün Çarşamba günleri hala aynı yerde kurulmaktadır) pazaryeri etrafında genişlemiş ve büyümüştür.

Yatağan'ın ilk kurulan mahallerinden biri olan Akyol Mahallesi'nin sınırları çarşı olarak belirtilen, kentin merkezinde yer almaktadır. 1.872 m²'lik yüz ölçüme sahip mahalle yaklaşık 700 hane ve 3.000 civarında nüfusu barındırmaktadır. Mahalledeki genelde 3-4 katlı evler bulunmaktadır.. Burada yaşayanlar genellikle Yatağanlılar ve Yatağan'a ilk yerleşenlerden oluşmaktadır.

Nüfusun %30'u kadarını dışarıdan gelenler, özellikle Sinoplular oluşturmaktadır. Bunlar daha çok mermer sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde çalışmakta ve yoğunlukla da, halkın “parkın altı” olarak adlandırdığı, bölgede ikamet etmektedir. Bu mahallenin sakinlerini genellikle orta ve düşük gelirli kesim oluşturmaktadır.

Sınırları çarşının içinde yer alan diğer bir mahallede Konak Mahallesi'dir. 1.910 km²'lik yüz ölçüme sahip mahallede, 450 civarındaki hanede yaklaşık 2.500 nüfus yaşamaktadır. Kentin yüksek gelirli ve yerlisinin yoğun olarak yaşadığı mahallede çoklukla ikamet eden bir kesim de memurlardır. Devlet dairelerinin ve bankalarının birçoğunun, belediyenin ve hizmet sektörüne yönelik birçok iş yerinin Konak Mahallesi'nde olması memurların burada oturmasının en önemli nedenlerindedir. Bu mahallede kentleşme yazınında “süzülme” olarak adlandırılan olayı izleyebilmekteyiz. Genellikle yüksek gelirli ailelerin oturduğu bu mahallede, 25–30 binada, zenginleşen kesim eskiyen konutlarından taşınmış ve onların yerine, Konak Mahallesi muhtarının kent en yoksulları olarak belirttiği Gümüşhane ve Sinoplu aileler, yerleşmiştir.

Yatağan kentinin nüfusunun artmaya başlamasıyla beraber yeni nüfusun barınabileceği yeni alanlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu alanlardan biri olan Dere Mahallesi'nin 2.230 km²'lik alanı içerisinde 950 civarında hane ve yaklaşık 4.000 nüfus bulunmaktadır. Yoğunlukla Yatağan'ın yerlisi sayılacak insanların oturduğu bu mahallenin sakinleri, Yatağanlılarla beraber, genellikle inşaat sektöründe çalışan Gümüşhaneliler ve yine genellikle mermer sektöründe çalışan Sinoplulardır. Yatağan'ın genellikle düşük gelirli kesiminin yaşadığı bu mahallede evler genellikle 1–2 katlı, bahçeli ve müstakil yapılarıdır. Müstakil evler dışında 5 katlı apartmanlarda toplam 120 daireden oluşan Esentepe Sitesi de bu mahallededir. Bu apartmanların çoğunda Yatağan'daki sanayi kuruluşlarından emekli olan işçiler oturmaktadır. Sınırları kent merkezine en uzak olan Dere Mahallesi'nde tarımsal faaliyetler de sıkça görülür. Buranın sakinleri arasında ya sadece tarımdan geçimlerini sağlayanlar ya da ek gelir kaynağı olması açısından tarımla uğraşanlar oldukça fazladır.

Yatağan'ın adı üstünde en yeni mahallesi olan Yenimahalle kentin en büyük mahallesidir. Kapladığı 12.111 km²'lik alanda 3.000'e yakın hanede 10.000'den fazla nüfus yaşamaktadır. TKİ ve TEK³'e ait lojmanların da içinde bulunduğu mahallede yol çeperlerinde 4-5 katlı apartmanlar, bunların arka kısmında da 1 veya 2 katlı müstakil binalar bulunmaktadır. Lojmanların da burada bulunmasının etkisiyle mahallenin sakinleri genellikle işçi kesiminden oluşmaktadır. Keza iki lojmandaki 750'den fazla hanede yaklaşık 3.500 nüfus yaşamaktadır. İşçilerin yanında diğer orta gelirli kesimlerin de yaşadığı mahallede kent merkezinde oturdukları halde, geçimini Yatağan'ın yakın köylerinde çiftçilik yaparak sağlayan birçok insan da yaşamaktadır.⁴

3.2 YATAĞAN ARAŞTIRMASININ KAPSAMI

Kentleşme yazını sanayileşme sürecine ekonomik ve toplumsal açıdan özel bir önem atfeder ve ayırıcı bir etmen olarak vurgu yapar. Muğla ve ilçelerin de ise dünden bugüne ekonomide tarımın belirleyiciliği giderek turizm sektörünün belirleyiciliğine dönüşmekte ve kentleşme sürecine damgasını vurmaktadır. Turizm ve sanayinin birbiri üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra her düzeydeki farklı gereksinimleri kentsel mekanı etkilemekte ve değiştirmektedir.

Sanayileşmeye dayalı kentleşmelerde kentte meydana gelen toplumsal değişme; iş bölümü, uzmanlaşma, istihdam alanları, yerleşme biçimleri, göç alıp verme şekilleri turizmin kentleşme için etkin olduğu değişme ve gelişmelerden farklıdır. Araştırmada örnek olarak yer alan Yatağan, Muğla genelinden bu yönü ile ayrılmaktadır.

Araştırma, Yatağan ilçe merkezi kentsel alanını, yaşayanlarını ve kurulu bulunan sanayi işletmelerinde çalışanları (özellikle Yatağan Termik Santralinde ve TKİ'ye bağlı Kömür İşletmelerinde çalışanları) kapsamaktadır. Önceki

³ Termik Santral çalışanları için genel olarak TEK çalışanları denilecektir. Ancak buranın çalışanları ve bunlara ait sosyal tesis ve araçları kullananlar arasında TEİAŞ ve YEİAŞ çalışanları da vardır. bu çalışmada geçen TEK her üçünü de kapsamaktadır.

⁴ Mahalleler ile ilgili veriler mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

bölümde belirtildiği gibi söz konusu işletmelerin yaklaşık 30 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır.

Yatağan'da yapılan bu çalışmaya benzer ölçekli bir çalışma daha önce yapılmamıştır. Buna karşın Kemal Kartal'ın 1976 yılında Ankara'da yaptığı, 1978 yılında "Kentleşme ve İnsan" adlı çalışması sanayileşme ve kentleşme ilişkisi bazında olmasa da toplumsal ilişkilerin ve yaşam biçiminin değişmesinde kentin konumunu ve Türkiye'deki kentleşmenin niteliklerini ortaya koymaktadır.

Yatağan çalışması kentleşme ve kentleşme değerlendirmesi için nüfus hareketlerinden çok sanayileşme faaliyetlerinin etkileri açısından irdelenecek bir tablo yaratmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Yatağan yeni kurulan bir kenttir ve kent ve kentliler aynı süreç içerisinde birbirini etkileyerek değişmeye başlamıştır. Bu anlamda bakıldığında Yatağana'a sanayide istihdam gerekçesi ile göç eden nüfus, var olan bir kente ulaşmamış, bizzat kendileri kentin oluşumunda, ortaya çıkmasında aktör olmuştur. Oysa, bu çalışma için örnek oluşturabilecek Kartal'ın çalışmasında, Çankırı'nın köylerinden Ankara'ya göç etmiş ailelerin, göç edenler öncesinde de mevcut olan ve kent niteliğine sahip bir mekandaki (Yani Ankara'daki) yerleşmeleri, kır-kent ilişkileri, her ikisindeki yaşam biçimleri, alışkanlıkları ve bunların değişimi izlenmiştir. Her ne kadar Yatağan çalışması özellikle mekanın kentsel niteliklerinin farklılığı ve 30 yıldan daha fazla bir süre sonra yapılmasıyla, Kartal'ın çalışmasından ayrılrsa da elde edilen bulguların, özellikle kırsaldan dönüşüm boyutunda şaşırtıcı bir derecede benzerliği dikkat çekmektedir.

Kartal'ın çalışma bulgularında özetle; köyden kente göç edenlerin kent yaşamına ve kente ilişkin davranış biçimine hemen uyum sağlayamadıkları, yatırımlarını öncelikle kente değil de geldikleri yerlere yaptıkları, kadının toplumsal yaşam ve iş yaşamında olmasının çok olumlu karşılanmadığı ancak bunun kentte bulunma süreleri arttıkça olumlu hale dönüştüğü, köyelerine ürün toplama, hasat, düğün, cenaze, asker gönderme v.s birçok nedenle gidilip geldiği belirlenmektedir. Daha sonraki bölümde sunulacağı gibi 30 yıldan fazla bir süre sonra yapılan Yatağan araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Yatağan hem mekansal hem de toplumsal yapı bakımından Ankara değildir. Ancak kırdan kente göç eden kitlelerin toplumsal ilişkilerindeki değişimlerin irdelenmesi ve Türkiye’de kentleşme niteliklerini ortaya koyan bulgular sunması açısından Kartal’ın çalışması Yatağan’daki kentleşme ve toplumsal değişmeye ışık tutmuştur.

Sanayide istihdam edilen nüfus Yatağan’da, Muğla merkez ilçe ve ilçelere göre daha fazladır. Bu oranlar, Muğla merkez ilçede %6,98, Bodrum’da %5,68, Dalaman’da, %9,22, Fethiye’de %3,22, Marmaris’de %3,38 Milas’da %8,53 iken Yatağan’da ise %11,87’dir⁵ (DPT;2004). Yatağan’ı diğer ilçelerden ayıran ve araştırma alanı olarak seçilmesini sağlayan başka bir belirgin özelliği de Santralin kent merkezine çok yakın mesafede kurulmuş olmasıdır.

Çalışma, Yatağan’ın sosyo-ekonomik durumunu, toplumsal yapısını belirleyecek ve bu yapıyı kentleşme açısından değerlendirerek; Türkiye’de kentleşmenin genel niteliklerinden farklılıkları ve benzerlikleri göz önünde bulundurarak, Muğla merkez ve diğer ilçeleri ile benzerliklerini ve farkının kuramsal bir çerçeve içinde değerlendirilmesini içermektedir. Bu değerlendirmede, Yatağan’ın sanayiye bağlı olarak biçimlenmesi gereken kentleşmesinin ortaya çıkardığı çevre sorunları, özellikle termik santralin yarattığı hava kirliliği ve buna ilişkin kent sakinlerinin tutumu çalışmada yer verilecek diğer bir boyuttur.

Araştırmanın örnekleme Yatağan ilçe merkezi sınırları içinde yer alan mahallelerin nüfus payları temelinde tabakalı örnekleme ile yapılmış ve her tabakada yer alan sokaklardan rasgele seçim yolu ile örnekleme ile anket uygulanmıştır.

Araştırmanın evreni olarak Yatağan ilçe merkezinde bulunan 4 mahalle (Akyol, Konak, Dere ve Yenimahalle) belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme hesabında %99 güven düzeyi ile çalışılmış ve hoş görülebilir hata oranı %3 olarak

---

⁵ Bu oranlar sadece ilçelerin kent merkezlerinde değil belde ve köylerle beraber ilçe genelindeki istihdam oranlarıdır.

kabul edilmiştir.⁶ Bütün bunlar çerçevesinde araştırma alanında yer alan 4 mahallenin nüfus paylarına göre örneklem uygulanmış; Yenimahallede 173, Akyol Mahallesi 51, Konak Mahallesi 40 ve Dere Mahallesi 66 olmak üzere toplam 330 anket yapılmıştır.

Kapalı uçlu, çoktan seçmeli ve çoğunlukla açık uçlu yanıtlardan oluşan ankette toplam 53 soru bulunmaktadır.

Yatağan kent merkezinde yapılan araştırmanın saha uygulaması öncesinde soruları sınamak üzere Yatağan kentinde 30'dan fazla anket uygulanmış, anket ve sorularda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Araştırmanın saha çalışmasında Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler ve Fen Edebiyat Fakültelerinde öğrenim gören 9 öğrenci görev almıştır. Anketörlere araştırma hakkında gerekli eğitim verildikten sonra uygulamaya geçilmiştir. Alan çalışması 2007 yılı Mayıs ayında ve 5 gün içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Anket uygulamasının ardından elde edilen veriler 14.0 versiyonlu SPSS programı yardımıyla istatistiksel hale dönüştürülmüş, çalışmanın amacına ve hipotezlerine uygun olmak üzere gerekli testler uygulanmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Yatağan, yönetsel açıdan kent konumuna 02.06.1944 tarihinde ulaşmıştır. Yine ülkemizdeki kentleşme ölçütleri açısından nüfus yönünden ise Yatağan'ın kent konumuna ulaşması 1980'li yılların başında gerçekleşmiştir. Özellikle nüfus açısından bakıldığında Yatağan'ın kent konumuna ulaşmasında ilçede faaliyete başlayan sanayi tesislerinin çok belirleyici bir rolü bulunmaktadır.

Yatağan'ı bağlı olduğu Muğla il merkezinden ve turizme dayalı olarak hızlı kentleşen Marmaris, Bodrum, Fethiye gibi Muğla ilinin diğer ilçelerinden ayıran farklı bir kentleşme dokusunu da üretmesi beklenmelidir. Muğla merkezin ekonomik açıdan durağan ve kendine yeterli yapısına karşın, turizmin geliştiği

⁶ Araştırma için gerekli olan örneklem genişliği hesabı, Hülya Çıngır'ın "Örnekleme Kuramı" (1990:261 Ankara) adlı kitabından yararlanılarak belirlenmiştir.

ilçelerinde kitlesel boyutlarda dışarıdan eklenen nüfus mekanı, ekonomik ve toplumsal yapıyı, çok önemli ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Aynı dönemlerde paralel bir gelişmeye konu olan Yatağan'da da bir nüfus hareketliliği olmakla birlikte, Yatağan'ın kentleşmesi farklı bir seyir izlemiştir.

Temel Hipotez

Kentleşme yazını çerçevesinde ele alındığında, son 30 yıllık süre içinde kentleşme düzeyi yükselen Yatağan'da temel dinamik sanayi olup, Muğla ili genelinden ayrılcı bir etkendir.

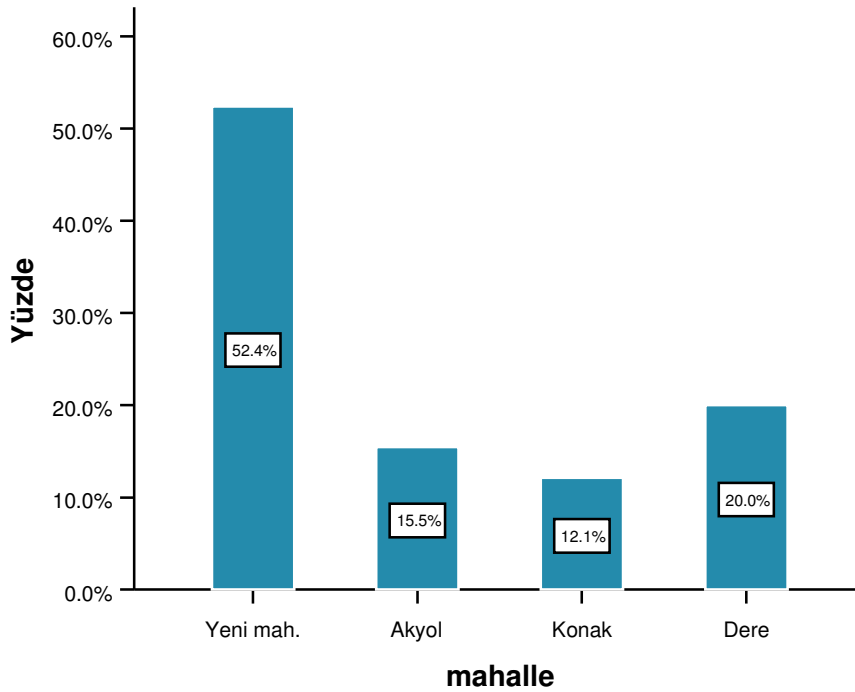
Alt Hipotez

Muğla ili sanayileşmesi içinde en yüksek paya sahip olmasına karşın Yatağan'da hala kırsal özellikler belirlenecek olup, sanayiye bağlı dönüşüm kentleşmenin nüfus boyutunda öne çıkacaktır.

3.4. ARAŞTIRMA BULGULARININ SUNUMU

Araştırma, Yatağan kent merkezindeki 4 mahallenin nüfuslarını da temsil edecek biçimde, tabakalı örnekleme ile rasgele seçim yoluyla anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede araştırma evreni Yatağan kent merkezindeki Yenimahalle, Akyol, Dere ve Konak mahalleri olarak belirlenmiştir.

Grafik 1. Yatağan Mahalleler

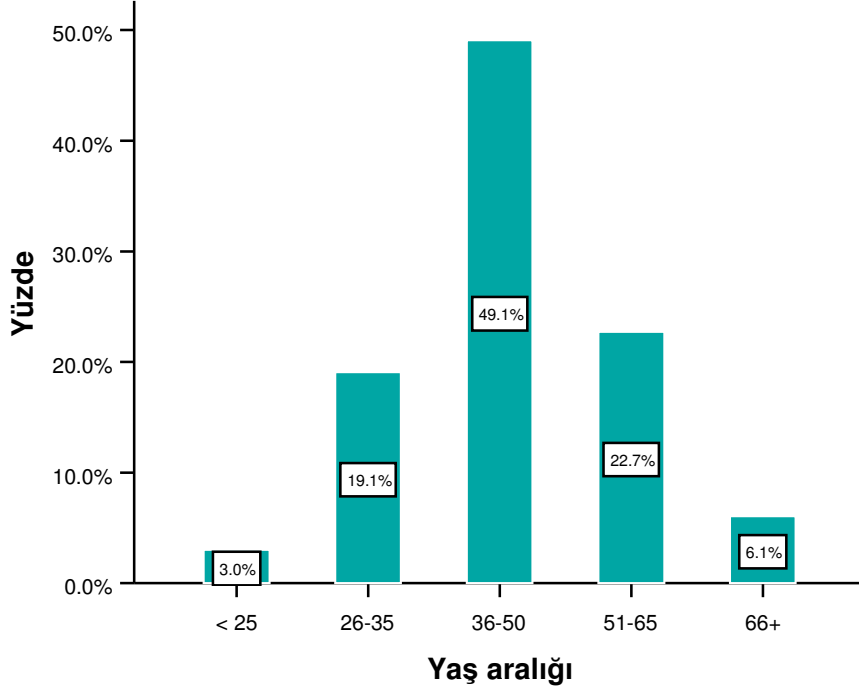

Bu örneklem sonucunda Akyol Mahallesinde 51 (%15,5), Yenimahallede 173 (%52,4), Konak Mahallesinde 40 (%12,1), Dere Mahallesinde ise 66 (%20) olmak üzere 330 anket uygulanmıştır.

3.4.1 DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Grafik 2. Ankete Katılanların Yaş Aralığı

Grafik 2'den de izlenilebileceği üzere araştırmaya katılanlardan %3'ü 25 yaşında veya daha küçükken, %19,1'i 26–35 yaşları arasında, %49,1'i 36-50, %22,7'si 51-65 yaşları arasında, %6,1'i 66 ve üzeri yaşlardadır. Araştırmaya katılan kitlenin yaş ortalaması 38,2'dir.

Tablo 9. Doğum Yerleri

	Dağılım	%
Yatağan	141	42,7
Yatağan Dışı	144	43,6
Muğla Civarı	45	13,6
Toplam	330	100,0

Araştırmada yer alanların %42,7'si Yatağan merkez, belde veya köylerinden; %13,6'sı Muğla merkez, ilçe veya köylerinden, başka bir deyişle civardan; %43,6'sı ise Muğla veya Yatağan dışından olduklarını belirtmiştir. Bununla birlikte araştırmaya katılanların nerelisiniz sorusuna verdikleri yanıt aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 10. Nerelisiniz?

	Dağılım	%
Yatağan Merkez	74	22,4
Yatağan Köy	58	17,6
Yatağan Dışı/Kent	94	28,5
Yatağan Dışı Köy	52	15,8
Muğla Civarı Kent	29	8,8
Muğla Civarı Köy	23	7,0
Toplam	330	100,0

Araştırmaya katılanların %22,4'ü nerelisiniz sorusuna Yatağan merkezden olduğunu belirtirken, %17,6'sı Yatağan'ın köylerinden, %8,8'i Muğla merkez ve ilçelerinden %7'si Muğla köylerinden, %28,5'i Muğla ve Yatağan dışı kentlerden, %15,8'i ise Muğla ve Yatağan dışı köylerden olduklarını belirtmiştir. Bir başka deyişle araştırmaya katılanların %53,1'i nerelisiniz sorusuna köy, %46,9'u ise kent yanıtlarını vermiştir.

Tablo 11. Çocukluğun Geçtiği Yer

	Dağılım	%
Köy	122	37,0
Kasaba	121	36,7
Kent	67	20,3
Büyükşehir	20	6,1
Toplam	330	100,0

Araştırma bulguları görüşülenlerin %37'sinin çocukluğunun köyde, %36,7'sinin kasabada, %20,3'ünün kentte, %6,1'inin ise büyükşehirde geçtiğini göstermektedir⁷.

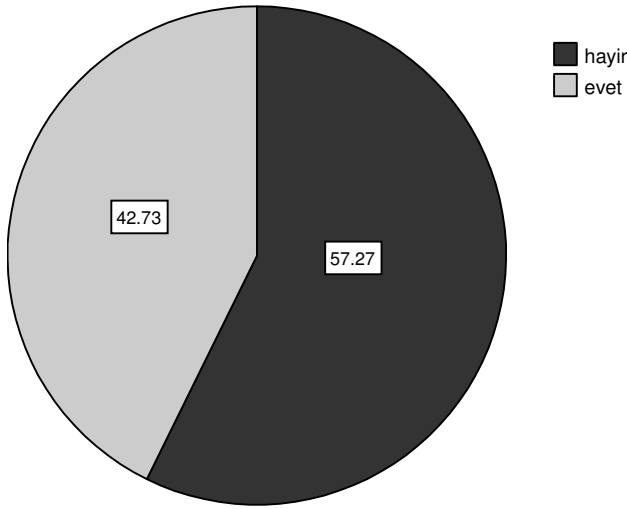
Tablo 12. Yatağan'da Kaldığı Süre

	Dağılım	%
1 yıldan az	7	2,1
2-5 yıl	29	8,8
6-10 yıl	22	6,7
11-20 yıl	70	21,2
20 yıldan fazla	90	27,3
Yatağanlı	112	33,9
Toplam	330	100,0

⁷ Tablo 9-10 ve 11 nolu tablolar birbirlerini tutmuyor görünmektedir. Ancak ülkemizde insanlar açısından doğduğunuz yer ve nerelisiniz soruları ayrı ayrı anlamlar içermektedir. Yukarıdaki tablolar görüşülenlerin bu sorulara verdikleri yanıtlar bir araya getirilerek oluşturulmuştur.

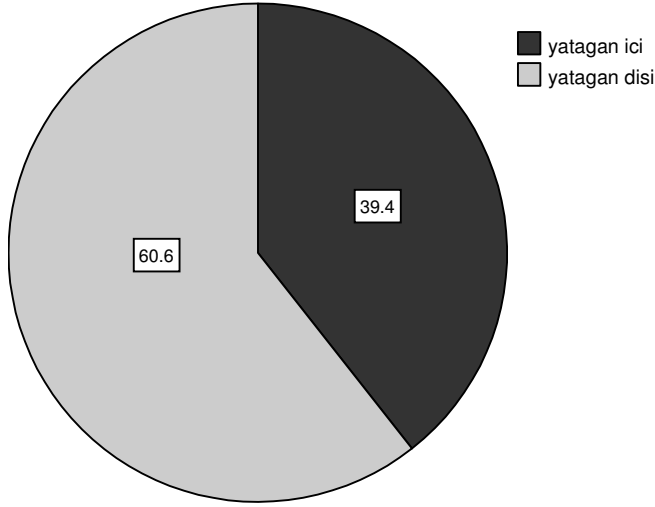
Araştırma bulgularına göre, görüşülenlerin %2,1'i 1 yıldan az, %8,8'i 2-5 yıl , %6,7'si 6-10 yıldan beri Yatağan'da yaşamaktadır. Görüşülenlerin %21,2'si 10-20 yıl, %27,3'ü 20 yıldan fazla bir süreden bu yana Yatağan'da yaşarken, %33,9'u Yatağanlı'dır.

Şekil 1. Anne Babanız Yatağan'da Yaşadı mı?

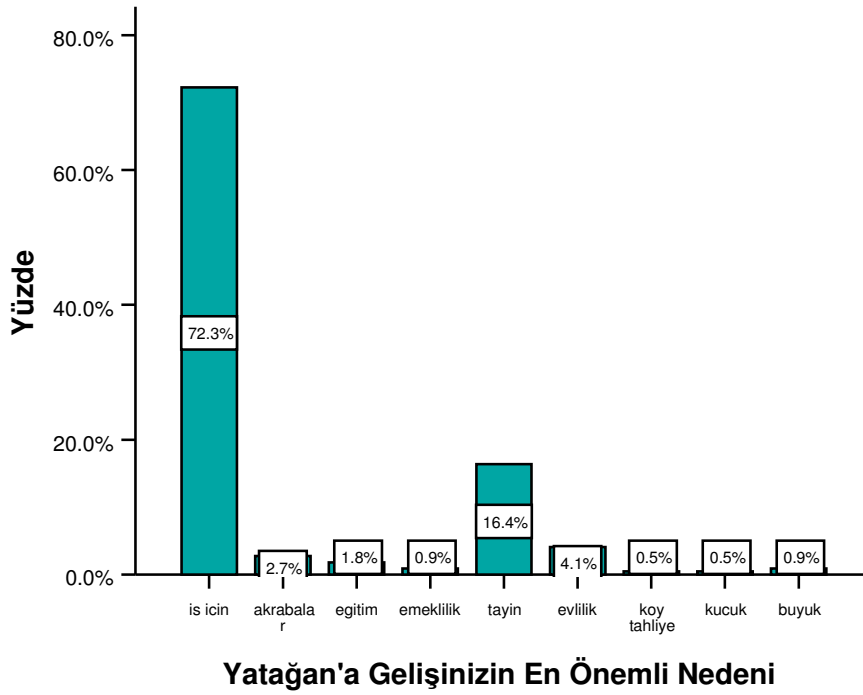
Araştırmaya katılanlardan %42,73'ü, anne babasının bir süre de olsa Yatağan'da yaşadığını söylerken, %57,27'si ise Yatağan'da hiç yaşamadığını söylemiştir.

Şekil 2. Anne Babanız Şu Anda Nerede Yaşıyor?

Şekil 2'den de izlenebileceği gibi araştırmaya katılanların %39,4'ünün anne-babası halen Yatağan'da yaşarken %60,6'sı şu anda Yatağan dışında yaşamaktadır.

Grafik 3. Yatağan'a Gelme Nedeni

Yatağan'a Gelişinizin En Önemli Nedeni

Grafik 3'e göre, beklenildiği gibi Yatağan'a gelenlerin büyük çoğunluğu (%72,3 iş, %16,4 tayin) buraya gelme nedenleri olarak işi göstermiştir. Grafikte %0,5 oranla görünen köy tahliyesi ile geldiğini belirten görüşmeciler "Santralin" kurulması nedeniyle köylerinin boşaltıldığını söylemişleridir.

Tablo 13. Başka Kentte Yaşayan Yakın Akraba

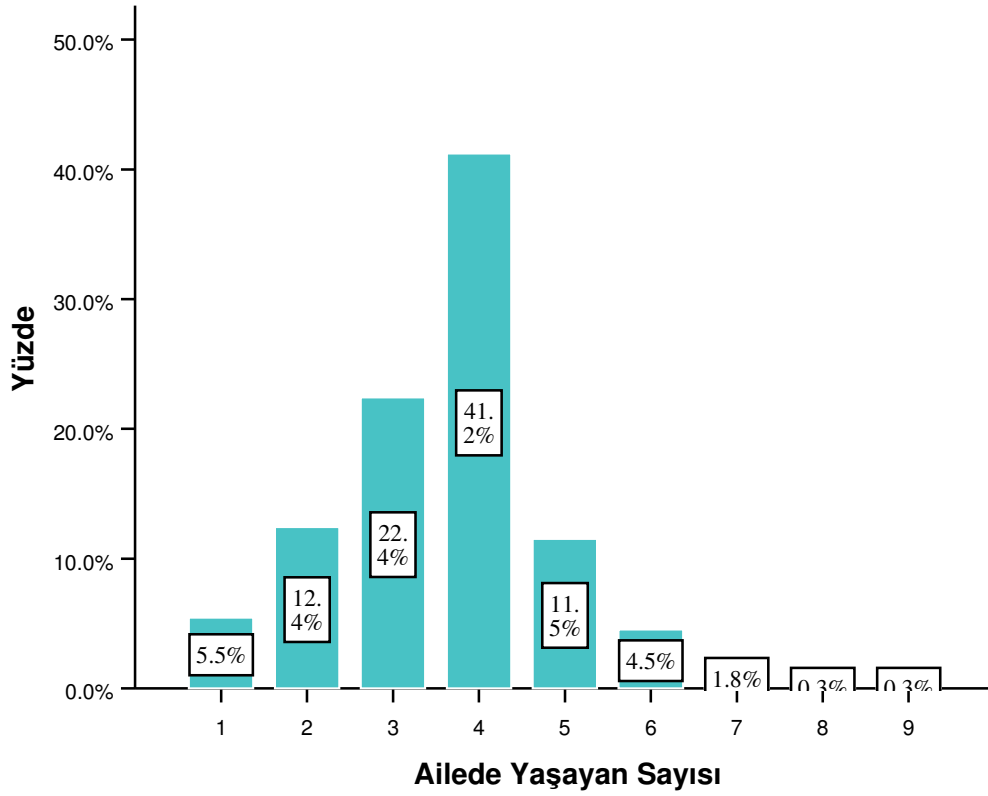
	Dağılım	%
Yok	21	20,0
Var	84	80,0
Toplam	105	100,0

Tablo 13'e göre kendisi Yatağan merkezden olup da Yatağan dışında yakın akrabası yaşayanlar %80'ken, Yatağan dışında başka bir yerde herhangi bir akrabası yaşamayanlar %20'dir.

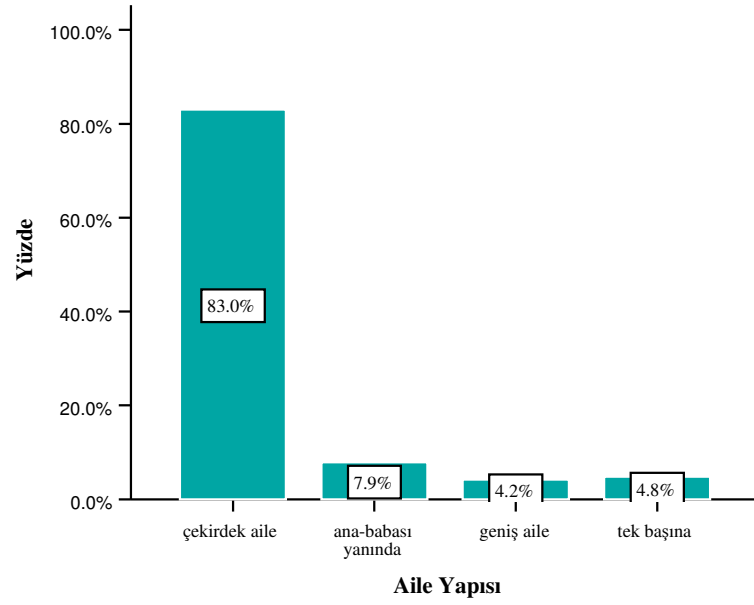
Tablo 14. Medeni Durum

	Dağılım	%
Evli	293	88,8
Bekar	24	7,3
Dul	13	3,9
Toplam	330	100,0

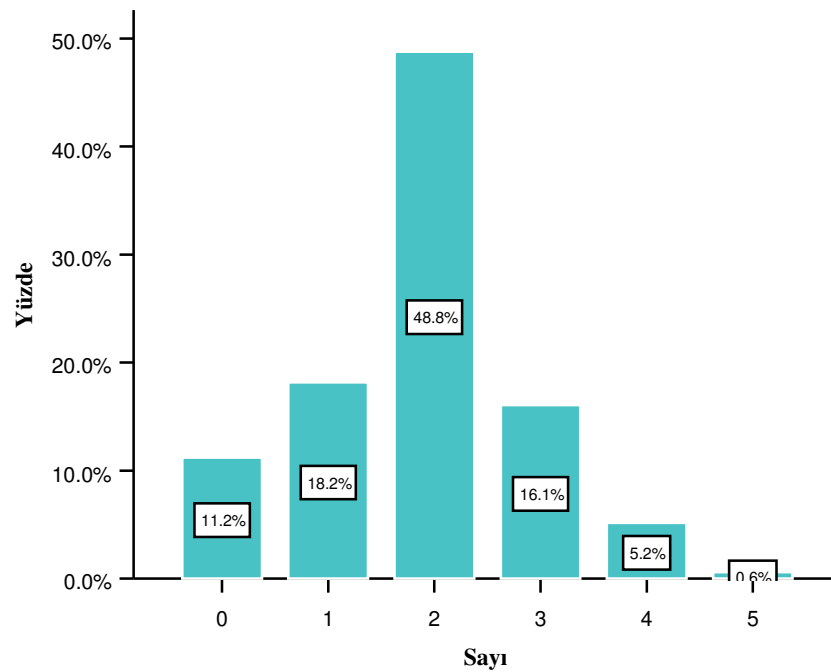
Araştırmaya katılanların %88,8'i evli olduklarını belirtmişken, %7,3'ü bekar, % 3,9'u ise dul olduklarını belirtmiştir.

Grafik 4. Hane Halkı Sayısı

Grafik 4'e göre araştırmaya katılanların %41,2'si hane halkı sayısını 4 olarak belirtmişken % 22,4'ü 3, %11,5'i 5 olarak bildirmiştir. Hane halkı sayısının 6 veya daha fazla olduğunu söyleyenler %6,9 iken, 2 olduğunu söyleyenler %12,4'tür. Tek başına yaşına yaşadıklarını söyleyenler ise %5,5'tür. Bu verilere göre Yatağan kent merkezindeki hane halkı sayısı büyüklüğü ortalama 3,651 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama DİE 2000 verilerine göre Yatağan'da 3,49'dur (DİE,2002).

Grafik 5. Hanelerin Aile Yapısı

Hane halkı büyüklüğünü ortalama olarak yaklaşık 3,6 bulunan Yatağan'da hanelerin %83'lük bir oranla çekirdek aile yapısında oldukları gözlemlenmektedir. Bunun yanında, anne babasıyla beraber yaşayanlar ve ailenin kuzen, gelin damat gibi diğer fertlerinin de bir arada yaşadığı geleneksel aile oranı azımsanmayacak miktarda toplam %12,1'dir.

Grafik 6. Çocuk Sayısı

Grafikten 6'dan da izlenilebileceği gibi Yatağan kent merkezinde yaşayanlar genellikle (%48,8) 2 çocuklu ailelerden oluşmuştur. Araştırmaya katılanların %11,2'si çocuk sahibi olmadıklarını belirtmiştir. Görüşülenlerin %18,2'si 1 çocukları, %16,1'i 3 çocukları, %5,2'si 4 çocukları, %0,6'sı ise 5 çocukları olduğunu söylemiştir.

Tablo 15. Öğrenim Durumları

Öğrenim Durumu	Miktar	%	Eşinin Öğrenim Durumu	Miktar	%
İlkokuldan mezun	134	40.6	İlkokuldan mezun	144	43.6
Ortaokuldan mezun	45	13.6	Ortaokuldan mezun	35	10.6
Liseden mezun	103	31.2	Liseden mezun	71	21.5
Üniversite mezunu	43	13.0	Üniversite mezunu	34	10.3
Okuma-yazma bilmiyor	3	.9	Okuma-yazma bilmiyor	9	2.7
Okur-yazar	2	.6	Bekar/Dul	37	11.2
Toplam	330	100.0	Toplam	330	100.0

Yukarıdaki tablodan da izlenilebileceği gibi araştırmaya katılanların kendileri ve eşleri çoğunlukla okuma yazma bilmektedir. Ancak bunların birçoğunu (Kendileri %54,2; eşleri %54,2) ilk ve ortaokul mezunu oluşturmaktadır. Ankette görüşülenler %13'ü kendilerinin üniversite mezunu; %10,3'ü ise eşlerinin üniversite mezunu olduğunu bildirmiştir. Görüşülenlerin %31,2'si lise mezunu iken, eşleri lise mezunu olanlar %21,5'tir. Yatağan'da okuma yazma bilmeyenlerin oranı çok düşüktür. Görüşülenlerin %0,9'u kendisinin, %2,7'si ise eşinin okuma yazma bilmediğini söylemiştir.

Tablo 16. Çocukların Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Birinci Çocuk %	İkinci Çocuk %	Üçüncü Çocuk %	Dördüncü Çocuk %
Okul öncesi	8.2	6.4	8.5	5.6
Kreş	2.1	1.7	1.4	0
İlkokul devam	11.0	15.5	14.1	16,7
Orta devam	3.4	8.2	11.3	5.6
Lise devam	15.8	15.0	11.3	22.2
Uni. Devam	13.4	12.4	7.0	0
İlkokul mezun	5.8	5.6	8.5	5.6
Orta mezun	6.5	6.9	8.5	0
Lise mezun	11.3	14.6	22.5	27.8
Uni. Mezun	19.5	9.9	5.6	11.1
Hiç okumadı	.7	.9	0	0
Uni hazırlanıyor	2.4	3.0	1.4	5.6
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

Yukarıdaki tabloya göre araştırmaya katılanların çocuklarının öğrenimlerini sürdürme eğilimleri gösterdikleri izlenmektedir. Hiç okula gitmeyeler ilk çocuklar da %0,7 iken, sadece ilk veya ortaokuldan mezun olanlar %5–6 civarındadır. Çocuk sayısı arttıkça öğrenim, görme yüzdesi de artmaktadır.

Tablo 17. Oturulan Konutun Türü-Mülkiyeti

		Oturduğunuz Konutun Mülkiyet Durumu Nedir?			Oturulan Konutun Toplam İçindeki %	Toplam
		Kendi	Kira	Lojman		
Oturduğunuz Konutun Türü Nedir?	Gecekondu	%60.0	%40.0	%0.	%49.7	%100.0
	Müstakil	%75.6	%23.2	%1.2	%1.5	%100.0
	Apartman	%28.6	%22.4	%49.1	%48.8	%100.0
	Toplam	%52.4	%23.0	%24.5	%100.0	%100.0

Araştırmaya katılanların %49,7'si müstakil evlerde oturduklarını belirtirken %48,8'i apartmanda, % 1,5'i ise gecekonduya oturduklarını belirtmiştir. Kentteki kurulu sanayi işletmenlerinin konaklamaya yönelik sosyal tesislere sahip olması ile Yatağan'lıların kendilere ait evlerde oturmuş olmaları gecekonduların yok denecek kadar az olmasına yol açmıştır. Sanayi istihdamına dayalı bir yerleşme olması kendiliğinden kırsaldan göçün önünü kesmiş, gecekondu oluşumunu engellemiştir.

Tablo 18. Başka Konutunuz Var mı?

	%
Evet	23.4
Hayır	67.6
Toplam	100.0

Tablo 18'e göre araştırmaya katılanların %67,6 sı oturdukları konuttan başka konutları olmadıklarını söylerken, %33,4'ü başka konutları olduklarını söylemiştir. Başka konutu olduğunu söylerin yarıya yakını lojmanlarda oturanlardan oluşmaktadır.

3.4.2 MESLEKİ GÖSTERGELER

Tablo 19. Çalışan Sayısı

Çalışan Sayısı	%
1	76.1
2	19.1
3	4.2
Çalışan yok	.6
Toplam	100.0

Tablo19'dan da anlaşılacağı gibi Yatağan kent merkezinde hanelerin %76,1'inde, gelir getirici bir işte yalnız 1 (bir) kişi çalışırken; %19,1'inde 2 (iki), %4,2'sinde ise 3 (üç) kişi çalışmaktadır. Araştırmaya katılanların %0,6'sı hanelerinde gelir getirici bir işte çalışan olmadığını belirtmiştir.

Tablo 20. Mesleklerin Dağılımı

	%
Belediye İşçisi	2,4
Çalışmıyor	,6
Çiftçi	3,6
Emekli	13,0
Esnaf	19,7
Geli (TKİ) İşçisi	9,1
İnşaat İşçisi	3,6
Özel Sektör İşçi	2,4
İşportacı	,9
Memur	10,9
Mermer İşçisi	7,0
Mermerci	,3
Mühendis	1,5
Öğretmen	1,5
Özel	2,7
Serbest Meslek	2,4
Şoför	2,1
TEK (Santral) İşçisi	12,1
Zanaatkar	2,4
Zanaatkar Birinin Yanında	1,5
Toplam	100,0

Bir işçi kenti olarak görülen Yatağan'da mesleklerin dağılımında beklenildiği gibi işçi ağırlıklı bir yapı dikkati çekmektedir. Araştırmaya katılanların (görüülenler rasgele örneklem yöntemiyle belirlenmiştir) %36,6'sı TEK işçisi, TKİ işçisi, mermer işçisi, Belediye işçisi veya özelde işçi, kısaca işçi olduklarını belirtmiştir. İşlerini emekli olarak (%13) tanımlayanlarında içinde işçi emeklileri olduğu hesap edildiğinde Yatağan kent merkezinde yaşayanların genellikle işçi aileleri oldukları görünmektedir.

Tablo 21. Şu Anda Yaptığı İşten Önceki İşi

	%
Aynı	42.1
Çeşitli	2.1
Çiftçi	7.3
Esnaf	5.8
Ev hanımı	8.8
İnşaatçı	3.6
İşçi	8.2
Memur	8.5
Öğretmen	2.1
Özel	3.9
Serbest	3.6
Şoför	1.5
Zanaatkar	2.4
Toplam	100.0

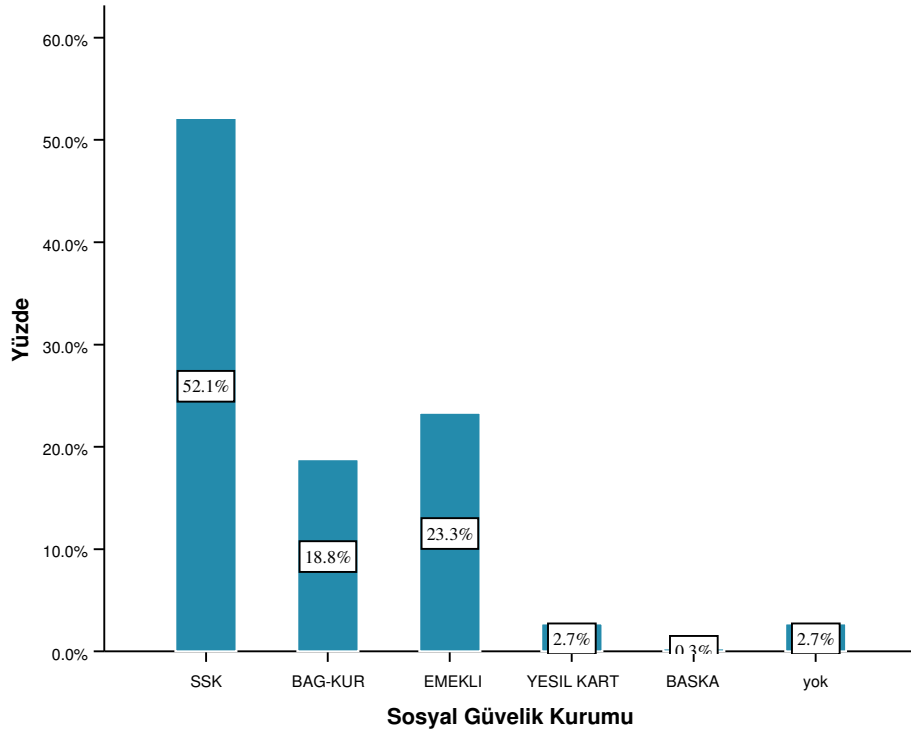
Yatağan'ın toplumsal ve ekonomik yapısının şekillenmesinin temeli tarıma dayalı üretim biçiminin yerini sanayiye dayalı üretim biçiminin yer almasıyla olmuştur. Yatağan bu değişimi, kentin ana ekonomik unsuru olan termik santral, onun çalışanları, ona bağlı diğer sektörlerde çalışanlar ile beraber gerçekleştirmiştir. Araştırma bulgularından da izlenebileceği gibi; “şu anda yaptığınız işten önce ne iş yapardınız sorusuna katılımcıların %42,1’i aynı işi yapıyordum yanıtını vermiştir. Bu yanıtlar ve anket esnasındaki görüşmelerden elde edilen izlenimler “aynı işi yapıyordum” yanıtının, “ilk işim” olarak da algılanılabileceğidir. Yine tabloda da görebileceğimiz üzere katılımcıların %7,3’ü daha önce tarımla uğraştıklarını belirtmiştir. Bireylerin toplumsal davranışlarını belirleyen önemli unsurlardan biri de kendilerinin ya da “babalarının” meslekleridir.

Tablo 22. Babasının İşi

	Dağılım	%
Çiftçi	145	43.9
Esnaf	65	19.7
İşçi	59	17.8
Memur	34	10.3
Özel/serbest	27	8.1
Toplam	330	100.0

Tablo 22'den de izlenilebileceği gibi görüşülenlerin %43,9'u babalarının tarımla uğraştıklarını söylerken, %17,8'i babalarının işçi olduğunu söylemiştir. Yine görüşülenlerin %19,7'si babalarının esnaf, %10,3'ü memur olduğunu, %8,1'i ise özel/serbest meslek sahibi olduğunu söylemiştir.

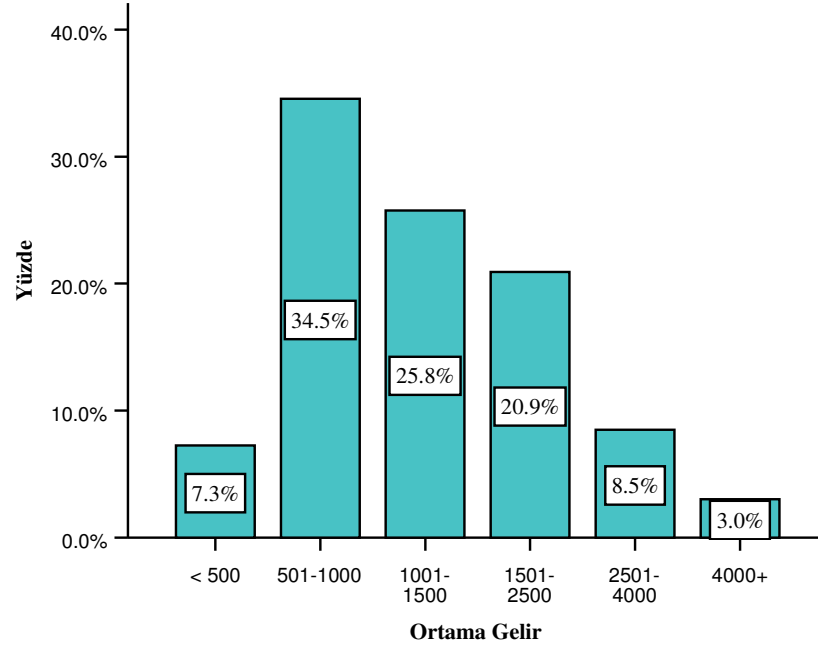
Grafik 7. Sosyal Güvenlik Durumu

Bir işçi kenti olarak görülen Yatağan'da araştırmaya katılanların %52,1'i SSK'ye bağlı olduğunu belirtirken, %23,3'ü Emekli Sandığına, %18,8'i Bağ-Kur'a bağlı olduğunu belirtmiştir. Görüşülenlerin %2,7'si yeşil kart sahibiyken, %0,3'ü başka bir sosyal güvenliğe sahip olup, %2,7'si ise herhangi bir sosyal güvenliğe sahip olmadıklarını söylemiştir.

3.4.3 GELİR VE HARCAMAYA İLİŞKİN GÖSTERGELER

Grafik 8. Hane Bazında Aylık Ortalama Gelir

Yapılan temel iş ve ek gelirler sonucu elde edilen ortalama gelir hanelerin %7,3'ünde 500 YTL'den az, %34,5'inde 501-1000 YTL, %25,8'inde 1001-1500 YTL, %20,9'u 1501-2500 YTL, %8,5'inde 2501-4000 YTL arasında, %3'ünde ise 4000 YTL'den fazla olarak hesaplanmıştır.

Tablo 23. Hanelerin Aylık Gelirlerini Harcadıkları En Önemli Kalem

Harcama	1. En Çok %	2. En Çok %	3. En Çok %
Konut Harcamaları	5,2	,6	1.5
Kira	15,5	9,4	8.2
Yiyecek	38,2	37,3	12.7
Sağlık	4,2	10,6	7.3
Eğitim	22,7	9,7	6.7
Giyim	1,2	13,3	14.8
Eğlence	0	,6	1.2
Ulaşım	,6	,3	,6
Elektrik/Su	,9	8,2	22.4
Isıtma	0	,3	2.7
Telefon	,9	2,4	7.3
Başka	,3	,3	1.5
Tasarruf	,3	,9	2.4
Borç Ödeme	6,1	3,3	5.2
Kredi Kartı Borcu	3,9	2,7	5.5
Toplam	100,0	100,0	100.0

Tablo 23'den de izlenilebileceği gibi Yatağan'da hane bazında yapılan harcamalarda ilk sırada yiyecek veya eğitime harcama yapılmaktadır. En önemli bir diğer harcama kalemi ise kira harcamaları olmaktadır. Ailelerin diğer önemli harcama kalemlerini de elektrik/su, giyim, borç ve kredi kartı borcu ödeme kalemleri oluşturmaktadır.

Tablo 24. Tasarrufların En Çok Kullanıldığı Yer

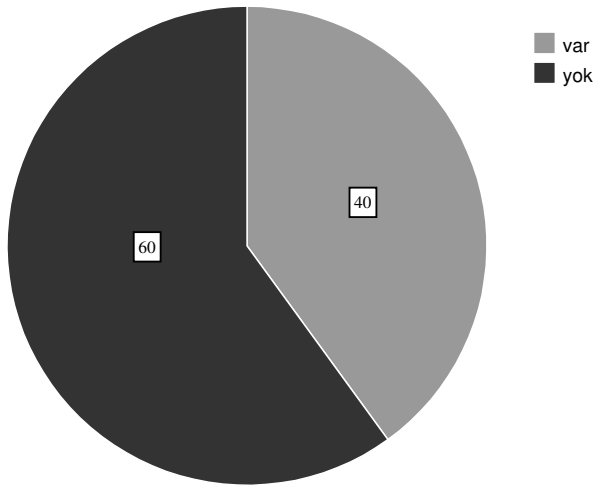
	%
Konut(Yatağan)	7,3
Konut(Memleket)	6,1
Arsa(Yatağan)	,9
Arsa(Memleket)	1,5
Tarla (Memleket)	,9
Bankaya	13,3
Altın	4,2
Döviz	,3
Biriktiremiyorum	62,4
Başka	3,0
Toplam	100,0

Tasarruflarınızı en çok nerede kullanıyorsunuz sorusu için görüşmecilerin %62,4'ü para 'biriktiremediklerini' belirtirken, memleketlerinden gayrimenkul aldıklarını belirtenlerin oranı %8,5, Yatağan'dan gayrimenkul

aldıklarını belirtenlerin oranı %8,2'dir. Biriktirdiği parayı bankaya yatıranların oranı ise %13,3'tür.

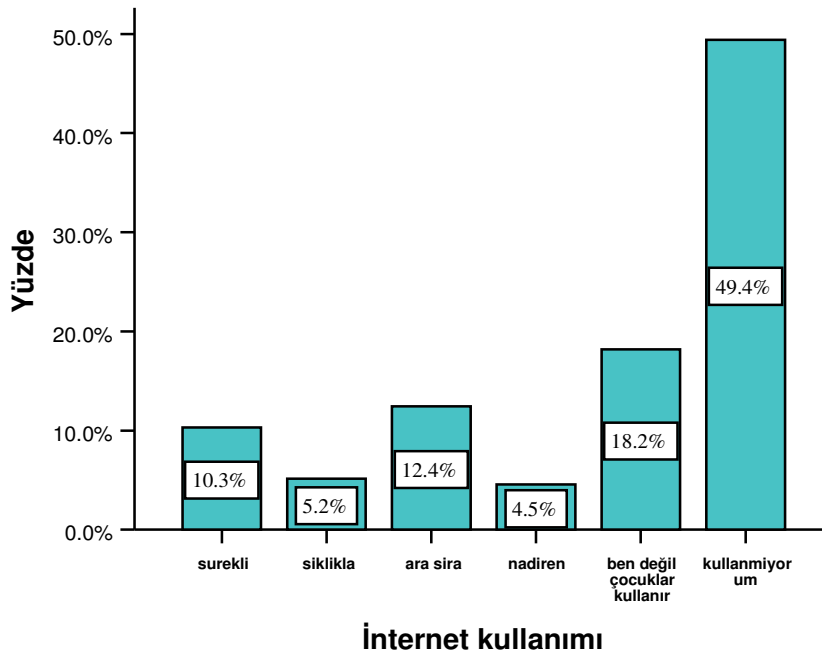
3.4.4 KENTSEL TUTUM VE DAVRANIŞA İLİŞKİN GÖSTERGELER

Şekil 3. Evdeki Bilgisayar Varlığı

Araştırmaya katılanların %60'ı evlerinde bilgisayarları olmadığını, belirtirken %40'ı ise bilgisayarları bulunduğunu belirtmiştir.

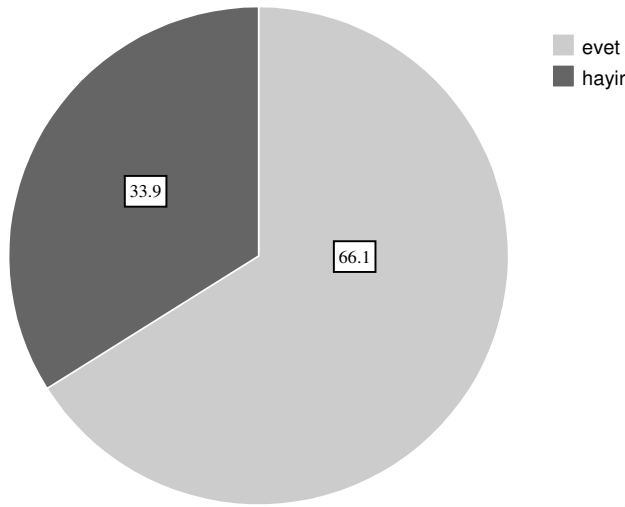
Grafik 9. Yatağan'da İnternet Kullanımı

Araştırmaya katılanların %49,4'ü hiç internet kullanmadıklarını, %18,2'si kendisinin değil de çocuklarının internet kullandıklarını, %4,5'i nadiren, %12,4'ü ise ara sıra kullandıklarını söylemiştir. Sıklıkla internet kullandıklarını belirtenler %5,2, sürekli kullandıklarını söyleyenler ise %10,3'tür.

Şekil 4. Yatağan'da Kredi Kartı Kullanımı

Şekil 4'ten de izlenilebileceği gibi görüşmeye katılanların %33,9'u kredi kartı kullanmadığını söylerken, %66,1'i kredi kartı kullandığını söylemiştir.

Tablo 25. Tatil Yapar mısınız?/Nerede?

	Dağılım	%		Dağılım	%
Hayır	175	53,0	Deniz Çadır	25	19,9
Evet	155	47,0	Deniz Günübirlik	32	25,4
Toplam	330	100,0	Deniz Otel/Pansiyon	19	15,1
			Deniz Yazlık	12	9,5
			Memleket	38	30,1
			Toplam	126	100,0

Tablo 25'e göre Yatağan'da yaşayanların %53'ü tatil yapmadıklarını belirtirken, %47'si tatil yaptıklarını belirtmiştir. Tatil yaptığını söyleyip de nerede sorusuna yanıt verenlerin %30,1'i memleketlerinde tatil yaptıklarını söylerken %25,4'ü günübirlik tatil yaptıklarını söylemiştir. Bununla beraber tatil yapar

mısınız sorusuna evet yanıtını verenlerden 39'u nerede sorusuna yanıt vermemiştir.

Tablo 26. Elinize Birdenbire Çok Miktarda (Örneğin 500 Milyar) Para Geçse, Bununla Nerede Mal Alırdınız?

	%
Yatağan İçinden	22,7
Yatağan Dışından	28,2
Memleketimden	12,4
Deniz Kenarından	11,2
Hayır-Yatırım Yapardım	19,1
Düşünmedim	6,4
Toplam	100,0

Tablo 26’da elinize birdenbire çok miktarda para geçse nerede mal alırdınız sorusuna Yatağan’dan diyenlerin oranı%22,7 iken %51,8’i Yatağan’dan mal almayacaklarını belirtmiştir. Görüşmeler sırasında ısrarla “nereden mal alırsınız” sorusunun sorulmasına rağmen görüşülenlerin %19,1’lik bir kesimi “hayır ya da yatırım yaparım” yanıtını vermiştir.

3.4.5 KENTİ ALGILAMA İLE İLGİLİ GÖSTERGELER

Tablo 27. Yatağan Kent midir? Neden?

		Sizce Yatağan Kent midir?				Toplam	
		Evet		Hayır			
Neden	Gelişmemiş	0		32	14.2%	32	9.7%
	Küçük	2	1.9%	49	21.7%	51	15.5%
	Sosyal aktivite yok	0		59	26.1%	59	17.9%
	Hiç bir şey yok	0		17	7.5%	17	5.2%
	İlçe merkezi olduğu için	32	30.8%	4	1.8%	36	10.9%
	Sanayi olduğu için	24	23.1%	0		24	7.3%
	Çevre kirliliği	0		6	2.7%	6	1.8%
	Ekonomik nedenler	1	1.0%	1	.4%	2	.6%
	Hizmet yetersiz	0		16	7.1%	16	4.8%
	Sosyal aktivite var	19	18.3%	0		19	5.8%
	Gelişmiş	17	16.3%	0		17	5.2%
	Bilmiyorum	1	1.0%	16	7.1%	17	5.2%
	Büyük kasaba	6	5.8%	23	10.2%	29	8.8%
	Olmaya çalışıyor	2	1.9%	3	1.3%	5	1.5%
Toplam		104	100.0%	226	100.0%	330	100.0

Tablo 27'ye göre araştırmaya katılanların %68,5'i Yatağan'ı kent olarak görmediklerini, %31,5'i ise kent olarak gördüklerini söylemiştir. Kent değildir diyenler; Yatağan'ın küçük, gelişmemiş, sosyal yönden zayıf ve hizmetin az olması nedeniyle kent olmadığını söylerken, Yatağan'ın kent olduğunu söyleyenler bunu; ilçe merkezi olması, sanayinin var olması ve sosyal aktivitelerin varlığına bağlamışlardır.

Tablo 28. Siz Kentli misiniz?

	Dağılım	%
Evet	149	45,2
Hayır	181	54,8
Toplam	330	100,0

Yatağan'ı kent olarak görenlerin oranı %33,4 iken kendini kentli olarak tanımlayanların oranı %45,2'ye yükselmektedir. Kendini kentli olarak tanımlamayanların oranı ise %54,8'dir.

Tablo 29. Başka Bir Semte Veya Kente Taşınmak İstiyor musunuz?

	Dağılım	%
Evet	140	42,4
Hayır	190	57,6
Toplam	330	100,0

Yukarıdaki tablodan da izlenilebileceği gibi görüşmeye katılanların %42,4'ü başka bir semte veya kente taşınmak istediklerini belirtirken, taşınmak istemeyenler %57,6'dır.

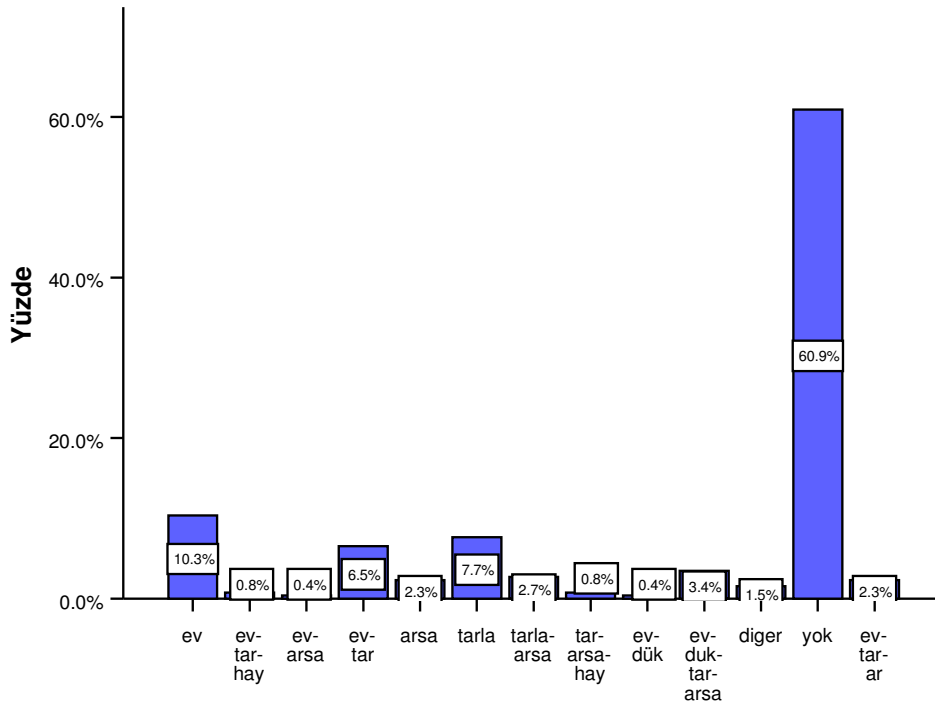
Tablo 30. Nereye Taşınmak İstiyorsunuz? Niçin?

Nereye?	Dağılım	%	Niçin?	Dağılım	%
Yatağan İçi	5	3,	Temiz Hava	41	32,8
Yatağan Dışı	135	96,4	İş İçin	15	12,0
Toplam	140	100,0	Eğitim	4	3,2
			Daha Büyük Bir Kent İçin	25	20,0
			Memleketim	37	29,6
			Evim Virane	1	,8
			Dışlanma	2	1,6
			Toplam	125	100,0

Taşınmak isteyenlerin %96,4'ü Yatağan dışında bir yere taşınmak isterken bunun nedeni olarak da %32,8'i Yatağan'ın kirli havasından kurtulmayı, %29,6'sı memleketine gitmek istemeyi, %20'si ise büyük bir yere gitmek istemelerini göstermiştir.

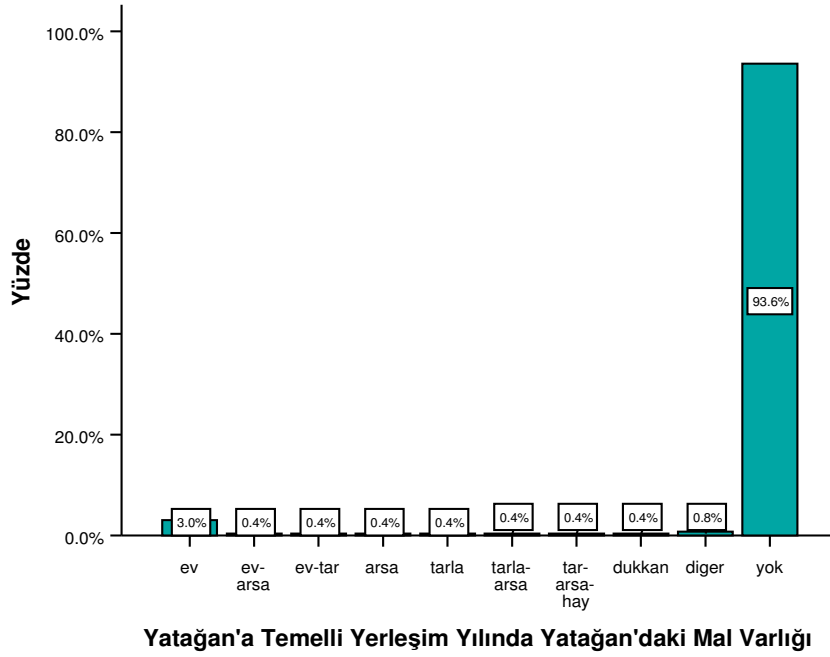
3.4.6 KIRLA İLİŞKİYE AİT GÖSTERGELER

Grafik 10. Temelli Yerleşim Yılında Köyde/Memlekette Mal Varlığı

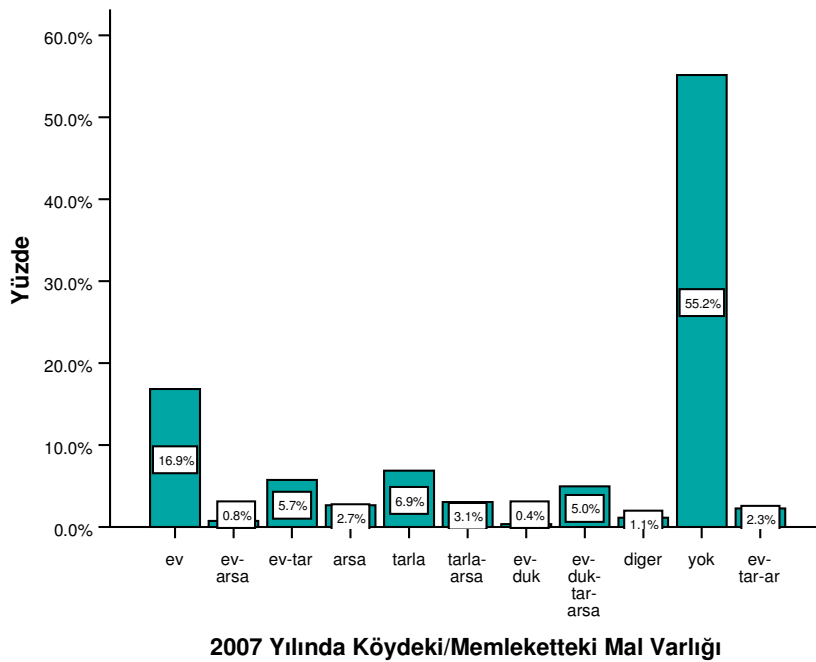

Temelli Yerleşim Yılında Köydeki/Memleketteki Mal Varlığı

Grafik 10'dan da izleneceği üzere araştırmaya katılanlarının %60,9'u Yatağan'a yerleşme yılında memleketlerinde ya da köylerinde malvarlıklarının olmadıklarını belirtirken; geri kalan %39,1'lik kesim ev, tarla, dükkan vs. gibi gayrimenkulleri olduklarını belirtmiştir. Görüşülenlerin % 10,3'ü temelli yerleşim yılında memleket veya köylerinde evleri olduğunu belirtirken sadece tarlası olduğunu belirtenler %7,7'dir. Ev ve tarlası olduğunu belirtenler görüşülenlerin %6,5'i iken; ev, tarla ve arsası olduğunu belirtenler %2,3'dür.

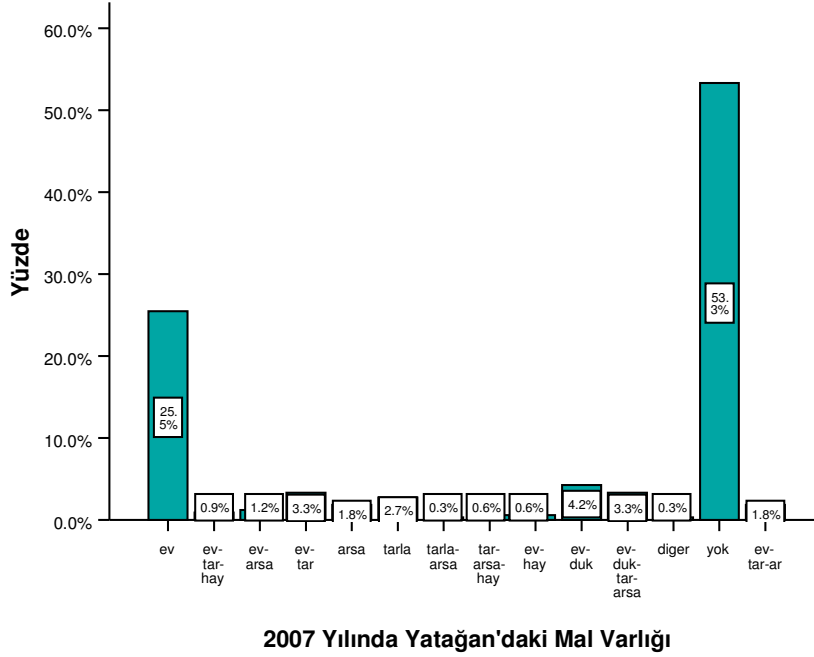
Grafik 11. Temelli Yerleşim Yılında Yatağan'daki Mal Varlığı

Grafik 11 den de izlenilebileceği üzere görüşmecilerin %93,6'sı temelli yerleşim yılında Yatağan'da mal varlıklarının olmadığını belirtirken, %3'lük bir kesim evlerinin olduğunu belirtmiştir.

Grafik 12. 2007 Yılında Köydeki/Memleketteki Mal Varlığı

Araştırmaya katılanların %55,2'si 2007 yılında köyde ya da memlekette herhangi bir mal varlığı olmadığını söylemiştir. Sadece evi olduğunu söyleyen %16,9 iken %5,7'si evi ve tarlası. %6,9'u tarlası, %5'i ev, dükkan, tarla ve arsası, %3,1'ide tarla ve arsası olduklarını söylemiştir.

Grafik 13. 2007 Yılında Yatağan'daki Mal Varlığı

Grafik 13'den de izlenebileceği üzere görüşülenlerin %53,3'ü 2007 yılında Yatağan'da herhangi bir mal varlıkları olmadıklarını söylemiştir. Görüşülenlerin %25,5'i evi %4,2'si ev ve dükkanı, %3,3'ü ev ve tarlası, %2,7'si tarlası olduğunu söylemiştir. (%52,4'ü kendi evlerinde oturduklarını söylemektedir) Grafik 12 ve 13'e göre araştırma bulguları, Yatağan'a geliş yılı ile karşılaştırıldığında, köydeki mal varlığında azalma, Yatağan'daki mal varlığında ise bir yükselme olduğunu göstermektedir.

Tablo 31. Temelli Yerleşim Yılından Bugüne Köyde/Memlekette Mal Varlığındaki Değişim ve Nedeni

Değişme	Niçin								Toplam
	Cevap yok	Buraya Yatırım	Diğer	Gelir artışı	Gelir azlığı	İstimlak	Miras	Oraya Yatırım	
Değişme yok	56.3%	3.9%	1.6%	.8%	35.9%		1.6%		100.0%
Artış var	24.4%		1.3%	21.8%			11.5%	41.0%	100.0%
Azalış var	7.4%	29.6%	7.4%		29.6%	18.5%	7.4%		100.0%
Hiç olmadı	76.2%		1.6%		22.2%				100.0%
Toplam	47.6%	4.7%	2.0%	4.8%	24.3%	1.7%	4.4%	10.5%	100.0%

Tablo 31'e göre temelli yerleşim yılından bugüne malvarlığında artış olduğunu söyleyenlerin %41'i neden olarak oraya yatırım yapmasını, %21,8'i gelirlerinin artmasını, %11,5'i mirası göstermiştir. Azalış olduğunu söyleyenlerin %29,6'sı neden olarak buraya yatırım yapmasını, %29,6'sı gelirlerinin az olmasını, %18,5'i topraklarının istimlak edilmesini, %7,4'ü de mirası göstermiştir.

Tablo 32. Köyünüze/Memleketinize Hangi Sıklıkla Gidersiniz?

	Dağılım	%
Yılda 1-2	82	33,2
Yılda 3-5	26	10,5
Ayda bir	14	5,7
Haftada bir	34	13,8
15 Günde bir	9	3,6
Ara Sıra	44	17,8
Hiç gitmem	16	6,5
Her Gün	6	2,4
2-3 Yıla bir	16	6,5
Toplam	247	100,0

Araştırmaya katılanlardan %33,2'si yılda bir iki kez memleketlerine gittiklerini belirtirken, %17,8'i ara sıra gittiklerini, %6,5'i ise hiç gitmediklerini belirtmiştir. Memleketlerine yılda üç beş kez gittiklerini söyleyenler %10,5, haftada bir gittiklerini söyleyenler %13,8'dir.

Tablo 33. Her Gidişte Köyde/Memlekette Ortalama Ne Kadar Kalırsınız?

	Dağılım	%
Günübirlik	76	32,6
2-5 Gün	55	23,6
7-15 Gün	25	10,7
15-30 Gün	52	22,3
1 Aydan fazla	25	10,7
Toplam	233	100,0

Tablo 33'e göre Yatağan'da yaşayanlardan memleketlerine/köylerine gittiklerini belirtenler, çoğunlukla kısa sürelerle memleket ya da köylerinde kaldıklarını söylemiştir. Görüşülenlerin %32,6'sı memleketlerine günübirlik gidip döndüklerini söylemiştir. Her gidişte memlekette/köyde 2–5 gün kalanlar %23,6; 7–15 gün kalanlar %10,7; 15–30 gün kalanlar %22,3; bir aydan fazla kalanlar ise %10,7'dir.

Tablo 34. Köye/Memlekete Kiminle Gidersiniz?

	Dağılım	%
Yalnız	38	16,6
Çocuklarla	165	72,0
Çocuklarsız	26	11,4
Toplam	229	100,0

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu %72'si köy ya da memleketlerine genellikle ailecek gittiklerini belirtmiştir. Tek başlarına memleket ya da köye gidenler %16,6 iken eşleriyle gittiklerini belirtenler %11,4'tür.

Tablo 35. Köye/Memlekete Niçin Gidersiniz 1?

	Dağılım	%
Asker Gönderme	16	7,0
Kira Toplama	6	2,6
Tarla Sürme	9	3,9
Düğün	70	30,7
Aile Ziyareti	119	52,2
Mahsul Toplama	1	,4
Zeytin Toplama	1	,4
Tatil İçin	6	2,6
Toplam	228	100,0

Tablo 36. Köye/Memlekete Niçin Gidersiniz 2?

	Dağılım	%
Kira Toplama	1	,7
Tarla Sürme	3	2,1
Düğün	22	15,7
Aile Ziyareti	69	49,3
Mahsul Toplama	10	7,1
Zeytin Toplama	4	2,9
Tatil İçin	25	17,9
Başka	6	4,3
Toplam	140	100,0

Tablo 35 ve 36'da görüldüğü gibi memlekete/köye en önemli gidiş nedeni olarak aile ziyareti olarak belirtilmiştir. Aile ziyareti ve tatil dışındaki nedenler, köy ile ekonomik ve sosyal ilişkinin sürdüğünü gösterir. Düğün, asker gönderme veya bahçeyle toprakla uğraşma gibi nedenler kırla ilişkinin devam etme nedenleri olarak sıralanmıştır.

Tablo 37. Köyünüzden/Memleketinizden Erzak Gelir mi?

	Dağılım	%
Evet	125	46,0
Hayır	147	54,0
Toplam	272	100,0

Tablo 37'ye göre görüşmecilerin %54'ü memleket ya da köylerinden erzak gelmediklerini belirtirken, %46'sı köy ya da memleketlerinden erzak geldiğini belirtmiştir.

3.4.7 SİYASAL TUTUM VE DAVRANIŞLARA İLİŞKİN GÖSREGELER

Tablo 38. 2004 Yerel Seçimlerinde Oy Kullandınız mı?

	Dağılım	%
Evet	320	97,0
Hayır	10	3,0
Toplam	330	100,0

2004 yerel seçimlerine katılma oranı %97'dir. Bu oran aynı dönemde Türkiye'de seçimlere katılma oranı olan %71'in çok üzerindedir. Ancak YSK verilerine göre Yatağan'da 2004 yerel seçimlere katılma oranı (belde ve köyleriyle beraber) %80,41'dir.

Tablo 39. Seçmen Yaşında Olduğunuz Halde Oy Kullanmadığınız Seçim Oldu mu?

	Dağılım	%
Oldu	49	14,8
Olmadı	281	85,2
Toplam	330	100,0

Seçmen yaşında olduğu halde herhangi bir seçimde oy kullanmadığını belirtenlerin oranı sadece %14,8'dir. Bu da 2004 yerel seçimlerine katılma beyanları ile doğru orantılı bir yön çizmektedir.

Tablo 40. Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Partiye Göre mi Kişiyeye Göre mi Oy Kullanırsınız?

	Dağılım	%
Kişiyeye	188	57,0
Partiye	58	17,6
Hem Kişiyeye Hem Partiye	79	23,9
Bana Söylenene	5	1,5
Toplam	330	100,0

Tablo 40'a göre görüşmeye katılanların %57'si belediye başkanlığı seçimlerinde kişiyeye göre oy verdiğini söylerken, %17,6'sı partiye göre, hem kişiyeye hem de partiye göre oy verdiğini söyleyenler %23,9'dur. %1,5'lik kısım ise bana söylenene (kocamın, oğlumun söylediğine) oy veririm demiştir.

Tablo 41. 2004 Yerel Seçimlerinde Hangi Partiye Oy Verdiniz?

	Dağılım	%
AKP	51	15,5
ANAP	3	,9
CHP	122	37,0
DEHAP/DTP	1	,3
DSP	9	2,7
DYP	12	3,6
GENÇPARTİ	4	1,2
MHP	17	5,2
DIĞER	9	2,7
BOŞ	15	4,5
YANIT YOK	87	26,4
TOPLAM	330	100,0

Araştırmaya katılanlar 2004 yerel seçimlerinde %37 oranında CHP'ye oy verdiklerini söylemiştir. Tabloya göre bu seçimlerde AKP'ye %15,5 oy verilmiştir. Bu soruya yanıt vermek istemeyenlerin oranı %26,4'tür. 2004 yerel seçimlerin resmi sonuçları ise ; CHP %40,17, AKP %21,9, DYP %18, SHP %17,8'dir. Yatağan'da seçime katılmamasına rağmen, görüşülenlerin %2,7'si MHP'ye, %,09'u ANAP'a oy verdiklerini söylemişlerdir.

Tablo 42. 2007 Genel Seçimlerinde Hangi Partiye Oy Vermeyi Düşünüyorsunuz?

	Dağılım	%
AKP	46	13,9
ANAP	4	1,2
CHP	96	29,1
DSP	5	1,5
DYP	14	4,2
GENÇ PARTİ	5	1,5
MHP	22	6,7
DIĞER	9	2,7
BOŞ	10	3,0
YANIT YOK	119	36,1
TOPLAM	330	100,0

Tablo 42'ye göre görüşülenler 2007 genel seçimlerinde %29,1 ile CHP'ye, %13,9 ile AKP'ye oy vereceklerini söylemiştir. Araştırmanın genel seçimlere yakın bir zamanda yapılacak olması nedeniyle araştırmaya katılanların %36,1'i bu soruya yanıt vermek istememiştir.

Tablo 43. Yapılan İş/ Bir Kuruma Üyelik

Üyelik	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Değilim	63.5%	64.1%	66.7%	66.7%	77.8%	69.0%	66.1%
Cemaat		1.3%					.3%
Dernek	2.4%	2.6%				4.8%	2.1%
Kooperatif	1.6%	5.1%	4.4%	8.3%			2.7%
Oda		5.1%	2.2%		3.7%		1.8%
Parti	10.3%	20.5%		25.0%	18.5%	23.8%	14.2%
Parti ve dernek	.8%	1.3%					.6%
Parti ve sendika	2.4%						.9%
Sendika	19.0%		26.7%			2.4%	11.2%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Araştırmaya katılanların %66,1'i herhangi bir kuruma üye olmadığını söylerken, parti üyeliği olduğunu söyleyenler %15,7'dir. Sendika üyeliği ise ancak %12,1'dir.⁸ İşçi kenti görünümündeki Yatağan'da işçilerin %63,5'i herhangi bir kuruma üye olmadıklarını söylerken bunlardan sadece %21,4'ü sendikaya üye olduklarını söylemiştir.

3.4.8 KİŞİSEL TUTUM VE TOPLUMSAL OLAYLARA BAKIŞ İLE İLGİLİ GÖSTERGELER

Tablo 44. Zor Bir Sorunla Karşılaştığımızda Yardımına Güvenerek Başvurabileceğiniz Kişi Veya Kuruluşlar Hangileridir?

	Dağılım	%
Aile	117	35,5
Arkadaş	40	12,1
Banka	17	5,2
Hemşeri	6	1,8
Parti	6	1,8
Belediye	2	,6
Kendine	8	2,4
Yok	71	21,5
Asker-Polis/Devlet	43	13,0
Sendika	7	2,1
Komsu	3	,9
Akraba	9	2,7
İşveren	1	,3
Toplam	330	100,0

⁸ Sendika temsilcileri ile yapılan görüşmelerde hem TEK'de, hem de TKİ'de çalışanlardan taşeron işçisi olarak çalışanlar hariç tüm işçilerin tamamının sendikalı olduğu belirtilmiştir. Ancak görüşmeler esnasında işçilerin bir kısmı herhangi bir kuruma üye misiniz sorusuna hayır yanıtı vermişlerdir.

Kent yaşamının kır yaşamından farklarından biri de birincil ilişkiler yerine ikincil ilişkilerin öncelikli olarak varlığıdır. Maddi bir sorunla karşılaştığınızda, bir şeyler danışma ihtiyacı duyduğunuzda, başınız derde girdiğinde, v.b gibi sorunlarla karşılaştığınız durumda yardımına güvenerek başvuracağınız kişi veya kuruluşlar hangileridir sorusuna %35,5 ile aile, %12,1 ile arkadaş, %1,8 ile hemşeri yanıtları verilmiştir. Kentte daha yüksek olması beklenen bankaya başvururum oranı ise sadece %5,2 iken, başvuracağım kişi veya kuruluş yoktur diyenler %21,5'dir.

Tablo 45. Kendinizi Hangi Kimlikle İfade Edersiniz?

	Dağılım	%
Dini	27	8,2
Etnik	29	8,8
Yurttaşlık	121	36,7
Dünya Görüşü	49	14,8
Sınıfsal	9	2,7
Din Ve Etnik	69	20,9
Yerellik	26	7,9
Toplam	330	100,0

Tablo 45'e göre Yatağan'da yaşayanların %36,7'si kendisini öncelikle yurttaşlık kimliği ile ifade ederken %20,9'u din ve etnik kimlikle (Müslüman-Türk), %14,8'i dünya görüşü (solcu, enternasyonel, sağcı) kimliğiyle tanımlarken bir işçi kenti olarak görülen Yatağan'da kendisini sınıfsal (işçi) kimlikle tanımlayanlar sadece %2,7'dir

Tablo 46. Sizce Yabancı Kimdir?

	Dağılım	%
Yatağanda Doğmayan	10	3,0
Yatağanda Yasamayan	17	5,2
Başka Ülkeden olan	241	73,0
Muğlalı Olmayan	8	2,4
Egeli Olmayan	11	3,3
Türküm demeyen ⁹	31	9,4
Tanımadığım	12	3,6
Toplam	330	100,0

⁹ Şıklarda olmamasına rağmen, kendileri özellikle yazdırmak istemişlerdir.

Tablo 46'ya göre Yatağan'da yaşayanlar %73 oranında başka ülkeden olanı yabancı olarak gördüğünü söylemiştir. Bununla beraber görüşmeler sırasında görüşülenlerin bir kısmı, öncelikle yabancıyı dışarıdan gelen olarak anlatmışlar dışarıdan gelen kim diye sorulduğunda ise Doğulular, uzak yerden gelenler demişler fakat sonra vazgeçip başka ülkeden olanı işaretlemişlerdir.

Tablo 47. Çocuklarınızın Ne Tür Bir İş Ve Meslek Sahibi Olmasını İstersiniz?

	Dağılım	%
Memur ¹⁰	43	14,3
Doktor	58	19,3
Öğretmen	46	15,3
Mühendis	23	7,7
Asker-Polis	7	2,3
İstedığı	69	23,0
Avukat	20	6,7
Turizmci	4	1,3
Mimar	3	1,0
İşçi	3	1,0
Ticaret	18	6,0
Hemşire	6	2,0
Toplam	300	100,0

Çocuklarınız ne tür iş ve meslek sahibi olmasını istersiniz sorusuna en fazla verilen yanıt %23 ile kendi istediği yanıtı olmuştur. Daha sonra en çok istenilen işler devlet güvencesinde olduğu düşünülen memur, öğretmen ve doktordur. Yatağan'da çocuklarının işçi olmasını isteyenler ise sadece %1'dir. Bu çerçevede, çocukları için “yüksek öğrenimi” bitirmeyi gerektiren işleri tamamlayanların oranı %67,7 olarak belirlenmektedir.

¹⁰ Görüşmecilerin devlette amir, müdür, üst düzey yönetici, bürokrat cevapları bir arada memur adı altında toplanmıştır.

Tablo 48. Kadınlar İle İlgili Alınan Tutum (n=330)

Konu	Onaylarım		Karşıyım		Kadınların	Onaylarım		Karşıyım	
	Miktar	%	Miktar	%		Miktar	%	Miktar	%
Devlet memuru olarak çalışmasını	324	98,2	6	1,8	Dışarıda kısa kollu elbise ile dolaşmasını	273	82,7	57	17,3
Özel bir yerde ücretle çalışmasını	291	88,2	39	11,8	Dışarıda başörtüsü ile gezmesini	236	71,5	94	28,5
Devlet dairesinde yönetici (amir) olmasını	316	95,8	14	4,2	Dışarıda kısa etekli elbiseler giymesini	131	39,7	199	60,3
Kadınlar sadece kadına uygun mesleklerde (ebe, hemşire, Öğretmen vb) çalışmalı	95	28,8	235	71,2	Dışarıda türbanlı gezmesini	188	57,0	142	43,0
Kadınlar istedikleri her mesleğe girebilmeli	270	81,8	60	18,2	El ve ayak tırnaklarını boyamasını	226	68,5	104	31,5
Evleneceği erkekten başka erkeklerle arkadaşlık etmesini	79	23,9	251	76,1	Makyaj yapmasını	257	77,9	73	22,1

Araştırmaya katılanların %98,2'si kadınların; devlet memuru olarak çalışmasını onaylarken, özel bir yerde ücretle çalışmasını onaylayanlar %88,2, devlet dairesinde yönetici ya da amir olmasını onaylayanlar %95,8, sadece kadına uygun mesleklerde çalışmalı diyenler %28,8, istedikleri her mesleğe girmesini onaylayanlar ise %81,8'dir. Görüşülenlerin %76,1', evleneceği erkekten başka bir erkeklerle arkadaşlık etmesine, dışarıda kısa kollu elbise ile dolaşmasına, %28,5', dışarıda başörtüsü ile gezmesine, %43'ü dışarıda türbanlı gezmesine, %60,3'ü dışarıda kısa etekli elbiselerle gezmesine, %31,5'i el ayak tırnaklarını boyamasına, %22,1 ise makyaj yapmasına karşı olduklarını söylemiştir.

Tablo 49. Sizce Kızlar İle Erkekler Arasında Öğrenim Görme Bakımından Bir Ayrım Olmalı Mıdır? Hangi Açıdan Ayrım Olmalıdır?

	Dağılım	%		Dağılım	%
Evet	10	3,0	Kızların İlköğretimi Bitirmesi Yeterlidir	3	0,09
Hayır	320	97,0	Kızların Liseyi Bitirmesi Yeterlidir	1	0,03
Toplam	330	100,0	Kızlar Sadece Kadına Uygun Mesleklerde Öğrenim Görmeli	6	1,8

Kızlarla erkekler arasında öğrenim görme bakımından fark olması gerektiğini söyleyen %3'tür. Bunların %1,8'i kızların sadece kadına uygun mesleklerde öğrenim görmesi gerektiğini söylerken %09'u liseyi bitirmelerinin yeterli olacağını, %03'ü ise ilköğretimi bitirmelerinin yeterli olacağını söylemiştir.

Tablo 50. Yaşamınızda Ve Kararlarınızda Dinin Belirleyiciliği Hakkında Ne Söylersiniz? (n=330)

	Dağılım	%
Hiç Önemli Değil	35	10,6
Önemli Değil	34	10,3
Az Önemli	62	18,8
Önemli	142	43,0
Çok Önemli	57	17,3
Toplam	330	100,0

Yatağan'da yaşayanların %43'ünün yaşamlarında dinin önemli yer tutarken, %17,3'ünde çok önemli yer tutmaktadır. %18,8'lik kesim dinin yaşamları için az önemde olduğunu söylerken, %10,3 önemli değil, %10,6 ise hiç önemli değil demiştir.

Tablo 51. Aşağıdaki Dini Görevlerden Hangilerini Yerine Getirirsiniz? (n=330)

	Dağılım	%
Beş Vakit Namaz	85	25,8
Cuma Namazı	176	53,3
Bayram Namazı	209	63,3
Oruç Tutmak	259	78,5
Hacca Gitmek	17	5,2
Zekat Vermek	222	67,3
Kurban Kesmek	260	78,8
Hiç Birini Yapmam	18	5,5

Tablo 51'deki din ile ilgili işler tüm araştırmaya katılan 330 kişiye sorulmuş tablodaki değerler görüşmecilerin her birinin yaparım dedikleri dini görevlerdir. Buna göre daha çok toplum içinde izlenilebilen dini görevlerin çoğunlukla yerine getirildiği gözlemlenmektedir. Kurban kesenler %78,8, oruç tutanlar %78,5, zekat verenler %67,3 oranındadır. Beş vakit namaz kılanların oranı %25,8, görüşülenler arasında kadınlar da olmasına rağmen bayram namazına gidenler %63,3, Cuma namazına gidenler ise %53,3'tür.

Tablo 52. Bir Güçlkle Karşılaştığınızda Veya Bir Dileğinizin Yerine Getirilmesini İstediginizde Aşağıdaki Dini/Törenselle İşlemlerden Hangilerine Başvurursunuz Veya Başvurulmasını Uygun Görürsünüz? (n=330)

	Dağılım	%
Adak Adamak	191	57,9
Sadaka Vermek	185	56,1
Muska Yazdırmak	21	6,4
Mevlit Okutmak	112	33,9
Tekke Türbe Yatır Ziyaret Etmek	28	8,5
Hocalara Okutmak	25	7,6
Kurşun Döktürmek	12	3,6
Büyü Yaptırmak	3	,9
Hatim İndirtmek	66	20
Yağmur Duasına Çıkmak	49	14,8
Hiçbirine İnanmam Uymam	81	24,5

Anket sonuçlarına göre, Yatağan'da yaşayanlardan %57,9'u adak adadığını, %56,1'i sadaka verdiğini, %33,9 mevlit okuttuğunu, %20'si Hatim indirttiğini, %14,8'i yağmur duasına çıktığını, %8,5'i tekke, türbe v.b. yerleri

ziyaret ettiğini,%7,6'sı hocalara okuttuğunu söylerken. Bunlardan hiçbirisine inanmam uymam diyenler %24,5'tir.

3.4.9 YATAĞAN İLE İLGİLİ TUTUM VE DAVRANIŞLARLA İLGİLİ GÖSTERGELER

Tablo 53. Termik Santralin Yatağan'da Bulunması Hakkında Görüşünüz Nedir?

	Dağılım	%
Çok Olumlu	43	13,0
Olumlu	166	50,3
Fikrim Yok	13	3,9
Olumsuz	77	23,3
Çok Olumsuz	31	9,4
Toplam	330	100,0

Tablo 53'e göre araştırmaya katılanların %50,3'ü Termik Santralin Yatağan'da bulunmasını olumlu, %13'ü çok olumlu bulmaktadır. Santralin varlığını olumsuz bulanlar %23,3, çok olumsuz bulanlarsa %9,4'tür. Konuyla ilgili fikri olmadığını söyleyenler ise araştırmaya katılanların %3,9'udur.

Tablo 54. Termik Santralin Çevreyi Kirlettiği Ve Hastalık Riski Taşıdığı İddiaları Gündemi İle Kapatılıp Kapatılmaması Hakkında Sizin Görüşünüz Belirleyici Olacak Olursa Aşağıdakilerden Hangisini Seçerdiniz?

	Dağılım	%
Kesinlikle Kapatılmalı Halka Ve Çevreye Zarar Vermekte	44	13,3
Baca Gazı Filtreleri Çalıştırılarak İşlevine Devam Etmeli Kapatılmamalı	256	77,6
Kapatılsa Da Olur Çalışsa Da Bu Saatten Sonra Yatağan'ın Toplumsal Ve Ekonomik Yapısına Etkisi Olmaz	2	,6
Her Ne Olursa Olsun Çalışmaya Devam Etmeli Yatağan Ekonomisinin Can Damarıdır	26	7,9
Cevap Yok	2	,6
Toplam	330	100,0

Tablo 54'den de izlenilebileceği üzere Yatağan'da yaşayanların çok büyük çoğunluğu (%77,6) filtre ile çalıştığı takdirde termik santralin faaliyetini

sürdürmesini istemektedir. Yaşayanların % 7,9'u her ne olursa olsun santralin çalışmasını isterken, %13,3'lük kesinlikle kapatılmasını istemektedir.

Tablo 55. Yatağan Termik Santralının Kapatılması Konusunda Çevrecilerin Verdikleri Uğraş Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

	Dağılım	%
Destekliyorum	111	33,6
Samimi Bulmuyorum	86	26,1
Haberim Yok	20	6,1
Fikrim Yok	21	6,3
Desteklemiyorum	92	27,9
Toplam	330	100,0

Yatağan'da yaşayanların %33,6'sı termik santralin kapatılmasıyla ilgili uğraşlarını desteklerken, %27,9'u desteklememekte, %26,1'i çevrecileri samimi bulmamakta, %6,1'i ise bu uğraşlardan haberdar olmadıklarını belirtmiştir. Görüşülenlerin %6,3'ü de konuyla ilgili fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 56. Termik Santralin Özelleştirilmesi İle İlgili Görüşünüz Nedir?

	Dağılım	%
Özelleştirilmeli	95	28,8
Özelleştirilmemeli	192	58,2
Fikrim Yok	43	13,0
Toplam	330	100,0

Araştırmaya katılanların %58,2'si termik santralin özelleştirilmemesi gerektiğini söylerken %28,8'ini göreyse santral özelleştirilmelidir. Görüşülenlerin %13'ü ise konuyla ilgili fikirleri olmadıklarını söylemiştir.

Tablo 57. Yatağan'da Özelleştirilen İşletmelerin Şu Andaki Durumu Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir?

	Dağılım	%
İyi oldu daha etkin ve verimli hale geldi	23	7,0
İyi oldu kamunun sırtından bir yük kalktı	28	8,5
Kötü oldu onların gördüğü hizmetlerden eskisi gibi faydalanamıyoruz	40	12,1
Kötü oldu çalışanlar işlerini kaybetti Yatağan ekonomisini olumsuz etkiledi	148	44,8
Fikrim yok	91	27,6
Toplam	330	100,0

Araştırmaya katılanların termik santralin özelleştirilmesi hakkındaki görüşü Yatağan'da özelleştirilen diğer kuruluşlara bakış açısıyla benzerlik göstermektedir. Görüşmecilerin %56,9'u özelleştirmeler hakkında olumsuz görüş bildirirken, %15,5'i olumlu görüş bildirmiş, %27,6'sı ise bir fikirleri olmadığını söylemiştir.

Tablo 58. Yatağan'da Sizi Rahatsız Eden Neler Vardır?

	Dağılım	%
Yoğun miktarda göç alması	37	11,2
Çevre kirliliği /sorunları	123	37,3
Yatağanlı olan/olmayan ayrımının yapılması	38	11,5
Toplumsal baskı	13	3,9
Yüksek kiralar	13	3,9
Sendikaların faaliyetleri	3	,9
Çevre sorunları ile gündeme gelmesi	54	16,4
Hepsi	18	5,5
Başka	31	9,4
Toplam	330	100,0

Tablo 58'e göre Yatağan'ın en önemli sorunu çevre kirliliği sorunlarıdır (%37,3). Özellikle işçilerin rahatsız olduğunu ifade ettiği sorun ise kentin çevre sorunları ile gündeme gelmesidir (%16,4). Yatağan'da yaşayanların rahatsız olduklarını belirttikleri diğer konular ise, Yoğun miktarda göç alması (%11,2), Yatağanlı olan olmayan ayrımının yapılmasıdır (%11,5).

Tablo 59. Sanayi Tesislerinin Kurulmasından Buyana Yatağan'a Gelenlerden Sizce Buraya Uyum Sağlayamayanlar Var mı? Varsa Kimlerdir?

Var mı?	Dağılım	%	Kimler?	Dağılım	%
Yok	195	59,1	Doğulular	53	61,7
Var	135	40,9	Gümüşhaneliler/ Mermenciler	10	11,7
Toplam	330	100,0	İşçiler	9	10,4
			Kendimiz	9	10,4
			Yabancılar	5	5,8
			Toplam	86	100,0

Araştırmaya katılanların %59,1'i Yatağan'a uyum sağlayamayanlar olduğunu söylemiştir. Yatağan'a uyum sağlayamayanlar kimlerdir sorusuna ise %61,7'lik bir oranla Doğulular yanıtını verilmiştir. Görüşülenlerin %11,7'si

Gümüşhaneliler ve mermercilerin, %10,4'ü kendilerinin, %5,8'i ise yabancıların Yatağan'a uyum sağlayamadıklarını söylemiştir.

Tablo 60. Ailenizde Tanıdıklarınız Arasında Termik Santralden Dolayı Hastalığı Olan Var mı? Hastalık Nelerdir?

Var mı?	Dağılım	%	Hastalıklar	Dağılım	%
Yok	242	73,3	Akciğer Kanseri	19	25
Var	88	26,7	Alerji	9	11,8
Toplam	330	100,0	Kanser	16	21
			Solunum/Bronşit/Astım	32	42,2
			Toplam	76	100,0

Tablo 60'da görüldüğü üzere görüşülenlerin %73,3'ü ailelerinde termik santralden dolayı bir hastalıkları olmadığını söylemiştir. Ancak ailenizde ya da tanıdıklarınız arasında sürekli bir hastalığa sahip olan var mı? Sorusuna görüşülenlerin %40,3'ü var yanıtını vermiştir. Termik santralin Yatağan'da sağlık açısından olumsuz etkisi hastalıkların dağılımında kanser özellikle akciğer kanseri ve solunum yollarına bağlı hastalıkların sıkça görülmesi biçiminde görülmektedir.

Tablo 61. Ailenizde Sürekli Bir Rahatsızlığı Olan Var mı? Varsa Hastalığı Nedir?

Var mı?	Dağılım	%	Hastalık	Dağılım	%
Yok	197	59.7	Akciğer kanseri	5	6.4
Var	133	40.3	Alerji	3	3.8
Toplam	330	100.0	Kalp	13	16.6
			Kanser	10	12.9
			Şeker	13	16.7
			Solunum/bronşit/astım	19	24.4
			Yaşlılık	11	14.1
			Zihinsel	4	5.1
			Toplam	78	100.0

Tablo 62. Sizce Aşağıdakilerden Hangisi Yatağan'ın Toplumsal Yaşamındaki Değişimlerde Daha Önemli Rol Oynamıştır?

	Dağılım	%
Sanayi tesislerinin kurulmuş olması	261	79,1
Almış olduğu göçler	28	8,5
Sendikaların faaliyetleri	11	3,3
Siyasi partilerin faaliyetleri	4	1,2
Yatağan halkının değişime açık olması	18	5,5
Başka	8	2,4
Toplam	330	100,0

Tablo 62'den de izlenileceği üzere görüşmecilerin % 79,1'i Yatağan'ın toplumsal yaşamında sanayi tesislerinin kurulmuş olmasını göstermişleridir. Diğer en önemli etken ise almış olduğu göçler (%8,5) olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 63. Sizce Yatağan'da Zengin Sayılabilecek Kesim Hangi Kesimdir?

	Dağılım	%
İşçi	50	15,2
Memur	1	,3
Esnaf	41	12,4
Yerli Mal Sahibi	55	16,7
Mermerciler	53	16,1
Tüccar	23	7,0
Tefeci	13	3,9
Çete	19	5,8
Bilmiyorum	42	12,7
Yok	10	3,0
Söyleyemem	21	6,4
Sendika-Parti	2	,6
Toplam	330	100,0

Araştırmaya katılanlar Yatağan'da zengin sayılabilecek kesim olarak tek bir kesim üzerinde yoğunlaşmamıştır. Ancak yerli mal sahiplerinden (%16,7) ve mermercilerden (%16,1) sonra zengin olarak %15,2 ile işçi yanıtı verilmiştir. İşçi kesiminin zengin olarak nitelendirilmesinde; sosyal güvenliğe sahip olmaları, lojmanlarda yaşamaları ve sürekli maaşa sahip olmaları önemli etkenlerdir.

Araştırmaya katılanların %12,4'ü Yatağan'da zengin sayılabilecek kesim olarak esnafı ,%7'si tüccarları göstermiştir. Görüşülenlerin %5,8'ine göre zengin sayılabilecek kesim çeteler, %3,9'una göre ise tefecilerdir. Zengin yok diyenler %3 iken, bilmediklerini söyleyenler %12,7, bildiklerini fakat söyleyemeyeceklerini söyleyenler ise %6,4'tür.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yatağan'da toplumsal değişme, kentleşme ve onun sonuçlarına ilişkin veriler ve karşılaştırmaları yukarıda tablolar halinde sunulmuştur. Bu aşamada hipotezlerimiz çerçevesinde; kentsel tutum ve davranışlar, kırsal alışkanlıklar, siyasal davranış biçimleri toplumsal değişme açısından değerlendirilecektir.

Araştırma alanı olarak Yatağan'ın seçilmesinde kent merkezindeki çalışma yaşındaki nüfusun büyük çoğunluğunun sanayi ve maden işletmelerinde istihdam edilmesi önemli bir unsur olmuştur. Bu durum Muğla il merkezi ve ilçeleri açısından farklılık arz etmektedir. Bu nedenle buradaki kentleşme, Muğla ve ilçelerinden farklı biçimde gelişmektedir. Sanayi-kentleşme ilişkisi sonucu ortaya çıkabilecek olan; toplumsal değişme, iş bölümü, uzmanlaşma, istihdam alanları, yerleşme biçimleri, göç alıp verme şekilleri açısından turizmin kentleşme için etkin olduğu değişme ve gelişmelerden farklı olması araştırmanın beklentileri arasında yer almaktadır.

Yatağan'ın yönetsel, demografik ve ekonomik (sanayide istihdam dolayısıyla) bakından kent sayılabileceği önceki bölümde belirtilmişti. Santralin kent merkezine 3 km mesafede kurulması, santral için gerekli linyit kömürünün civardan çıkarılması ve bu işçilerin kent merkezinde oturması Yatağan'ın kent olmasında ve toplumsal ilişkilerin değişiminde işçilerin konumunun ayrı bir önem taşımaya yol açmıştır.

Tablo 87'den de izlenebileceği üzere işçilerin sadece ¼'ünden biraz fazlası Yatağan merkez veya köylerindedir. Yatağan'da yerli halk çoğunlukla işçilik ve memurluk dışında başka işlerle meşguldür. Santralin ilk kurulduğu yıllarda santral ve kömürdeki işçi ücretlerin çok düşük olması, onların buralarda çalışmayı tercih etmemelerine neden olmuştur. Hatta o dönemlerde işe başlayan birçok Yatağanlı düşük ücretler nedeniyle işten ayrılmışlardır. Ancak 1990'ların ortalarından itibaren ücretlerin yükselmesiyle kentte işçiler ile yerli halk arasında kimi zaman açık kimi zaman örtülü bir gerginlik hissedilmesine neden olmaktadır.

Tablo 64. Yapılan İş/Oturulan Konut

Yapılan İş	Oturulan Konut			Toplam
	Kendi	Kira	Lojman	
İşçi	30.2%	25.4%	44.4%	100.0%
Esnaf	73.1%	26.9%		100.0%
Memur	26.7%	22.2%	51.1%	100.0%
Çiftçi	100.0%			100.0%
Özel	66.7%	25.9%	7.4%	100.0%
Emekli	85.7%	14.3%		100.0%
Toplam	52.4%	23.0%	24.5%	100.0%

Kentte işçiler ile Yatağanlılar arasındaki ayrışma yaşanmasının önemli nedenlerinden birisi de lojmanlar ve bu lojmanların içinde bulunan sosyal tesisler olmuştur. TKİ ve TEK'e ait lojmanlarda bulunan 750 civarındaki konutta yaklaşık 3500 nüfus, diğer kurumlara ait lojmanlarda ise yaklaşık 500 nüfus yaşamaktadır. Yatağan'da çeşitli işletmelerde çalışan işçi ve memurların yarıya yakın işyerlerine ait lojmanlarda oturmaları (Tablo 64), ihtiyaçlarını buradaki tesislerden karşılamaları, Muğla'ya gidiş gelişlerde servisleri kullanmaları, kentin diğer unsurları ile kaynaşamamalarına yol açmıştır.

Yukarıdaki veriler Yatağan'daki kentleşme ve toplumsal değişmeye ilişkin verileri genel bir çerçevede değerlendirmenin yanında, kentte işçiler ve diğerleri arasındaki farklılaşmanın da dikkate alınması gereğini doğurmuştur.

1970'lerden itibaren nüfusu giderek artan kente doğru gerçekleşen nüfus hareketlerinin temel kaynağını içsel dinamikler sağlamaktadır. Tablo 9 ve 10'dan da izlenilebileceği gibi çoğunlukla Yatağan ve Muğla'ya bağlı köyler, civar köy, belde, ilçe ve Aydın'dan gelenler; özellikle Gümüşhane ve Sinoplular başta olmak üzere Karadeniz'den gelenler; Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelenler nüfusu oluşturmaktadır.

Tablo 65'den izlenilebileceği gibi kente ilk gelenler Termik Santralde ve kömür işletmelerinde çalışmak için özellikle civar köy ve ilçelerden göç edenler olmuştur. Bununla beraber, kırsal bir görünümünden kente dönüşmeye başlayan yeni Yatağan'ın konut ve diğer bina inşaatlarında çalışmak için Gümüşhane'den gelenler artan nüfusun önemli etmenlerinden olmuştur. Diğer yandan özellikle

1990 yılından sonra gelişen mermer sektöründe çalışmak için Sinop'tan göç edenler Yatağan'da dikkat çekici bir sayıdadırlar.

Tablo 65. Memleket/ Yatağan'da Kalış Süresi Karşılaştırması

Memleket	Yatağan'da Kalış Süreleri/Yıl						Toplam
	1 yıldan az	2-5	6-10 yıl	11-20 yıl	21+	Yatağanlı	
Yatağan merkez				1.4%	4.1%	94.6%	100.0%
Yatağan koy			8.6%	8.6%	32.8%	50.0%	100.0%
Yatağan dışı/kent	4.3%	24.5%	7.4%	37.2%	23.4%	3.2%	100.0%
Yatağan dışı koy	3.8%	5.8%	19.2%	30.8%	38.5%	1.9%	100.0%
Muğla civarı kent	3.4%	10.3%		24.1%	44.8%	17.2%	100.0%
Muğla civarı köy				26.1%	56.5%	17.4%	100.0%
Toplam	2.1%	8.8%	6.7%	21.2%	27.3%	33.9%	100.0%

Yatağan'a Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç edenler genellikle 1980'lerin başında Santral ve Kömür İşletmelerinde çalışmak için gelenlerdir. Gümüşhane ve Sinopluların aksine belli bölgelerde bir arada oturmak yerine kentin çeşitli bölgelerinde dağınık biçimde ikamet etmektedirler.

Kamu politikaları ve kamunun başka yöreler üzerinde aldığı kararlar Yatağan'ı da etkilemiştir. Özelleştirme politikaları çerçevesinde, Batman'daki TKİ'ye bağlı kömür ocaklarının kapatılmasının ardından 2000–2002 yılları arasında 150'ye yakın aile Yatağan'a göç etmiştir.

Yatağan santralin kurulmasıyla beraber nüfusu artmış, büyüme ve gelişmeye başlamış böylece kır görünümünden sıyrılıp kent görünümüne bürünmeye başlamıştır. İlçe sadece mekansal ve yönetsel açıdan değişen değil, içinde yaşayan ve sonradan gelen insanların da yaşamsal alışkanlıklarının değiştiği bir yere dönüşmeye başlamıştır

Kente özgü aile biçimi az çocuklu ve anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek ailedir. Yatağan kentinde yapılan araştırmada ailelerin %48,2'sinin 2 çocuğa sahip oldukları (Grafik 6) ve hane halkı sayı ortalaması 3,651 olarak hesaplanmıştır (Grafik 4). Bu haneleri oluşturan ailelerin %83'ü çekirdek aile, %7,9'u anne ve babayla beraber yaşayan aile, %4,2'si ailenin gelin, yeğen gibi diğer fertlerinin de beraber yaşadığı aile yapısındadır (Grafik 5). Bu veriler Yatağan'da kente özgü çekirdek aile yapısının varlığının göstergesidir. Tablo

66'dan da izlenilebileceği gibi anne-babası yanında ve geleneksel aile yapılarının en çok çiftçilerde devam ettiği görülmektedir. Çekirdek aile dışındaki aile yapısının en yüksek oranda görüldüğü diğer kesim özel sektör çalışanları (bunlar daha çok garsonluk, kahveci çıraklığı v.b işlerde çalışanlardır) ve memurlardır. Geleneksel aile yapısı, işçi ve esnaf ailelerinde çözülmeye başlamış, bunlarda çoğunlukla çekirdek aile biçimi görülmeye başlanmıştır.

Tablo 66. Yapılan İş/Aile Yapısı

Yapılan İş	Aile Yapısı				Toplam
	Çekirdek Aile	Ana-baba Yanında	Geleneksel Aile	Bekar	
İşçi	86.5%	4.0%	4.8%	4.8%	100.0%
Esnaf	89.7%	9.0%	1.3%		100.0%
Memur	75.6%	13.3%	2.2%	8.9%	100.0%
Çiftçi	75.0%	16.7%	8.3%		100.0%
Özel	77.8%	7.4%	11.1%	3.7%	100.0%
Emekli	73.8%	9.5%	4.8%	11.9%	100.0%
Toplam	83.0%	7.9%	4.2%	4.8%	100.0%

Kent mekanları tarım dışı faaliyetlerin görüldüğü, istihdamın sanayi ve hizmetler alanında toplandığı yerlerdir. Tablo 20'den de izlenilebileceği gibi Yatağan'da yapılan işlerin dağılımına bakıldığında; beklenildiği üzere santral, kömür ve mermerde çalışan işçiler önemli yer tutmaktadır. Yaptığı işe işçi yanıtı verenlerin %46,8'i babalarının çiftçi olduklarını söylemiştir. Babası da işçi olan işçiler %23,2 oranındadır. Yine memurların %33,3'ü babalarının çiftçi olduklarını söylemiştir (Tablo 67). Tarımsal faaliyetlerle uğraş yerini kente özgü çalışma biçimlerine bırakmaya başlamıştır. Bu veriler Yatağan'da yaşayanların kırsal özgü çalışma biçimleri yerine kente özgü çalışma biçimlerine geçişinin göstergeleridir. Gerek Yatağan'da sanayi tesislerinin kurulmasıyla buranın yerlilerinin tarım dışı işlerle uğraşmaya başlamaları, gerek dışarıdan gelip bu kuruluşlarda çalışanların birçoğunun çocukluğunun kırsal alanlarda geçmiş olması ve işlerini çoğunlukla yaptıkları ilk iş olarak söylemeleri Yatağan'da kır düzeninden kent düzenine geçilme aşamalarının göstergelerinden biridir. Bu bulgular, Yatağan'da değişimin başladığını gösterir, ancak tam bir dönüşümün olması zaman alacaktır

Tablo 67. Yapılan İş Babasının İşi Karşılaştırması

Babasının İşi	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf/Z	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Çiftçi	46.8%	35.9%	33.3%	75.0%	44.4%	52.4%	43.9%
Esnaf/zanaatkar	11.1%	35.9%	15.5%	16.6%	18.5%	21.4%	19.7%
İşçi	23.2%	16.7%	17.7%		14.8%	11.9%	17.8%
Memur	10.3%	5.1%	24.4%		3.7%	11.9%	10.3%
Özel	9.5%	6.4%	8.9%		18.5%	2.4%	8.1%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Kentleşmiş olarak tanımlanan yerlerde kişilerin harcamalarının ulaşım, kira, eğitim, sağlık ve çeşitli sosyal aktivitelere yapılması beklenmektedir. Yatağan'da harcamaların yönüne bakıldığında, en önemli yeri gıda harcamaları tutarken, daha sonraki en önemli kalem eğitim harcamalarıdır. Santralin çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri nedeniyle sağlık harcamalarının, harcamalar kaleminde daha fazla yer tutması beklenirken ancak ikinci önemli kalem sütununda %10,9'luk bir yer edinmiştir. Görüşülenlerin %40,3'ü ailelerinde devamlı bir sağlık problemi olduklarını söylemiştir. Ancak görüşülenlerin %97'si bir sosyal güvenlik kurumuna üyedir; dolayısıyla sağlık harcamalarının bir kısmı bu kurumlar tarafından karşılanmaktadır.

Yatağan kent merkezinin küçük olması, kent içi ulaşımı sağlayacak toplu taşıma araçlarının bulunmaması, santral ve kömür işletmelerinin çalışanları ve aileleri için servis araçlarının bulunması ve bu araçlardan genellikle kenttekilerin de yararlanıyor olması harcamalar içinde ulaşım payının düşük olmasını sağlamıştır.

Harcamalar kaleminde eğitime ayrılan payın yüksek olması ve çocuklarının memur (bürokrat-yönetici de dahil), doktor, öğretmen gibi meslekler edinmelerini istemeleri, Yatağan'da yaşayanların çoğunlukla kentsel istihdam biçimlerini içselleştirdiklerinin göstergesidir.

Teknolojideki değişme ve gelişmeler toplumsal yapıda da değişikliklere yol açar. Ancak değişimi ve yenilikleri kabullenme ve uygulama oranı çoğunlukla yaş ile ters orantılıdır. Tablo 68'den de izlenilebileceği gibi, yeni bir teknoloji olan internetin kullanımı daha çok genç ve orta yaşlı nüfus arasında yaygınken, orta yaş üstü nüfus, yüksek oranda internet kullanmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 68. Yaş Aralıklarına Göre İnternet Kullanımı

Yaş	İnternet Kullanımı						
	Sürekli	Sıklıkla	Ara sıra	Nadiren	Ben değil çocuklar	Kullanmıyorum	Toplam
< 25	20.0%	10.0%	10.0%	30.0%	.0%	30.0%	100.0%
26-35	17.5%	7.9%	20.6%	1.6%	1.6%	50.8%	100.0%
36-50	10.5%	5.6%	13.0%	3.7%	27.8%	39.5%	100.0%
51-65	5.3%	2.7%	8.0%	5.3%	18.7%	60.0%	100.0%
66+	.0%	.0%	.0%	5.0%	.0%	95.0%	100.0%
Toplam	10.3%	5.2%	12.4%	4.5%	18.2%	49.4%	100.0%

Yatağan'da kentleşme sanayileşmeye dayalı olsa da Türkiye'deki genel durumdan farklı olmayarak insanlar kırla ilişkilerini devam ettirmekte, oraya gidip gelmekte, yatırımlarını oralara yapmaktadırlar. Tablo 75'den de izlenilebileceği gibi 20 yıldan fazla süre Yatağan'da yaşayanların %51'inin kırdan/memlekette mal varlıkları vardır. Bu hala memleketlerine dönme özlemleri olduğunu gösterir. Tablo 68'e göre 20 yıl veya daha fazla süreden beri Yatağan'da yaşayanların %59,1'inin 2007 yılında kırdan/memlekette herhangi bir mal varlığı yoktur. Tablo 70'e göre de 20 yıl veya daha fazla süreden bu yana Yatağan'da yaşayanların %57,8'i 2007 yılında Yatağan'dan mal edinmiş buraya yatırım yapmışlardır. Bunların gerek Yatağan'da mal edinmeleri gerek çocuklarının kente özgü işlerde çalışmalarını istemeleri kırdan/memlekete dönüşlerini zorlaştıran etmenler olmuş ve her iki yaşam biçimini de sürdürmeye çalışmışlardır.

Tablo 69. Yapılan İş/ Köyden Erzak Gelir mi?

Yapılan iş	Erzak Gelir mi?		Toplam
	Evet	Hayır	
İşçi	45.1%	54.9%	100.0%
Esnaf	49.1%	50.9%	100.0%
Memur	41.5%	58.5%	100.0%
Çiftçi	60.0%	40.0%	100.0%
Özel	52.2%	47.8%	100.0%
Emekli	40.0%	60.0%	100.0%
Toplam	46.0%	54.0%	100.0%

Yatağan'da değişim sürecinin devam ettiğinin ve bunun sancılarının daha az olmasını sağlayacak olan "tampon mekanizmalar" Tablo 69'dan

Tablo 71. Yatağanda Kalış/ 2007 Yılında Yatağan Mal Varlığı Karşılaştırması

2007 Yatağan Mal Varlığı	Yatağan'da Kalış Süresi						Toplam
	<1	2-5	6-10	11-20	21+	Yatağanlı	
Ev		10.3%	31.8%	15.7%	41.1%	23.2%	25.5%
Ev-tar-hay				1.4%	1.1%	.9%	.9%
Ev-arsa						3.6%	1.2%
Ev-tar			4.5%	1.4%	2.2%	6.3%	3.3%
Arsa			4.5%		3.3%	1.8%	1.8%
Tarla					2.2%	6.3%	2.7%
Tarla-arsa						.9%	.3%
Tar-arsa-hay						1.8%	.6%
Ev-hayvan				1.4%	1.1%		.6%
Ev-dük				1.4%	4.4%	8.0%	4.2%
Ev-dük-tar-arsa			4.5%	1.4%	1.1%	7.1%	3.3%
Diğer						.9%	.3%
Yok	100.0%	89.7%	54.5%	75.7%	42.2%	35.7%	53.3%
Ev-tar-ar				1.4%	1.1%	3.6%	1.8%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 70 ve 71'den de izlenilebileceği üzere Yatağan'a çalışmak üzere gelenler, hem kırla bağlantılarını koparmamış oradan mal edinmiş hem de Yatağan'dan ayrılamamış yaşamlarını idame ettirdikleri yerden mal edinmişlerdir. Araştırma sırasında kendinizi kentli görüyor musunuz? Sorusuna Görüşülenlerden kimisi hem köylü hem kentliyim yanıtını vermiştir. Bunun nedeni sorulduğunda ise yanıtları “oradan vazgeçemiyor gidip geliyor, mal alıyoruz, buraya alıştık gittik mi zorlanıyoruz, burada her şey elinin altında” biçiminde özetlenecek yanıtlar vermiştir.

Tablo 74. Yapılan İş/ 2007 Yılı Kırsal Mal Varlığı Karşılaştırması

2007 Yılı Kırsal Mal Varlığı	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Ev	26.0%	8.3%	15.0%	12.5%	14.3%	7.1%	16.9%
Ev-arsa	1.9%						.8%
Ev-tar	8.7%	5.0%	2.5%	12.5%		3.6%	5.7%
Arsa	1.9%	1.7%			9.5%	7.1%	2.7%
Tarla	7.7%	6.7%	5.0%		4.8%	10.7%	6.9%
Tarla-arsa	1.0%	5.0%	5.0%			7.1%	3.1%
Ev-dük						3.6%	.4%
Ev-dük-tar-arsa	6.7%		2.5%	25.0%	9.5%	3.6%	5.0%
Diğer	1.9%		2.5%				1.1%
Yok	43.3%	70.0%	67.5%	37.5%	52.4%	57.1%	55.2%
Ev-tar-ar	1.0%	3.3%		12.5%	9.5%		2.3%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 75. Yapılan İş/ 2007 Yılı Yatağan Mal Varlığı Karşılaştırması

2007 Yılı Yatağan Mal Varlığı	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Ev	23.0%	23.1%	15.6%	16.7%	33.3%	45.2%	25.5%
Ev-tar-hay				25.0%			.9%
Ev-arsa	1.6%		2.2%			2.4%	1.2%
Ev-tar	4.0%	2.6%	2.2%	16.7%	3.7%		3.3%
Arsa	.8%	1.3%	2.2%		11.1%		1.8%
Tarla	1.6%	1.3%	2.2%	8.3%		9.5%	2.7%
Tarla-arsa			2.2%				.3%
Tar-arsa-hay		1.3%		8.3%			.6%
Ev-hay				8.3%		2.4%	.6%
Ev-dük	.8%	11.5%		8.3%	3.7%	4.8%	4.2%
Ev-dük-tar-arsa	.8%	11.5%			3.7%		3.3%
Diğer	.8%						.3%
Yok	65.9%	42.3%	73.3%	8.3%	44.4%	33.3%	53.3%
Ev-tar-ar	.8%	5.1%				2.4%	1.8%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Yatağan'a temelli yerleşim yılında işçilerin %40,4'ünün kırsal/memlekette malvarlıkları varken 2007 yılında ise bu oran %56,7'e çıkmıştır. Memurların %30'nun temelli yerleşim yılında kırsal/memleketteki bu oran 2007 yılında %31,5'dir. Emeklilerin ise temelli yerleşim yılında ve 2007 yılında kırsal/memleketteki malvarlığı oranı değişmemiş, her ikisi de %32,9'dur (Tablo 72-74). Yatağan'a temelli yerleşim yılında işçilerin %5,6'sının malvarlığı varken

bu oran 2007 yılında %34,1'e çıkmıştır. Memurların %2,5'i temelli yerleşim yılında Yatağan'da malvarlıkları varken bu oran 2007 yılında %26,7'ye çıkmıştır. Araştırmaya katılanlardan, emekli olduğunu söyleyenlerin tamamı temelli yerleşim yılında Yatağan'da malvarlığı olmadığını söylerken 2007 yılında Yatağan'da malvarlığı olduğunu söyleyenler %66,7'dir (Tablo 73-75). Bu bulgular Yatağan'da yaşayanların gelirleri arttıkça, hem köylerinden/memleketlerinden hem de Yatağan'dan mal edindiklerini gösterir. Kente yatırım yapan bireyler kırsal ilişkilerini kesmek istememektedirler. Bununla beraber Yatağan'da edinilen mallar arasında tarla, ağaç, hayvan gibi kırsal özgü mallar da yer almaktadır.

Tablo 76. Yaş Aralıklarına Göre Kredi Kartı Kullanımı

			Kredi Kartı Kullanıyor musunuz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Yaş Aralığı	>25	Yaş Aralığı %	50.0%	50.0%	100.0%
		Kredi Kartı Kullanımı %	2.3%	4.5%	3.0%
	26-35	Yaş Aralığı %	73.0%	27.0%	100.0%
		Kredi Kartı Kullanımı %	21.1%	15.2%	19.1%
	36-50	Yaş Aralığı %	73.5%	26.5%	100.0%
		Kredi Kartı Kullanımı %	54.6%	38.4%	49.1%
	51-65	Yaş Aralığı %	61.3%	38.7%	100.0%
		Kredi Kartı Kullanımı %	21.1%	25.9%	22.7%
	66+	Yaş Aralığı %	10.0%	90.0%	100.0%
		Kredi Kartı Kullanımı %	.9%	16.1%	6.1%
	Toplam	Yaş Aralığı %	66.1%	33.9%	100.0%
		Kredi Kartı Kullanımı %	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 77. Yapılan İş/ Kredi Kartı Kullanımı

Yapılan İş	Kredi Kartı Kullanıyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
İşçi	76.2%	23.8%	100.0%
Esnaf	57.7%	42.3%	100.0%
Memur	84.4%	15.6%	100.0%
Çiftçi	58.3%	41.7%	100.0%
Özel	48.1%	51.9%	100.0%
Emekli	45.2%	54.8%	100.0%
Toplam	66.1%	33.9%	100.0%

Birincil ilişkilerin egemen olduğu kır yaşamında borç alacak ilişkilerini insanlar köylüleri, akrabaları, arkadaşları yani birbirleriyle kurarlar. Kent yaşamında ise bu ilişkiler daha çok gerçek kişiler arasında değil, kişiler ile kurumlar arasında olmaktadır. Görüşülenlerin sadece %5,2'si zor bir durumda karşılaştıklarında bankaya başvuracaklarını söylemiş olmalarına rağmen tablo 23'den de izlenilebileceği üzere araştırmaya katılanların %66,1'i kredi kartı kullandıklarını belirtirken %33,9'u kullanmadıklarını belirtmiştir. Bununla beraber memurların %84,4'ü, işçilerin %76,2'si kredi kartı kullandığını söylerken, çiftçi ve esnafta bu oran yarıdan biraz fazlayken özel sektörde çalışanlar ve emeklilerde yarıdan azdır (Tablo 77). Yakın zamanda ortaya çıkan ve daha çok kente özgü bir tutum olan kredi kartı kullanımı, eski yaşam tarzını sürdürmek için direnen üst yaş grubunda düşük, alt-orta yaş grubunda ise yüksek oranda kullanılmaktadır. Tüm görüşmeciler içinde kredi kartı kullananların %54,6'ı 36–50 yaşları arasındayken sadece %0,9'u 66 yaş ve üstü gruptadır. 26–35 yaş aralığının %73'ü, 36–50 yaş aralığının %73,5'ü, 51–65 yaş aralığının %61,3'ü kredi kartı kullandığını belirtirken 66 ve üzeri yaş grubunda ise kredi kartı kullanımı oranı sadece %10'dur (Tablo 76).

Tablo 78. Nerelisiniz/ Başka Bir Semte Veya Kente Taşınmak İstiyor musunuz?

		Taşınmak istiyor musunuz?		Toplam	
		Evet	Hayır		
Nerelisiniz	Yatağan merkez	% Nereli	20.3%	79.7%	100.0%
		% Taşınmak	10.7%	31.1%	22.4%
	Yatağan köy	% Nereli	27.6%	72.4%	100.0%
		% Taşınmak	11.4%	22.1%	17.6%
	Yatağan dışı/kent	% Nereli	67.0%	33.0%	100.0%
		% Taşınmak	45.0%	16.3%	28.5%
	Yatağan dışı köy	% Nereli	34.6%	65.4%	100.0%
		% Taşınmak	12.9%	17.9%	15.8%
	Muğla civarı kent	% Nereli	51.7%	48.3%	100.0%
		% Taşınmak	10.7%	7.4%	8.8%
	Muğla civarı köy	% Nereli	56.5%	43.5%	100.0%
		% Taşınmak	9.3%	5.3%	7.0%
	Toplam	% Nereli	42.4%	57.6%	100.0%
		% Taşınmak	100.0%	100.0%	100.0%

Yatağan'da yaşayanlardan başka bir semte veya kente taşınmak isteyenler %42,4 oranındadır. Taşınmak isteyenlerin sadece %22,1'i nerelisiniz sorusuna Yatağan merkez ya da köylerinden birinden olduğu yanıtını vermiştir. Yine Yatağan merkezden olduğunu söyleyenlerin %79,7'si taşınmak istemediklerini söylerken, Yatağan merkez ya da köylerinden olmayanların %77,9'u ise başka bir semt veya kente taşınmak istemektedirler. Yatağan dışında bir yere taşınmak isteyenlerin %96,5 (Tablo 78) olmaları ve taşınmak isteme nedeni olarak hava kirliliği ile memleketlerine gitme isteğini öncelikle söylemeleri kente uyumda sorun yaşandığını göstermektedir. Ancak tablo 78'den'de izlenilebileceği gibi emeklilerin nerdeyse yarısı, Yatağan'da ev, arsa ve dükkan edinmiştir. Kırla ilgili istek ve düşünceler özlem boyutunda kalmış, kentle işliklerin koparılması göze alınmamış, kent yaşamının alışkanlıklarından vazgeçilmemiştir.

Tablo 79. Termik Santralin Yatağan'da Bulunması Hakkında Görüş/ Yapılan İş Karşılaştırması

Yapılan İş	Termik Santralin Yatağanda Bulunması					Toplam
	Çok olumlu	Olumlu	Fikrim yok	Olumsuz	Çok olumsuz	
İşçi	19.0%	46.8%	4.8%	22.2%	7.1%	100.0%
Esnaf/zanaatkar	2.6%	59.0%	1.3%	26.9%	10.3%	100.0%
Memur	15.6%	51.1%	6.7%	13.3%	13.3%	100.0%
Çiftçi		41.7%		41.7%	16.7%	100.0%
Özel/serbest	11.1%	33.3%	3.7%	40.7%	11.1%	100.0%
Emekli	16.7%	57.1%	4.8%	14.3%	7.1%	100.0%
Toplam	13.0%	50.3%	3.9%	23.3%	9.4%	100.0%

Santralin Yatağan'da kurulmuş olması ile ilgili, araştırmaya katılanların %50,3'ü olumlu görüşe sahipken, %13'ü çok olumlu, %23,3'ü olumsuz, %9,4'ü çok olumsuz görüşe sahiptir. Santralin Yatağan'da kurulmuş olmasına işçilerin %29,3'ü, esnaf ve zanaatkarların %37,2'si, memurların %26,6'sı, emeklilerin %21,4'ü, özel sektörde veya serbest çalışanların %51,8'i, çiftçilerin de %58,4'ü olumsuz ya da çok olumsuz görüşe sahiptir. Görüldüğü gibi geçimini santralden doğrudan veya dolaylı olarak sağlayan kesim termik santrale olumlu bakmaktadır. Santralin hem çevre üzerindeki olumsuz etkileri, hem de çiftçilerin gelirlerine esnaf ve işçilere oranla, doğrudan olumlu etkisi olmaması onların santralle ilgili olumsuz düşüncelerine yol açmaktadır.

Tablo 80. Yatağan'da Özelleştirilen İşletmelerin Durumu/Termik Santralin Özelleştirilmesi Görüşü Karşılaştırması

Yatağan'da Özelleştirilen İşletmeler	Termik santral			Toplam
	Özelleştiril meli	Özelleştiril memeli	Fikrim yok	
İyi oldu daha etkin ve verimli hale geldi	17.9%	2.1%	4.7%	7.0%
İyi oldu kamunun sırtından bir yük kalktı	23.2%	3.1%		8.5%
Kötü oldu onların gördüğü hizmetlerden eskisi gibi faydalanamıyoruz	7.4%	16.1%	4.7%	12.1%
Kötü oldu çalışanlar işlerini kaybetti Yatağan ekonomisini olumsuz etkiledi	27.4%	59.9%	16.3%	44.8%
Fikrim yok	24.2%	18.8%	74.4%	27.6%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 81. Türk Telekom/Termik Santral Özelleştirilmesi Karşılaştırması

Türk Telekom	Termik Santral			Toplam
	Özelleştirilmeli	Özelleştirilmemeli	Fikrim yok	
Özelleştirilmeli	77.0%	17.6%	5.4%	100.0%
Özelleştirilmemeli	15.1%	80.4%	4.5%	100.0%
Fikrim yok	14.0%	33.3%	52.6%	100.0%
Toplam	28.8%	58.2%	13.0%	100.0%

Gelirlerini devlet kuruluşlarında çalışarak ya da onun varlığı dolayısıyla çalışanlardan elde eden halk genel olarak özelleştirmeye karşıdır. Bunun yanında özelleştirmenin iyi olduğunu savunanlar, ya işlerini ya da gelirlerini kaybetme korkusundan Termik santralin özelleştirilmesine karşı çıkabilmektedir. Başka bir deyişe özelleştirmeye ilgili düşünceler, sınıfsal değil ekonomik temellidir.

Tablo 82. Yatağan'da Toplumsal Değişme Nedeni Yapılan İş Karşılaştırması

Değişim Nedeni	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Sanayi tesislerinin kurulmuş olması	78.6%	80.8%	77.8%	83.3%	70.4%	83.3%	79.1%
Almış olduğu göçler	10.3%	6.4%	6.7%	8.3%	7.4%	9.5%	8.5%
Sendikaların faaliyetleri	4.8%	1.3%	6.7%			2.4%	3.3%
Siyasi partilerin faaliyetleri	.8%	1.3%	2.2%		3.7%		1.2%
Yatağan halkının değişime açık olması	4.0%	7.7%	4.4%	8.3%	7.4%	4.8%	5.5%
Başka	1.6%	2.6%	2.2%		11.1%		2.4%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Araştırma bulgularına göre Yatağan'da yaşayanlar çoğunlukla toplumsal değişimin temelinde yatanın termik santral olduğunun farkındadır. Bununla beraber işçilerin %10,3'ü almış olduğu göçleri, çiftçilerin de %8,3'ü Yatağan halkının değişime açık olmasını göstermiştir. İşçiler çoğunlukla Yatağan'a sonradan gelenler, çiftçilerse Yatağan'ın yerlileridir yani bunlar, değişimi kendileriyle ilişkilendirme eğilimi içerisindedirler.

Tablo 83. Yapılan İş Yatağan Kent midir? Karşılaştırması

Yapılan İş	Yatağan Kent midir?		Toplam
	Evet	Hayır	
İşçi	30.2%	69.8%	100.0%
Esnaf	38.5%	61.5%	100.0%
Memur	15.6%	84.4%	100.0%
Çiftçi	25.0%	75.0%	100.0%
Özel	22.2%	77.8%	100.0%
Emekli	47.6%	52.4%	100.0%
Toplam	31.5%	68.5%	100.0%

Tablo 84. Yatağan Kent midir? Kentli misiniz? Karşılaştırması

Sizce Yatağan Kent midir?	Siz Kentli misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Evet	76.0%	24.0%	100.0%
Hayır	31.0%	69.0%	100.0%
Toplam	45.2%	54.8%	100.0%

Tablo 85. Yatağan'da Kalış Süresi Yatağan Kent mi/Siz Kentli misiniz? Karşılaştırması

Yatağan'da kalış	Yatağan Kent midir?		Siz Kentli misiniz?	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
<1	14.3%	85.7%	28.6%	71.4%
2-5	13.8%	86.2%	72.4%	27.6%
6-10	27.3%	72.7%	36.4%	63.6%
11-20	15.7%	84.3%	41.4%	58.6%
21+	41.1%	58.9%	46.7%	53.3%
Yatağanlı	40.2%	59.8%	42.0%	58.0%
Toplam	31.5%	68.5%	45.2%	54.8%

Tablo 86 Yapılan İş/ Kentli misiniz?

Yapılan İş	Kentli misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
İşçi	38.9%	61.1%	100.0%
Esnaf	50.0%	50.0%	100.0%
Memur	48.9%	51.1%	100.0%
Çiftçi	25.0%	75.0%	100.0%
Özel/serbest	37.0%	63.0%	100.0%
Emekli	61.9%	38.1%	100.0%
Toplam	45.2%	54.8%	100.0%

Araştırma bulgularına göre Yatağan'da yaşayanların çoğunluğu ne Yatağan'ı kent ne de kendilerini kentli olarak görmektedir. Yatağan'ı kent olarak görmeyenler bunu öncelikle sosyal aktivitelerin olmamasına, küçük ve gelişmemiş olmasına bağlamışlardır. Yatağan'ı kent olarak görenler çoğunlukla kendilerini de kentli olarak görmektedir. Benzer ilişki kendini kentli olarak görmeyenlerin çoğunun Yatağan'ı da kent olarak görmemesinde de izlenilebilir. Yatağan'da kalış süresi arttıkça Yatağan kent midir? Sorusuna evet diyenler artmaktadır. Muhtemelen bunların birçoğu başka bir yere taşınmak istemeyenlerdir.

Çalışanlar arasında Yatağan'ı kent olarak görmeme eğilimi çok yüksektir. Çalışanlar içinde Yatağan'ı en fazla oranda işçiler, en düşük oranda da memurlar kent olarak görmektedir. Emeklilerin ise hemen hemen yarısı burayı kent olarak gördüklerini söylemiştir. Bununla beraber İşçilerin %38,9'u kendini kentli olarak tanımlarken, esnaf ve memurların, hemen hemen yarıya yakını kendini kentli olarak tanımlamıştır. Çiftçilerin ¼'ü kentli olduklarını söylerken Yatağan'ı kent olarak görenler arasında en yüksek orana sahip olan emekliler kendilerini kentli olarak görmektedirler.

Yatağan da 5 yıla kadar yaşayanlar büyük çoğunlukla burayı kent olarak görmezken, 6–10 yıl arası yaşayanlar da bu eğilim biraz azalırken, 11-20 yıl arası yaşayanlarda tekrar artmaktadır. 20 yıl ve daha fazla süreden bu yana yaşayanlar ve Yatağanlılar da ise Yatağan'ı kent olarak görme eğilimi daha yüksektir. Bununla beraber 2–5 yıl arası Yatağan'da yaşayanlar hariç (%75) diğerlerinin yarıdan fazlası kendilerini kentli olarak görmemektedir (Tablo 85). 2–5 yıl arasında Yatağan'da yaşayanlar çoğunlukla kente tayinle olan memurlar ya da başka kentlerden gelen işçiler olmaları, bunların kendilerini kentli görme eğilimlerinin yüksek olmasına neden olmaktadır.

Veri Araştırma Grubunun araştırma sonuçlarına göre nüfusun en fazla (metropollerde) % 36 – 37'sinin fiilen çalışma yaşamı içinde yer aldığını göstermektedir. Kasabalarda¹¹ bu oran (nüfusun fiilen çalışma yaşamı içinde yer

¹¹ Veri Araştırma Grubu nüfusu 20 bin ile 100 bin arasında olan yerleri kasaba, 100 bin ile 1 milyon arasında olan yerleri kent, 1 milyondan fazla olan yerleriyse metropol olarak tanımlamıştır.

alma oranı) %29'a kadar gerilemektedir (www.veriarastirma.com). Ancak Veri Araştırma Grubunun araştırmalarında kasabalar için ortaya çıkan verilerin aksine, araştırmamız bulguları Yatağan'da fiilen çalışma yaşamı içinde olan nüfusu, tüm nüfusun yaklaşık %36'sının olduğunu göstermektedir.

Yatağan'da gelir nispeten dengeli bir şekilde dağılmıştır. Bu dengenin temel unsuru Yatağan'da çalışanların çoğunluğunun kamu işçileri olması ve bu işçilerin benzer ücret almalarıdır. Kamunun özelleştirme ve yeni iş gördürme politikaları zamanla bu dengeyi bozmaya başlamıştır. Örneğin santralde çalışan bir kamu işçisi 1500 YTL civarında ücret alırken yine aynı kurumda çalışan ve aynı işi yapan taşeron işçisi 500 YTL civarında ücret almaktadır. Bu yüzden her iki işçi grubu arasında zaman zaman gerginlikler yaşandığı gözlemlenmektedir.

Yatağan'da hanelerin ortalama gelirleri nüfus açısından kendinse benzeyen yöreler ile paralellik göstermemekte onun çok üzerindedir. Veri Araştırma Grubunun (2006) yaptığı araştırmaya göre 2007 yılı beklentilerine göre nüfusu 20 bin ile 100 bin arasında olan "kasabalar"da hane halkı bazında beklenen yıllık ortalama gelir 11.264 YTL'dir. Bu da aylık ortalama 938 YTL'ye denk gelmektedir. Araştırmamız bulgularına göre Yatağan'da hanelerin aylık gelir ortalaması ise 1.510,158 YTL'dir. Türkiye'de 2007'de hanelerin ortalama gelir beklentisi ise aylık yaklaşık 1.350 YTL¹² civarındadır (www.veriarastirma.com). Araştırma bulgularına göre işsizlik oranının da düşük olması, bu oranların Yatağan lehine yüksek olmasını sağlamıştır.

---

¹² Veri Araştırma Grubu bu verileri ABD doları üzerinden yıllık beklenen geliri 13.876 Dolar olarak vermiş kur 1,2 YTL'den hesaplanarak YTL'ye çevrilmiştir.

Tablo 87. Nereli Yapılan İş Karşılaştırması

Nerelisiniz	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Yatağan merkez	16.7%	37.2%	6.7%	16.7%	18.5%	33.3%	22.4%
Yatağan köy	10.3%	25.6%	20.0%	33.3%	14.8%	19.0%	17.6%
Yatağan dışı/kent	33.3%	15.4%	55.6%	8.3%	33.3%	11.9%	28.5%
Yatağan dışı köy	25.4%	7.7%	11.1%	33.3%	14.8%	2.4%	15.8%
Muğla civarı kent	8.7%	10.3%	6.7%		3.7%	14.3%	8.8%
Muğla civarı köy	5.6%	3.8%		8.3%	14.8%	19.0%	7.0%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tablo 87'den de izlenileceği gibi işçi olduğunu söyleyenlerin %16,7'si, Yatağan merkezden %10,3'ü' de köylerinden olduğunu söylemişlerdir. Geri kalan %73'lük kısım Yatağan dışında bir yerdedir. Bu bulgular kentin şekillenmesinde dışarıdan kente gelenlerin etkisini göstermektedir. Bu durum kentte yerelliğin ağır basmasına ve Yatağanlılarda çözülmenin engellenmesine yol açmaktadır.

Yine özellikle kente özgü işlerde çalışanlardan işçilerin %43,6'sı nerelisiniz sorusuna kırsal alan, %56,4'ü ise kentsel alanı; memurların %31,1'i kırsal alan %68,9'u kentsel alan; emeklilerin %40,4'ü kırsal alan, %59,6'sı kentsel alan içerikli yanıtlar vermiştir. Ancak kentsel alanı içeren yanıtlar, idari olarak köy dışı yerleşmelerdir. Dolayısıyla bunların içinde de kırsal alanlar yer almaktadır. Bununla beraber görüşülenlerin çoğu çocukluğunun kent dışında bir yerde geçtiğini söylemiştir. Bu bulgular kırla ilişkiyi, kenti algılama ile ilgili bulgularla beraber değerlendirildiğinde kentleşme yaşanırken, kentlileşmenin de Yatağan'da ne ölçüde yaşandığını gösterir. Yatağan'da kırsal yaşam alışkanlıkları yerini kentsel yaşama bırakırken her ikisine de ait tutum ve davranışlar da bir arada sürdürülmektedir.

Tablo 90'dan izlenilebileceği gibi Yatağan'ın en önemli sorunları arasında Yatağanlı olan olmayan ayrımının yapılması yer almaktadır. Konuyu tamamlayıcı veriler, anket görüşmeleri sırasında aktarılanlar ile pekiştirilebilir. Araştırma esnasında yapılan görüşmelerde kendisini Yatağanlı olarak belirtenler *“biz zehirleniyoruz parayı onlar kazanıyor”*, *“çalışanların hiç biri Yatağan'lı değil santralin bize bir faydası olmadı”* v.b benzeri ifadeleri sıkça kullanmışlardır.

Bununla beraber zengin olarak kimi görüyorsunuz sorusuna sıklıkla “işçiler” yanıtı verilmiştir. Santral ve kömürde çalışan işçiler “uzun yıllardır bu işte çalıştıklarını, ilk yıllarda çok zorluk çektiklerini ancak çalışmaktan vazgeçemediklerini, Yatağanlıların ise ya hiç çalışmadıklarını ya da işi çabuk bıraktıklarını, Yatağanlıların kendileri sayesinde zenginleştiğini” söylemiştir. Bununla beraber çoğunlukla Yatağan’da zengin sayılabilecek kesim için çoğunlukla yerli mal sahipleri ya da esnaf yanıtı verilmiştir.

Araştırma bulguları Yatağan’da hala birincil ilişkilerin hakim olduğunu göstermektedir. Zor bir durumda kaldığımızda kime ya da hangi kuruma başvurursunuz denildiğinde öncelikle aile, arkadaş, akraba ve hemşeri yanıtları verilmiş, asker-polis, banka, sendika gibi kurumlar yanıtlar içinde son sıralarda yer almıştır. Kentsel alandan elde edilen gelir arttıkça birincil ilişkiler yerini ikincil ilişkilere bırakmaya başlamıştır. Tablo 89’den de izlenilebileceği üzere gelir seviyesi arttıkça aile, akraba gibi kurumlar yerine; banka, asker-polis, sendika gibi kurumlara başvurma oranı artmıştır.

Kadınların toplumsal yaşam içinde yer almasına karşı bir tutum yoktur. Ancak bunun daha önceden belirlenmiş kurallar çerçevesi içinde olması beklentisi vardır. Araştırma bulguların göre Yatağan’da yaşayanlar büyük çoğunlukla kadınların devlet memuru olmasını ya da özel bir yerde ücretle çalışmasını, devlet dairesinde yönetici amir olmasını onaylamış, kadınların çalışma yaşamı içinde olmasına karşı çıkmamışlardır. Ancak görüşülenler yaklaşık üçte ikisi kadınların sadece kadına uygun işlerde çalışmaları gerektiğini söylemiştir. Kadınların kişisel tutum davranışlarının belirlerken toplumsal baskı kendini hissettirmektedir. Görüşülenlerin yarıdan fazlası kadınların dışarıda kısa etekli elbiseler giymesine, üçte biri el ayak tırnaklarını boyamasına, dörtte üçü de evleneceği erkekten başka erkekle arkadaşlık etmesine karşı olduğunu belirtmiştir.

Tablo 88. Yapılan İş/Yaşamda ve Kararlarda Dinin Önemi

Yapılan İş	Yaşamınızda ve Kararlarınızda Dinin Önemi					Toplam
	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Az Önemli	Önemli	Çok Önemli	
İşçi	12.7%	12.7%	22.2%	42.9%	9.5%	100.0%
Esnaf	6.4%	3.8%	19.2%	47.4%	23.1%	100.0%
Memur	13.3%	17.8%	8.9%	42.2%	17.8%	100.0%
Çiftçi			25.0%	58.3%	16.7%	100.0%
Özel	3.7%	3.7%	14.8%	37.0%	40.7%	100.0%
Emekli	16.7%	14.3%	19.0%	35.7%	14.3%	100.0%
Toplam	10.6%	10.3%	18.8%	43.0%	17.3%	100.0%

Araştırma bulgularına göre Yatağan'da toplumsal yaşam içinde din önemli yer tutmaktadır. Görüşülenlerin çoğunluğu yaşam ve karalarında dinin önemli ya da çok önemli yer tuttuğunu söylemiştir. Yanıtlardan, çoğunlukla toplu olarak yapılan ya da başkaları tarafından izlenilebilen ibadetlerin diğerlerinden daha fazla yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber kentsel alanlarda görülmemesi ya da çok az görülmesi beklenen batıl inançların çoğu Yatağan'da görülmeye devam etmektedir. Kentsel yaşam içinde alınan kararlarda ve yaşamda dinin etkisinin olmaması ya da çok az görülmesi beklenmektedir. Bu dönüşüm en çok emekliler, işçiler ve memurlarda izlenmektedir. Buna rağmen tüm kesimlerin yarısından fazlası dinin yaşamlarında ve karalarında dinin önemli ya da çok önemli olduğunu söylemiştir.

Araştırma bulguları Yatağan'da siyasi faaliyetlere katılımın oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Görüşülenlerin %15,7'si bir siyasi partiye üye olduğunu belirtmekte olup bu oran da herhangi bir kuruma üye olanların neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Kentte 2004 yerel seçimlerine katılım %97 olarak hesaplanırken, görüşülenlerin sadece %14,8'i seçmen yaşında olduğu halde herhangi bir seçimde oy kullanmadığını belirtmiştir. Oy kullanma tutumunu belirlemek amacı ile yönetilen "kişiyemi partiye mi oy verirsiniz" sorusuna görüşülenlerin %17'si yerel seçimlerde partiye göre oy veririm demiştir. Bu da neredeyse parti üyeliği oranına denk gelmektedir.

Tablo 90. Yapılan İş/Yatağan'da Rahatsızlık Duyulan Olay Karşılaştırması

Rahatsızlık	Yapılan İş						Toplam
	İşçi	Esnaf	Memur	Çiftçi	Özel	Emekli	
Yoğun miktarda göç alması	8.7%	16.7%	4.4%	16.7%	7.4%	16.7%	11.2%
Çevre kirliliği /sorunları	28.6%	42.3%	33.3%	58.3%	48.1%	45.2%	37.3%
Yatağanlı olan/olmayan ayrımının yapılması	14.3%	7.7%	17.8%	8.3%	7.4%	7.1%	11.5%
Toplumsal baskı	5.6%	5.1%		8.3%	3.7%		3.9%
Yüksek kiralar	3.2%	5.1%	6.7%			4.8%	3.9%
Sendikaların faaliyetleri	1.6%	1.3%					.9%
Çevre sorunları ile gündeme gelmesi	23.0%	7.7%	17.8%	8.3%	18.5%	11.9%	16.4%
Hepsi	8.7%	7.7%	15.6%		14.8%	7.1%	9.4%
Başka	6.3%	6.4%	4.4%			7.1%	5.5%
Toplam	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Yatağan termik santrali arıtma ünitelerinin çalışmaması çevre ve insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Kentte santralin faaliyetleri sonucu havaya salınan kükürt dioksit oranının yüksek olması, solunum yolları hastalıkları, çeşitli alerji ve başta akciğer kanseri olmak üzere kanser hastalıklarının sıkça görülmesine yol açmaktadır. İnsanlar hastalığı söylemeyi hala ayıp olarak karşıladığından görüşülenlerin büyük çoğunluğu ailelerinde ve yakın tanıdıkları arasında santrale bağlı hastalıklarının olmadığını ifade ederken, birçoğu, soruya “bizim ailede yok ama bildiklerimin arasında var” demiştir. Tüm bunların yanı sıra “aile içinde devamlı sağlık problemi var mı” sorusuna evet deme oranı yarıya yaklaşmış, hastalığın türü ile ilgili yanıtlar da genellikle santralden kaynaklanabilecek rahatsızlıklar belirtilmiştir.

Yatağan aldığı göçler ile büyüyen bir yerdir. Araştırma bulguları kentte yaşayanların yarısından fazlasının Yatağan'a sonradan gelenlerden oluştuğunu göstermektedir. Yatağan'ın aldığı göçlerin genelde ekonomik ağırlıklı olması, sektöre göre göç gerekçesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede kabaca; kente ilk gelenleri santral ve kömürde çalışmak için gelenler oluştururken, mermer sektöründe çalışmak için özellikle Sinop'tan, inşaat sektöründe çalışmak için Gümüşhane'den, çeşitli sektörlerde çalışmak içinse Doğu ve Güneydoğu'dan göç edenler biçiminde ayırıştırıp, gruplandırmak mümkün olmaktadır. . Bu ayrışma toplumsal yaşam içinde

kendini hissettirmektedir. Nitekim tablo 90'dan da izlenilebileceği gibi Yatağan'ın aldığı göçler, Yatağanlı olup olamayan ayrımının yapılması açısından temel oluşturmaktadır.

Yatağan'ın toplumsal yaşamında mekanda ve hemşeri temelinde ayrışmalar gözlemlenmektedir. Gümüşhane ve Sinop'tan gelenler çoğunlukla bir arada oturmakta, ayrı kahvelere gitmekte ve belli sektörlerde çalışmaktadır. Öte yandan, kamu işletmelerinde çalışan işçiler iş kollarına göre ayrı lojmanlarda oturmakta özellikle çalışanların eşleri kentin diğer unsurlarıyla çok az bir araya gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi santral ve kömürde çalışanlar ile Yatağan'lılar arasında istihdamdan kaynaklanan bir ayrışma zaten görülmektedir.

Yatağan'a uyum sağlayamayanlar kimlerdir sorusuna büyük çoğunlukla Doğulular yanıtı verilmiştir. Konak mahallesi muhtarının anlattığı anekdot kentteki bu ayrışmayı en iyi şekilde göstermektedir.

“Onlarla iyi geçiniriz, yıllardır burada yaşayanlar var şimdiye kadar aramızda bir sorun çıkmamıştır. Ama çok da samimi değiliz, bizle aynı muhitlerde otursalar da, onların gittiği kahveler ayrı bizimkiler ayrıdır. Hani bir yerde toplansak da biri bir ayrışın dese hiç zorlanmadan hemen ayrışırız.”

Araştırma bulguları Yatağan'ın en önemli sorunları arasında çevre sorunlarının ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Santralin faaliyetlerinin çevresel etkilerini azaltacak yeterli önlemlerin alınmamış olması, baca gazı filtrelerinin çalışmaması, salınan kükürt dioksit oranının dünya standartlarının çok üstünde olması santralin insan ve çevre sağlığını tehdit etmesine yol açmıştır. Bununla beraber geçimini doğrudan santral veya kömüre bağlı işletmelerde çalışarak sağlayanlar Yatağan'ın çevre sorunları ile gündeme gelmesinden rahatsız olduklarını belirtmiştir.

Yatağan ekonomisinin en önemli unsuru termik santraldir. Ancak bu santralin ürettiği enerjinin kullanılabileceği başka sanayi tesisleri Yatağan'da veya Muğla'da yoktur. Santralde üretilen enerji Yatağan'da kullanılmamakta Muğla ile

birlikte Aydın, İzmir, Denizli ve Antalya illerinde kullanılmaktadır. Santralin kapatılması bu bölgelerde enerji sorunları yaşatacak olmasının yanında; santralde çalışanların ötesinde Yatağan kentinin tüm sakinlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecektir.

Yatağan'ın kentleşme süreçlerinde temel değişken sanayidir. Öte yandan Yatağan'ın bağlı bulunduğu Muğla ili, Türkiye'nin en uzun sahil şeridinde sahip olup, ülkenin en önemli turizm merkezlerinin birkaç tanesi sınırları içinde bulunmaktadır. Buralarda da kentleşme süreci yaşanmaktadır. Fakat bunların da kentleşme süreci, kent ile ilgili sorunları, buralarda yaşayanların kenti algılayışları, kentleşmelerini sağlayan temel sektör turizm olması bakımından farklıdır.

Başta Bodrum, Marmaris ve Fethiye olmak üzere Datça, Ortaca, Milas, Köyceğiz, ilçelerinde kentleşmedeki en önemli unsur turizmdir. Dalaman ve Milas barındırdığı sanayi kuruluşları açısından diğerlerinden ayrılrsa da oralarında kentleşmelerinin ana etkeni turizm faaliyetleridir.

Kent merkezlerinde en önemli istihdam hizmetler sektöründe yer alır. Bu ilçeler turizm sezonuna bağlı olarak mevsimlik işgücüne yönelik göç alırlar. Turizm sektöründe çalışanların çoğu geçici ve sosyal güvenliğe sahip olmadan çalışanlardan oluşur.

Yatağan sanayileşmenin ardından kentleşmeye başlamıştır. Muğla il merkezindeki kentleşmenin temelindeki ana unsur sanayileşme değil kentte kurulu bulunan Muğla üniversitesidir. Dolayısıyla nüfus hareketleridir. Nüfus artışı hızı 1980'lere kadar durağan bir yapı gösteren Muğla'da önce MİYO sonra da Muğla Üniversitesinin kurulmasıyla nüfus artışı hızlanmıştır.

Kentte gelişmiş sanayinin olmaması ve birçok ilçesinin aksine turizm merkezi olmaması 2007 verilerine göre 20 bin öğrenci barındırması kentin üretime değil de tüketime eğilimli bir ekonominin var olmasına neden olmuştur. Nüfusunu çoğunluğunu oluşturan Muğlalılar dışında öğrenciler, asker ve memurların nüfus payı içinde diğer önemli unsurlar olması kentte bunların ihtiyaçlarına yönelik ticari faaliyetlerin görülmesine yol açmıştır. Bu ihtiyaçlardan en önemlisi sayılabilecek

barınma ihtiyacının karşılanması gereği kentte inşaat sektörünün gelişmesine yol açmış ve kente mevsimlik işçi göçü yaşanmaya başlanmıştır. Bu göç hareketlerine rağmen 2007 yılında Muğla kent merkezinde yaşayanların %71,4'ü Muğlalıdır (A. Göktürk 2007). Yatağan'da ise bu oran sadece %42,7'dir.

Küçük bir kent görünümünde olan Muğla'da ticaret oldukça gelişmiştir. Sanayinin gelişmediği kentte ticaret iki yönüyle izlenmektedir. Birinci olarak tüccarlar ilde ve civarda üretilen çoğunlukla tarıma dayalı olan malları dışarı satmaktadır. İkinci olarak da kentte üretilmeyen birçok sanayi ürünü getirerek içeriye satmaktadır. Yatağan'da ise ticaret kentin nüfusunun artmasıyla gelişen bir sektör olup, ziyadesiyle kentte yaşayanların ihtiyaçlarına yönelik ve çoğunlukla Yatağan dışından getirilen malların satımına yöneliktir. Bununla beraber mermer madenciliğinin gelişmesiyle beraber, mermerin işlenmesine dayalı işletmeler de kentte faaliyet göstermeye başlamıştır. Yine Yatağan'da bulunan Yem ve Süt fabrikalarına dayalı ticari faaliyetler bulunsa da bu fabrikaların özelleştirilmesi işlevlerini eskisi gibi yerine getirmemesi dolayısıyla bu faaliyetler azalmıştır.

Muğla ve Yatağan'ın kentleşmesinin farklılıklarında biri de hizmetler sektöründe çalışanlardır. 2002 DİE verilerine göre Muğla'da kent nüfusun %41,78'i hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Yatağan'da ise bu oran sadece %21,68'dir (DİE,2002).

Muğla ve Yatağan kent merkezleri okuryazarlık oranları bakımından birbirlerine benzemektedirler. Her ikisinin de bu oran %95'in üzerindedir. Ancak lise ve üstü okullardan mezun olanlar Muğla'da %51'ken (A. Göktürk, 2006), Yatağan'da bu oran %40 civarında hesaplanmıştır.

Muğla ve Yatağan hane halkı büyüklük ortalamaları bakımından birbirine benzemektedir. Bu ortalama Muğla'da 3,5 (Muğla Valiliği, 2003) Yatağan'da ise 3,6'dır. Bu oranlar her ikisinde de çekirdek aile yapısının hakim olduğunu gösterir. Ayrıca bu büyüklük 4,5 olan Türkiye ortalamasının gerisindedir (Muğla Valiliği, 2003).

Hanelerin ortalama gelirleri karşılaştırıldığında; A.Göktürk'ün (2006) araştırmasında Muğla'da ortalama gelir, 1.051 YTL olarak hesaplanmıştır. Yatağan'da ise bu gelir 1.510 YTL olarak hesaplanmıştır. Yatağan'da işçi ve memurların yani düzenli gelire sahip olanların oranının Muğla'dakine göre daha fazla miktarda olması ve bunların gelirlerini diğer çalışma gruplarına göre daha doğru söylemesi Muğla ile Yatağan'daki oluşan hane başına düşen gelir farkının temel nedenlerinden birisidir.

Yatağan ve Muğla (A.Göktürk, 2006) da yapılan araştırmalar da o kentlerde yaşayanlar kentle ilgili konularda bilgi sahibi olduklarını gösterir ifadeler yer vermiştir. Muğla'da kentin en önemli sorunları olarak alt yapı ve konut en önemli sorun olarak belirtilmişken, Yatağan'da Çevre kirliliği ve kentin çevre lirliliği sorunlarıyla gündeme gelmesi en önemli sorunlardır.

Türkiye'deki kentleşmenin en belirgin özelliklerinden ve sorunlarından biri de gecekonduudur. Muğla'da ve Yatağan'da ülkenin aksine yaşanan bir gecekondu sorunu yoktur. Bu her iki kent merkezinde de farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Muğla kent merkezinin %65'e yakın kısmı sit alanı içinde ve inşaat yapma yasağı vardır. Bununla beraber kente gelenler öğrenci, memur, asker gibi kesimler ya da mevsimlik işçilerdir. Yatağan ise dışarıdan çok sayıda göç almasına rağmen işçilere yönelik lojmanlara sahip olması ve kentin planlı bir şekilde büyümesi gecekondu oluşumunu engellemiştir.

Türkiye'de kentleşmenin en belirgin özelliği nüfus hareketlerinin sanayileşme hareketlerinin önüne geçmiş olmasıdır. Kentleşme süreçlerini daha önce tamamlamış ileri kapitalist ülkelerde kentlere akan nüfus çeşitli sanayi kuruluşlarında ve buna bağlı olarak hizmetler sektöründe istihdam edilebilmişlerdir. Bu ülkelerde kente yeni gelen insanlar kırla bağlantılarını kopartabilmiş, kent yaşamının gereklerine uyum sağlayabilmişler, bu insanlar sanayileşme ve kentleşme sürecinde oluşan kent kültürünün önemli nüvelerinden biri olmuşlardır.

Geç ve geç olduğu kadar az sanayileşmiş Türkiye'de ise kentin yeni sakinleri bu dönüşümü Batı'dakine benzer bir şekilde yaşamamışlar, kır ile bağlantılarını bir anda kopartamamışlardır. Hala köylerine gidip gelmekte, kırdan

mal edinmekte, yatırımlarını oraya yapmaktadırlar. Bu ilişki kente uyumu sınırlayıcı etken olmaktadır.

Kente yeni gelenlerin Batı'daki gibi sanayi sektöründe yoğun olarak istihdam edilememesi için enformel sektörlerde istihdamı geliştirmiştir. Üstelik kentler de yeni sakinlerine hazır olmayıp özellikle alt yapı ve konut olanakları kısıtlıdır. Kamunun gerekli yatırım ve düzenlemeyi yapmamasına karşın kente yönelen kitlelerin buldukları çözüm yollarına ket vurmaması süreci hızlandırmıştır. Kentte tutunmayı ve kentle bütünleşmeyi sağlayan Kıray'ın "Tampon Mekanizmalar" olarak adlandırdığı bu kurumlar Türkiye kentleşmesinin en belirgin özellikleri olmuştur.

Yatağan'ın yaşadığı kentleşme süreci her ne kadar sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkmış, nüfus sanayi tesislerinin kurulması ile artmış olsa da Türkiye'nin kendine özgü koşulları, Batı'dakine benzer bir kentleşme sürecini de yaşatmamıştır.

Kenti en basit anlatımla kır olmayan yer olarak tanımladığımızda Yatağan yönetsel açıdan 1944 yılından itibaren bir kent konumundadır. Kente özgü çalışma ve yaşama koşullarının varlığını dikkate alarak bir değerlendirme yapılacak olursa da karşımıza Termik Santralin kurulmaya başladığı 1970'li yılların ortası çıkar. Etrafında bulunan linyit havzalarından çıkarılan kömürün Yatağan'da işlenmesi için tesis kurulması hakkındaki karar Yatağan kent mekanının değişip büyümesine, nüfusunun artmasına, hem Yatağan'luların hem de çalışmak için Yatağan'a sonradan gelenlerin yaşam biçimlerinin değişmesine yol açmıştır.

Önceki bölümlerde tanımlandığı gibi değişim birdenbire ve aniden oluşmayan, bir süreklilik arz eden ve zaman içerisinde gerçekleşen bir olgudur. Bir kentin mekanının ve insanların değişim sürecinde; içinde bulunulan an, değişimin gerçekleştiği yerin fiziki ve coğrafi koşulları, değişime uğrayan toplumun tutum ve alışkanlıkları, ülkenin ekonomik ve toplumsal durumu, kamu politikaları ve kararları ile diğer dış faktörler değişimin hızını, biçimini ve yapısal boyutunu etkiler.

Yaşam biçimlerindeki değişim yaş, yapılan iş, kentte kalış süresi ve gelir düzeyleri değişkenlerine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Yatağan toplumsal yaşamı içinde hem kıra hem de kente özgü nüveleri bir arada görmek mümkündür. Değişim devam etmektedir. Yatağan'da kentleşme sürecinde ortaya çıkan değişim işçiler ve Yatağanlılar da ayrı ayrı izlenilebilmektedir. Kıra özgü yaşam alışkanlıkları yerine kente özgü yaşam alışkanlıkları edinilmesi işçilerde, Yatağanlılara nispeten daha fazla izlenmektedir.

Kente ilk gelenler ne memleketlerinden ne de Yatağan'dan vazgeçebilmişlerdir. Bir bakıma Almanya'ya giden birinci ve ikinci kuşak Türkler gibi geri dönmek umudu hala vardır. Yılda birkaç kez gidip birkaç gün kalmak için memleketlerinden ev, işleyip ekip biçebilmek için tarla almaktadırlar. Ancak kentten kopamayacak kadar kent yaşamının içine girmişler ve yatırımlarını Yatağan'a da yöneltmişlerdir. Benzer tutum ve davranışlar Yatağan'a yakın zamanda gelenlerde de sürmekte onlar da kazançları ile öncelikle memleketlerinde yatırım yapmaktadır.

Toplumsal yaşam içerisinde akrabalık, hemşerilik ilişkileri azalarak da olsa devam etmekte, özellikle yaş arttıkça, hala borç alacak ilişkilerinde banka yerine öncelikle aile, akraba, arkadaşına başvurulmaktadır. Ancak kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber bu ilişki zamanla azalmaya başlamıştır.

Toplumsal yaşam içinde kadının yer almasına karşı bir tavır alınmamakta ancak bunun bir kurallar silsilesi içinde olması istenmektedir. Bu kuralları biçimlendiren gelenek ve görenekler, kırsal yaşama özgü koşullardan oluşturulmuştur.

Kişisel yaşam içinde ve alınan kararlarda dinin etkili olduğu söylene de din ile ilgili tutum ve davranışlar daha çok toplumsal alışkanlıklardan kaynaklanmakta ve yapmaması halinde tepki çekileceği düşünölenler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla beraber batıl inanç denilen, adak adamak, sadaka vermek büyü yaptırmak, kurşun döktürmek, yağmur duasına çıkmak gibi batıl alışkanlıklar devam etmektedir.

1944'te ilçe olmasıyla beraber yönetsel açıdan kent olan Yatağan, 1970'lerden itibaren kentleşme sürecine girmiş, sanayiye dayalı üretimin yapıldığı yer konumuna gelmiş nüfusu artmış, yeni yaşam biçimleri görülmeye başlanmıştır. Kısaca demografik, ekonomik ve toplumsal açıdan da kentleşmeye başlamıştır.

Kentleşme insanların tutum ve davranışlarının değişip yeni alışkanlıklar edindikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Şüphesiz bu değişim içerisinde bulunulan ekonomik, siyasal ve toplumsal yapı ile insanların yaş, cinsiyet gibi durumlarına bağlı olarak; hızlı veya yavaş, zor veya kolay olmak durumundadır. Yatağan da bu değişim süreci içerisinde olup toplumsal yaşam içinde hem kıra hem de kente ait yaşam biçimi ve alışkanlıklar bir arada devam etmektedir. Dolayısıyla kentleşme ve kentleşme süreci de devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Adaman Fikret Çağlar Keyder (2006), “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma”, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf

Akadlı Banu Ergöçmen Bahattin Akşit Akın Atauz Mehmet Ali Biliker Ayda Eraydın Haluk Kasnakoğlu (2002), **Türkiye’nin Nüfus Ve Kalkınma Konularıyla İlgili Literatürü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme**, Rapor

Akdeniz Halil (2005), “Göç Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk Bağlamında Kap-Kaç Olgusu, Mülkiye Dergisi, Sayı:249 Kış, Mülkiyeliler Birliği, Ankara

Akın Emel (2005), “Küreselleşme Kent Ve Mekan”, Bülten, Kasım, TMMOB, Ankara

Akın Emel (2007), “Kentsel Gelişme Ve Kentsel Rantlar: Ankara Örneği”, Ankara Üniversitesi S.B.E., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

Akşin Sina (2000), **Siyasal Tarih (1950-1960), Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Yayına Hazırlayan Sina Akşin, Cem, İstanbul

Alkışer Yasemin, Hülya Yürekli (2004), “Türkiye’de “Devlet Konutu”Nun Dünü, Bugünü, Yarını”, İtüdergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım Cilt:3, Sayı:1, 63-74 Mart

Appelbaum, Richard, (1982), Toplumsal Değişim Kuramları, Çev: Türker Alkan, İş Bankası Yayınları, İstanbul

Aslan Şükrü, (2006), “Yıkılmayı Bekleyen Gecekonducular: Eyüp İlçesi Güzeltepe Mahallesinde Bir Konut Bölgesi” , Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006/2 Sayı:36

Aslan Seyfettin, Abdullah Yılmaz (2001), “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sivas

Ataay Faruk (2005), **Kamu Reformu İncelemeleri**, Ankara Tabip Odası Yayınları, Ankara

Ataay Faruk (2004) “Türkiye’de Kentsel Ve Bölgesel Gelişme Dinamikleri (1923-2000)”, Küreselleşme Kısacasında Kent ve Politika İçinde (Editör;Muharrem Güneş), Detay Yayıncılık, Ankara

Atakul Özden (2004), “Modernlik ve Modernleşme”, <http://mimas.politics.ankara.edu.tr/~aksoy/ere/oatakul.doc>

Babadallı Murat H.(2003), “Organizmacı Değişme Modellerine İki Örnek:İbn-i Haldun ve N.J.Danilevsky”,http://www.antropoloji.net/index.php?option=com_content&task=view&id=37&Itemid=15

Bağlı Mahzar (2006) “ Türkiye’de Göç Ve Kentleşme: Toplumsal Dönüşümün Mekansal ve Kentsel Boyutu”,8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul

Bal Hüseyin (1999), **Kent Sosyolojisi**, Turhan Kitabevi, Ankara

Bergel Ernest (1996), “Kentlerin Doğuşu”, Cogito, Sayı 8, Yaz

Bıçkıcı Doğan (2002), “Kentleşme Sorunları ve Türkiye Özelinde Çözüm Önerileri”, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt : 5 Sayı: 2

Bıyık Tolga (2000), “Ne Onunla Ne Onsuz”, [www.istanbul.edu.tr.iletim/69/haberler/01.htm](http://www.istanbul.edu.tr/iletim/69/haberler/01.htm)

Bilgiseven Amiran Kurtkan, (1995), **Genel Sosyoloji**, Filiz Yayınevi, İstanbul

Bookchin, Murray. (1999), **Kentsiz Kentleşme-Yurttaşlığın Yükselişi Ve Çöküşü** (Çev; B. Özyalçın) Ayrıntı, İstanbul

Boratav Korkut (1995), **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Bottomore T.B. (1970), **Toplumbilim**, Çeviren: Ünsal Oskay, Der Yayınları, İstanbul

Bumin Kürşat, (1998), **Demokrasi Arayışında Kent**, İz Yayıncılık, İstanbul

Castells Manuel (1997), **Kent Sınıf İktidar**, Çev: Asuman Erendil, Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara

Cengizkan Ali (2004), “Sükut ve İkrar”,
<http://www.arkitera.com/article.php?action=displayArticleAuthor&aID=19>,
 Erişim Tarihi; 20.03.2007

Çapar Malik, Cevat Geray, “Köy Yerleşmeleri ve Toplum Kalkınması”,
 Mimarlık Dergisi, s.11, İstanbul, 1974

Çapcıoğlu İhsan (2003), “Sosyal Değişme Sürecinde Din Ve Kadının Toplumsal Konumu(Kastamonu Örneği)”,Ankara Üniversitesi S.B.E. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Çubukçu Aydın (2001), “Kapitalizmin Değişen Dersi:Postmodernizm”, Özgürlük Dünyası Mayıs Sayı:110, Evrensel Basın Yayım, İstanbul

DİE (2002), **2002 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Muğla**, DİE Yayınları, Ankara

Demirer Göksel N., Temel Demirer, O.Eylem Doğmuş, Metin Duran, Tayfun Görgün, Kaya Hünler, Nidak Özbolat, Sibel Özbudun, Özgür Orhangazi, Kahraman Yapıcı (1999), **YDD Kısacasında Çevre ve Kent**, Ütopya Yayınevi, Ankara

Doğan, Said M. ,(2005), “Sosyalleşme, Sosyol Değişme Ve Siyasal Sosyalleşme”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakóltesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi, Sosyoloji Konferansları, 32. Kitap

Dönmezer Sulhi (1999), **Toplumbilim**, Beta Yayınları, Ankara

DPT, (1968), **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara

DPT, (2004), **İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Ankara

Eraydın Ayda (2001) “Küreselleşme-Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler”, Prof.Dr. Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 25 Ankara

Eraydın Ayda (2006) “**Mekansal Süreçlere Toplu Bakış**”, **Değişen Mekan Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma Ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003**, Derleyen: Ayda Eraydın, Dost Kitabevi, Ankara

Erder Sema (1998) “Kökene Dayanan Dayanışma İlişkileri Ve Kentte Ortak Yaşama”, Türkiye’de Bunalım Ve Demokratik Çıkış Yolları, TUBA, Ankara

Erkal Mustafa, (1999) **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, (Genişletilmiş 10. Baskı), Der Yayınları, İstanbul

Erkan Rüstem, (2002), **Kentleşme Ve Sosyol Değişme**, Bilim Adamı Yayınları, Ankara

Ertürk Recep, Oya Okan (2001), “Batı Kenti ve Nüfus”, 21. Yüzyıl Karşısında Kent Ve İnsan İçinde, Yayına Hazırlayan Firdevs Gümüšođlu, Bağlam, Ankara

Ertürk, Hasan, (1996), **Kent Ekonomisi**, Ekin, Bursa

Evrensel Gazetesi, (2007), Yatağan Ve Termik Santral, 12-13-14 Ocak

Genç Emur, (1997), “Kentlileşme Geleneksel-Modern Geriliminde Kimlikler”

Giddens Anthony (1994), **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdilli, Ayrıntı, İstanbul

Giddens Anthony (2000) **Sosyoloji**, Çeviren: Murat Yılmaz, Ayraç, Ankara

Gökçalp, Ziya, (1987), **Türkçülüğün Esasları**, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, Ankara

Gökçe Birsen (1977), **Gecekondu Gençliği**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları Ankara

Gökçe Birsen (2004), **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara

Gökçe Birsen (2004), **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**, Savaş Yayınevi, Ankara

Göktürk Atilla (2001), "*Bugünden Yarına Planlama ve Bölgesel Gelişme*", Prof. Dr Cevat Geray'a Armağan İçinde, Mülkiyeliler Birliği Yayınlar, Ankara

Göktürk Atilla (2006), "Muğla'da Kentleşme", 15. Muğla Kültür Şenliği Kentleşme Sorunları Paneli, Konakaltı Kültür Merkezi, Muğla 17 Eylül 2006

Göktürk Atilla (2007), Yerinden Edilme Konferansı, www.tesev.org.tr

Göktürk Eren Deniz (2002) "Küreselleşme, Yeni Uluslararası Akımlar ve Uluslararası İlişkiler Disiplinine Etkileri" ODTÜ Uluslararası İlişkiler konferansında sunulan bildiri "<http://www.ir.metu.edu.tr/conference/papers/tol-gokturk.pdf>

Güçlü Sevinç Özen, (2002), **Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü Ve Kentlilik Bilinci**, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları/2865, Ankara

Güler Birgül Ayman (1997), "Küreselleşme ve Yerelleşme", Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt:6 Sayı:3 Temmuz, TODAİE, Ankara

Güler Birgül Ayman (2005), **Yeni Sağ Ve Devletin Değişimi**, İmge, Ankara

Gümüş Nazım (1998) Özlenen Benliğimiz, Yeni Türkiye Dergisi, 18-19.sayı, İstanbul

Güngör Nazife (2006) “Göç Olgusu Ve Arabesk”, 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul

Güvenç Bozkurt, (2000), **Sosyal Kültürel Değişme**, Gündoğan, Ankara

Hançerlioğlu Orhan, (1986), **Toplumbilim Sözlüğü**, Remzi, İstanbul

Hardt, Micheal ve Antonio Negri (2001), **İmparatorluk**, çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı

Harvey, David (2003), **Postmodernliğin Durumu; Kültürel Değişimin Kökenleri**, (Çeviren: Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul.

Hatt, Paul Albert J. Reis (2002), “Kentsel Yerleşimlerin Tarihi”, Çev: Bülent Duru, Ayten Alkan 20. Yüzyıl Kenti İçinde, İmge, Ankara

Huntington, Samuel P.(2003), **Medeniyetler Çatışması**, Çeviren: Murat Yılmaz, Vadi, İstanbul

Işık İ. Emre (2001),” Polis Bilimi Olarak Sosyolojiye Giriş”, 21. Yüzyıl Karşısında Kent Ve İnsan- İçinde, Yayına Hazırlayan; Firdevs Gümüsoğlu, Bağlam, Ankara

Işık Oğuz, (1993), “Modernizmin Kenti/Postmodernizmin Kenti” Birikim, Sayı: 53Eylül

Işık Oğuz, M. Merih Pınarcıklioğlu (2003), **Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği**, İletişim Yayınları, İstanbul

İçduygu Ahmet, İbrahim Sirkeci (1999), “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, 75 Yılda Köylerden Kentlere, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

İspir Eyüp (1991), **Şehirleşme ve Meseleleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara

Karakurt Elif (2003), “Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekanı Okumak”, 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

Karpat H. Kemal (2003), **Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm**, Çeviren: Abdulkerim Sönmez, İmge Yayınevi, Ankara

Kartal S. Kemal, (1992), **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme**, Adım Yayıncılık, Ankara.

Kartal S.Kemal, (1978), **Kentleşme Ve İnsan**, TODAİE Yayınları, Ankara

Kaya Erol, (2003), **Kentleşme ve Kentleşme**, İlke, İstanbul

Keleş Ruşen (1974) “Şehirleşmede Denge Sorunu”, Mimarlık Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 37, İstanbul

Keleş Ruşen (1998), **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Yayınevi, Ankara

Keleş Ruşen (2000), **Yerinden Yönetim Ve Siyaset**, İmge Yayınevi, Ankara

Keleş Ruşen (2006), **Kentleşme ve Konut Politikası**, İmge Yayınevi, Ankara

Kepenek Yakup, Nurhan Yenitürk (2001), **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul

Kılıçbay Mehmet Ali, (2000), **Şehirler ve Kentler**, İmge, İstanbul

Kıray Mübeccel B. (1998), **Değişen Toplum Yapısı**, Bağlam, Ankara

Kıray Mübeccel B. (1999), **Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme**, Bağlam, Ankara

Kıray Mübeccel B. (2000), **Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, Bağlam, Ankara

Kıray Mübeccel B. (2003), **Kentleşme Yazıları**, Bağlam, Ankara

Kıray, Mübeccel B. (1982), “Toplumsal Değişme Ve Kentleşme Kentle Bütünleşme Sorunu” (Kentsel Bütünleşme İçinde) Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayın No: 4, Ankara

Kıvılcımlı Hikmet, (1996), **Tarih Tezi Tarih-Devrim-Sosyalizm Toplum Biçimlerinin Gelişimi**, Diyalektik Yayınları, İstanbul

Koç Serdar, (2006), “Toplumsal Değişim Modelleri”, <http://www.amigra.org/nivis.asp?id=2551>, erişim tarihi; 23.09.2006

Kongar Emre (2000), **21. Yüzyılda Türkiye-2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitabevi, İstanbul

Kongar, Emre, (1982), “Kentleşen Gecekondu Ya Da Gecekondulaşan Kentler Sorunu”, (Kentsel Bütünleşme İçinde) Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayın No: 4, Ankara

Kongar, Emre, (1999), **Toplumsal Değişim Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul

Köse H. Ömer (2003) “ Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, Sayıştay Dergisi, Sayı:49

Kurt Hacı (2003), **Türkiye’de Kent-Köy Çelişkisi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

Kuştepelı Yeşim (2004), “Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”, <http://www.deu.edu.tr/userweb/yesim.kustepeli/dosyalar/gelir-sbe.pdf>

Laborit Henry (1990), **İnsan ve Kent**, Çev: Onaran, Bartan, Paye Yayınevi, İstanbul

Laçiner Ömer (1996), “Kentlerin Dönüşümü”, Birikim, 1996 Haziran, Sayı: 86-87

Lefebvre Henri Katherine Regulier (2005), “Gündelik Hayat ve Ritimleri”, Çeviren; Elçin Gen, Birikim Sayı: 191 Mart

Lewis Bernard (2003) “Ben Doğruyum, Sen Yanlıssın, Haydi Doğru Cehenneme Medeniyetlerin Buluşması Ve Dinler” Çev: Mahmut Salihoğlu, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III, Sayı: 4

Marshall, Gordon (1999) **Sosyoloji Sözlüğü**, Çeviren: O. Alanhay, Bilim ve Sanat, Ankara

Marx, Karl, F. Engels, (1997), **Komünist Parti Manifestosu**, Sol, İstanbul

Mısır, Mustafa Bayram, (2005) “Postmodernizm”, Kavram Sözlüğü Söylem ve Gerçek İçinde edit: Fikret Başkaya, Özgür Üniversite Kitaplığı;54 Maki Basın Yayın, Ankara

Muğla Valiliği, (2003), **Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla**, Muğla Valiliği Yayınları, Muğla

Nacar Birsen, (2005), “Yerel Yönetimlerin Mali Krizi Üzerine Kuramsal Açıklamalar: Nedenler, Öneriler Ve Bir Değerlendirme”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi Sayı:9 Antalya

Neccar Ali H, (2006), “Kentsel Dönüşüm Üzerine”, www.sendika.org

Ortaylı İlber (1979), **Türkiye İdare Tarihi**, T.O.D.A.İ.E. Yayınları No:180, Ankara

Osmay Sevim (1998), “1923’ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü”, 75 Yılda Değişen Kent Ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Otaner Z. Füsün, Ahmet Keskin (2005) “Kentsel Geliştirmede Kamusal Alanların Kullanımı” İTÜ Dergisi/A Cilt:4, Sayı:1, Mart

Ozankaya Özer (1975), **Toplumbilim Terimler Sözlüğü**, TDK. Yayınları Ankara

Öktem Binnur (2006), “Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP’nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul’un Kentsel Dönüşüm Projeleri”, Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006/2 Sayı:36

Özer İnan (2004), **Kentleşme Kentleşme Ve Kentsel Değişme**, Ekin, Bursa

Peltekoğlu, Filiz Balta, (2001), “Değişimin İletişimden Geçen Yolu”, Karizma Nisan-Mayıs- Haziran 2001

Pınarcıklıoğlu Melih M, Oğuz Işık (2001) “1980 Sonrası Kent Yoksulları Arasında Güce Dayalı Ağ İlişkiler: Sultanbeyli Örneği”, Toplum ve Bilim Sayı:89 Yaz

Poloma Margaret M. (1997), **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çeviren: Hayriye Erbaş, Gündoğan Yayınları, Ankara

Radikal Gazetesi (2006), “Kentlerin Üç Türkiye’si”, 22-26 Nisan 2006

Sarvan Sungur (1996), “Küreselleşme mi Uluslararasılaşma mı?”, Sınıf Bilinci sayı:16-17 Kasım

Sayın Önal, (1994), **Sosyolojiye Giriş**, (2. Baskı), Üniversite Kitapları Yayınları, İzmir

Sencer Yakut (1979), **Türkiye’de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

Sezal İhsan (1992), **Şehirleşme**, Ağaç Yayıncılık, İstanbul

Sezer Birkan Uysal, (1993), “Postmodernizm Ve İkinci Cumhuriyet”, Amme İdaresi Dergisi Cilt. 26 Sayı: 1 Mart 1993

Sındır Kamil Okyay (2006), “Kırsal Yoksulluk Ve Tarımda İstihdam”, www.zmo.org.tr/odamiz/kirsal_yoksulluk_tarimda_istihdam.pdf

Smith Anthony D. (1996), **Toplumsal Değişme Anlayışı**, Çeviren: Ülgen Oskay, Gündoğan Yayınları, Ankara

Sjoberg Gideon (2002) “Sanayi Öncesi Kent”, Çev: B. Duru, A. Alkan, 20.yy Kenti içinde, İmge, Ankara

Sönmez Mustafa (2001), “Dağılamayan Gelir”, <http://www.tusiad.org/yayin/gorus/49/12.pdf>

Şaylan Gencay (1999), **Postmodernizm**, İmge, Ankara

Şaylan, Gencay (1996). **Çağdaş Düşünce Akımları: Postmodernizm**, (Ders Notları), TODAİE Yayınları, Ankara.

Şengül Tarık (2000) “Radikal Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Alternatif Bir Yaklaşım Doğru”, Amme İdaresi Dergisi Cilt:33 Sayı:1 TODAİE, Ankara

Şengül Tarık (2001), **Kentsel Çelişki Ve Siyaset; Kapitalist Kentleşme Üzerine Yazılar**, Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi, İstanbul

Şengül Tarık (2002), “Kapitalist Kentleşme Dinamikleri Ve Türkiye Kentleri”, Evrensel Kültür, Sayı:128, Evrensel Basım Yayın, İstanbul

Şenses Fikret Erol Taymaz (2003), “Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı?”, ERC Working Papers in Economics 03/01, Şubat, Ankara

Tekeli İlhan (2006a), Yapı Dergisi, Sayı: 291 Şubat

Tekeli İlhan (2006b), <http://akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/mimari%20ve%20cevre%20kulturu%20VIII/ilhan%20tekeli.htm>

Tezcan, Mahmut (1994), **Toplumsal Değişme Ve Eğitim**, A.Ü.E.B.F.Yayınları, 182. Ankara

Timur Taner (2004), **Türkiye Nasıl Küreselleşti**, İmge, İstanbul

Tolan, Barlas, (1996), **Toplum Bilimlerine Giriş**, Murat ve Adım, Ankara

Topal A.Kadir, (2004), “Kavramsal Olarak Kent Nedir Ve Türkiye’de Kent Neresidir”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt:6 Sayı 1, İzmir

Torunoğlu Ethem (2005), “Kentsel Dönüşüm: Pazarlamanın Dayanılmaz Hafifliği”, TMMOB Bülten Kasım

Türkay Mehmet (2003), “1945'den 2000'lere Söylem ve Gerçeklik Arasında "Kalkınma"nın Halleri”, 2003 ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi

Türkay Mehmet (2005), “Karar Alma Süreçlerinin Özelleştirilmesi, Eski Aktörler, Yeni Hukuk”,

Türkdoğan Orhan (2003), **Çağdaş Türk Sosyolojisi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Ankara

Wirth Lois (2002), “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, Çev: B. Duru, A. Alkan, 20.yy Kenti içinde, İmge, Ankara

Yeldan Erinç (2002), “Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler”, Praksis 2002 Yaz sayı:7

Yıldırım Aziz (2004), “Kentleşme Ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri”, Ankara Üniversitesi S.B.E. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://freehost02.websamba.com/bilgiguctur/parsons.htm> 17.10.2006

<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/HHGELTUK/071103.htm>

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=193 06.12.2006

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=229 06.12.2006

http://www.historicalsense.com/Archive/Fener64_2.htm 01.03.2007

www.mugla.gov.tr

www.muglayatagan.bel.tr

www.veriarastirma.com

www.yatagan.gov.tr

EKLER**EK 1 KENTLEŞME VE TOPLUMSAL DEĞİŞME YATAĞAN ÖRNEĞİ
ANKET SORULARI****Görüşülen Kişinin**

- 1) Şu anda oturduğu semt, mahalle.....
- 2) Doğum tarihi ve Yeri ...../.....
- 3) Yatağan'a ilk geldiği yıl:..... Medeni durumu:.....
- 4) Yatağan'a temelli yerleştiği yıl:..... Medeni durumu:.....
- 5) Şimdiki medeni durumu.....

1. Nerelisiniz.....

2. Anne babanız Yatağan'da yaşadı mı? 1( ) Hayır 2( ) Evet-ne kadar.....

3. Anne babanız şu anda nerede yaşıyor.....

4. Çocukluğunuz nasıl bir yerde geçti

1( ) Köy 2( ) Kasaba 3( ) Şehir 4( ) Büyükşehir

5.

1) Ailenizde siz dahil kaç kişi vardır? (Aile, Aynı evde oturan, kazancı ortak).....kişi.

2) Bunlar kimlerdir?

Kim	Sayı	Kim	Sayı
1( ) Ben		7( ) Erkek kardeşim	
2( ) Eşim		8( ) Kız kardeşim	
3( ) Kızım(Yanımda)		9( ) Yengem (ablam, gelin)	
4( ) Oğlum(Yanımda)		10( ) Eniştem	
5( ) Babam		11( ) Yeğenlerim	
6( ) Annem		12( ) Başka (belirtimiz)	

6. Kaç çocuğunuz vardır ve bunların öğrenim durumları nedir?.....

1-Çocuk sayısı	I.Ç	II.Ç	III.Ç	IV.Ç	V.Ç	VI.Ç	VII.Ç
2-Öğrenim durumu							

Aşağıdaki sayılardan uygun olan her biri öğrenim durumu satırına her çocuğun altına yazılacak.

1- Okul öncesi yaşta (0-6)	7- İlkokuldan mezun
2-Kreşte/anaokulunda	8-Ortaokuldan mezun
3- İlkokula devam ediyor	9- Lise ve dengi okuldan mezun
4--Ortaokula devam ediyor	10- Üniversiteden mezun
5- Lise ve dengi okula devam ediyor	11- Hiç okumadı (7+ Yaş)
6- Yüksek öğrenime devam ediyor	12- Üniversiteye Hazırlanıyor

7. Siz ve eşinizin öğrenim durumu ile ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız.
(yukarıdaki kodlar kullanılacak)

Soru	Siz	Eşiniz
Okuma yazma biliyor musunuz?	1( )Evet 2( )Hayır	1( )Evet 2( )Hayır
En son mezun olduğunuz okul veya ara sınıftan ayrıldığınız okul		

8. Herhangi bir sosyal güvenliğe sahip misiniz?

- 1( ) SSK 4( ) Özel Sigorta
2( ) Bağ-Kur 5( ) Yeşil Kart
3( ) Emekli Sandığı 6( ) Diğer 7( ) Yok

9. Yatağan'a gelişinizin en önemli nedenleri nelerdir? (Eğer Yatağan merkezden ise soruyu geçiniz)

- 1) .....
2).....

10. Eğer Yatağan merkezdeneniz yakın akrabalarınızdan başka kentte yaşayan var mı? Varsa kim?

- 1( ) Yok 2( ) Var.....

11. Aşağıdaki soruları yanıtlayınız?

- 11.a Sizce Yatağan kent midir?

- 1( ) Evet 2( ) Hayır

- 11.b Niçin?

- 1).....
2).....

- 11.c Siz kentli misiniz?

- 1( ) Evet 2( )Hayır

- 12.

- 12.1) Şu anda ailenizde kimler çalışıyor?

- 12.2) Ne iş yapıyorlar?

- 12.3) Aylık ortalama gelirleri ne kadardır?

- 12.4) Aile üyelerinin diğer kaynaklardan ek gelirleri var mıdır?

1)Ailede çalışanlar		2)Yaptığı iş ve yeri	3)Aylık gelir	4)Ek gelir(Aylık) kira, emekli dul-yetim maaşı, ürün geliri gibi	
Kim	Sayı			Türü	Miktarı
Toplam:			A	B	
Genel Toplam (A+B)					

13. Şu anda çalıştığınız işten önce ne iş yapardınız? .....

14. Babanızın mesleği nedir (ne iş yapardı)?.....

15. Yatağan'a temelli yerleştiğiniz yılda (.....) ve şimdi (2007'de) köyde/memlekette ve Yatağan'da aşağıda belirtilen varlıklardan sahip olduklarınızı (size düşen miktarlarını) söyler misiniz?

Varlıklar	Temelli Yerleşim Yılında.....		2007 Yılında	
	Köyde / Memlekette	Yatağan'da	Köyde/Memlekette	Yatağan'da
1	Tarla			
2	Arsa			
3	Bağ			
4	Meyvelik			
5	Zeytinlik			
6	Ağıl			
7	Narenciye bahçesi			
8	Konut (adet)			
9	Dükkan (adet)			
10	Yayla			
11	K.baş hayvan			
12	B.baş hayvan			
13	Traktör			
14	Motorlu taşıt(adet-tür)			
15	Başka(belirtiniz)			
16	Hiç bir şeyimiz yok			

16. Yatağan'a temelli yerleştiğiniz yılda (.....) köyde/memleketinizde sahip olduğunuz varlıklarda bugün bir (1) değişme yok/ (2) artış var/ (3) azalış var/görünüyor. Aşağıdaki soruları yanıtlayınız

Köydeki/memleketinizde malvarlığı miktarında	Niçin
1( ) Değişme Yok	
2( ) Artış var	
3( ) Azalış var	
4( ) Hiç olmadı ki	

17. Aşağıda belirtilen ihtiyaç alanlarına aylık aile gelirlerinizin ortama en çok ayırdığınız üç tanesini sırası ile belirtiniz.

Konut (genişletme,aidat, taksit,vb)	Ulaşım (Yatağan içi)
Kira	Elektrik/Su
Yiyecek	Isıtma
Sağlık (Doktor, ilaç vs)	Telefon
Eğitim kültür okul (Kitap dergi gazete)	Başka harca
Giyim	Tasarruf (biriktirilen para)
Eğlence (Sinema tiyatro tatil vb)	Borç ödeme
	Kredi kartı borcu

18. Evinizde bilgisayar var mı?

1( ) Var 2( ) Yok

19. İnternet kullanıyor musunuz?

1( ) Sürekli 2( ) Sıklıkla 3( ) Ara sıra
4( ) Nadiren 5( ) Ben değil ancak çocuklarım kullanır 6( ) Kullanmıyorum

20.

20.a Köyünüze/memleketinize ne sıklıkla gidersiniz.....

20.b Her gidişte köyde/memleketinizde ortalama kaç gün kalırsınız?.....

20.c Köye/Memlekete genellikle kiminle gidersiniz

1( ) Yalnız 2( ) Ailecek 3( ) Çocuklar gelmez biz gideriz

20.d Köye/memleketinize gidiş nedenleriniz nelerdir? birden fazla yanıt verilebilir.

1( ) Asker gönderme 4( ) Düğün 7( ) Zeytin Toplamak
2( ) Kira toplamak 5( ) Aile ziyareti 8( ) Tatil için
3( ) Tarla sürmek 6( ) Mahsul toplamak 9( ) Başka.....

21. Köyünüzden/memleketinizden erzak, ürün, yağ, süt bal vb gelir mi?

1( ) Evet 2( ) Hayır

22.

22.a Oturduğunuz konutun türü nedir, kaç odalıdır, kaç kişi oturmaktadır?

1( ) Gecekondu: .....oda, ...kişi
2( ) Müstakil ev: : .....oda, ...kişi
3( ) Apartman .....oda,.....kişi

22.b Oturduğunuz konut kendinizin mi lojman mı kirada mısınız?

1( ) Kendimizin 2( ) Kira 3( ) Lojman

22.c Kira veya lojman ise ayda kaç lira ödüyorsunuz?.....

22.d Başka konutunuz var mı? 1( ) Evet 2( ) Hayır

23. Kredi kartı kullanıyor musunuz? 1( ) Evet 2( ) Hayır

24. Tasarruflarınızı (biriktirdiğiniz parayı) en çok nerede kullanıyorsunuz?

1( ) Konut (Yatağan'da) 4( ) Arsa (Memlekette) 7( ) Altın alırım
2( ) Konut (Memlekette) 5( ) Tarla 8( ) Döviz alırım
3( ) Arsa (Yatağan'da) 6( ) Bankaya yatırıyorum 9( ) Biriktiremiyorum
10( ) Başka

25. 2004 Yerel seçimlerinde;**25.a Oy kullandınız mı?**

1( ) Evet

2( ) Hayır

25.b 2004 seçimlerinde**2007 seçimlerinde**

25.b Hangi partiye oy verdiniz?	25.c Hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz
1( )AKP	1( )AKP
2( )ANAP	2( )ANAP
3( )CHP	3( )CHP
4( )DEHAP/DTP	4( )DEHAP/DTP
5( )DSP	5( )DSP
6( )DYP	6( )DYP
7( )GENÇ PARTİ	7( )GENÇ PARTİ
8( )MHP	8( )MHP
9( )SAADET	9( )SAADET
10( )DİĞER.....	10( )DİĞER.....
11( )Boş, Oy kullanmadım	11( )Boş, Oy kullanmayacağım
12( )Yanıt vermek istemiyorum	12( )Yanıt vermek istemiyorum

26. Seçmen yaşında olduğunuz halde oy kullanmadığınız seçim oldu mu?

1( ) Oldu (Bazı seçimlerde oy kullanmadım)

2( ) Olmadı

27. Belediye başkanlığı seçimlerinde partiye göre mi yoksa kişiye göre mi oy kullanırsınız?

1( ) Kişiyi öncelik veririm

3( ) İkisi de aynı derecede önemlidir

2( ) Partiye öncelik veririm

28. Herhangi bir kuruma (parti, dernek, sendika, kooperatif vs..) üyeliğiniz var mı?

1( ) Hayır

2( ) Evet.....

29. Kendinizi öncelikle hangi kimlikle ifade edersiniz? Lütfen en önemli gördüğünüz tek bir nitelemeyi söyler misiniz? .....

1( ) Dini

4( ) Dünya görüşü

2( ) Etnik

5( ) Sınıfsal/mesleki-iktisadi

3( ) Yurttaşlık

6( ) Din+etnik

7( ) Yerellik

30. Size göre yabancı kimdir?

1( ) Yatağan'da doğmayan

2( ) Yatağan'da yaşamayan

3( ) Başka ülkeden olan

olan

4( ) Muğlalı olmayan

5( ) Egesi olmayan

6( ) Başka.....

31. Zor bir sorunla karşılaştığımızda yardımına güvenerek başvurabileceğiniz kişi veya kuruluşlar hangileridir? İki tanesini söyleyiniz

1).....

2).....

32. Tatil yapar mısınız?

1( ) Hayır

2( ) Evet-

nerede.....

33. Sizde üniversite eğitimi görmek gerekli midir? 1( ) Evet

2( ) Hayır

**40. Kadınlarla ilgili olarak aşağıda sıralanan konulardaki düşünceleriniz nedir?
O=Onaylarım, taraftarım veya K=Kınarım karşıyım biçiminde cevap veriniz.**

Konu	O	K		O	K
Devlet memuru olarak çalışmasını			Dışarıda kısa kollu elbise ile dolaşmasını		
Özel bir yerde ücretle çalışmasını			Dışarıda başörtüsü ile gezmesini		
Devlet dairesinde yönetici (amir) olmasını			Dışarıda kısa etekli elbiseler giymesini		
Kadınlar sadece kadına uygun mesleklerde (ebe, hemşire, Öğretmen vb) çalışmalı			Dışarıda türbanlı gezmesini		
Kadınlar istedikleri her mesleğe girebilmeli			El ve ayak tırnaklarını boyamasını		
Evleneceği erkekten başka erkekle arkadaşlık etmesini			Makyaj yapmasını		

41. Başka bir semte veya kente taşınmak istiyor musunuz?

1( ) Evet 2( ) Hayır

41.b Cevabınız evet ise nereye (Semt veya Yatağan dışında) taşınmak istiyorsunuz?

1( ) Yatağan içinde.....

2( ) Yatağan Dışında.....

41.c Cevabınız evet ise neden?.....

42. Elinize birdenbire çok miktarda (örneğin 500 milyar) para geçse, bununla nerede mal alırdınız?

1).....

2).....

43. Türk Telekom'un özelleştirilmesi hakkındaki fikriniz nedir?

1( ) Özelleştirilmeli 2( ) Özelleştirilmemeli 3( ) Fikrim yok

44. Termik santralin Yatağan'da bulunması hakkında görüşünüz nedir?

1( ) Çok olumlu 3( ) Fikrim yok 5( ) Çok olumsuz

2( ) Olumlu 4( ) Olumsuz

45. Termik santralin çevreyi kirlettiği ve hastalık riski taşıdığı iddiaları gündemi ile kapatılıp kapatılmaması hakkında sizin görüşünüz belirleyici olacak olursa aşağıdakilerden hangisini seçerdiniz?

1( ) Kesinlikle kapatılmalı halka ve çevreye zarar vermekte

2( ) Baca gazı filtreleri çalıştırılarak işlevine devam etmeli kapatılmamalı

3( ) Kapatılsa da olur çalışsa da bu saatten sonra Yatağan'ın toplumsal ve ekonomik yapısına etkisi olmaz

4( ) Her ne olursa olsun çalışmaya devam etmeli Yatağan ekonomisinin can damarıdır

5( ) Diğer

46. Termik Santralin özelleştirilmesi hakkındaki fikriniz nedir?

- 1( ) Özelleştirilmeli   2( ) Özelleştirilmemeli   3( ) Fikrim yok

47. Yatağan Termik Santralının kapatılması konusunda çevrecilerin verdikleri uğraş hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 1( ) Destekliyorum   2( ) Samimi bulmuyorum   3( ) Haberim yok
4( ) Fikrim yok   5( ) Desteklemiyorum   6( ) Başka

48. Yatağan'da sizi rahatsız eden neler vardır?birden fazla yanıt verilebilir.

- 1( ) Yoğun miktarda göç alması   5( ) Yüksek kiralar
2( ) Çevre kirliliği /sorunları   6( ) Sendikaların faaliyetleri
3( ) Yatağanlı olan/olmayan ayrımının yapılması   7( ) Çevre sorunları ile gündeme gelmesi   4( ) Toplumsal baskı
8( ) Başka.....

49. Yatağan'da özelleştirilen işletmelerin şu andaki durumu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- 1( ) İyi oldu daha etkin ve verimli hale geldi
2( ) İyi oldu kamunun sırtından bir yük kalktı
3( ) Kötü oldu onların gördüğü hizmetlerden eskisi gibi faydalanamıyoruz
4( ) Kötü oldu çalışanlar işlerini kaybetti Yatağan ekonomisini olumsuz etkiledi
5( ) Fikrim yok

50. Sanayi tesislerinin kurulmasından buyana Yatağan'a gelenlerden sizce buraya uyum sağlayamayanlar var mı?

- 1( ) Yok   2( ) Var-(Kimler).....

51. Ailenizde tanıdıklarınız arasında termik santralden dolayı hastalığı olan var mıdır?

- 1( ) Yok   2( ) Var.....

52. Sizce aşağıdakilerden hangisi Yatağan'ın toplumsal yaşamındaki değişimlerde daha önemli rol oynamıştır?

- 1( ) Sanayi tesislerinin kurulmuş olması   4( ) Siyasi partilerin faaliyetleri
2( ) Almış olduğu göçler   5( ) Yatağan halkının değişime açık olması
3( ) Sendikaların faaliyetleri   6( ) Başka.....

53. Sizce Yatağan'da zengin sayılabilecek kesim hangisidir?.....

YATAĞAN İLÇE PLANI

LÜZÜMLÜ TELEFONLAR

KAYMAKAMLIK	872 50 01
BELEDİYE BAŞK.	872 59 00
CUMHURİYET SAV.	872 36 20
EMNİYET MÜD.	872 54 62
DEVLET HAŞT.	872 50 34
1 NOLU SAĞLIK OCAĞI	872 50 11
2 NOLU SAĞLIK OCAĞI	872 53 18
VERGİ DAİRESİ	872 51 69
TEŞAŞ	872 57 57
YSAŞ	872 51 91
ŞEŞ	872 59 05
METEOROLOJİ MÜD.	872 59 16
BLD SAĞLIK İST.	872 59 00 / 127
YANGIN İBRAH	110
POLİS İM DAT	155
JANDARMA İM DAT	156
SİHİ İM DAT	112
SAĞLIK DANIŞMA	184
BLD HALKLA İLİŞKİLER	185
SYDİK ERİRK GÖ. YURT	872 24 60
EGEMEN GAZETESİ	872 57 71

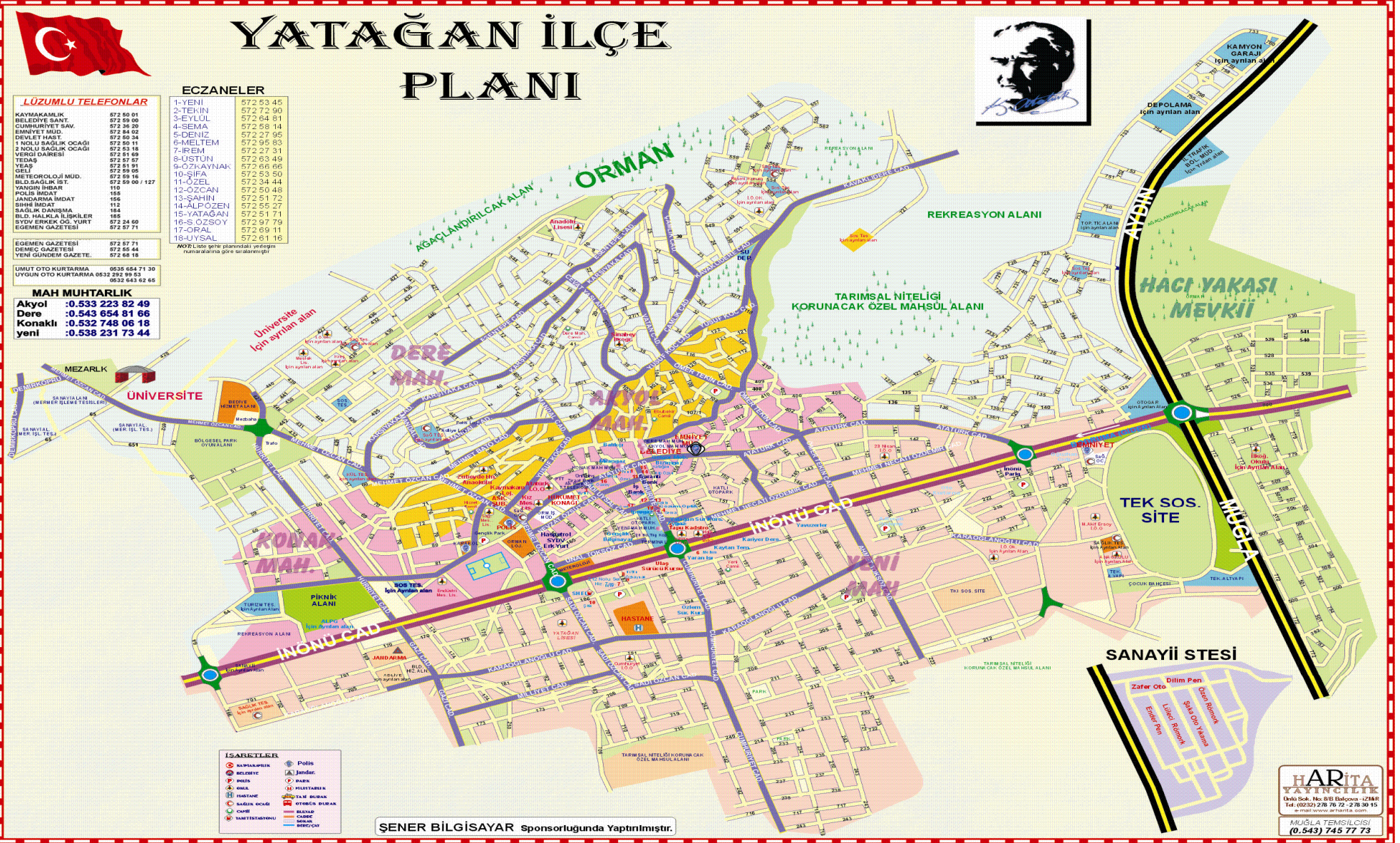
ECZANELER

1-YENİ	572 53 45
2-TENİZ	572 72 90
3-EYLÜL	572 64 81
4-SEMA	572 58 14
5-DENİZ	572 27 95
6-MELTEM	572 95 83
7-İREM	572 27 31
8-ÜSTÜN	572 63 49
9-ÖZKAYNAK	572 68 66
10-ŞİFA	572 53 50
11-ÖZEL	572 34 44
12-ÖZCAN	572 50 48
13-SAHİN	572 51 72
14-ALPOZEN	572 55 27
15-YATAĞAN	572 51 71
16-S ÖZSOY	572 97 79
17-ORAL	572 69 11
18-UYŞAL	572 61 16

EGEMEN GAZETESİ	872 57 71
DEMİG GAZETESİ	872 85 44
YENİ GÜNDEM GAZETESİ	872 68 18

NUMUT OTO KURTARMA 0633 664 71 30
UYGUN OTO KURTARMA 0633 282 99 53
0633 643 92 68

MAH MUHTARLIK	
Akyol	:0.533 223 82 49
Dere	:0.543 654 81 66
Konaklı	:0.532 748 06 18
yeni	:0.538 231 73 44

İSARETLER	Polis
Belediye	Jandarma
Okul	Dinlenme
Hastane	Yeni Duran
Çocuk	Ötücü Duran
Marşıstasyonu	Çocuk
	Çocuk
	Çocuk

ŞENER BİLGİSAYAR Sponsortugunda Yapılmıştır.

HARİTA
YATINÇILIK
Harita No: 810 (Bölge: 1274)
Tel: (0232) 278 76 72 - 278 30 15
E-mail: harita@yatincilik.com.tr
MÜŞA TEMSİLCİSİ
(0.543) 745 77 73

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mahmut ÖZFİDANER

Doğum Yeri : ADANA

Doğum Yılı : 1978

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1991-1994 : Adana Erkek Lisesi

Lisans 1998-2002 : Mersin Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi

Yabancı Dil : İngilizce